

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YOKSULLAR İÇİN BARINMA ALANLARI ve
KONUT UYGULAMALARININ İNCELENMESİ,
BİLECİK İLİ, OSMANELİ İLÇESİ
MODELİNDE ÖRNEKLENMESİ**

Mimar Haluk KUVVETLİ

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim Başak DAĞGÜLÜ

İSTANBUL, 2010

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
SİMGE LİSTESİ	iv
KISALTMA LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ.....	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç.....	1
1.2 Kapsam	1
1.3 Yöntem	2
2. BARINMA GEREKSİNİMİ ve BARINMA GEREKSİNİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3
2.1 Barınma Kavramı ve Gereksinimi	3
2.2 Tarih Öncesi ve İlk Çağ Anadolu Yerleşimlerinde Barınma Gereksinimi.....	6
2.3 Ortaçağ Yerleşimlerinde Barınma Gereksinimi	16
2.4 Sanayi Devrimi'nde Barınma Gereksinimi	18
3. YOKSULLUK KAVRAMI ve NEDENLERİ, MİMARİ İLE YOKSULLUK İLİŞKİSİ ve MİMARİ ÇÖZÜM ÖRNEKLERİ	26
3.1 Yoksulluk Kavramı ve Nedenleri	26
3.2 Yoksullar İçin Mimari Çözümler	34
3.2.1 Dünya'daki Nüfus Artışı ve Yoksulluk.....	34
3.2.2 Gecekondu Kavramı ve Gelişmekte Olan Ülkelerden Gecekondu Örnekleri	40
3.2.3 Sosyal Konut Yerleşimleri ve Dünya'dan Örnekler	56
3.2.4 Kent ve Kırsal Kesim İçin İmece Usulü İle Yapılaşma ve Dünya'dan Örnekler...	75
3.2.5 Evsizler ve Göçmenler İçin Çözüm Önerileri ve Dünya'dan Örnekler	79
3.2.6 Tekil Konut Modelleri ve Örnekleri	85
3.3 Yoksullar İçin Düşük Maliyetli - Ekolojik Mimari Yapı Elemanı ve Altyapı Çözümleri	101
4. TÜRKİYE'DEKİ YOKSULLARIN BARINMA SORUNU ve YOKSUL KESİM İÇİN YAPILAN KONUT ve YERLEŞME ÖRNEKLERİ.....	109
4.1 Türkiye'de Barınma Sorunu.....	109
4.1.1 Türkiye'nin Demografik Verileri	112
4.1.2 Türkiye'de Yoksulluk Kavramı ve Verileri	115
4.1.3 Türkiye'de Göç Hareketleri ve Sonuçları	117
4.2 Türkiye'de Kentleşme Süreci, Çözüm Arayışları ve Konut Politikaları.....	121
4.2.1 Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Sonra Kentleşme.....	121
4.2.2 Türkiye'de 1950 Sonrası Kentleşme	123

4.2.3	Türkiye'de 1950-1980 Arası Konut Politikaları	125
4.2.4	Türkiye'de 1980-2002 Arasındaki Konut Politikaları	129
4.2.5	Türkiye'de 2002 Sonrası Konut Politikaları ve T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)	133
4.3	Türkiye'de Yoksullar İçin Mimari Çözümler	138
4.3.1	Türkiye'de Sosyal Konut Uygulamaları	139
4.3.2	Türkiye'de İmece Usulü Yapılaşma.....	141
4.3.3	Türkiye'de Yoksullar İçin Tekil Konut Modelleri.....	143
5.	BİLECİK İLİ, OSMANELİ İLÇESİ'NDEKİ CAMİİCEDİD MAHALLESİ'NDE BULUNAN YOKSULLAR İÇİN KONUT VE YERLEŞME MODELİNİN OLUŞTURULMASI	146
5.1	Yer Seçiminde Etken Olan Unsurlar ve Seçimin Nedenleri.....	146
5.2	Osmaneli İlçesi'nin İncelenmesi	151
5.2.1	Osmaneli Tarihi	151
5.2.2	Osmaneli'nin Coğrafi Konumu ve İklimsel Verileri.....	152
5.2.3	Osmaneli'nin Demografik Verileri	154
5.2.4	Osmaneli'nin Gelişmişlik Durumu	155
5.2.5	Osmaneli'nin Ekonomik Verileri	156
5.2.6	Osmaneli'nin Kültürel ve Sosyal Yapısı	156
5.3	Osmaneli'nin Kentsel ve Mimari Verileri.....	157
5.3.1	Osmaneli İlçesi'nin Fiziksel Gelişimi	157
5.3.2	Önemli Tarihi Yapıları	159
5.3.3	Osmaneli'nin Geleneksel Konut Modelleri.....	161
5.3.4	1950 Sonrası Konut Modelleri.....	164
5.3.5	TOKİ Konut Çalışmaları	165
5.4	Osmaneli Camii Cedid Mahallesi, Balçıkhisar Sokak ve Yakın Çevresi İçin Konut ve Yerleşim Modelinin Tasarlanması.....	169
5.4.1	Balçıkhisar Sokak ve Yakın Çevresinin Fiziksel, Sosyal ve Mimari Verilerinin İncelenmesi	169
5.4.2	Balçıkhisar Sokak ve Yakın Çevresindeki Yoksullar İçin Tasarlanan Konut Modeli.....	212
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	193
	KAYNAKLAR.....	198
	ÖZGEÇMİŞ.....	206

SİMGE LİSTESİ

<i>cm</i>	Santimetre, uzunluk ölçüsü birimi
<i>°C</i>	Santigrat derece, sıcaklık ölçüsü birimi
<i>m</i>	Metre, uzunluk ölçüsü birimi
<i>m²</i>	Metrekare, yüzölçümü birimi
<i>kg</i>	Kilogram, ağırlık ölçüsü birimi
<i>km</i>	Kilometre
<i>%</i>	Yüzde simgesi
<i>~</i>	Yaklaşık simgesi

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	T.C Başbakanlık Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
HRDC	Human Resources Development Council / İnsan Kaynakları Geliştirme Hizmeti
IMF	International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu
IPARD	AB Kırsal Kalkınma Programı
KEY	Konut Edindirme Yardımı
KZN	The 2007 KwaZulu-Natal Elimination & Prevention of Re-emergence of Slums Act / 2007 KwaZulu-Natal Gecekondu Yeniden Dönüşüm Hareketi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TL	Türk Lirası
TOKİ	T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNECE	United Nations – Economic Commission For Europe / Birleşmiş Milletler - Avrupa Ekonomik Komisyonu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 Maslow'un Gereksinimler Hiyerarşisi [1].....	3
Şekil 2.2 Mağara Yaşamı (Çizim: M. Keskin)	7
Şekil 2.3 Mevsimlik Oluşturulan Kamp Yeri (Çizim: M. Keskin)	7
Şekil 2.4 Çayönü Yerleşmesi Yuvarlak Barınaklar (Soysal, 1998) (Maket: A. Demirtaş).....	8
Şekil 2.5 Çayönü Yerleşmesi [3].....	9
Şekil 2.6 Höyük Yerleşmesi Maketi (Soysal, 1998) (Maket: A. Demirtaş).....	9
Şekil 2.7 Aşıklı Höyük Yerleşmesi [4], [5]	10
Şekil 2.8 Çatal Höyük Yerleşmesi [7]- Çatal Höyük Yerleşmesi Perspektifi (Soysal, 1998)..	11
Şekil 2.9 Çatal Höyük İç Mekan Dizilişi [8]	11
Şekil 2.10 Harran Yerleşmesi [9], [10].....	12
Şekil 2.11 Değirmentepe Yerleşmesi Maketi (Maket: A. Demirtaş)	13
Şekil 2.12 Priene'deki Porstaslı Ev Örnekleri (Soysal, 1998), [14]	15
Şekil 2.13 Roma'ya ait Peristylli Bir Ev Maketi (Maket: Z.B. Turgut) ve Roma'ya Ait Peristylli Bir Evin İç Görünüşü [15]	16
Şekil 2.14 19. Yüzyılda Zengin (Cliffe Castle, Keighley) ile Fakirin Evleri [18]	20
Şekil 2.15 Düşey Olarak büyümüş Sıra Ev Tipine Liverpool'dan Bir Örnek [21].....	23
Şekil 2.16 Through Terrace tipi örnekler. Solda Arka Bahçeye WC+lavabo Eklenmiş; Sağda WC ve Yıkama Mutfak Eklenmiş [22]	23
Şekil 2.17 Üstte Through Terrace Tipinin 1. Katta Ek Yapılmış Örneği. Altta 1870'lerde Konu Tiplerinin Oluşturdukları Mahalle Örnekleri (Liverpool / Hull City) [24]	24
Şekil 2.18 1928 Yılında, J.J.P. Oud Tarafından Rotterdam'da Tasarlanan Kiefhoek Yerleşmesi [25], [26].	24
Şekil 2.19 Berlin'de Bir Kira Bloğunun 1880'lerdeki Kiralanma Düzeni [27].....	25
Şekil 3.1 Zenginlik ve Yoksulluk Eşiği - Sao Paulo	42
Şekil 3.2 Chao Praya Nehri'ndeki Gecekondular [32], (googlemaps)	45
Şekil 3.3 Chao Praya Nehri'ndeki Gecekondular [33]	45
Şekil 3.4 Şam'da Dağ Yamaçlarına Kurulu Gecekondular Bölgesi [34],[35], (googlemaps).....	46
Şekil 3.5 Karaçi Kenti ve Gecekondular [37], (googlemaps)	47
Şekil 3.6 Bombay Gecekondular Mahalleri [39]	47
Şekil 3.7 Kenti Çevreleyen Basiller [40], (googlemaps).....	48
Şekil 3.8 Dharavi'nin gece Görüntüsü [41].....	48
Şekil 3.9 Dharavi'de Yaşam Koşulları [43]	49
Şekil 3.10 Başkent Karakas'ta Dağ Yamaçlarındaki Gecekondular [45], (googlemaps)	50
Şekil 3.11 Başkent Karakas'taki Gecekondular Cephelemeleri [46]	50
Şekil 3.12 Brezilya'da Bir Favela Mahallesi [47],[48]	51
Şekil 3.13 Sao Paulo Kenti'ndeki Gecekondular Alanları (googlemaps)	51
Şekil 3.14 Cape Town'da Bir Gecekondular Mahallesi [51].....	52
Şekil 3.15 Johannesburg'taki Gecekondular [52], (googlemaps)	53
Şekil 3.16 G. Afrika Hükümeti'nin Cape Town'da Yoksullar için Yaptırdığı Konutlar [55] .	54
Şekil 3.17 Cape Town / Hout Bay Bölgesi'ndeki Gecekondular ve Gecekondular Sahipleri İçin Hazırlanan Yeni Konutlar [57]	54
Şekil 3.18 Kahire'de Bir Gecekondular Mahallesi [60], (googlemaps)	55
Şekil 3.19 Kahire'de Özenle Süslenmiş bir Gecekondular Cephesi [61].....	56
Şekil 3.20 Kuzey Şili'de Bulunan Iquique Bölgesi'nde Belirlenen Uygulama Alanı [62].....	58
Şekil 3.21 Tek Katlı Oturma Modeli (Palma, 2008)	59
Şekil 3.22 Çift Katlı Sıra Evler Modeli (Palma, 2008)	59
Şekil 3.23 Apartman Tipi Modeli (Palma, 2008)	59

Şekil 3.24 Kütle hareketleri ve Genişleme Aralıkları (Palma, 2008).....	60
Şekil 3.25 Vaziyet Planı (Palma, 2008).....	60
Şekil 3.26 Planlar, İlk Yapım Hali ve Genişletilmiş Hali (Palma, 2008).....	61
Şekil 3.27 Kullanım Öncesi İç ve Kullanım Sonrası İç Mekânlar [63].....	62
Şekil 3.28 Yapılan Cepheler (Üstte) ve Kullanım Sonrası Oluşan Cepheler (Altta) [64].....	62
Şekil 3.29 Monterrey Sosyal Konutu Vaziyet Planı [66].....	63
Şekil 3.30 Yapının Betonarme Strüktürü ve Tuğla Cephelerinin İnşası [67].....	63
Şekil 3.31 Yapının İnşasının Tamamlanmış Üçboyutlu Modeli [68].....	64
Şekil 3.32 Yapının İnşasının Tamamlanmış Üçboyutlu Modeli [69].....	64
Şekil 3.33 Lo Espejo Toplu Konut Projesi, Elemental [70].....	64
Şekil 3.34 Renca Projesi Kullanım Öncesi ve Kullanım Sonrası Görünüşleri, Elemental [71].....	65
Şekil 3.35 Temuco Projesi, Elemental [72].....	65
Şekil 3.36 Madrid Sosyal Konut Projesi Vaziyet Planı [74].....	66
Şekil 3.37 Birçok Koridor ve Geçişle Kamusal Alanlarla Bağlantı Kurmaktadır. [75].....	66
Şekil 3.38 Güçlü Etkileşim Sağlayan Açık Alanlar [76].....	67
Şekil 3.39 Bağlantı Koridorları ve Gölge Oturma Alanları [77].....	67
Şekil 3.40 Havadan Görünüm Kolâjı: Tipik Bir Kenar Mahallede İyi Kalıcı Konut Yapma Düşüncesinden Hareketle İnşa Edilmiş Bir “Kaccha” Evleri Topluluğu [78]..	68
Şekil 3.41 Mevcut Değişim Alanları (Turuncu) ve Öneri Alanları (Gri) Vaziyet Planı [79]...	68
Şekil 3.42 Pune Kenti’ nin Netaji Nagar Semtinde Mevcut Kaccha’larda Yaşayan İnsanların Durumları [81]	69
Şekil 3.43 A Tipi Konutlar [82].....	69
Şekil 3.44 B Tipi Konutlar [83].....	70
Şekil 3.45 C Tipi Konutlar [84].....	70
Şekil 3.46 Farklı Tip Konutların Bir Araya Gelmesi ile Oluşan Cepheler [85].....	70
Şekil 3.47 Yeni Yapılan Kaccha’larla Kentsel Dokunun Adaptasyonu [86]	71
Şekil 3.48 İnsanların Yaşadıkları Mevcut Teneke Barakalar [88]	72
Şekil 3.49 Habitat for Humanity’nin Yoksullar İçin Hazırladığı İki Odalı Konutlar ve Gönüllüler [89], [90].....	72
Şekil 3.50 Tasarlanan Konut Yerleşimin Avlu Girişleri (Correa, 1999).....	73
Şekil 3.51 Birimlerin Planı ve Yapının Kesiti (Correa, 1999)	74
Şekil 3.52 Vaziyet Planı (Correa, 1999).....	74
Şekil 3.53 Havre’da Karşılıklı Evini Yapana Yardım Uygulaması – İnsanlar Kendi Uğraşları ile Evlerini Yapmaktadır. [95]	77
Şekil 3.54 Endonezya’daki Yöresel Malzeme ve Geleneksel Yapım Yöntemleri Kullanılarak Oluşturulan Konut Cephesi [98]	77
Şekil 3.55 Endonezya’da İmece Usulü Yapılaşma [99].....	78
Şekil 3.56 Endonezya’da Kendi Evini Yapana Yardım Yöntemi ile Yapılan Konutlar [100].	78
Şekil 3.57 Doğu Teksas Kendi Evini Yapana Yardım Uygulaması ve Uygulama İle Gelişen Sosyal Danışma ve İlişki [101], [102]	78
Şekil 3.58 Doğu Teksas’taki Kendi Evini Yapana Yardım Uygulamasından Örnekler [104],[105]	79
Şekil 3.59 Yüz binlerce İnsan Tek Başlarına ya da Aileleri ile birlikte Sokaklarda Yaşamaktadır [107].....	79
Şekil 3.60 Sokaklarda Uyuyan Evsizler [108]	80
Şekil 3.61 Tiger Bay Village Projesi’nin Gelecek İçin Düşünülen Vaziyet Planı [109]	81
Şekil 3.62 Zero Yen Evi [111]	82
Şekil 3.63 Evsizler İçin Tasarlanan Konutlar [113]	82
Şekil 3.64 Evsizler İçin Tasarlanan Konutların İç Görünüşü [114]	83
Şekil 3.65 Havalandırma Bacasına Bağlanıp Şişen ve Isınan Membran [116].....	83
Şekil 3.66 Çin’deki Göçmen Aileler Aynı Hacimde Kumaş Bölücülerle Ayrılmış Bölmelerde	

Yaşamaktadır. [117].....	84
Şekil 3.67 İsrail'in Kiryat Gat Kenti'nde Yeni Gelen Göçmenler İçin Yapılan Konutlar [118]85	
Şekil 3.68 Paris'in Dışında Yer Alan Göçmen Sosyal Konutları [119].....	85
Şekil 3.69 Ahşap Konstrüksiyonla Birlikte Kullanımı [122]	88
Şekil 3.70 Saman Balyalarının Yerleştirilmesi [123].....	88
Şekil 3.71 Saman Balyasından Taşıyıcı Duvarların Oluşturulması [124].....	89
Şekil 3.72 İç Mekân Henüz Duvarları Sıvanmadan Önceki Durumu [125].....	89
Şekil 3.73 Saman Balyası Evin İç Görünüşü [126].....	89
Şekil 3.74 Saman Balyasından Şık Mimari Uygulamalar [127]	90
Şekil 3.75 Kerpiç Tuğlaların Hazırlanışı [128]	91
Şekil 3.76 Güneşte Kurutulan Kerpiç Tuğlalar [130].....	91
Şekil 3.77 Tuğla Kerpiçlerin Uygulaması [131]	93
Şekil 3.78 Kerpiç Yapılar Kümeleri [132]	93
Şekil 3.79 İran'da Bir Kerpiç Ev Uygulaması [133].....	93
Şekil 3.80 Çin'in Xinjiang Bölgesinde Doğayla Bütünleşen Bir Kerpiç Ev [134]	94
Şekil 3.81 New Meksiko'daki Bir Kerpiç Ev [135]	94
Şekil 3.82 Hindistan'ın Khuri Kasabası'nda Kerpiç ve Sazdan Oluşan Bir Ev [136]	94
Şekil 3.83 İspanya'daki Bütünü Taştan İnşa Edilen Bir Ev ve Taş Çatı Detayı [137].....	95
Şekil 3.84 Duvarları Yığma Taş Bir Ev [139].....	95
Şekil 3.85 Yapıya İlişkin Bir Perspektif [141]	96
Şekil 3.86 Farklı Bakış Açılarında Kâğıt Ev [142]	96
Şekil 3.87 Farklı Bakış Açısından Kâğıt Evin Görünüşü [143]	97
Şekil 3.88 Kum Torbalarından Oluşmuş Ev [144].....	97
Şekil 3.89 Kum Torbalarının Dizilişi – İran [145]	98
Şekil 3.90 Kum Torbalarının Dizilişi – İran [146], [147]	98
Şekil 3.91 Yapı Kesiti [148].....	98
Şekil 3.92 Kum Torbaları ile Oluşturulan Strüktür [150]	99
Şekil 3.93 Kerpiç Sıva İle Sıvanmış Cepheler [151].....	99
Şekil 3.94 İç Mekan Görünümü [152].....	99
Şekil 3.95 Bambu Ev [155]	100
Şekil 3.96 Hazırlanan Yalıtım Testi (Bozza, 2009).....	102
Şekil 3.97 Yüzey Sıcaklık Değerleri (Bozza, 2009).....	102
Şekil 3.98 Toprakla Örtülmüş Çatı (Bozza, 2009)	102
Şekil 3.99 Ahşap ve Samandan Oluşan Panel Duvarlar (Rosell, 2007)	103
Şekil 3.100 Duvar Modüllerinin Hazırlanışı (Rosell, 2007)	103
Şekil 3.101 Duvar Modülünün Hazırlanışı (Rosell, 2007).....	104
Şekil 3.102 Duvar Modülünün Hazırlanışı (Rosell, 2007).....	104
Şekil 3.103 Hazırlanan Kolonlarla Adaptasyonu (Rosell, 2007)	104
Şekil 3.104 Ortaya Çıkan Düşük Maliyetli ve Yalıtımlı (Enerji Kazançlı) Konut Modeli (Rosell, 2007).....	105
Şekil 3.105 Hindistan Cevizi Kabuğundan Hazırlanan Yalıtımlı Duvar (Bozza, 2009).....	105
Şekil 3.106 Kırık Seramik Parçaları [157]	106
Şekil 3.107 İdrarın Ayrıştırılması (Bozza, 2009)	106
Şekil 3.108 Sistem İçin Gerekli Elemanlar (Bozza, 2009).....	107
Şekil 3.109 Oluşturulan Bitki ve Bakteri Havuzları İle İdrarın İçme Suyuna Dönüştürülmesi (Rosell, 2007).....	107
Şekil 3.110 Yağmur Suyunun Ayrıştırılıp Kullanılması Aşamaları (Bozza, 2009)	108
Şekil 4.1 Dünya Üzerindeki Nüfus Artış Hızları [159]	112
Şekil 4.2 Türkiye'deki Nüfus İllere Bağlı Olarak Nüfus Yoğunluğu (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Hazırlanmıştır.) (TÜİK) [160].....	113

Şekil 4.3 TOKİ'nin Ürettiği Konut Sayısı İçerisindeki Sosyal Konut Dilimi (Bayraktar, 2007).....	137
Şekil 4.4 TOKİ'nin Ürettiği Sosyal Konutların Dağılımı (Bayraktar, 2007).....	138
Şekil 4.5 200 Evler Mahallesi'nin Dönüşüm Öncesi Fotoğrafı [182]	139
Şekil 4.6 200 Evler Mahallesi, Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrasında Yoksul Aileler İçin Yapılan Konutlar (Bayraktar, 2007)	139
Şekil 4.7 200 Evler Mahallesi, Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrasında [185]	140
Şekil 4.8 Sivas Çayboyu Sosyal Konut Yerleşmesi (Bayraktar, 2007).....	141
Şekil 4.9 Deprem Sonrasın Yapılan Çadır Çözümleri (Fotoğraf: Mehmet Cansoy).....	142
Şekil 4.10 Gölyaka İmece Konutları / Düzce (Fotoğraf: Mehmet Cansoy)	143
Şekil 4.11 Yoksul Aileye Ait Eski ve Yeni Evlerin Fotoğrafları [190]	144
Şekil 4.12 Yoksul Aileye Ait Eski Evin Fotoğrafı [191]	144
Şekil 4.13 Kuşçular Köyü'nde Yoksullar İçin Yapılan Konut [193]	145
Şekil 5.1 Marmara Bölgesi'nin Türkiye Üzerindeki Yeri ve Marmara Bölgesinin İlleri [194]	147
Şekil 5.2 Bilecik İli'nin İlçeleri [197]	152
Şekil 5.3 Osmaneli İlçesinin Görünümü [198].....	153
Şekil 5.4 Osmaneli Haritası [199]	153
Şekil 5.5 1989 Tarihli Osmaneli Kadastral Haritası ve Topografik Yapısı (Kaynak: Osmaneli Tapu Kadastro Müdürlüğü).....	157
Şekil 5.6 Osmaneli Kentsel Gelişimi Analiz Paftası (Google Earth/2006)	158
Şekil 5.7 Osmaneli'nin Güneyinden Panoramik Görüntüsü (2010).....	159
Şekil 5.8 Rüstem Paşa Camii (1560-65) (Uluengin – Saatçi, 2009)	160
Şekil 5.9 Kırğıllı Camii (1550).....	160
Şekil 5.10 Aya Yorgi (Ortodoks) Kilisesi	160
Şekil 5.11 Osmaneli Hükümet Konağı (Uluengin – Saatçi, 2009).....	161
Şekil 5.12 Geleneksel Cumba ve Köşe Pencereleri.....	162
Şekil 5.13 Osmaneli Geleneksel Evleri	162
Şekil 5.14 Geleneksel 3 Katlı Osmaneli Evi	163
Şekil 5.15 Sonradan Eklenen 2. Kat	163
Şekil 5.16 Ahşap Karkas Arası Kerpiç Dolgu ve Üzeri Çamur Sıva	163
Şekil 5.17 Osmaneli 1950 Sonrası Gelişen Bölgelerin Görünüşü.....	164
Şekil 5.18 Tamamlanamayan Yapılar ve Geleneksel-Yeni İlişkisi.....	164
Şekil 5.19 Osmaneli'nde Prefabrik Konut Uygulaması	165
Şekil 5.20 Bilecik Osmaneli TOKİ Konutları	165
Şekil 5.21 TOKİ Bilecik Osmaneli Projesi	166
Şekil 5.22 F Tipi Konut Bloğu Görünüşü	166
Şekil 5.23 F Tipi Konut Bloğu Kat Planı (2+1 Daire)	167
Şekil 5.24 K Tipi Konut Bloğu Görünüşü.....	167
Şekil 5.25 K Tipi Konut Bloğu Kat Planı (3+1 Daire).....	167
Şekil 5.26 Bilecik Osmaneli TOKİ Konutları Sosyal Alanlar	168
Şekil 5.27 Kent Silüeti ve TOKİ Blokları	168
Şekil 5.28 Akarsu Yolu – İmarsız Yapılan Balçıkhisar Sokak ve Yakın Çevresi (Googleearth).....	169
Şekil 5.29 Balçıkhisar Sokak ve Çevresinin Genel Görünümü.....	170
Şekil 5.30 Sokaklardan geçen Akarsu, Halkın Suyu Kullanışı	170
Şekil 5.31 Balçıkhisar Sokak	171
Şekil 5.32 Betonarme İmarsız Yapılan Yapılar.....	171
Şekil 5.33 Tamamlanmış Bir Kaçak Yapılar.....	172
Şekil 5.34 Gerektiğinde Üst Katı Kullanılabilecek Kaçak Tamamlanmamış Yapı	172
Şekil 5.35 Farklı Yapı Elemanlarından Oluşmuş Yapılar	173

Şekil 5.36 Gecekondu Sakinleri Tarafından Yapılan Uygulamalar	173
Şekil 5.37 Tek Gözden Oluşan Gecekondu	174
Şekil 5.38 Ekonomik Durumu Arasında Farklılıklar Olan İki Aile	174
Şekil 5.39 İncelenen Konutun Şematik Planı	175
Şekil 5.40 İncelenen Konutun Dış Görünümü (Giriş Cephesi)	175
Şekil 5.41 İncelenen Konutun Giriş Holü	176
Şekil 5.42 İncelenen Konutun Salon ve Mutfak Bölümleri.....	176
Şekil 5.43 İncelenen Konutun Yarı Kapalı Mekânları	176
Şekil 5.44 Gecekondu ve Dış Mekân İlişkisi (Gölge ve Seder).....	177
Şekil 5.45 Geleneksel Sistemin Günümüz Malzemeleri İle Uygulanması.....	177
Şekil 5.46 Bahçede Yer Alan Kerpiç Fırın.....	178
Şekil 5.47 Kerpiç Tavuk Kümesi ve Yarı Kapalı Araç Park Yeri.....	178
Şekil 5.48 Ahşap Hayvan Barınakları ve Ekili Topraklar	179
Şekil 5.49 Konut Modellerinin Oluşumu	181
Şekil 5.50 Konut Modellerinin Bir Araya Gelişi.....	181
Şekil 5.51 A Tipi Konut Modeli Cepheleri	181
Şekil 5.52 A Tipi Konut Modeli Kat Planları.....	182
Şekil 5.53 B Tipi Konut Modeli Cepheleri	182
Şekil 5.54 B Tipi Konut Modeli Kat Planları.....	183
Şekil 5.55 C Tipi Konut Modeli Cepheleri	183
Şekil 5.56 C Tipi Konut Modeli Kat Planları.....	184
Şekil 5.57 Vaziyet Planı (Oluşturulan Yapı Adası).....	185
Şekil 5.58 Tasarlanan Yapı Adası	185
Şekil 5.59 Tasarlanan Yapı Adası ile Tarihi Adaların İlişkisi.....	186
Şekil 5.60 Tasarlanan Yapı Adası	186
Şekil 5.61 Kamusal İç Alanlar (Çocuk Oyun Alanı, Dinlenme Alanları ve Çeşme)	187
Şekil 5.62 Kamusal İç Alanlar (Çocuk Oyun Alanı, Dinlenme Alanları ve Çeşme)	187
Şekil 5.63 Osmaneli’nde Beyaz Cephe Örneği	187
Şekil 5.64 Osmaneli’nde Çivit Mavisli Cephe Örneği	188
Şekil 5.65 Osmaneli’nde Toprak Rengi (Kerpiç) Cephe Örneği.....	188
Şekil 5.66 Tasarlanan Yapı Adası Silueti (Çekirdek Hali).....	188
Şekil 5.67 Bir Araya Gelen Tarihi Dokuya Uyumlu Çekirdek Konut Cepheleri.....	189
Şekil 5.68 Bir Araya Gelen Çekirdek Konut Cepheleri	189
Şekil 5.69 Kullanım Sonrası Yoksul Konutlarının Silueti	189
Şekil 5.70 Konutların Kullanım Öncesi (Çekirdek) ve Kullanım Sonrası Görünümleri.....	190
Şekil 5.71 Konutların Kullanım Öncesi ve Kullanım Sonrası Görünümleri.....	190
Şekil 5.72 Tarihi Bölgede Yer Alan Yoksullar İçin Konut Grupları ve Konut Adaları.....	191
Şekil 5.73 Tarihi Yapılar ile Yoksul Konutlarının İlişkisi	191
Şekil 5.74 Tarihi Dokuya Uyumlu Yoksul Yapılaşma.....	192

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1 Gelir Dağılımında Adaletsizliğin ve Yoksulluğun Nedenleri (Aktan, 2002).....	33
Çizelge 3.2 Dünya Nüfusundaki Gelişmeler (Kışlaoğlu ve Berkes, 1999).....	37
Çizelge 3.3 Nüfus Beklenti Değişkesine Göre 1950-2050 Yılları Arasındaki Tahmini ve Beklenen Nüfus Artışı (Giddens, 2008).....	37
Çizelge 3.4 Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkelerin Dünya Nüfusundaki Oranlarının Seyri (DİE 2000 Türkiye İst. Yıllığındaki verilerden düzenlenmiştir.)	39
Çizelge 3.5 Dünya Genelinde Nüfus Artışı (Davis, 2007)	43
Çizelge 3.6 Mısır Devletinin Yıllara Göre Nüfus Artış Grafiği [59]	55
Çizelge 4.1 Türkiye’de Son On Yıla Göre Nüfus Artışı (TÜİK)	113
Çizelge 4.2 Türkiye’de Son On Yılda Kabaca Doğum Oranları (TÜİK).....	113
Çizelge 4.3 Türkiye’de Son On Yılda Kabaca Ölüm Oranları (TÜİK).....	113
Çizelge 4.4 Geçmiş Dönemlere Ait Kırsal- Kent Nüfus Oranları (Gümüş).....	114
Çizelge 4.5 Dönemlere Göre Türkiye’deki Yerleşim Yerleri Arasındaki Göç Eden Nüfus Oranı (TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, 2004).....	118
Çizelge 4.6 Türkiye İstatistiksel Bölgelerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı,2000 (TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları)	119
Çizelge 5.1 Bilecik İli Nüfusunun Kırsal ve Kentsel Olarak Analizi (TÜİK, 2009)	148
Çizelge 5.2 DPT Araştırmasına Göre Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksine Göre Kademeli İl Grupları	149
Çizelge 5.3 2007 Yılı Nüfus Verilerine Göre İlçe Nüfus Sayıları [202].....	155
Çizelge 5.4 Bilecik İlçelerinin Türkiye ve İl İçindeki Gelişmişlik Sıralamaları	155-156
Çizelge 5.5 Yoksul Konutları Tipler ve Metrekareleri.....	184

ÖNSÖZ

Öncelikle tez çalışmama yön ve destek veren, bilgi, tecrübe ve zamanını benimle paylaşan, çalışmamın oluşumunda en önemli katkı sahibi değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. İbrahim Başak Dağgülü'ne,

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde aldığım mimarlık lisans eğitimim ve Mimari Tasarım programında aldığım yüksek lisans eğitimim süresince birlikte çalıştığım bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma;

İnceleme alanım olan Bilecik İli, Osmaneli İlçesi'nde, gösterdikleri ilgi ve destekleri için Osmaneli Belediye Başkanı Sayın M. Selahattin Çetintaş ve Başkan Yardımcısı Sayın Melih Yavuz Bey'e, ayrıca, gezim sırasında, Osmaneli'yi en güzel şekilde aktaran ve tarihinden günümüze kadar geniş bir çerçevede bilgilerini benden esirgemeyen Rehber Remzi Öner Bey'e;

Tez çalışmamı hazırladığım dönem boyunca çalıştığım ve halen çalışmakta olduğum Beyoğlu Belediyesi'nde, beni her konuda destekleyen Fen İşleri Müdürüm Sayın Y. Mimar Serap Erdoğan ve iş arkadaşlarıma;

Yüksek Lisans başvurumda ve yüksek lisans eğitimim boyunca zorluklarımı ve mutluluklarımı paylaştığım çok değerli dostum Y. Mimar Ali Bilir'e;

Ve son olarak, hayatım boyunca desteğini yanımda hissettiğim, maddi-manevi her zaman arkamda olan Babam İbrahim Kuvvetli, Annem Nuran Kuvvetli, Ablam Hilâl Kuvvetli ve Abim Halil Kuvvetli' ye sonsuz teşekkürler.

Ağustos, 2010

İstanbul

Mimar Haluk KUVVETLİ

ÖZET

Ekonomik, çevresel, toplumsal ve siyasal birçok nedenleri bulunan yoksulluk, tarihte insanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle oluşan sınıf farklılıklarından sonra kendini göstermiştir. Yoksulluğa bağlı olarak daha büyük bir probleme dönüşen barınma gereksinimi, tarih dönemlerinde yaşanmış ve sanayi devrimi sürecinde kırsaldan kente doğru olan göçle büyüyerek önemli bir probleme dönüşmüştür. Tarihsel süreçlerde hissedilen hatta savaşlara ve reformlara neden olan yoksulluk, bugün de dünyanın birçok yerinde farklı kültür ve coğrafyalarda yaşanmaya devam edilmektedir. Hükümetler, yerel yönetimler ve gönüllüler tarafından çözüm arayışları devam etmektedir. İnşa sistemleri ve organizasyon modelleri denenerek, sosyo-kültürel ve fiziksel değerlere uygun mimari ve kentsel çözümler araştırılmaktadır. Ucuz, yerel ve ekonomik malzemeler, aynı zamanda ekolojik çözümlerle desteklenerek mimari çözümler sunulmaktadır.

Bu çalışmada; Dünya ve Türkiye’de yoksulluk için uygulanmış, somut mimari konut ve yerleşme modellerinin incelenmesine ve aynı zamanda ucuz, yerel ve ekonomik malzemelerle oluşturulan yapı elemanları uygulamalarına dikkat çekilmiştir. Yoksulluğun anlamı ve yoksulluğa bağlı olarak meydana gelen barınma probleminin; tarihte, bu günümüzde ve gelecekteki karşılıkları aranmıştır. Dünyanın farklı coğrafya ve iklimlerinde yaşanan mevcut yoksulluk örnekleri göz önüne getirdikten sonra çözüm arayışları sunulmuştur. Türkiye’deki konut ve barınma problemine karşı uygulanmaya çalışılan politikalar incelenmiştir. Son olarak, yoksullar için tasarlanan alternatifli bir konut ve yerleşim modelinin, Türkiye İstatistik Kurumu ve T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı verileri doğrultusunda seçilen Bilecik İli, Osmaneli ilçe merkezinin fiziksel özelliklerinin yanı sıra, Balçıkhisar Sokak ve yakın çevresinde yaşayan yoksul ailelerin sosyal ve kültürel özelliklerine uygun olacak biçimde adapte edilmesi yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Yoksul, Yoksulluk, Barınma, Gecekondu, Sosyal Konut, İmece Usulü Yapılaşma, Yoksul Konutu, Göç / Kırsaldan Kente Göç, Nüfus Artışı, Bilecik, Osmaneli,

ABSTRACT

Poverty which has several economical, environmental, social and political reasons have emerged in history following the class distinction formed after the mankind has shifted to a settled life. The need to shelter which has become a greater problem due to poverty has been felt during periods in history and growing with migration from rural to urban areas within the industrial revolution turned out to be a significant problem. Poverty felt during periods in history and that also caused wars and reforms still exists in different cultures and landscapes throughout the world today with governments, local administrations and volunteers continuing to seek for solutions. Construction systems and organization models are tested and architectural and urban solutions that are compatible with socio-cultural and physical values are sought. Also, architectural solutions are offered through inexpensive, local and economical materials being supported by ecological solutions.

In this study, the analysis of the tangible architectural housing and settlement models applied against poverty in Turkey as well as in the world and also the applications of construction elements formed with inexpensive, local and economic materials have been drawn attention to. Concurrently, the meaning of poverty and the past, present and future considerations of the sheltering problem arising due to poverty have been sought. Also, sample cases of poverty present in different geographical and climatic regions of the world have been provided before the presentation of the search for solutions. Also, policies sought to be applied against the housing and sheltering problem in Turkey have been analyzed. Lastly, the adaptation of a suitable and alternative housing and dwelling model designed for the poor to the physical properties of the provincial center of Bilecik of Osmaneli county selected in the light of Turkish Statistical Institute and Housing Development Administration of Turkey data as well as to the social and cultural properties of the families living in Balçıkhisar Street and in close vicinity thereof has been included in the study.

Keywords: Poor, Poverty, Housing, Slums / Shanty House, Social Housing- Dwelling, Self-Help Housing, Housing for the Poor, Migration / Rural Depopulation, Population Growth, Bilecik, Osmaneli

1. GİRİŞ

1.1 Amaç

Bu tez çalışmasında, yoksulluğun ve ona bağlı olarak barınma gereksiniminin geçmişten günümüze nasıl bir problem olduğu ve gelecekte nasıl bir probleme dönüşeceği vurgulanmıştır. Yoksulluk kavramının ve probleminin incelenmesi ve farklı coğrafya, iklim ve kültürlerde uygulanmış somut mimari çözüm örneklerinin bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Böylece problemin boyutunun ve öneminin anlaşılması istenmiştir. Projelerde oluşturulan sosyal ilişki ağlarının yanı sıra, farklı mimari çözüm anlayışları, düşük maliyetli mimari malzemeler, yapı üretim sistemleri, tekil çözümler gibi örneklerle, mimarlık-mühendislik gibi disiplinler arası çalışmaların bu konu üzerindeki önemi ve sorumluluğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde, Türkiye’de yoksullukla ilişkili verilerin saptanması, barınma problemine karşı alınmak istenen önlemlerin ve uygulanan politikaların ve hazırlanan çözüm önerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Tez çalışmasının sonunda, tasarlanan alternatifli bir konut modeli ve yerleşmesinin, TÜİK ve TOKİ verilerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda, Türkiye’den seçilen yoksulluğun sosyal ve mekânsal anlamda hissedildiği bir pilot bölgenin, sosyal, fiziksel ve kültürel verilerine adapte edilerek, yoksulların gereksinimlerine cevap verebilen bir çözüm önerisine ulaşmak istenmiştir.

1.2 Kapsam

Çalışmada, öncelikle insanın barınma gereksinimi üzerinde durulmuştur. Tarihsel süreçte konut modellerinin oluşumu ve gelişimi ve barınma gereksinimine çözüm amaçlı yapılan mimari ve şehircilik çalışmalarından söz edilmektedir. Özellikle sanayi devriminden sonra başlayan kırsal kente doğru yoğun göç ile birlikte barınma probleminin farklı bir boyut kazanmasından sonraki süreçte oluşan konut modellerine değinilmiştir.

Yoksulluk kavramı ve nedenlerinden bahsedip, yoksulluğun geçmişten günümüze durumu ve geleceğe ilişkin tahminler üzerinde durulmuştur. Nüfus artışı ve nüfus artışı ile yoksulluk kavramları birlikte ele alınmıştır. Gecekondu kavramına değinilerek, Dünyanın çeşitli bölgelerinden gecekondu örneklerine değinerek yoksulluk ve barınma probleminin boyutu sunulmuştur. Daha sonra dünyanın farklı bölgelerinden barınma problemine ilişkin mimari çözüm örnekleri verilmiştir.

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde barınma sorunu ve yoksullukla ilgili

veriler incelenmiştir. Barınma problemi ve gecekondulaşma için alınan önlemler ve politikalardan söz edilmiştir. Daha sonrasında, Türkiye’deki yoksullar için uygulanan çalışmalar örneklendirilmiştir.

Çalışmanın sonunda, pilot bölge seçilen Bilecik ili Osmaneli İlçesine ait veriler incelenmiştir. Yoksulluk ve barınma adına problemler tespit edilerek, minimal gereksinimleri karşılayan, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlara cevap verebilen bir konut ve yerleşme modeli çözüm önerisi olarak getirilmiştir.

1.3 Yöntem

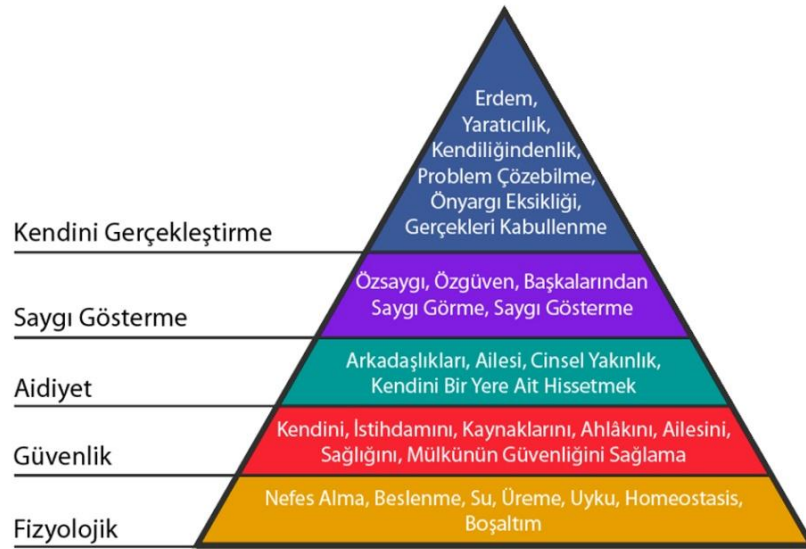
Çalışmada öncelikle tanımlar, kavramlar ve dünya ve Türkiye’den yoksulluğa ilişkin verileri içeren bir literatür araştırması yapılmıştır. Farklı ülke ve coğrafyalardan farklı yoksulluk adına yapılmış mimari örnekler araştırılmıştır. Literatürde bulunmayan bazı kaynaklara ulaşabilmek için mimarlar, yerel yönetimler, sosyal yardımlaşma vakıfları ve gönüllülerle görüşme yöntemi ile bilgiler alınmıştır. Yoksulluk üzerine sosyolojik çalışmaların çok sayıda olmasına rağmen, mimari anlamda yoksulluk çalışmalarının sadece gönüllülerle sınırlı kalması bu yönde somut çalışmaların gelişmemesine ve bilgilerin bir araya getirilemeden, dağınık olarak kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, problemlerin ve yapılan çalışmaların basın ve magazin değerinin düşük olması nedeniyle, ulaşması gereken yerlere ulaşamamakta ve gündemde yer alamamaktadır. Bu nedenle, kaynak taraması sırasında örneklere ulaşmakta güçlük çekilmiştir.

Tez çalışmasını sonunda, uygulama alanı olan Bilecik İli, Osmaneli İlçesi’ndeki yer alan bölgede, alan çalışması yapılarak, öncelikle gözlem yöntemi ile sosyal ve fiziksel veriler analiz edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra görüşme yöntemi ile yerel yönetimler, sosyal yardımlaşma vakıfları ve bazı yoksul ailelerle yüz yüze görüşülerek, sosyal ve kültürel veriler elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, veriler yorumlanmış, ihtiyaçlar belirlenerek ve tasarıma ilk adım atılmıştır. Tasarlanan yoksul konut ve yerleşmesi, seçilen pilot bölgenin bulunduğu yöreye adapte edilerek, alternatif bir yaşam alanı sunulmuştur.

2. BARINMA GEREKSİNİMİ VE BARINMA GEREKSİNİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 Barınma Kavramı ve Gereksinimi

Bu İnsanoğlu tarih boyunca yaşamını sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarını karşılamak gerektiğini içgüdüsel olarak fark etmiştir. ‘ Beslenme, barınma, korunma, giyinme ve üreme gibi insanın temel gereksinimleri özü açısından ilk insandan bu güne değin değişmeden gelmiştir.’(Hançerlioğlu, 1977) Abraham H. Maslow, genel olarak toplum içerisindeki temel gereksinimleri, belirli bir sıra düzeni içerisinde en temel gereksinimlerden- en karmaşık olanlara doğru düzenlemiştir. İnsanın gereksinimlerini basamaklar gibi yukarı çıkan bir sıra düzeninde olduğundan Maslow buna, ‘İnsan Gereksinme Aşamaları’ adını vermiştir. (Arcan ve Evcı, 1999) Maslow’un gereksinimler hiyerarşisi şu şekildedir: (Maslow, 1954) (Şekil 2.1)



Şekil 2.1 Maslow’un Gereksinimler Hiyerarşisi [1]

1- Fizyolojik Gereksinimler

Nefes alma (Hava), su, beslenme, homeostasis, hareket, dinlenme, barınma, giyinme, üreme gereksinimleri gibi insan yaşantısı ile ilgili en temel gerekliliklerdir. İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi gereken biyolojik ihtiyaçları kapsamaktadır.

2- Güvenlik Gereksinimleri

Fiziksel gereksinimlerini tamamlayan insanoğlu, Korku, baskı, tehlikelerden uzak olma, ailesinin, mülkünün, kaynaklarının güvende olduğunu hissetme ve yarınından emin olma vb. gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktadır. Daha düzenli ve öngörülebilir bir dünya için ve çevresini kontrol altına almaya çalışmaktadır.

3- Aidiyet Gereksinmesi

Fizyolojik ve Güvenlik gereksinimlerini tamamlayan insan, Ailesi, arkadaşları ve çevresi ile sosyal etkileşim kurmaya başlamaktadır. Ait olma, beraberlik, arkadaşlık, cinsel yakınlaşma, Kendini bir yere ait hissetme gibi gerekliliklerdir.

4- Saygı Görme (Benlik)Gereksinmesi

Öz saygı, özgüven ve öz beğeni ile kazanılmış bilgi ve yeteneklerin tanıtılması gibi beğenilme ve saygı görme ile ilgili gereklilikler.

5- Kendini Gerçekleştirme Gereksinimleri

Piramidin en üst kısmında bulunan gereksinme ise, önemli bir işi başarma gibi, bireysel potansiyelin gerçekleşmesi ve yaratıcı yeteneklerin kullanımı ile kişisel doygunluğa erişme-tatmin gereksinimleri olmaktadır. Daha çok bireysel olarak seçilen ve kişinin karakterini belirleyen gereksinimler yer almaktadır.

Şekil 2,1’de en temel ve üçgenin tabanını oluşturan fizyolojik gereksinimler (Biyolojik Gereksinimler); hava, su, beslenme, dinlenme, barınma, giyinme, hareket, üreme gereksinimleri gibi insan yaşantısı ile ilgili en temel gerekliliklerdir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için öncelikle fizyolojik gereksinimlerini karşılaması gerekmektedir.

Fiziksel gereksinimlerden biri olan ‘Barınma Duyusu’ insana doğuştan verildiğine inanılmaktadır ve kişi hayatı boyunca bu hissi yaşamaktadır. D. Kuban (1981) barınma konusunda, korunma içgüdüsü her insanda olduğunu, insanın doğaya karşı koyarak ve onu değiştirenin insan olduğunu belirtmektedir. İnsanoğlu da buna bağlı olarak iki temel ihtiyaç olan beslenme ve giyinme gereksinimlerinden sonra barınma gereksinimini karşılamak istemiştir. Barınma kelimesi en basit tanımıyla ‘ Doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak ’ olarak tanımlanabilir. [2]

Tarihin ilk dönemlerinde mağaraları kullanan ve daha sonra avcılık yaparak beslenen insan, barınma ihtiyacını göçebe olarak sürdürmüştür. Mağaraların yanı sıra ağaç kavukları gibi doğal mekânları kullanmıştır. Zamanla geliştirdiği barınma yöntemlerini uygulamaya başlamıştır. Toprağı kazarak üzerine hayvan kemikleri ve derileriyle örtterek, taştan, sazlardan, ağaçtan geliştirdiği barınaklarda veya çadırlarda barınmıştır. Binlerce yıl göçebe olarak konaklayan insanoğlu, beslenme ihtiyacını bulunduğu arazi coğrafya üzerinde karşılayabilecek gelişmişliğe ulaştığında, ilk nitelikli barınakları oluşmuştur.

Yaşam deneyimlerini geliştiren insan, yeni barınma anlayışı ile doğadan korunmanın yanı sıra

temel gereksinimlerinin (rüzgâr, soğuk, yağmur, vahşi hayvanlar, besinlerini bulundurma (rüzgâr, soğuk, yağmur, vahşi hayvanlar, besinlerini bulundurma vb.) ötesine geçmiştir. Yerleşik düzene geçişle birlikte, çevresiyle uyum içerisinde olan ve çevresini kendisine adapte eden insanoğlu, barınma alanını geliştirerek ‘Konut’ kavramını ortaya çıkarmıştır. Konut için, insanların barınma gereksinimlerini karşılayan, onları dış etmenlerden koruyan ve güvenlik içinde yaşamlarını sürdürmesini sağlayan ilk ve en önemli yapı türüdür denebilir. (Eruzun, 1980) Günlük zaman diliminin büyük bir bölümünü konut içerisinde geçiren insan, konutun zaman içerisinde hızlı şekilde değişmesini ve gelişmesini sağlamıştır. Davranışlarının, inanışlarının, kültürünün ve yaşantısının izlerini yansıtmıştır. ‘Konut, bir arada yaşayan ve aynı mekân parçalarını paylaşan, tüm yaşam eylemlerini – uyuma, dinlenme, yemek, vb.- birlikte yapan bireylerin veya ailelerin geliştirdikleri barınma- korunma işlevli bir barınaktır.’ (TMMOB, 1978) İnsanları yaşamlarını sürdürebildikleri ve doğal etkenlerden korunduğu konut, toplumdaki insanların günlük yaşamlarında kullandıkları teknolojiyi, kültürü ve refah düzeylerini gösteren en önemli yapılardan biridir.

Yerleşik hayata geçişle birlikte beliren konut kavramının en büyük özelliklerinden biri sürekli oluşudur. Konut anlayışı ile birlikte köy, şehir ve devletler oluşmuştur. Sosyal bir varlık olan insan yerleşik düzenle guruplaşarak, toplumsallaşma sürecine daha fazla girmiştir. Yerleşmeler konutun yanı sıra birçok işlevi doğurmuştur. Başta ticaret ve sanayi olmak üzere, eğitim, kültür, ibadet, sağlık ve eğlenme mekânlarına ihtiyaç duyulmuştur. Tüm bu işlevler bütünü ‘Şehir Kavramı’ni oluşturmuştur. Şehir farsça bir kelime olup, meşhur olma anlamına gelmektedir. Bu durumda konutlar için, şehirlerin temel taşları olduğunu söyleyebiliriz. Şehir (Kent) tanımı Ruşen Keleş (1998) tarafından Kent Bilimleri Sözlüğü’nde şöyle tanımlanmıştır: ‘ Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun; yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, köy bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir.’

Günümüzde ekonomik eşitsizliklerin bulunduğu bir zamanda, insan olan her birey, barınmak için bir konuta ihtiyaç duymaktadır. İnsan Hakları Beyannamesi’nde de ekonomik farklılıklar gözetmeksizin, her bireyin bir konuta ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (III) sayılı Kararıyla ilân edilen ve 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile resmi gazetede yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 25. maddesinde: ‘ Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, **konut** ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı

durumunda güvenlik hakkına sahiptir.’ cümlelerine yer vermektedir. Bu maddeden anlaşılacağı üzere, konut edinme (barınma) kavramı, giyim ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarla aynı kategoride değerlendirilmiştir. Buna rağmen gelişmiş dünya ülkelerinde yoksul kişiler için yardımcı fonların desteğiyle sosyal konutlar gibi konut açığına çözümler getirilirken, özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde resmi konut piyasası yeni konut stokunun ancak yüzde yirmisinden biraz fazlasını karşılamakta ve bu yüzden insanlar zorunlu olarak gecekondular yapmakta, enformel olarak kiralanan evlerde yaşamakta, arazi ve kaldırımları işgal etmektedir.

Barınma (Konut) kavramına anayasamızda da yer verilmiştir. Devletin halkın barınması için bazı sorumlulukları olduğunu vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, İkinci Kısım, Üçüncü Bölümde (Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler) metninde, VIII. Sağlık, çevre ve konut, B.Konut Hakkı, ‘Madde 57- Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözetten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.’ maddesi yer almaktadır. (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2709/1982)

Bu bölümde, insanın temel gereksinimlerinden biri olan barınma ihtiyacının tanımı ve hayatımızın temel gereksinimlerinden biri olduğunu üzerine durulmuştur. Barınma probleminin günümüzde halen önemli bir problem olduğunu ortaya koymaya çalışılmıştır. Bundan sonra gelecek olan ikinci bölümde ise barınma kavramının tarihsel gelişimi ve o dönemlerde barınma adına yapılan mimari örneklerle değinilecektir.

2.2 Tarih Öncesi ve İlk Çağ Anadolu Yerleşimlerinde Barınma Gereksinimi

Paleolitik Çağ, insanlığın başlangıcından günümüzden 12 bin yıl öncelerine kadar süren en uzun zaman dilimidir. Bu dönemde doğal çevre sürekli bir değişim içerisindeydi. Avrupa’da kapanmakta olan bir buzul döneminden sonra diğer bir buzul dönemi yeniden başlamaktadır. İnsanlar küçük topluluk halinde toplayıcılıkla göçebe bir yaşam sürmekteydiler. Ülkemizde de bu döneme ait mağara, kaya oyukları ve mevsimlik kamp yerleri bulunmaktadır. Örnek olarak İstanbul’da Küçükçekmece gölü yakınında bulunan Yarımburgaz Mağarası, bu döneme ait önemli mağaralardan biridir. Bulunan kanıtlar insanların bu mağaralarda 12-15 kişilik gruplarda yaşadığını bize göstermektedir. (Soysal, 1998)



Şekil 2.2 Mağara Yaşamı (Çizim: M. Keskin)

Mevsimlik kamp yerlerinde ise oluşturulan birimler tek mevsim geçirmek için oluşturuluyorlardı. Küçük çukur barınaklar kolay elde edilebilen hafif malzemelerle yapılmıştır. Avladıkları hayvan derileri, sazlar, bitki örtüsünden elde ettikleri dallar ve yapraklarla oluşturuyorlardı. Bu barınaklar kolay kurulabildikleri için çok çabuk şekilde terk edilebiliyordu.

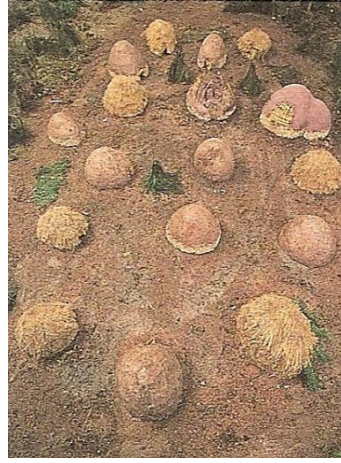


Şekil 2.3 Tek Mevsimlik Oluşturulan Kamp Yeri (Çizim: M. Keskin)

Anadolu'da yerleşik düzene geçme günümüzden 10-12 bin yıl öncesine dayanmaktadır. Yerleşik düzene geçilen ve toplayıcılık, avcılık ve balıkçılık yapan toplulukların yaşadığı döneme 'Mezolitik Çağ' adı verilir. Gereksinimlerini bulundukları coğrafyada sağlayabilen insan toplulukları bu çağda gezgin hayatlarını terk etmeye ve sürekli oturabilecekleri yerleşmeler kurmaya başlamışlardır. Göç etmeden yaşamak için seçtikleri bu bölgeler doğal yiyeceklerin ve av hayvanlarının bol bulunduğu verimli sulak bölgeler olmuştur. Seçilen bu yerlerin önemli bir diğer özelliği, pek çok iş için kullanılan el aletlerinin yapıldığı doğal cam (obsidyen) ve sonraları yaygın olarak kullanılacak bakır gibi madenlerin kaynaklarına yakın olmalarıydı. Anadolu'da üç bölgede bu tür özellikler bulunmaktadır. Bu bölgeler, Güneydoğu Anadolu'daki Hallan Çemi ve Çayönü, İç Anadolu'nun güneybatısındaki Göller Yöresi'nde

Aşıklı Höyük yerleşmesi ve Batı Anadolu’da Trakya Bölgesidir. (Soysal, 1998)

Yerleşik hayata geçişle birlikte, toplayıcılığına devam eden insanoğlu, aynı zamanda tarımla uğraşmaya da başlamıştır. Tarımla uğraşmak barınakların şeklinin ve işlevlerinin değişmesine sebep olmuştur. Örneğin; evlerin içinde ya da dış bahçelerinde ocaklar yapılması, tarımdan elde edilen ürünün depolanması için kilerler yapılmasına gerek duyulmuştur. Aynı zamanda hayvanların evcilleştirilmeye başlaması ile barınak çevrelerinde hayvanlar için beslene alanları ve ahırlar düzenlenmiştir.



Şekil 2.4 Çayönü Yerleşmesi Yuvarlak Barınaklar (Soysal, 1998) (Maket: A. Demirtaş)

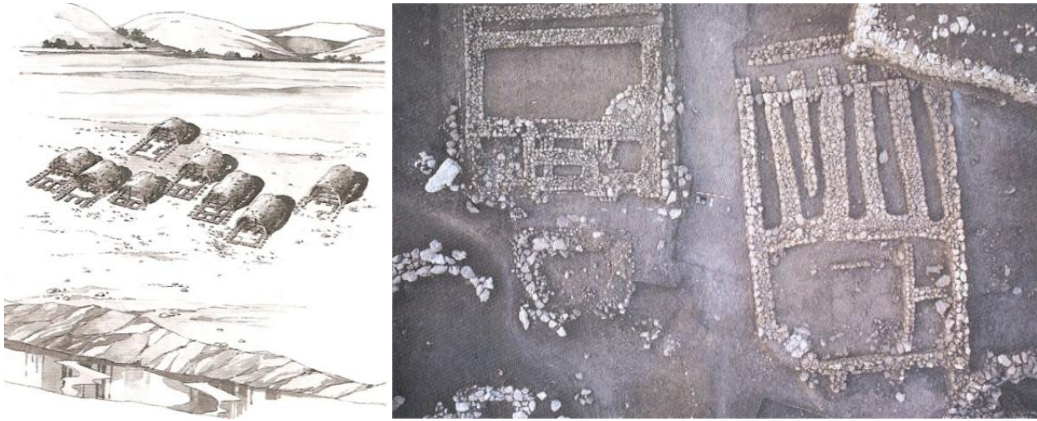
Bu döneme kadar doğal mekânlarda yaşayan insanoğlu, yerleşik hayata geçişiyle birlikte farklılaşan ihtiyaçlarına cevap arayışındayken, çamurun güneşte kuruyup sertleştiğini öğrenerek, kendi elleri ile hazırladığı ilk konut örneklerini çıkarmıştır. Edirne yakınlarında bulunan Hoca Çeşme bölgesinde, taş duvarlar çevrili, tabanları oyulmuş kayalara oturtulmuş ve kalın ahşap direkli yuvarlak evler bulunmuştur. Önceleri yuvarlak planlı kubbe biçimindeki barınaklarda yaşayan insan, daha sonra basit yuvarlak planlı kulübelere dörtgen planlı evlere geçişin en önemli nedeni tarımdır. Tarım sonucunda elde ettiği ürünü saklamak ve değişen yaşam standartlarına daha fazla esneklik sağlayan dörtgen planlı konutları tercih etmiştir. Uzayıp genişleyen ve bölümlere ayrılması daha kolay olan dikdörtgen plan konutlar yapılmıştır. Tarihte ilk dikdörtgen planlı evlere Aşıklı Höyük’te rastlanmaktadır. Bu dönemden itibaren dikdörtgen planlı yapılar, sundukları alternatiflerle diğer plan türlerinin yerini alacaktırlar.

İnsanoğlu yerleşik hayat geçerek ilk insan yerleşimlerini kurmuş, hayvan yetiştirmeye ve doğayı kendi amaçları için kullanmaya başlamıştır. İnsanlığın kültür tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu ilk üretim çağına ‘ Neolitik Dönem’ adı verilir. Bu dönemde hayvancılık gelişmiştir. Tarımın bu dönemde de gelişmesi ile yuvarlak plandan dörtgen plana

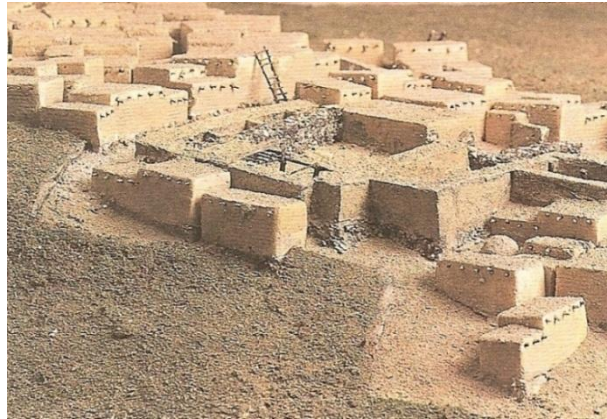
geçen insanoğlu, elindeki ürünü saklayacağı uzayıp genişleyen ve bölümlere ayrılabilen dikdörtgen planı kullanmaya devam etmiştir.

Çayönü (Diyarbakır) yerleşmesi, dörtgen plana geçişin tipik örneklerini bulundurmaktadır. İklim olarak yoğun yağış alan bir bölge olması nedeniyle, yağışlar ve rutubet önemli bir sorun oluşturmaktaydı. Evlerin tabanlarının zeminden yükseltmek gerekiyordu. Bu nedenle, ızgara biçiminde taş platformlar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu oldukça yüksek platformlar çeşitli dallar ve yapraklarla örtülüp, üzeri kil ve kireç karışımı toprakla kaplanıyordu. Zamanla geliştirilen yöntemlerle, temeller geliştirilip, yapılar taş ve kerpiç duvarlarla çevrilmiştir.

Çayönü Yerleşmesi'nde ilk kez evler, belirlenen büyüklükte bir alan çevresinde oluşmuşlardır. Bu alan günümüz meydan kavramını anımsatmaktadır. Evler arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Biçimsel ve boyutsal olarak birbirine benzemektedirler. Evler, birlikte yıkılıp, sonra yeniden birlikte yapılmaktadır. Bu bilgiler bize, yerleşme hakkında belirlenmiş kuralların ve yasakların var olduğunu göstermektedir. (Soysal, 1998) Aynı zamanda bir sınıf farkının olmadığını da bahsedebiliriz.



Şekil 2.5 Çayönü Yerleşmesi [3]



Şekil 2.6 Aşıklı Höyük Yerleşmesi Maketi (Soysal, 1998) (Maket: A. Demirtaş)

Aynı döneme ait başka bir yerleşme olan Aşıklı Höyük yerleşmesi, birbirine benzer ve bitişik dörtgen evlerden oluşmaktaydı. Güneydoğu bölgesine göre daha kurak bir yaşamın yaşandığı bu bölgede evler belli ya da belirsiz şekilde gruplaşmalar oluşturmaktaydı. Bu evlerin en belirgin özellikleri düz damlarıydı. Bu damlarda günlük hayatın geçtiği işlerin yapıldı mekânlardı ve ayrıca yapının girişi bu damlardan sağlanıyordu. Evlerde kullanılan malzemeler; taş temel üzerine, kerpiçle karıştırılmış taştı. Trakya Bölgesi'nde yaşayan topluluklarda dörtgen planlı evler yapmaktaydılar. Bölgedeki bitki örtüsü nedeniyle sıkça ahşabın kullanımı yaygındı. Evlerin duvarlarını yapmak için, araları dallarla örülü ahşap direkler dikiliyor, elde edilen örgü, kerpiç ile sıvanıp dolduruluyordu. Evlerin zeminleri de ahşap kaplama ile döşeliydi. Halen bu tür yapılar hayvan barınakları olarak bölgede kullanılmaktadır.



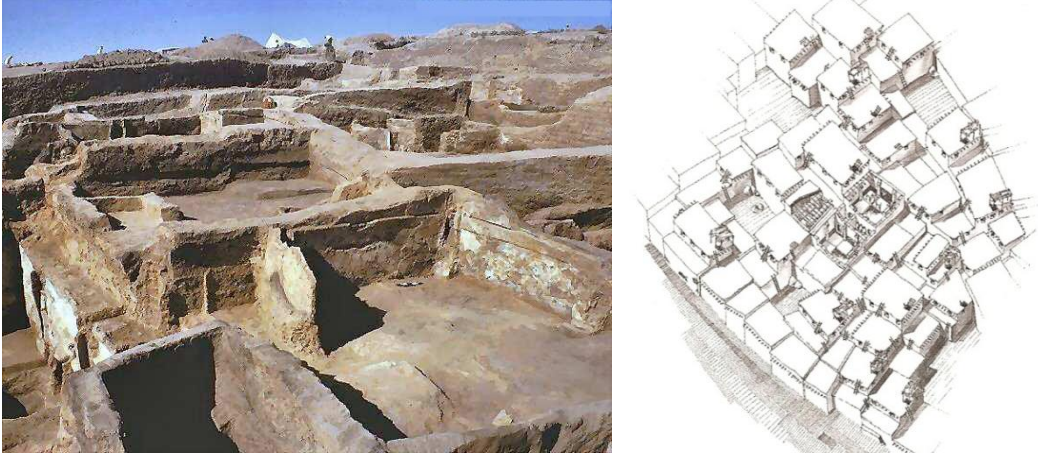
Şekil 2.7 Aşıklı Höyük Yerleşmesi [4], [5]

Aşıklı Höyük Yerleşmesi'nde evler birbirine bitişik olarak benzer dikdörtgen tipte karışık olarak sıralanmıştır. Belirli bir düzen olmadan, gruplar halinde inşa edilmiştir. Yapılar arasında kalan yollarda çakıllar serilidir ve ortak kullanılan bir çöplükte, hayvan ve ürünler paylaşıp, artıkları burada yakılmaktadır.

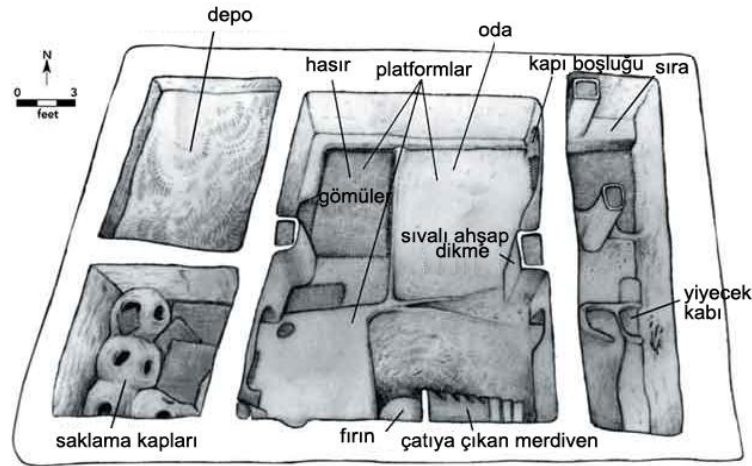
Başka bir önemli neolitik çağ yerleşmesi Çatal Höyük'tür. Kentleşmeye dair ilk yaşamsal bulgular, Ön Asya (Mezopotamya ve Anadolu) coğrafyasında görmekteyiz. İlk yerleşim yerlerinden biri olan Çatalhöyük (Konya) yaklaşık olarak 10 bin yıl öncesinden verilere sahiptir. Binden fazla konut ve 6 bine ulaşan nüfusu ile Yakın Doğu'nun en büyük neolitik yerleşmesi olarak kabul edilmektedir.

Çatalhöyük, Konya Ovası'nda en verimli bölgelerden biridir. Hasan Dağı'nın zengin obsidyen* yatakları bulunmaktadır. Bu taşı kendi kullanımları ve ayrıca ticaret olarak kullanmışlardır. (*Obsidyen: doğal yollarla oluşan volkanik kökenli bir cam türüdür. Lavın hızlıca soğuması ve kristalleşmeye yetecek kadar zaman geçmeden donmasıyla oluşur.

Genellikle felsik lav akıntılarının, soğumanın hızlı olduğu kenar bölümlerinde bulunur. Kristal yapıda olmadığından, keskin kıyıları moleküler inceliğe ulaşabilir. Bu özelliğinden ötürü eski çağlarda ok ucu olarak kullanılmış, günümüzde ise cerrahların kullandığı neşterlerin kesici kısımlarında kullanılmaktadır.) [6]



Şekil 2.8 Çatal Höyük Yerleşmesi [7]- Çatal Höyük Yerleşmesi Perspektifi (Soysal, 1998)



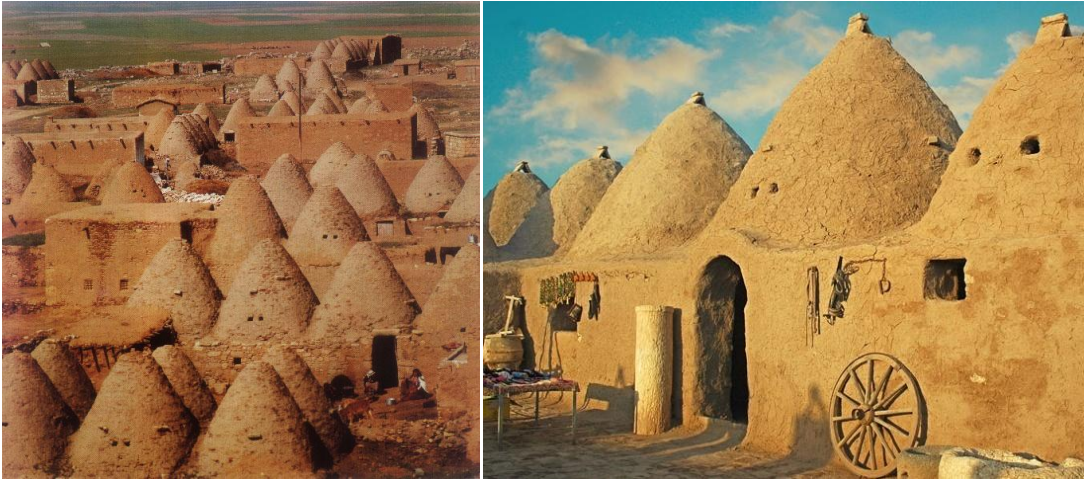
Şekil 2.9 Çatal Höyük İç Mekan Dizilişi [8]

Çatalhöyük yerleşmesi, avlular çevresinde kümelenmiş birbirine bitişik küçük evlerden oluşmaktaydı. Yapıların girişleri düz damlardan yapılmaktaydı. Evlerin bitişik duvarları ortak bir savunma sistemi oluşturmuştur. Evlerin içerisinde nişler, sekiler, depolar, ocaklar ve setler bulunmaktadır. Mağaradaki yaşamdaki gibi insanlar ölümleri yaşanan alanın altına gömmüşlerdir.

Neolitik Çağ'ın sonlarına doğru ve Kalkolitik Çağ'ın başlangıcında merkezi tarım yerleşmeleri kurulmaya başlanmıştır. Bu döneme dair ilk örnekler Çatalhöyük ve Burdur yakınlarında bulunan Hacılar yerleşmesine aittir. Evlerin damlarında süren günlük yaşamı,

evlerin arasındaki daha geniş avlulara taşınmıştır.

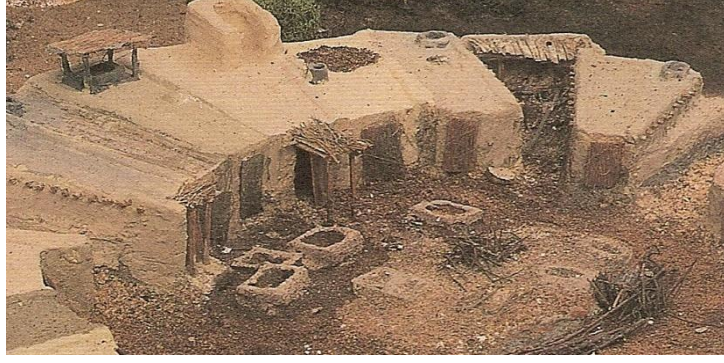
Avluların böyle önem kazanmasının nedeni hayvancılığın gelişmesi olmalıdır. İkinci bir yenilik de, evlerin iki katlı yapılmaya başlanmasıdır. (Soysal,1998) Dönemin önemli yerleşmeleri olan Hacılar ve Kuruçay'da sur duvarları, konutları, tapınakları, çömlekçi atölyeleri ile aşiret beyinin yaşadığı bir kale görünümündedir. Yerleşik düzende yaşamına adapte olan insanoğlu, tarım ürünlerinin artması, doğurganlık oranlarının yükselmesi gibi nedenlerle gruplaşmaya ve sınıfsal farklılıkların oluşmasına neden olmaya başlamıştır. Bu sosyal durumdaki farklılaşma, konutların ve şehrin biçimlenişini etkilemiştir.



Şekil 2.10 Harran Yerleşmesi [9], [10]

İnsan ve hayvan gücüne dayalı tarım, Neolitik Çağ'ın ortak ve paylaşımcı düzenini değiştirmiştir. Kabile şefleri giderek zenginleşmekte ve toplumdan ayrılmaktaydı. Kadın emeğine dayalı ve ana merkezli yönetimin yerine, savaşçılık ve erkek emeğine dayalı bir düzen egemen olmaya başlamıştır. Yine bu döneme ait başka bir yerleşme olan Cavi Tarlası'nda (Şanlıurfa) dörtgen ve yuvarlak yapılar birlikte kullanılmaktaydı. Harran'da halen süregelen bu yapı sistemi, yörede bazı dönemlerde kereste bulamanın güçlüğünden kaynaklanmaktadır.

Hayvancılığın etkisiyle değişen yaşam koşullarına ilave olarak, ticaret etkisiyle de topluluklar farklı kültürlerden etkilenmişlerdir. Anadolu'da komşu ülkelere yayılan ticaret ağı, Anadolu'da yeni merkezlerin kurulmasına neden olmuştur. 5500 yıl önceleri Mezopotamya ve Suriye'den çıkan büyük ticaret ağı, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'yu etkileyerek, 'Obeyd Kültürü' nü doğurmuştur. Değirmentepe Yerleşmesi (Malatya) bu kültürle oluşturulmuştur. İki katlı evlerin her iki yanında odalar vardır. Orta avlular günlük işlerin yapıldığı yerdir. Konutların dış duvarları yerleşmeyi saran bir sur duvarı gibi inşa edilmiştir. Bu dönem sonrasında kentleşme ve yönetim sistemleri sürecine girilmiştir.



Şekil 2.11 Değirmentepe Yerleşmesi Maketi (Maket: A. Demirtaş)

Kalkolitik dönemde başlayan tarım ve hayvancılığın gelişmesinin yanı sıra bakır madeninin kullanılması sosyal anlamda değişikliklere neden olmuştur. Ticaretin gelişmeye başlaması ile oluşan ekonomik farklılıklar sebebiyle bazı sınıflar ortaya çıkmış; yöneticiler, din adamları, çeşitli zanaatçılar vb. gruplar doğmuştur. Bunun yanında mimari, savunma ve tarım alanlarına sulama sistemleri gelişmiştir. Bu sayede köyler, planlı şehirlere dönüşmüştür. Büyük kentlerin ve yönetim sistemlerinin ortaya çıktığı bu döneme ‘Tunç Çağları’ adı verilmektedir. (Soysal, 1998) Bu dönemde zengin maden yataklarını kullanan Anadolu yerleşimleri, farklı toplumlarla ticaret ilişkilerini arttırmışlardır. Bu gelişmelerle kentleşme hızlanmış ve bunu takiben ‘Kent Beylikleri’ kurulmuştur.

Gelişen ve uzayan ticaret hatları ile yazı birçok yere ulaşmış ve tarih çağları başlamıştır. Özellikle Anadolu’da, Hassek Höyük’te (Şanlıurfa) oval biçimde surla çevrili bir kale, içinde iç avlulu evi ve çevresindeki yapı grupları ile tipik bir Erken Sümer yerleşmesiydi. Yine Anadolu’da, Çanakkale yakınında bulunan Troia gibi liman kentleri kurulmuş ya da Demirci Höyük (Bilecik) gibi korunaklı küçük yerleşimler oluşturulmuştur. Surlarla korunan bu kentlerde ana yapı tipi çoğunlukla ‘Megaron’ denilen dikdörtgen planlı uzun evler olmuştur.[11]

Tunç Çağı ticaretin artması, altın gümüş gibi madenlerin işlenmeye başlaması ve giderek fazlalaşan ürünler bir zenginlik yaratmıştır. Toplumda büyük sınıf farklılıkları doğmasına sebep olmuştur. Toprak sahiplerinden krallara doğru egemenlik kaymaya başlamıştır. Büyük kentlerde tapınaklar, sarayların ve zenginlerin yaşadığı ‘iç kaleler’ ve çevresini saran insanların yaşadığı ‘aşağı kentler’ bulunmaktaydı.’ Troia yerleşim yerinde Tunç çağlarda halkın, megaron tipli, taş temelli, büyük, bağımsız ve açık ön avlulu konutlarda oturduğu bu konutların çevresine savunma duvarı inşa edildiği görülmektedir. Mimar kalıntıları ışığında, Troia yerleşim katlarının egemen kişi tarafından yönetilen kentlerden oluştuğu ve halkın duvarların dışında, daha basit/küçük planlı evlerde oturdukları söylenebilir. (Naumann,1998)

Ticaretin giderek büyümesi ile krallıklar oluşmakta, artan zenginlikle, köle emeğinin ortaya çıkışı ve kadınların toplumdaki konumunun giderek ikinci plana düşmesi gibi etkenler, yerleşmelerde yaşamın daha fazla özelleşerek içe dönük olmasına neden olmuştur.

Troia’da megaronlar kral sarayları olarak kullanılıyordu. Taş temeller üzerine, kerpiç veya taş duvarlarla yapılan megaronların girişleri yan kısımdan yapılmaktaydı. Megaronların ön cephelerinde üstü kapalı bir sundurma ve geride tek bir uzun oda bulunmaktaydı. Doğu Anadolu’da ise avlunun iki yanında kanatlar gibi iki oda bulunan ‘bit-hilani’ tipi yapılar yaygınlaşıyordu.

Bu döneme ait başka bir yerleşme olan Demirci Höyük, Kuzey Ege’de yer alarak ticaret yolları üzerinde kervansarayların bulunduğu bir bölge olmuştur. Bu bölgede megaronlar yuvarlak biçimde yerleştirilmiştir. Çember şeklindeki bu yerleşmenin çapı yaklaşık olarak 67 m’ dir. Büyük avlu çevresinde 25-30 kadar yapı bulunmaktadır. Büyük kervanlarla Anadolu’ya gelen tüccarların ve özellikle Asurluların, ticaret ağını sağlamlaştırmak için Anadolu’nun birçok bölgesine ‘Karum’ adı verilen ticaret merkezleri oluşturmuşlardır. Bu Karumların bilinen en büyük örneği Kültepe’deki Kaneş Karumudur. Orta Anadolu ev geleneği yansıtan; dörtgen bir avlu saran gelişi güzel dizilmiş değişik sayıda odalardan oluşan yapılar bulunmaktadır. Ahşap malzemesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle ana taşıyıcılar ahşap öğelerdir.[12]

M.Ö. 12. Yüzyılın başlarında görülen Kavimler Göçü, Anadolu’nun tarihini değiştirmiştir. Anadolu’da bulunan ilk büyük egemenlik olan Hitit İmparatorluğu’nu yıkarak yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur. Bu döneme Demir Çağ (M.Ö. 1200- 750) denmektedir. Bu olayla birlikte Anadolu’da birçok devlet oluşmuştur. Kentler daha fazla gelişerek, bayındırlık çalışmalarında ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Urartu Krallığı (M.Ö. 860-580) bu dönemin en önemli krallıklarından biridir.

‘Urartu Krallığı’nın (M.Ö. 860-580) en önemli çalışmaları bayındırlık alanında olmuştur. Bunun nedeni de, bölgenin sarp kayalık yapısının son derece ölçülü biçimde inşa edilmesi gereken kaleler ve şehirleri gerekli kılmasıdır. Urartular tarafından inşa edilen kale, kent, baraj, su kanalı, tapınak ve kaya anıtları bu bayındırlık çalışmalarının en canlı örnekleridir. Urartularda her türlü yapı hizmeti devlet tarafından planlanmıştır.’ [13] Ege göçleri nedeniyle Anadolu’ya gelen Frigler, Anadolu’ya hızla adapte olmuş ve Taş işçiliğindeki gelişmelerini Anadolu’ya taşımışlardır. Yüksek tepelere inşa edilen kalelerin içlerine; temelleri taş olan dörtgen küçük evler yapmışlardır.

Büyük göçlerin yaşandığı Klasik dönemde, kanlı savaşlar ve istilalarda sürmektedir. Özellikle gelişen deniz ticareti ile zenginleşen kentler, anıtsal tapınaklar, tiyatrolar, çeşmeler, okullar, yönetim yapıları ve kitaplıklar yapılmaya başlanmıştır. Anadolu'nun batısındaki yönetim yerleşmelerinde, şehircilik anlayışı geliştirilmiştir. Klasik dönemdeki demokratik düşünce sistemi zengin yaşama karşı olmuştur. **Yeni kurulan her yerleşimde her vatandaşın muhakkak bir evi olması planlanmıştır. Aynı tip evlerin yapılması ve eşit parsel üzerine yapılması düşünülmüştür. Mülkün eşitliği ilkesi, güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Fazla mülk edinmek ve nedensiz alım-satım yapmak bazı şartlara tabi tutulmuştur. Kentlerde yeni konutların yapılması yerine göçü teşvik eden yasalar uygulanmıştır.** (Abbasoğlu, 1998)



Şekil 2.12 Priene'deki Porstaslı Ev Örnekleri (Soysal, 1998), [14]

Priene Yerleşimi (Söke) bu tip kent planlama örneği olarak verilebilir. Dörtgen planlı prostaslı evlerde ana odanın (oikos) önündeki galeriye prostas adı verilmiştir. 2450 yıl önce tipik örnekleri görülen prostaslı evlerin planı karedir ve bu evlerdeki bir sıra odanın açıldığı koridorun adı prostastır. Yapılar güneye doğru yönlendirilmiştir. Galerilerin üzeri açıktır ve mekânların birbirilerine bağlanmasını ve girişin çıkışın sağlandığı önemli yerlerdir. Dini törenlerde bu avlularda düzenlenmekteydi. 2500 yıl önce evlere 'Adron' adı verilen selamlıklar eklenmiştir. Bu odalar erkekler için yapılmıştır. Erkeler oikosta paylaştıkları aile hayatlarının yanı sıra hem özel hem eğlence ve hem de resmi görüşmeleri için bu mekânı edinmişlerdir. (Soysal, 1998)

Büyük İskender'in Anadolu'yu işgaliyle Hellenistik Dönem başlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi ile Bizans yapıları yapılmaya başlanmıştır. **Evlerde önemli değişiklikler yapılırken, bir yandan da arazi bütünlüğü ve eşitliği ilkesi bozulmuştur.**

Klasik dönemindeki evlerin odalarının açıldığı koridor olan pastas, avlunun çevresini saran sütunlu bir galeri halini almıştır. Bu sütunlu galeriye ‘Peristyl’ denmektedir. Bu döneme ait olan peristylli evlerde zengin kentliler, lüks içerisinde yaşamaktadır. Yine bu dönemde Roma’da görülmektedir. Yemyeşil bahçeler içerisinde, heykeller, mozaikler ve duvar resimleri bezenmiş evlerdi. Bu plan tipinde de üç ana öge vardı; merkezi avlu (atrium), ikinci bölüm (tablium) ayrıca heykeller, mozaikler ve üçüncü bölüm bahçe (hortus) dur. İkinci bölüm yani tablium önceleri yatak odası iken daha sonra ofis, kabul salonu ve yemek odası olarak da kullanılmıştır. (Soysal, 1998)



Şekil 2.13 Roma’ya ait Peristylli Bir Ev Maketi (Maket: Z.B. Turgut) ve Roma’ya Ait Peristylli Bir Evin İç Görünüşü [15]

Peristyl zamanla hortus denen bahçelerin yeri almıştır. Yeşil bitkiler, çiçekler, kabartmalar ve heykellerle döşenmiş ve ortasında havuzun ve çevresinde de sütunlu galerilerin bulunduğu bir gezi mekânı olmuştur.

2300 yıl önce Roma Döneminde, şehir merkezlerinde, giderek artan nüfus barınma probleminin doğmasına neden olmuştur. Bu problemle birlikte yapıların kat adetleri artmaya başlamıştır. Aynı döneme ait bir buluş olan su, kum ve kireç karışımı olan ‘harç’ ortaya çıkmıştır. Bu teknoloji ile hem evlerin yapımı kolaylamış hem de büyük ölçüde ucuzlamasına sebep olmuştur. Birçok ‘İnsua’ denen yüksek ve süsten uzak yapılar yapıp kiraya verilmeye başlanmıştır. Yükselen yapıların yükseklikleri yönetim tarafından belirlenmekteydi. Örneğin, Roma’da bu yükseklik sınırı 21m iken İstanbul’da (Byzantion) bu sınır 30 metreyi bulmuştur. Bu durum, birçok çökme ve yangın olayının yaşanmasına sebep olmuştur.

2.3 Ortaçağ Yerleşimleri

Ortaçağ, başlangıç tarihi tam olarak kesin olmamasına rağmen, kavimler göçü ve Roma İmparatorluğu’nun bölünmesi (M.S.375) ile başlayan, İstanbul’un fethine (M.S.1453) kadar

devam eden dönemi kapsamaktadır.

Bu dönemde çok sayıda savaşlar yaşanmıştır. Bu savaşlara bağlı olarak, birçok surlar ve kaleler inşa edilmiştir. Hatta gelişen silah teknoloji ile daha dayanıklı yapılar üretilmeye başlanmıştır. Kaleler, kuleler ve hendekler inşa edilmiştir. Şehirler, neredeyse bu kalın ve dayanıklı savunma yapılarının iç kısmında, içe dönük olarak yapılmıştır. Bu tip yerleşmelere ‘Şehir Devleti’ denmektedir.

Ortaçağ şehir devletlerinin ekonomilerinin başlıca kaynağı tarımdır. Tarımın önemli bir yer kazanmasının ardından ticaret ve el sanatları gelmektedir. Şehirler genellikle sanayileşme ve teknolojiye yoksundur. Antik çağlarda hâkim olan kölecilik emek sisteminin ortadan kalkıp, yerine toprağa bağlı yaşayan köylü sınıfını getirmiştir.

Ortaçağ, dini iktidarların güçlenip, hüküm sürdükleri bir dönemdir. Hristiyanlık, çok tanrılı dinlerin yerini almıştır. Mimari eserler din de yaşanan değişimlerden etkilenmiş, özellikle Anadolu ve çevresinde hâkim olmaya başlayan Hristiyanlık dininin etkisi ile birçok dini yapılar, katedraller ve tapınaklar inşa edilmiştir. Önceki dönemlere ait tapınaklar katedrallere dönüştürülmüş yıkılmış ya da terk edilmiştir. Hatta yapımı uzun bir süreç olan bu yapıların sağladığı istihdamla çok sayıda işçi, yapıların çevresindeki konutlara yerleşmişlerdir. Şehircilik anlamında da, antik dönemdeki düzenli ve yalın kentlerin yerine, karmaşık, düzensiz ve eskiye önem vermeyen bir anlayış gelmiştir. Eski kent dokusunu hiçe sayan yeni mimari eserler yapılmıştır. Bu dönemde birçok devşirme yapı inşa edilmiştir. Pek çok mimari eleman yerinden sökülüp yeni yapılarda kullanılmıştır. Bu en büyük nedeni, para ekonomisinin çökmesi ve yeniden gelen değiş-tokuş sisteminin ucuz malzeme bulmaya itmesi olmuştur.

Bizans Döneminde, halkın oturduğu konutlar günümüze ulaşamamıştır. Bu bize dayanıklı elemanlarla yapılmadığı göstermektedir. Kazılarda elde edilen bilgiler bu dönemdeki halkın küçük kulübelerde yaşadığını göstermiştir. Genellikle tek katlı olduğu gibi, üst katlarına dış kısımdaki merdivenle çıkılan ve balkonları bulunan iki katlı evler de bulunmaktadır. Evler içinde açık bir ocak bulunan tek odalı basit konutlardır. Ayrıca yine bu döneme ait başka bir yerleşme olan Nevşehir-Göreme bölgesi (Kapadokia) Peri Bacalarının bulunduğu bölgedeki doğal mağaralar, mağara-konut olarak kullanılmışlardır.

Aynı zaman diliminde, Orta Asya bozkırlarında göçebe olarak yaşayan Türkler, uzun süre göçebe olarak yaşamışlardır. ‘Yurt’ adında, keçe kaplı yuvarlak planlı bir çadırlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. [16] Türkler ilk kez Malazgirt Savaşıyla (1071) birlikte

Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Moğol istilasının Anadolu'ya ittiği Selçuklular, Orta ve Doğu Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Bu bölgede 12. Yüzyılda Haçlı seferleri ile savaşıyan Türkler, 13. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin kurulması ile Anadolu'ya hâkim olmuş ve Anadolu Mimarisi'nin şekillenmesinde etkili olmuşlardır.

Ortaçağ'da tarıma dayalı ekonomi ile din merkezli (kilise) şehir devletlerden oluşmaktaydı. Fakat daha sonra el sanatlarındaki gelişme ve ticaretin giderek büyümesi ile burjuva sınıfın güçlenmesine sebep olmuştur. Toprağa bağlı olmadan yaşamını sürdüren bu sınıf, diğer halka göre daha bağımsız ve hareket kabiliyeti fazla olmuştur. Haçlı seferlerinden sonra gemi yapımındaki gelişme ile deniz ticareti büyük ölçüde ilerlemiştir. Bu gelişmeler, ticaretle uğraşan sınıfın daha da etkin hale gelmesini sağlamıştır.

Coğrafi keşiflerle birlikte gelen sömürgecilik faaliyetleri ile Avrupa Ülkeleri sömürgelerden aldıkları hammaddeleri işleyerek yeniden sömürgelere satmaya başlamıştır. Ticari kapitalizmin etkisi artmıştır. Tekrar paranın kullanımının öneminin artması, bankacılık ve sigortacılık gibi bazı yan sektörlerin doğurmuş ve kiliselerin etkisini giderek azalmıştır. Aynı zamanda, coğrafi keşiflerin sanata olan ilgiyi ve sanatçı sınıfını doğururken ve matbaanın yaygınlaşması okur-yazar sınıfının oluşmasına neden olmuştur. Bu değişimler 'yeniden doğuş' anlamına gelen 'Rönesans'ı doğurmuştur. Bu oluşumlar sanatta ve özellikle mimari de büyük gelişimin yaşanmasına sebep olmuştur. Rönesans'ın getirdiği yeni fikirler ve akımlar kilise ile çatışmakta ve Fransız Devrimi'ne zemin hazırlamıştır. (Bayraktar, 2006)

Bu dönemde, Amerika Kıtası keşfedilmiştir ve kıtalar arasında bir göç yolculuğu başlamıştır.

Tüm ticaret, sanat, mimari yönetim alanlarındaki değişiklikler, şehirlerinde değişmesine sebep olmuştur. Ortaçağ'daki feodal sistemin çözülmesi ile içe dönük kent anlayışının daha dışa dönük olmasına ve tiyatro, çarşı, opera gibi donatıların kente katılmasına neden olmuştur.

2.4 Sanayi Devrimi

Sanayi (Endüstri) Devrimi için, teknolojinin ve endüstriyel üretimin geliştiği ve buna bağlı olarak, ulaşım olanaklarında yaşanan gelişme ile birlikte birçok alanda yaşanan bir etkiye neden olan bir değişimdir diyebiliriz.

18. yüzyılda İngiltere'de başlayan 'Sanayi Devrimi' buradan tüm Avrupa'ya yayılmıştır. İngiltere'de doğmasının sebebi İngiltere'nin o dönemdeki en büyük sömürgeci devlet olmasıdır. Dünya ticaretinin merkezi konumundadır. Yaşanan toplu göçlerle, bir anda İngiltere'de kırsal nüfus ile şehir nüfusunun oranının tersine dönmüştür. İlk sanayi

kentlerinden biri Manchester kentidir. Sanayi devrimi ile birlikte kırsaldan kente olan göç hızlanmış hatta katlanmıştır. Buharlı makinelerin icadıyla, savaş gibi birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır. Artan taleple birlikte birçok fabrika yapılmaya başlanmıştır. Özellikle tarım makinelerinin icadı, kırsalda insan gücüne duyulan ihtiyacı azaltırken, fabrikalarda niteliksiz iş gücü imkânı doğurmuştur.

1765 yılında James Watt tarafından bulunan buharlı makinelerin kullanımı, endüstrileşme sürecini başlatmıştır. 1830'dan sonra yoğunlaşan demiryolları geçtikleri yerleri yeni endüstri bölgelerine dönüştürmüştür. Endüstriyel eylemlerin belirli yerlerde toplanması sonucu hızla gelişen yeni kentler kurulup, bu kentlere doğru yoğun bir nüfus akımı yaşanmıştır. Diğer yandan, tarımda makinelerin kullanılması, verimin artması ve bu alanda giderek daha az iş gücüne gereksinim duyulması, kırsal alanda kentlere doğru yaşanan hızlı ve yoğun göçün bir diğer nedeni olur. (Benevolo, 1971)

Kırsal alandan kentsel alana doğru yönelen yoğun nüfus akımı, buna hazırlıksız olan kentlerin düzensiz ve olumsuz bir şekilde gelişmesine yol açmıştır. Kentlerde oluşan kötü yaşam koşullarına karşı bazı çalışmalar yapılması gerekliliği şehir planlama olgusunun önemini arttırmış; 1830-1850 yılları arasında “modern şehircilik” doğmuştur. (Benevolo, 1971) Kent genelinin olumsuz görünümünün yanında fabrikalarda çalışan işçilerin barındığı sağlıklı konutlar da eleştiri konusu olurlar. Fabrika, demiryolu ve bakımsız kentler, endüstri kentinin üç temel unsuru haline gelir. Kentlerdeki olumsuzlukları gidermeye yönelik olarak 19. yüzyılın sonlarında Ebenezer Howard'ın Bahçe Şehir, 20. yüzyılın başlarında da Tony Garnier'nin Endüstri Kenti yaklaşımları ortaya çıkmıştır. (Giedion, 1967), [17]

Bu dönemde inşaat teknolojisindeki gelişmelerle betonarme yapı sistemi geliştirilmiştir. 1824 yılında bir İngiliz duvarcı ustası olan Joseph Aspdin çimentoyu bulmuştur. Portland Adası'ndaki kireç taşına benzediği için adına Portland Çimentosu denmiştir. Gelişen teknoloji ile birlikte, kontrolsüz ve hızla büyüyen kentlerde işçiler için barınma problemleri apartman biçiminde yapılar yapılarak çözülmeye çalışılmıştır. Bu yapılar ilk toplu konutların öncüsüdür diyebiliriz.

Sanayileşen şehirlerin çevrelerinde fabrika yapıları ve imalathaneler yapılmaya başlanmıştır. Bu yapıların çevresinde işçi barınakları ve yaşadıkları konutlar oluşmaktaydı. İşçiler, daracık sokaklara bakan, çok katlı ve sağlıklı koşullarda yaşıyorlardı. Güneş ışığının ve temiz havanın ulaşmadığı, ısıtma sistemi olmayan ve su şebekesi bağlanmamış, bir veya iki odalı evlerde yaşamak zorunda kalıyorlardı. Birçok konutta mutfak, dinlenme ve banyo aynı mekânda karşılanıyordu.



Şekil 2.14 19. Yüzyılda Zengin (Cliffe Castle, Keighley) ile Fakirin Evleri [18]

Zamanla kötü şartlarda yaşayan insanlar, bulaşıcı ve öldürücü hastalıklara yakalanmaya başlamıştır. Fabrikalarda açığa çıkan karbondioksit gazı ile kentler büyük ölçüde hava kirliliğinin artmasına sebep olmuştur. Bu şehirlerde görülen önemli hastalıklardan birisi de raşitizmdir. Yapılan araştırmalar sonucunda hastalığın; yeni oluşan bu kentlerin dar sokaklarındaki sıkışık yerleşim düzeni nedeniyle, evlere yeterince güneş ışığının ulaşamamasından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Hastalık, duman ve hava kirliliği ile birleşince daha da ağırlaşmaktaydı. Raşitizm özellikle büyük kentsel alanların yoksul mahallelerinde yaygınlaşmıştır. (Thorns, 2004)

Berlin Kenti sanayileşmenin yaşandığı ve bu alanda problemlerin en açık şekilde görüldüğü bir kenttir. Sanayi devriminin, kırdan kente ve özellikle doğu ülkelerinden (Polonya, Rusya vb.) göçün başladığı dönemlerde, yaşanan konut açığı ve buna bağlı olarak arsa talebinin hızla arttığı bir zamanda, bu bilinmezliğe karşı bir düzen verme gereksinimi ortaya çıkmıştır. 19 yy. la birlikte raylı sistemin kent çevresinde yer almaya başlaması ile kent nüfusu önemli bir ivme kazanmıştır. ‘1786’da 147 bin olan nüfus, 1840’da 329 bine ulaşmıştır.’ O dönemde Berlin Kenti, Londra, Paris ve Viyana’dan sonra en büyük 4. kent olmuştur. 1862 yılında, James Hobrecht, Lenné’nin planlamasını kaynak alarak yaptığı ve bugünkü Berlin planında hâlâ açık seçik okunabilen kent gelişme planıyla, bu nüfus patlamasının getirdiği gereksinimlere cevap veren gelişmelerin temelini atmıştır. Planlama, kent çeperlerindeki villa ve koloni yerleşmeleri hariç 4 milyon nüfusu barındırabilecek bir gelişimi dikkate almaktaydı. Planlamanın en önemli özelliklerinden biri, ortogonal yapı bloğu ilkesini içermesi ve oluşturduğu sokak ağı ile kent gelişimini kurabilmiştir. Bu anlamda da kentsel alanların

"özelleştirilmesi" gelişiminin ilk önemli adımını oluşturmaktadır. O dönemde birçok Avrupa kentinde olduğu gibi bu kentte de yapılar, hijyen koşullarının iyileştirilmesi ve salgın hastalıkların ortadan kaldırılması başlıkları altında yıkılarak geniş caddeler açılması kararlaştırılmıştır. (Arın, 2002) [19]

Tekstil ve metal sanayisinin gelişmesi ve başkent olmasıyla birlikte 1871 tarihinde Berlin kentinin nüfusu 1 milyona ulaşmıştır. 1900 yılında nüfusun 2,7 milyona ulaşmasıyla birlikte konut sorunu çözülemez bir hal almaya başlamıştır. '1860'lı yıllarda Hobrecht Planı'na göre ortaya çıkan blok çeperleri yapılaşması, kriz sonrası dönemde, özellikle 1890'lı yıllarda, korkunç kârlarla blokların içlerine doğru yoğunlaşmakta, avlu içine avlu yapılmakta, birçok "yan" ve "arka" bina oluşmaktadır. Avluların oluşmasında tek ölçek, inşaat polisi yönetmeliğinin getirdiği, en az 5,30 x 5,30 m olması gereken ölçektir; bu da dönemin yangın arabalarının manevra alanıdır. Güneş alma, havalandırma gibi kıstaslar yoktur.' (Arın,2002)

Yapılaşma sistemini incelediğimizde; caddeler ve sokaklar yerel yönetimler tarafından yapılmaktadır. Yapı adaları büyük kâr oranları ile özel olarak parsellenmekte, bu arazilere yine yüksek kâr oranları ile kiralık ya da yatak kiralama şeklinde konutlar yapılmıştır. Yüksek ücretli olduğu kadar aynı zamanda yoğun ve sağlıklı ortamlar oluşmuştur.

Bu dönemde büyük derecede bir konut sıkıntısı yaşanmaktadır. Yapıların sadece kullanılabilir alanları değil, ışık almayan bodrum katlar, çatı araları kiraya verilir duruma gelmiştir. İşçiler ve aileler küçük odalarda; birbirlerini tanımayan insanlar perdelerle bölünmüş mekânlarda aynı ranzayı hatta aynı yatağı kullanmak zorunda kalmışlardır. Bu durum sağlıklı olduğu kadar toplumu yaralayıcı bir duruma gelmiştir. Birçok salgın hastalığın yanı sıra tecavüz olayları yaşanmıştır. Bu durum sosyal anlamda kapanması zor yaralar açmaya başlamıştır. Hatta büyük boyuta ulaşan bu durum, kapitalist çevreleri de rahatsız etmeye başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler ve beraberinde hızlı kentleşme ile oluşan olumsuzluklar, hem şehir planlamasının yeniden değerlendirilmesine hem de alt yapı çalışmalarının önemini ortaya koymuştur.

Avrupa'da İngiltere'de yayılmaya başlayan bu dönüşüm, ABD'ye Rusya'ya ve Japonya'ya da yayılıp birçok alanda rekabet yaşanmaya başlamıştır. İngiltere'de 100 binin üzerinde nüfusa sahip olan tek kent olan Londra, o dönemde en Avrupa'daki en büyük kent iken, 1901'de ise 100 binin üzerinde 35 şehir bulunmaktaydı. (Thorns, 2004)

1800'de Amerika Birleşik Devletleri, aynı tarihte önde gelen Avrupa ülkelerinden daha kırsal bir toplumdur. 1800 ve 1900 yılları arasında New York nüfusu 60 binden, 4.8 milyona

sıçramıştır.(Giddens, 2008)

Bu dönemde toplumda oluşan farklı sınıflar, yaşanan kentsel reformlar ve ulaşımında alınan yeni kararlarla 20. yüzyıl kentlerinin temeli atılmış olmaktadır.

Sanayi devrimi, üretim teknolojileri ve örgütlenmesinin yanı sıra, toplumsal ve mekânsal anlamda birçok değişime neden olmuştur. Yaşanan göçler ve demografik ölçümlerdeki artışla birlikte sadece konut kavramı değişime uğramıştır.

Şehrin çevresinde kurulan sanayi bölgelerinin çevresinde yeni yerleşimler kurulmaktaydı. Bu yeni yerleşimler, eski kent dokusu ile birleşip yeni bir toplumsal yapı meydana getirmiştir. Özellikle demiryolunun gelişmesi ile birlikte, uzaklık kavramı farklılaşmış ve kentler giderek dışa doğru büyümeye başlamıştır.

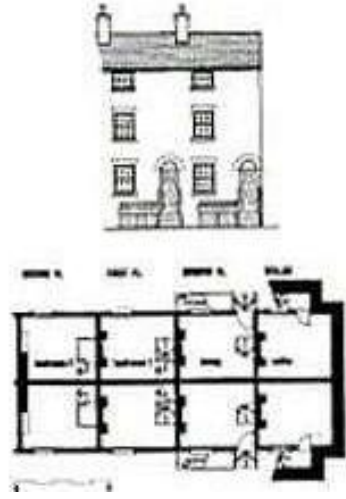
Tüm nedenler, yeni bir konut anlayışını beraberinde getirmiştir. Mevcut konutlar ya da yönetim sistemleri bu yoğunlaşmaya karşı önlem alacak güçte değillerdi. Her alanda yaşanan bu yeni sistem, konut alanında da köklü değişikliklere neden olmuştur.

1850 – 1920 yılları arasındaki serbest piyasa döneminde, konut üretiminin temel gereksinimlerden biri haline gelmesi, konutun sayısının, üretim mekanizmalarının ve çeşitliliğinin artmasına neden olmuştur. Bu dönemde toprak mülkiyeti nedeniyle, çeşitli konut tipleri meydana çıkmıştır. [20]

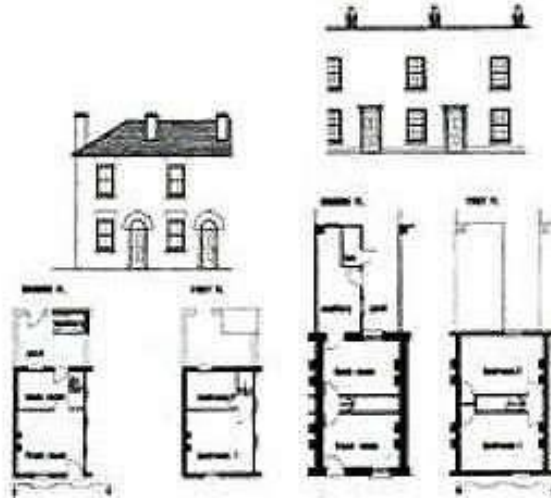
Birincisi ‘Piyasa Tipi Konutlar’ (Sıra Ev Tipi ve Blok Tipi) ikincisi ‘Piyasa Dışı’ konutlardır. Piyasa tipi konutlar, politik alt-sistemin denetim süzgecinden geçerek, ekonomik alt-sistemin verilerine kendiliğinden oluşan prototiplerdir. Piyasa dışı konutlar ise ekonomik alt-sistemin verileriyle ilişkisi dolaylı olan ve konut sorunun çözümünde model olma iddiasını da taşıyarak iradi biçimde oluşturulan ‘ideal’ prototiplerdir. (Bilgin, 1990)

Bu konut tiplerinden ilki ‘Sıra Ev Tipi Toplu Konutlar’dır. Bu tip konutlar daha çok İngiltere’nin sanayi ve liman kentlerinde görülmeye başlanmıştır. İngiliz kentlerinin surlarla çevrili olmaması kentin dışa doğru büyümesine izin vermiştir. Ayrıca bu yapılaşma, İngiliz geleneksel yapılaşmasına benzemektedir. Böylece ‘Cottage’ denen bu ev modelleri mevcut cadde ya da gelişen ulaşım aksları üzerine inşa edilmeye başlanmıştır.

Belirli tiplerden oluşturulan konutlar, zamanla kullanıcıların gereksinimlerini karşılamadığı için değişikliklere uğramıştır. Herhangi bir genişleme imkânı bulunmayan bu konut modellerinde, yaşanan yoğunlaşma nedeniyle, yapıların birçoğu kullanım sonrasında arka bahçelerine doğru büyütülmüştür.



Şekil 2.15 Düşey Olarak büyümüş Sıra Ev Tipine Liverpool'dan Bir Örnek [21]

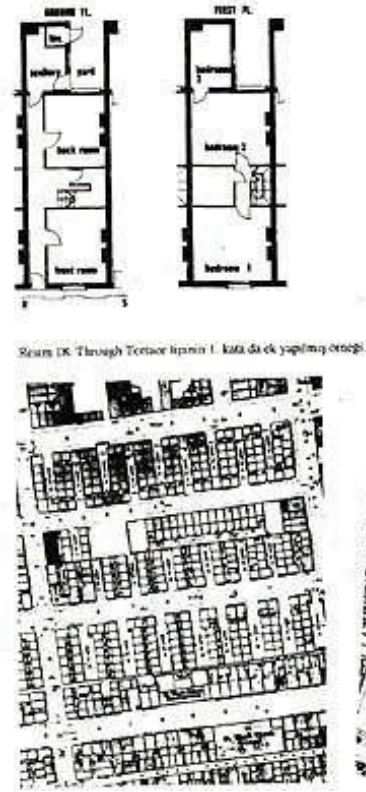


Şekil 2.16 Through Terrace tipi örnekler. Solda Arka Bahçeye WC+lavabo Eklenmiş; Sağda WC ve Yıkama Mutfağı Eklenmiş [22]

Sanayi dönemindeki bir diğer konut tipi ise ‘Blok Tipi Toplu Konutlar’dır. Bu konut tipine daha çok kültür ve ticaretle yoğunlaşmış bölgelerde rastlanmaktadır. Berlin, Viyana, Paris gibi Orta Avrupa ülkelerinde prestij yapıları olarak inşa edilmişlerdir.

Sınırlamalar sadece yapıların iç avlularıyla ilişkiliydi. Bunun dışındaki tüm sınırlamalar yapıların cepheleri ile ilgili idi ve yan yana yapılan binalar birbirine oldukça benzerdi.

Örneğin, Berlin’de yer alan planlarda, Tempel, Bose, Spalding, Mann ve Kompish aileleri, bir caddeye bakan cepheden, bir mutfak ve avlu tarafından kiraladıkları ikişer odalarda kalmaktadırlar. Kat üzerinde bulunan tek tuvalet bu beş aile tarafından ortak olarak kullanılmaktadır. [23]



Şekil 2.17 Üstte Through Terrace Tipinin 1. Katta Ek Yapılmış Örneği.

Altta 1870'lerde Konu Tiplerinin Oluşturdukları Mahalle Örnekleri (Liverpool / Hull City)

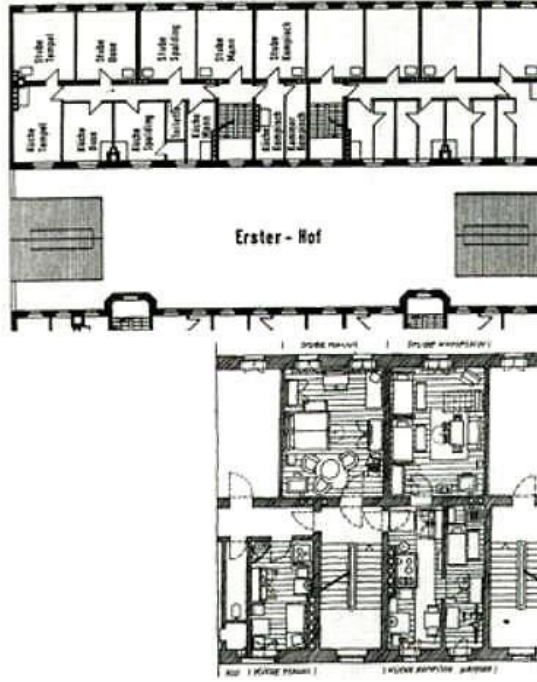
[24]

Son olarak, diğer iki tip toplu konutlardan farklı olarak, 'Piyasa Dışı Toplu Konutlar' üretilmiştir. Avrupa'da sanayi kentlerinde büyüyen ve yoğunlaşan kentlerde bir yandan sıra evler ve blok yapılar yapılırken, diğer yandan da bu yapılardaki yaşanan sıkıntıları giderici diğer yapı çözümleri arayışları devam etmekteydi. Konut sorununu çözmek amaçlı yapılan mevcut yapı sistemlerinden farklı yapıları kapsamaktadır.



Şekil 2.18 1928 Yılında, J.J.P. Oud Tarafından Rotterdam'da Tasarlanan Kiefhoek Yerleşmesi

[25], [26]



Şekil 2.19 Berlin'de Bir Kira Bloğunun 1880'lerdeki Kiralanma Düzeni [27]

1920-1980 yılları arasında konut politikaları Avrupa'da daha düzenli bir biçimde yeninde yapılanmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra devletler konut piyasası üzerinde etkili bir konuma gelmişlerdir. Fakat daha sonra yaşanan 1929 ekonomik krizi ve II. Dünya Savaşı nedeniyle, düzenli konut süreci uzamıştır. 1950 ve 1960'lı yıllarda ekonomik istikrarın düzelmesi ile konut atılımları için uygun ortam bulunmuştur. 1970 sonrası konut modellerinin eleştirilerek geliştirildiği bir dönem olmuştur.

3. YOKSULLUK KAVRAMI VE NEDENLERİ, MİMARLIK İLE YOKSULLUK İLİŞKİSİ ve MİMARİ ÇÖZÜM ÖRNEKLERİ

3.1 Yoksulluk Kavramı ve Nedenleri

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçişinden sonra tarihin her döneminde ekonomik farklılıklar görülmüştür. Göçebe yaşayan insan, yılın belirli dönemlerinde verimli olan topraklardan faydalanıp, ağır iklim şartları bastırıldığında bulunduğu konumu değiştirerek yeni ve üretime uygun topraklara doğru göç etmiştir. Örneğin; verimsiz topraklar bulunan İskandinavya bölgesine tarımın ilk bulunuşu olan M.Ö. 8000 tarihinden yaklaşık 5000 yıl sonra gittiği tahmin edilmektedir. Tarih öncesinde toplumlar, farklı zaman dilimlerinde, iklim ve coğrafyanın uygun olduğu bölgelere göçler yaparak komünal olarak yaşamıştır. Tüm toplum üretimin içerisinde olup, kendilerini doyurabilecek üretimi yapmaktaydılar ve göçebe yaşamdan dolayı birikim yapılmamıştır. Bu durum toplumda herhangi bir sınıf farkı oluşmasına sebebiyet vermemiştir.

Dünya üzerinde çeşitli zaman dilimlerinde bazı bölgeler verimli topraklar bulunsa da sadece Mezopotamya ve Nil Nehri çevresindeki alanlar, yılın tüm zamanının da ürün verecek şekilde verimlidir ve insan yaşamı için uygun iklim ortamı bulunmaktadır. İnsanoğlu da bunu fark ederek ilk kez yerleşik hayata bu bölgelerde geçmiştir. Nil üzerindeki taşmalar çevrelerindeki çöl alanlarını verimli ve işlenebilir topraklara dönüştürmektedir. Yerleşik hayata düzenini kuran insan, yıl boyunca üretim yapıp, refah seviyelerini arttırmıştır. Bu sağlanan refah seviyesiyle çalışmadan da geçimini sağlayan bir sınıf oluşmuştur. Bu sınıf, tarım üretiminin dışında farklı meslek guruplarının doğmasına sebep olmuştur. Özellikle yaşlılar deneyimleri ve bilgileri sayesinde yöneticilik, din adamlığı gibi işlerle meşgul olmaya başlamıştır. Bu esnada halen göçebe olarak yaşıyan toplumlar, Mezopotamya ve Nil Nehri çevresindeki elverişli alanlarına ve refah seviyesinin yüksek olduğu bu yaşama sahip olmak istemişlerdir. Bununla birlikte savaşlar başlamıştır. Güçlü olanın zaferle sonuçlandıracağı bu zaferler için silah üretimi ve teknikleri geliştirilmeye başlanmıştır. Bu oluşum savaş gücü (kas gücü) daha fazla olan erkeğin hâkim olduğu ataerkil (erkek egemen) toplumun oluşmasını sağlamıştır. Bu bölgelerde savaşların yanında, Mezopotamya ve Nil Nehri çevresindeki toplumlar diğer göçebe toplumları bünyelerine kabul edip üretime adapte etmişlerdir. Yönetici ve üreten sınıfın yanında dışarıdan gelen gurubun oluşmasına neden olmuştur. Toplumsal gelişimle birlikte ticaret kavramı hızla gelişmeye başlamıştır. Takasla yaparak oluşan ticaret, farklı mimar mekânlarda daha büyük ölçeklerde yapılmaya başlanmıştır. Takasla birlikte gelen sorunlar paranın icadını zorunlu kılmıştır.

İnsanoğlu yerleşik hayata geçip, kendi güvenliği ve mal güvenliğini sağlayıp, sosyalleşmesini büyük ölçüde tamamladığında, ticarete yönelmiştir. Mal güvenliği ile elindeki ürünü biriktirip takas yapmak için kullanmıştır. Bu birikimler ve ticaret kavramı toplumda zengin- fakir sınıflarının doğmasına neden olmuştur. Gelir ve ürünün çoğuna sahip olan üst sınıf giderek farklı toplumsal bir sınıf oluşturmuştur. Bu sınıfın birçoğu çalışmadan, yöneterek kazanç elde etmeye başlamıştır. Bu olay, birlikte işçi sınıfının doğmasına neden olmuştur. Oluşan bu sınıf farklılıklarıyla birlikte, tarih dönemlerinde ‘yoksulluk’ kavramının meydana geldiğini görebilmekteyiz. (Güran, 1991)

Yoksul için en basit olarak : ‘Geçimini güçlükle sağlayan, ihtiyaç içindeki kimse veya maddi olanakları kısıtlı, gerekenden az.’ tanımı verilebilir. [28] Başka bir tanımla, ‘ Günlük temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmama durumudur.’ denebilir. Yoksulluk teriminin ilk anlamlı tanımı, 1901 yılında B. Seeböhm Rowntree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre yoksulluk; ‘Toplam kazançların, insan varlığının devamı için gerekli olan yiyecek, içecek, barınma, giyim vb. gibi asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçların karşılamaya yetmemesidir.’ [29] Yoksulluk kavramının başka bir tanımı ise, Prof. Dr. Halil Seyidoğlu’nun Ekonomik Terimler Sözlüğünde: ‘Yoksulluk, insan ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yeterli bir gelire sahip bulunmamak, normal kabul edilecek bir yaşam standardının altında olmak. Fakirliği tam olarak ölçmek güç olabilir. Çünkü fakirliğin tanımı değişik yaşam koşullarına ve sosyal standartlara bağlıdır. Fakirlik ülke içerisinde veya ülkeler arası olabilir. Ülke içinde gelirin dengesiz biçimde dağılmış olması, geniş halk kitlelerinin gelirden orantısız ölçüde düşük bir pay almaları, eğitim düzeyinin, elektrik tüketiminin düşük olması, köylü nüfus oranının yüksekliği fakirliğin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Ülkeler arasındaki karşılaştırmalarda genellikle kişi başına düşen gelir ölçü alınır. Gelir düzeyi belirli bir düzeyin altında bulunan ülkeler fakir ülke kabul edilirler.’ diye tanımlamaktadır. (Seyidoğlu, 1999) Tanımda değişik yaşam koşullarında ve farklılık gösteren sosyal standartlara göre fakirliğin değişkenliğinden söz edilmektedir.

Sosyologlar ve araştırmacılar bu konuda, yoksulluğu iki farklı bölümde incelemektedir. Bunlar ‘Mutlak Yoksulluk’ ve ‘Görelî Yoksulluk’tur. Mutlak Yoksulluk kavramı, geçinme - fiziksel bakımdan sağlıklı bir varoluşu güçlendirmek için karşılanmak zorunda olan temel koşullar- düşüncesine dayanır. İnsan varoluşu için -yeterli yiyecek, barınma ve giyecek gibi- temel gereksinimlerden yoksun olan insanlara yoksul yaşıyor denir. Mutlak yoksulluk kavramı, evrensel geçerliliği var diye görülmektedir. İnsan geçimliği için standartların, her nerede yaşıyorlarsa yaşasınlar aynı yaş ve fizikteki bütün insanlar için az çok aynı olduğu

düşünülmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde bir birey eğer bu evrensel standartların altına düşerse, o bireyin yoksul yaşadığı söylenebilir. (Giddens, 2008)

Bazı düşünürler ise bu şekilde bir standart grubunun belirlenebilmesinin olanaklı olduğunu kabul etmemektedir. Bu insanlar, yoksulluğu belirli toplumlarda geçerli olan genel yaşam standartlarıyla ilişkilendiren görelî yoksulluk kavramını kullanmanın daha uygun olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Görelî yoksulluk kavramını savunanlar, yoksulluğun kültürel olarak tanımlanabilir olduğunu ve evrensel bir yoksulluk standardına göre ölçülmemesi gerektiğini kabul etmektedirler. Örneğin; bazı sanayileşmiş ülkede; musluk suları, sifon suları ve sebzelerin ve meyvelerin düzenli olarak tüketimi sağlıklı bir yaşam için temel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir; onlar olmadan yaşayan insanlar yoksul yaşıyorlar denebilir. Ama birçok gelişmiş toplumda böyle ayrıntılar nüfusun büyüklüğü için bir standart değildir ve onların varlığı ve yokluğuna göre yoksulluğun bir ölçüsü olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. (Giddens, 2008)

Yoksul tanımındaki bu ayrımın dile getirilmesinde zorluklar bulunmaktadır. Mutlak yoksulluğun ölçülmesi için genel bir teknik, belirli bir toplumda insan başarısı gerekli olan temel malların değerine dayanan bir yoksulluk sınırı belirlemektir. Yeterli ihtiyaçlarını karşılamayan insanlara yoksul denebilir. Fakat bu tür bir değerlendirme, içerisinde farklı toplumları bulunduran ülkelerde veya bölgelerde yanlış sonuçlar verebilmektedir. Bu durumda temel ihtiyaçların miktarı ve maliyeti bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, ülkenin bazı bölgelerinde yaşam diğerlerinden çok daha pahalıdır; temel ihtiyaçların maliyeti bölgeden bölgeye farklılaşacaktır. Başka bir örnekte, dışarıda kol gücüyle çalışan bireylerin günlerini oturarak içerde geçiren ofis çalışanlarından daha çok beslenme gereksinimi duyacaklardır denebilir.

Görelî yoksulluk kavramı, zamana bağlı olarak da değişiklik göstermektedir. Bir zamanlar lüks eşya değerinde olan buzdolapları, merkezi ısıtma sistemleri veya telefonlar bu gün birçok sanayi toplumunda etkin yaşamı yönlendirmek için zorunluluktur.

Görüldüğü gibi fakirlik kavramı sosyologlar tarafından çok farklı değerlerde ölçülebilmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye ve farklı zaman dilimlerinde yoksulluk kavramının değişebilirliğini görebilmekteyiz. İncelemenin diğer bölümlerinde bu kavramlarla bazı toplumların ve bölgelerin fakirlik boyutları incelenecektir.

Diğer yandan, mimarların, sosyologların ve iktisatçıların ortak birer konusu olan yoksulluk

günümüz toplumunun önemli bir problemi olmaya devam etmektedir. Hızla artan nüfus sayısı, kentleşme ve değişen yaşam biçimleri ile yoksulların barınma problemleri katlanarak büyümektedir. Mike Davis Gecekondu Gezegeni (Planet of Slums) kitabında; ‘ ...geleceğin kentleri ilk kuşaktan şehir plancılarının tasavvur ettiği gibi cam ve çelikten değil, büyük oranda kaba tuğla, saman, geri dönüştürülmüş plastik, briket ve hurda tahtalardan inşa edilecektir. Yirmi birinci yüzyılın kent dünyası, gökyüzüne yükselen ışıklı kentler yerine büyük oranda çöp, dışkı ve pislik içine gömülmüş kentlerden oluşmaktadır. Hatta postmodern gecekondu mahallerinde oturan bir milyar kent sakinin geriye bakıp kent hayatının ilk dönemlerinde, dokuz bin yıl önce Anadolu’da kurulmuş olan Çatalhöyük’ün dayanıklı kerpiç evlerine imrenmesi işten bile değildir.’ diyerek gelecekte duyduğu kaygısını ortaya koymuştur. (Davis, 2007)

Günümüzde kentlerin önemli bir problemi olan ve yoksulluğun mekânsal bir yansıması olan gecekondu için birçok çözüm arayışları yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler-HABITAT’ın gecekondu sakinlerinin yaşamlarını iyileştirme hedefinin uygulanması ve izlenmesi konusunda oynadığı kilit rolü teşvik etmekte ve desteklemektedir. Bilindiği üzere, Birleşmiş Milletler 1990 yılını esas yıl olarak kabul ederek 2015 yılı için aşağıdaki 8 maddelik "Binyıl Hedefi"ni koymuştur. Bu maddelerden ilki ; ‘Aşırı Yoksulluk ve Açlığın Azaltılması ve madde 7: ‘Çevresel Sürdürülebilirliğin Güvence Altına Alınması’ dır. 7 numaralı hedef kapsamında tanımlanan amaçlardan biri de ‘En az 100 milyon gecekondu sakininin yaşamlarında, 2020 yılına kadar önemli iyileşmeler sağlanması’ dır. Bu konuyu, Mimarlar Odası Dış İlişkiler Çalışma Komisyonu, Türkiye’de özellikle gecekondu ve gecekondu politikaları konusunda meslek adamları olarak sahip olduğumuz birikimden, gerek hükümet düzeyinde gerekse Birleşmiş Milletler düzeyinde faydalanılması amacıyla tartışmaya açmıştır. [30]

Bu konuya ek olarak, ülkemizde 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında yapılan ‘İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II’ İstanbul Deklarasyonunun iki ana teması –Herkes için yeterli konut ve kentleşen Dünya’da sürdürülebilir insan yerleşimleri- konularıdır. Herkes için yeterli konut temin etme ve insan yerleşimlerini daha güvenli, daha sağlıklı ve yaşanabilir, hakça, sürdürülebilir ve üretken yapma evrensel hedef olarak belirlenmiştir. Deklarasyonun dördüncü maddesinde; ‘ İnsan yerleşimleri içinde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, çoğu durumda kriz ölçüsüne ulaşmış olan bozulan koşullarla mücadele etmeliyiz. Bu bağlamda, diğer hususların yanı sıra, özellikle sanayileşmiş ülkelerde, sürdürülemez tüketim ve üretim kalıplarına; yapı ve dağılımdaki değişimleri dâhil

etmek ve aşırı nüfus yığılmaları yönündeki eğilimlere öncelikli önem vermek suretiyle sürdürülemez nüfus değişmelerine; **evsizliğe; artan fakirliğe;** işsizliğe; sosyal dışlanmaya; aile dağılmalarına; yetersiz kaynaklara; temel altyapı ve hizmetlerin eksikliğine; yeterli planlama eksikliğine; artan güvensizlik ve şiddete; çevresel bozulmaya; ve afetlerden artan oranda etkilenmeye bütünüyle dikkat çekmeliyiz.’ denmektedir. Aynı zamanda, tüm dünyadaki kent, kasaba ve köylerdeki, durumun özellikle vahim olduğu gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomisi ülkelerinde, yaşam koşullarını iyileştirmek için işbirliği ve çabalarımızın yoğunlaştırılması gerekliliğini kabul ediyoruz. Bu bağlamda, dünya ekonomisinin küreselleşmesinin; gelişme süreci için, risk ve belirsizliklerin yanı sıra, fırsatlar ve davet imkânları sunmakta olduğunu ve Habitat Gündemi’nin amaçlarına başarıyla ulaşabilmesinin, diğer hususların yanı sıra, kalkınma finansmanı ile ilgili konular üzerinde pozitif eylemler, dış borç, uluslararası ticaret ve teknoloji transferi yoluyla kolaylaştırılabileceğini onaylıyoruz. Şehirlerimiz, insanların itibar, sağlık, güvenlik, mutluluk ve umut içinde yaşamlarını devam ettirecekleri yerler olmasından bahsedilmiştir. (Habitat II, 1996)

Kararların altıncı maddesinde ise; ‘ Kırsal kalkınma ve kentsel kalkınma birbiriyle bağımlıdır. Kentsel yaşam çevrelerini iyileştirmeye ek olarak, kırsal yerleşmelerin cazibesini artırmak, entegre bir yerleşmeler ağı oluşturmak ve kırdan-kente göçü en aza indirmek için yeterli altyapı, kamu hizmetleri ve iş olanaklarını genişletme için çalışmalıyız. Küçük ve orta büyüklükteki kasabalar özel bir ilgi istemektedirler.’ Bu maddeyle de sanayileşme ile birlikte başlayan ve kırsaldan kente doğru halen hızla devam etmek olan göçün önüne geçilmek istenmiştir. Bu kısımlarda iş ve barınma alanlarının geliştirilmesine öncelik verilmesi arzu edilmektedir. (Habitat II, 1996)

Konumuzla daha ilişkin olan yedinci maddede ise; ‘ ... Toplum içinde kadın, çocuk ve genç kesimin güvenli ve sağlıklı yaşam koşullarına erişebilmesi için gereken temel ihtiyaçları kabul ediyoruz. Bunun için de özellikle bütün çabamızı, **yoksulluk** ve ayrımcılığı yok etmek, insan hakları ve temel özgürlükleri savunmak, eğitim, temel sağlık hizmetleri ve **yeterli barınma** gibi ihtiyaçları karşılamak yönünde yoğunlaştırmalıyız. ...’ açıklanmıştır. Buna ek olarak sekizinci maddede de; ‘ ... kamusal özel ve hükümet dışı sivil ortakların tüm aşamalarda, bireyler ve aileleri için yasal oturma hakkı güvencesi ve her türlü ayrımcılıktan korunma durumu sağlanarak ve eşit erişilebilir ve yeterli konut ediniminin gereği vurgulanarak bir araya gelmesi yönünde çaba sarf edilecektir.’ denmektedir. Habitat II Deklarasyonu ile toplum içindeki ayrımcılıklara, sınıf farklılıklarına ve küresel ekonomiyle birlikte gelen

adaptasyon sürecinin doğurduğu problemlere değinilmiştir. Bu problemler için yapılacak çalışmaların bir analizi niteliğindedir. Buna ek olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1985 yılında aldığı bir kararla oluşturulan Dünya Konut Günü, her yıl Ekim ayının ilk Pazartesi günü kutlanmaktadır. Aslında Türkçeye çevrildiği gibi sadece konut değil, yerleşme ile ilgili tüm konuları içermekte ve bu konulardan birini seçerek üzerinde çalışmalar yapılarak vurgulanmaktadır. (Habitat II,1996)

Bu bölümde, örneklemeler ve elde edilen bilgiler doğrultusunda, toplumsal sınıflanma ile gelen fakirlik kavramı ve alt tanımları ve sosyal değerlendirmelerine değinilmiştir. Yoksulluğun ve buna bağlı olarak barınma probleminin günümüzde halen önemli bir problem olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Sonraki başlıkta, Dünya üzerinde yoksulluğa neden olan bazı başlıkları incelenecektir. Yoksulluğa bağlı hangi nedenlerin insan ölçeğinden yapı daha sonra da kent ölçeğine kadar büyük problemler oluşturduğu görmek için alt başlıkları değerlendirilecektir.

Yoksulluğun birden fazla nedeni bulunmaktadır. ‘Yoksulluk, fazla üretememeden ve aynı zamanda üretilen değerler karşılığında elde edilen değerlerin bireyler arasında, bölgeler arasında, sektörler arasında vb. adil bir şekilde paylaşılmasından kaynaklanır.’ denebilir.(Aktan, 2002) Özellikle iklimsel ve doğa koşulları bakımından, bazı bölge ve ülkeler üretim bakımından yoksul olabilmektedir. İklimin yanı sıra özellikle günümüzde nüfus artışı ve tarih boyunca süre gelen göç olayları ve savaşlar yoksulluk nedenlerinin başında gelmektedir. Yoksulluk nedenleri incelerken, ülkeden ülkeye, farklı zaman dilimlerinden, farklı coğrafyalara farklılık gösterdiğini bilmemiz gerekmektedir. Yoksulluk nedenleri başlıca olarak 4 ana başlıkta şu şekilde sıralanabilir:

- Çevresel Nedenler
- Ekonomik nedenler
- Siyasi Nedenler
- Toplumsal Nedenler

Çevresel yoksulluk nedenleri, daha çok mevcut coğrafya, topografya iklim, bitki örtüsü, doğal afetler ve insanların neden oldukları bazı etkilerin oluşturduğu nedenlerdir. Yoksullaşmanın en önemli belirtilerinden olan çevresel nedenlerin başında, doğal afetler, çölleşme, kuraklık gibi doğal etkenler gelebildiği gibi; aşırı otlatma, ormanların tahrip edilmesi gibi insan tahribatı sonucunda oluşan doğal yıkımlar da yoksulluğa neden olabilmektedir. (Aktan, 2002) Coğrafi nedenlerden bir örnek vermek gerekirse, tarıma elverişli olmayan toprakların

bulunduğu bir bölgede yoksulluk görülebilmektedir. Aynı şekilde, herhangi bir enerji üretimine elverişli olmayan bölgede yoksulluk oranı yüksek olabilmektedir. Bazı durumlarda tarıma elverişli toprakların bulunmasına rağmen, yanlış gübreleme ve aşırı su israfı ile bölgede, su miktarı ve besinin yetersiz kalmasına ve böylece yoksulluğa neden olabilmektedir.

Yoksulluk nedenlerinden bir diğeri ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenlerin başında işsizlik ve adaletsiz gelir dağılımı bulunmaktadır. Yüksek enflasyon ve düşük büyüme hızları yoksulluk nedenlerindendir. Yatırımların değerlendirilememesi, yanlış kalkınma atılımları ile gerekli olan istihdamın sağlanamaması bölgede yaşayan halkın işsiz kalmasına neden olmaktadır. Gerekli iş olanakları sağlanarak, yoksul insanların meslek sahibi olması önemlidir. Çalışmayan bir nüfus sadece tüketici bir nüfustur. Örneğin, Hindistan'da yoksul vasıfsız kadınları çalışmaya teşvik etmek amacıyla 'Metro Cities Project' programı hazırlanmıştır. Projenin amacı, bölgedeki kadınların çöplüklere salıp, buralardan çok toplatıp, bu çöplerden yeniden üretim yapmasını sağlamaktadır. Yoksul insan elindeki imkânlar dâhilinde üretimin içinde tutmanın önemini anlatmaktadır. Bu proje Dünya Bankası'ndan fon almaktadır. (Yapıcı, 2006) Gelişmekte olan ülkelerde hükümetler ve yerel yönetimler, lokomotif sektör pozisyonunda bulunan inşaat sektöründeki girişim ve politikalarıyla istihdam sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ek olarak, kayıtlı sektörde iş bulamayan insanlar, kayıt-dışı sektörlerde iş gücü aramaktadır. Kayıt-dışı sektörde, düşük ücret, sosyal güvensiz çalışma gibi nedenlerle yoksulluk oranları yükselmektedir.

Dünyanın gelişmiş bölgelerinde yaşanan gıda israfı ve diğer bölgelerde yaşanan gıda ücretlerindeki artış, yoksulluğu her geçen gün tetiklemektedir. Ayrıca, devletler arasında görülen ekonomik sürtüşmeler ve çatışmalar ülke halklarını zor durumda bırakmaktadır.

Tarihte ve günümüzde siyasi politikalar büyük yoksulluklara neden olabilmektedir. İzlenen yanlış politikalar, tarım ve ağaçlandırmaya yapılan yetersiz destek, sanayinin ve üretimin çarpıklaşması, sonucunda oluşan çarpık kentleşmeler ve oluşan kirlilik yoksulluğu beslemektedir. Eğitime verilen desteğin az olmasıyla, gelecek yoksul bir neslin oluşmasına zemin hazırlanmaktadır. Ülke yönetimlerindeki yozlaşmalar ve belirsiz politikalar ve sömürgecilik anlayışı, Nijerya gibi ülkelerde yaşanan yoksulluğun başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir.

Yoksulluğun toplumsal nedenlerinin başında aşırı nüfus artışı gelmektedir. Özellikle

gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı önemli bir yoksulluk sebebi olarak görülmektedir. Özellikle doğum kontrol konusunda bilinçsiz ve yetersiz bir ülke, aşırı nüfus artışına ve bunun sonucunda çarpık kentleşmeye yol açabilmektedir. (Aktan, 2002) Tarih boyunca bazı dönemlerde yaşanan büyük göçler ve bazı yönetim biçimleri, insanları ve toplumları yoksul bırakmıştır. Ayrıca savaşlar, soykırımlar vb. toplumları muhtaç bırakabilmektedir.

Yoksulluğun nedenleriyle ülke yönetimlerinin etkisi oldukça fazladır. Bazı alt nedenleri sıraladığımızda birçok zenginliği bulunan ülkeler yönetsel faktörlerle zengin kaynaklar içerisinde adaletsiz dağılım sebebiyle yoksulluk çerisinde yaşayabilmektedirler. Vergilerin yüksek tutulması üretim adına yapılan tüm arzu ve çalışmaların olumsuz olarak neticelenmesi neden olabilmektedir. Aşağıdaki tabloda yoksulluğun bazı yönetsel ilişkilerle adaletsiz gelir dağılımının sebepleri gösterilmiştir.



Çizelge 3.1 Gelir Dağılımında Adaletsizliğin ve Yoksulluğun Nedenleri (Aktan, 2002)

Tüm bu nedenler doğrultusunda, yoksulluğun kent ve mimariyle ilişkisi incelenecektir. Bu sebeple yazımızda daha çok kent ve mimarinin daha yakından ilişkili olduğu, günümüzün önemli yoksulluk nedenlerinden, nüfus artışı ve göç kavramları üzerine yoğunlaşılacaktır.

3.2 Yoksullar İçin Mimari Çözümler

Günümüzde, milyonlarca insan farklı ülkelerde, farklı coğrafya ve kültürlerde, yoksulluk içinde yaşamaktadır. Özellikle nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde, eğitimsizlik ve yoksullukla gelen zor hayat şartlarından korunmak amacıyla, kendi imkânlarıyla yasal olmayan barakalar inşa etmektedirler. Kimi zaman zararsız gibi görünen bu hamleler, bir araya geldiklerinde büyük ölçekteki gecekondu mahallelerine dönüşmektedir. Hem ruhsal hem de fiziksel anlamda, müdahale etmenin güçleştiği bu alanlar, kimi zaman tüm kenti tehdit eder boyuta ulaşabilmektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelere Hindistan, Çin, Brezilya gibi ülkelerde, nüfus artışıyla birlikte kontrol edilemez bir büyüme yaşanmakta, milyonlarca insan olumsuz hayat şartlarında hayat mücadelesi vermektedir.

Çözüm arayışlarının devam ettiği günümüzde, hala yaşanan bu barınma problemi ve nitelikli konut açığının önüne geçilememiştir. Gelişmiş ülkelerde, devlet politikaları ve verilen fonlarla destek sağlanarak çözümler üretilmiştir. Fakat gelişmekte olan ülkelere, bu konuya ilişkin somut adımlardan söz etmek oldukça güçtür. Hatta bazı dönemlerde yerel hükümetlerin çıkarmış oldukları aflarla gecekonduyu alternatif bir çözüm olarak görmüşlerdir.

Devlet desteğinin yanı sıra, bazı organizatör firmalar ya da yerel yönetimler aracılığı ile imece usulü yapılaşma modelleri uygulanmaktadır. Yurtdışında birçok bölgede uygulanan bu sistemlerle, birçok aile kendilerinin de yer aldığı bir uygulama sürecinden sonra konut sahibi olabilmektedir. Ayrıca, bazı kuruluşlar aracılığı ile araştırmalar sonucu çıkan sonuçlar doğrultusunda, gönüllükler tarafından yoksullar için konutlar yaptırılmaktadır. Diğer yandan da tekil konut örnekleri ile malzeme ve maliyet konularında çalışmalar kısıtlı imkânlarla devam etmektedir. Ucuz, kaliteli ve kimi zaman yerel malzemelerin kullanıldığı bu yapılarda, ekolojik ve enerji kazancı sağlayan sistemlerle, kazanç sağlanmaya çalışılmaktadır. Çeşitli alt yapı sistemleri kullanılarak, geri dönüşüm ve atık önlemleri sağlanabilmektedir. Nitelikli barınma probleminin önemli bir unsur olduğu bu noktada mimar ve teknik ekibin sorumluluğu fazlasıyla önem kazanmaktadır. Bu bölümde, öncelikle günümüzün önemli yoksulluk nedenlerinden biri olan nüfus artışı ve göç kavramları üzerinde durulmuştur. Daha sonra dünyanın çeşitli bölgelerinden, farklı gecekondu alanları ve yoksullar için yapılan nitelikli konut örneklerini incelenmektedir.

3.2.1 Dünya'daki Nüfus Artışı ve Yoksulluk

Nüfus ile yoksulluk birbiri ile bağlantılı kavramlardır. Nüfus arttıkça, yoksulluğun arttığı

söylenbilir. Kaynakların yeterliliği, harcamalar ve israflar değerlendirdiğinde nüfus artışı yoksulluğa neden olmaktadır. Geçmiş toplumlarda da belirli dönemlerde yoksullukla mücadele için nüfus artışının engellenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı önlenemez boyutlardadır. Kontrolsüz gelişme ve yoğunluk yoksulluğa neden olan en önemli nedenler arasında yer almaktadır.

Ekosistemdeki birçok canlı gibi insanoğlu da üreyerek çoğalmaktadır. Diğer birçok canlı ekosistemin gerektirdiği düzeyde dengeli olarak bulundukları coğrafyalarda çoğalmaktadır. Fakat insanoğlu akli ve geliştirdiği teknoloji sayesinde ekosistemden bağımsız olarak üreyebilmektedir. Tarihten günümüze insanoğlunun yaşam standartları değişmiş ve ömrü uzamıştır. Nüfus artışı geometrik bir dizinle artış göstermesi, nüfusunda kontrolünü daha da güçleştirmektedir.

Hayri Çamuroğlu'na göre nüfus artışı şu şekilde örnekle açıklanmaktadır. Bütün canlıların ortak özelliklerinden biri üreyebilmeleridir. Tüm canlılar ekosistem içerisinde uyumlu bir şekilde üreyebilmektedir. Fakat insanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan en önemli özelliği olan zekâsı sayesinde ekosistemden bağımsız olarak geliştirdiği teknolojilerle bu kontrol mekanizmasının dışında kalmayı başarmıştır. Diğer birçok canlıya göre daha az sayıda ve sürede üremesine rağmen dünya üzerinde insan nüfusu her geçen gün artmakta ve problem oluşturmaktadır. Canlıların en yüksek üreyebilme kapasitelerine örnek vermek gerekirse, bir köpek doğum sırasında 6-10 yavru, bir tavşan ise her doğumda 2-4 yavru yapabilirken bir karasinek ise 120 yumurta yapabilmektedir. Domuz ise 115 günlük bir gebelik süresinden sonra 1-12 (genellikle 4-8) arasında yavruyu bir batında dünyaya getirebilmektedir. İnsanoğlunun gebelik süresi ise 9 ay (280 gün) dır ve her doğumda 1 bebek dünyaya gelir. Çok ender şekilde 2 ikiz veya üçüz doğumları gerçekleşmektedir. Diğer canlılara göre az sayılabilecek bir yavrulama sayısı ve gebelik dönemi uzun olsa da günümüzde insan nüfusunun artışı bir problem haline gelmiştir. (Çamuroğlu)

Tarih boyunca nüfus yoğunluğunu etkileyen faktörleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

A- Fiziki (Doğal) Faktörler: İklim, Bitki Örtüsü, Yükselti, Eğim, Bakı, Toprak çeşidi, Su durumu gibi.

B- Beşeri ve Ekonomik Faktörler: Sanayi, Tarım, Hayvancılık, Turizm, Ticaret, Yer altı kaynakları, Ulaşım gibi.

Günümüzün kontrol edilemez problemlerinden biri olarak görülen nüfus artışı, belirli bir bölgedeki doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark nüfus artışını vermektedir. Doğum

oranının ölüm oranından fazla olması nüfus artışının fazla olduğunu göstermektedir. Tarihte savaşlar ve büyük afetlerle ölüm oranı azalırken günümüzde gelişen teknikler ve tıbbi teknolojilerle insan ömrü daha fazla uzamış ve ölüm oranı azalmıştır. Günümüzde ise genellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı fazla iken, gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı azdır. Ülkelerin nüfus artış hızı ile kalkınma hızı arasında bir bağlantı bulunmaktadır ve buna göre; nüfus artış hızı kalkınma hızından yüksek ise, ülkenin gelişimi yavaşlar veya geriler.

Nüfus artış hızı kalkınma hızından düşük ise, ülkenin gelişimi artar denebilir.

a) Nüfus Artışının Olumlu Sonuçları:

- Üretim artar.
- Vergi gelirleri yükselir.
- Üretilen mal ve hizmetlere talep artar.
- Yeni endüstri dalları doğar.
- İşçi ücretleri azalır.
- İhracat rekabet kolaylaşır.

b) Nüfus Artışının Olumsuz Sonuçları:

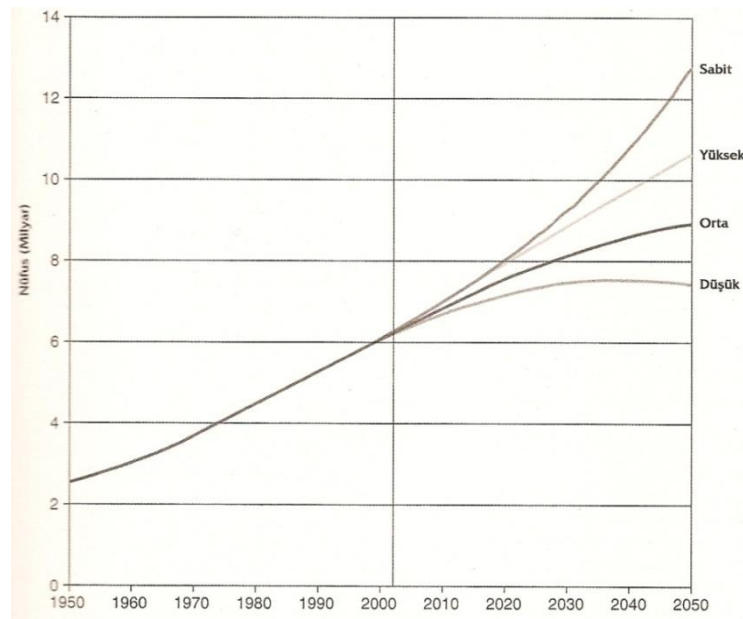
- İşsizlik artar.
- Kalkınma hızı düşer.
- Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- Tasarruflar azalır.
- Tüketim artar.
- İç ve Dış göçler artar.
- İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanması zorlaşır.
- İhracat azalır.
- Demografik (Nüfusa dayalı) yatırımlar artar.
- Çevre kirlenmesi artar.
- Belediye hizmetleri zorlaşır.

Dünyanın nüfuslanma süreci, yerleşik hayata geçişin oldu Neolitik dönemde başlamıştır. Sonraki dönemlerde insanın geliştirdiği teknolojilerle hem ortalama ömrü uzamış hem de nüfus artışının artmasına sebep olmuştur. Günümüzden 10-12 bin yıl önce 80 milyon civarında olan dünya nüfusu 1650’lerde 500 milyona ulaşmıştır. Son 350 yılda ise, 500 milyondan 6 milyara yükselmiştir ve her yıl yaklaşık 97 milyon insan katılmaktadır.

(Çamuroğlu) Yeryüzündeki altı milyarını insanın 12 Ekim 1999'da doğduğu tahmin edilmektedir. Özellikle 1960'lardan sonra neredeyse dünya nüfusu ikiye katlanmıştır. Örnek vermek gerekirse, Çin Halk Cumhuriyeti 1980'lerdeki nüfus artışı, Rusya dâhil tüm Avrupa devletlerindeki artıştan çok daha fazla olmuştur. Bu gün hala hızla artmaya devam etmektedir. (Davis, 2007)

Zaman	Dünya Nüfusu	Artış %	İkiye Katlama Süresi	Ortalama Ömür (Yaklaşık)
M.Ö. 10.000 Yıl	86 Milyon			20 Yıl
Milâd	250 Milyon	%0001	2000 Yıl	
1650	500 Milyon	%005	1650 Yıl	
1750	730 Milyon	%01	700 Yıl	35 Yıl
1800	900 Milyon	%03	400 Yıl	
1850	1.1 Milyar	%05	240 Yıl	
1900	1.6 Milyar	%010	140 Yıl	45 Yıl
1950	2.5 Milyar	%1.1	70 Yıl	55 Yıl
2000	6 Milyar	%1.7	41 Yıl	65 Yıl

Çizelge. 3.2 Dünya Nüfusundaki Gelişmeler (Kışlaoğlu ve Berkes,1999)



Çizelge 3.3 Nüfus Beklenti Değişkesine Göre 1950-2050 Yılları Arasındaki Tahmini ve Beklenen Nüfus Artışı (Giddens, 2008)

Tarihin ilk dönemlerinde farklı bölgelerde nüfus yoğunluğunun arttığı görülmüştür. Örneğin M.Ö. 4000'li yıllarda Mısırlılarda, Mısır Rahipleri, insanların üzerinde yaşadıkları arazilerin yetmemesi durumunda gebeliği önleyici tedbirler almalıdır demişlerdir. Konfüçyüs ve bazı Çinli filozoflara göre de nüfus artışı, işgücü veriminin kısıtlayan ve insanların yaşama düzeylerini olumsuz etkilen bir faktördür. Buna bağlı olarak nüfusun fazla olduğu yerlerden

az olduğu yerlere doğru aktarılmalı demişlerdir. (Baykan, 1973) Platon, Aristo gibi filozoflar, toplumların kendilerini savunmaları ve ekonomik yeterliliklerini sağlamaları için belirli nüfusa sahip olmaları gerektiğini savunmakla beraber, anayasal bir hükümet biçiminin uygulanabilmesi için nüfusun fazla büyümemesi ve ailelerin nüfus sayısının sınırlanmasını istemişlerdir. (Tuncer, 1976) Bu konuda İbni Haldun nüfus ile üretimin birlikte iki kavram olduğunu söylemiştir. Nüfusun artmasıyla üretimin artacağını belirtmiştir. Nüfus artınca üretim artıyor, üretim artınca zenginlik oluyor. Düşük gelirli insanlar şehre geliyor. Öte yandan bu kalabalıklaşma yaratır ve, ‘ diğerk köy ve şehirlerden gelen göçmenler nedeniyle şehir kalabalıklaşır, su kaynakları elverişsizleşir, konutlar yetersiz hale gelir.’ Bu nüfusun artmasına coğrafi ve tarımsal alanlarda da bir azalmaya yol açar. Nüfusun çoğalması havanın bozulmasına sebep olur. (Falay) [31]

Yukarıda belirttiğimiz örneklere ilk önemli yaklaşım, İngiliz Nüfusbilimci ve Ekonomi Teorisyei ve aynı zamanda Protestan bir papaz olan Thomas Malthus (1766-1834) tarafından 1798’de yazdığı ‘Toplumun Geleceğindeki Gelişmesine Etkileri Açısından Nüfus Üzerine Bir Deneme’ olmuştur. Bu makalede ‘nüfusun geometrik dizi ile artarken, yiyeceklerin aritmetik diziyle artmaktadır. Eğer tedbir alınmazsa gelecekte insanlar açlık tehlikesi ile karşılaşacaktır.’ demiştir. Özellikle Birleşik Krallıkta bir dönem sanayi kentlerinde nüfusun azalması Malthus’un ciddiye alınmamasına neden olmuştur. 1970 lerden sonra hızlı nüfus artışı ve getirdiğı problemler Malthus düşüncesini savunanların sayısını arttırmıştır. Ehlich, Meadovvs, Mesaroviç gibi bazı düşünürler, Malthus’un kısa süreli yanılrsa da uzun süreli haklı olabileceğini savunmuş, dünyanın eninde sonunda üzerinde yaşayan nüfus için yetersiz kalacağını belirtmişlerdir. Amerikalı Paul Ehrliht, 1960 yılında, eğer nüfus o gün ki oranlarda artmaya devam ederse bundan 900 yıl sonra yeryüzünde yaklaşık 60 milyar insan yaşıyor olacağını hesaplamıştır. Fizikçi J.H. Fremlin böyle bir nüfusun barınma ihtiyacını karşılayabilmek için yeryüzünün tamamını kaplayacak iki bin katlı bir bina inşa edilmesi gerektiğı sonucuna varmıştır. Böylesine muazzam bir yapıda dahi, kişi başına ancak otuz kırk santimetrelik yer düşecektir. (Fremlin,1964)

Verilen örnekleri gibi geleceğe ilişkin birçok kâbus senaryolar yazılmıştır. Bazı hükümetler ve diğerk organlar bu tür senaryoları dikkate alarak nüfus kontrol politikaları ve programları oluşturmuşlardır.

İnsanoğlu Malthus’un sözündeki geometrik dizi artışı ile aritmetik diziden çok daha fazla ve yanıltıcı bir hızla artmaktadır. İlk başta küçük bir artış gibi görünen bu sayı artışı, rakamlar büyüdükçe ne kadar büyük artışlar oluşturduğu görülebilmektedir. Günümüzde dünya

nüfusunun ortalama artış hızı %1,7 dir. Gelecekte bu hızla artmaya deva ederse ortalama 40 yıl gibi bir sürede dünya nüfusu ikiye katlanması beklenmektedir. Uzmanlar 2075 yılında dünya nüfusunun 30 milyara yükseleceğini tahmin etmektedirler. Günümüz itibariyle bulunan 6 milyar insanın 1 milyar kadarı gelişmiş ülkelerde bulunurken diğer insanlar gelişmekte olan ülkelerde bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki nüfus artış hızı % 0,5-1 iken, gelişmekte olan ülkelerde bu artış % 2-3 gibi yüksek bir orana ulaşmaktadır. Nüfusun artması ile özellikle gelişmekte olan ülkelerde kaynak yetersizliğine, kalkınma hızın düşmesine, ekonominin ve sosyal sorunların artmasına neden olacaktır. Diğer yandan gelişmekte olan ülkelerde ise nüfusun artması ile sosyo-ekonomik dengelerin ve istikrarın bozulabileceği endişesi bulunmaktadır.

Açıklanması gereken diğer iki kavram olan aşırı nüfuslanma ve taşıma gücü tanımlarını inceleyelim. Herhangi bir ülke veya bölgede harekete geçirilebilmiş olan kaynakların orada yaşamakta olan nüfusa yetmemesi, bir takım ekonomik ve sosyal sorunların yaşanması durumuna **aşırı nüfuslanma** denir. **Taşıma gücü**, herhangi bir ülkede veya bölgede var olan bütün ekonomik kaynaklar harekete geçirilerek, koşullarda zorlanma olmadan yaşayabilecek en fazla nüfus miktarıdır.(Çamuroğlu) Peki, ‘Dünyanın bir taşıma gücü var mıdır? Ya da ‘Süregelen bu nüfus artışıyla ne kadarlık bir zaman daha bu artışa dayanabilecektir?’ gibi sorular kafaları meşgul ederken, diğer bir bakış da, dünyanın her zaman insanlığı taşıyabileceği, sadece dünya üzerinde çok adaletsiz bir dağılım olduğudur.

YIL	Gelişmiş ülkelerin Oranı	Az Gelişmiş Ülkelerin Oranı
1900	%40	%60
1950	%35	%65
1980	%25	%75
1990	%20	%80
2000	%15	%85
2010	%10*	%90*

Çizelge 3.4 Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkelerin Dünya Nüfusundaki Oranlarının Seyri (DİE 2000 Türkiye İst. Yıllığındaki verilerden düzenlenmiştir.)

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerdeki nüfus oranındaki artış hızı, 20.yy başlarında daha yakın değerlerde iken, günümüzde bu fark çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Az gelişmiş ülkelerdeki dağılım ve kontrol edilemez artış, dünya nüfusunu demografik yapısı bozmaktadır.

3.2.2 Gecekondu Kavramı ve Gelişmekte Olan Ülkelerden Gecekondu Örnekleri

Gecekondu, asıl amacı barınma gibi basit bir gereksinim olan gecekondu, yoksul insanların basit malzemeler kullanarak, adından da anlaşılacağı üzere, bir gecede veya kısa sürede inşa edilen ruhsatsız yapılardır.

Gecekondu tanımını Kent Bilimleri Sözlüğü'nde R. Keleş şu şekilde tanımlamaktadır; ' Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal veya özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında, onaysız olarak yapılan, barınma gereksinimlerini devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türüdür.'der. (Keleş, 1998) Gecekondu mahallesinin İngilizce karşılığı olan 'Slum' kelimesi ilk kez hırsızlık suçuyla hüküm giymiş yazar James Hardy Vaux kullanmıştır. 1812'de yayınlanan 'Vocabulary of the Flash Language' adlı sözlüğünde yer almıştır. Kavram, haraç alıp vermek, yasadışı ticaret yapmak fiilleriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından 'yasal olmadan, işgal edilerek toprak edinip, üzerine yoksul insanlar tarafından inşa edilen yapı' olarak tanımlanmaktadır.

1980'li yıllarda kullanılmaya başlanan 'gelişmekte olan ülkeler' tanımı, sanayileri gelişmiş, kimi zaman yeterli kaynakları da bulunabilen fakat kişi başına düşen düşük milli gelir, bölgesel ekonomik farklılıklar, eğitim seviyesinin düşük olan gelişmelerini tam olarak tamamlayamamış ülkeler için kullanılmaktadır.

Gecekondu, göç olgusunun bir sonucudur. Göç ise, sanayileşme sürecinde kırdan kente doğru bir devrim olarak ortaya çıkmıştır. Bu olgu gelişmiş ülkelerde çok önceleri yaşanmışken, gelişmekte olan ülkelerde halen devam etmekte olan bir olgudur. (Aydemir, 1999)

Tarihsel süreçte, önceki dönemlerde kralın ya da derebeyinin üstlenmesi ile barınma problemleri aşılmıştır. Kale içi gibi sınırları çizilmiş yerleşmelerde, sınıf farklılıklarına göre oluşan çemberler içerisinde insan kendine ve ailesine yer bulabilmiştir. Sanayileşmenin ve tarımın gelişmesi ile gelen refah süreci çok uzun sürmeyip, hızlı kentleşme ve nüfus artışı ile özellikle barınma ve konut açığı problemleri büyük boyutlara ulaşmıştır. Özellikle Avrupa'da sanayi devriminden sonra ikinci dünya savaşının izlerini temizlemek adına kentlerde oluşan problemlere karşı çözüm aramaya başlayarak hızlı bir kentleşme süreci yaşamışlardır. Zamanla sosyal boyutta büyük yaralar açan bu problemler, yönetimlerin müdahalesi ile birlikte 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, sosyal konut hareketleri başlamıştır. 20. yüzyılın ortalarında, sosyalist bloğun, kapitalist bloğun ve bağımsız ülkelere baktığımızda; konut sunumunda ve yerleşim karakterlerinde farklılıklar görülmektedir.

Özellikle sosyalist ülkelerde devlet eliyle yapılan birçok konut yerleşim siteleri, gecekondu yapımına izin vermemiştir. Sosyalist bloktaki bu büyük ölçekli yapı politikası, büyük meydanlardan oluşan, geniş caddeleri bulunan şehirler oluşmasına izin vermiştir. 1960'larda başlayan ekonomik bunalım, 1970 ve daha sonra 1980'li yıllarda artarak 1990 yılında krize dönüşmüştür. (Bayraktar, 2006)

Hızla sanayileşme süreci yaşayan batı dünyası, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan iş gücü ihtiyacını göç yöntemleriyle karşılamıştır. Özellikle Almanya, İsviçre ve Fransa en fazla göç alan ülkeler olmuştur. Asıl halkın talep olmadığı, niteliksiz ve düşük ücretli işlerde kent dışından ve diğer ülkelere gelen insanlar çalışmaya başlamıştır.

Göçle birlikte doğal nüfus artışı, konut üretimini teşvik etmiştir. Bu yüzden banliyölerin geliştiği toplumlarda, ev mülkiyeti oranlarının da önemli bir artışı meydana gelmiştir. Özel araba gerektiren yerleşim alanlarında, müstakil evler oldukça yaygınlaşıp; özel arabaların ve ev sahipliğinin artması, ev eşyasına yönelik tüketimin yükselmesine neden olmuştur.

Keynesyen¹ politikalarının egemen olduğu 1945-1970 yıllarında büyüme, yeni bir ekonomik sarsıntıya uğramıştır. 1973 yılındaki petrol krizi ile enflasyon, düşen büyüme hızları ve eşitsizlik izlemiştir. Bununla birlikte işsizlik problemi ortaya çıkmıştır. Sanayi gerilemeye başlarken diğer yandan hizmet sektörü ön plana çıkmaya başlamıştır. Keynesyen politikalarına karşı yükselen seslerle birlikte, bu politika gündemden düşecek ve bu olay, kentlerin yeniden gelişimine neden olacaktır. Çok uluslu devletlerin gelişmeye başladığı bir süreç olmuştur. Artık nitelikli iş gücünün kullanıldığı bir çalışma alanı bulunmaktadır. İşsizlik çok sayıdadır ve özellikle göçmenler bu durumdan çok fazla etkilenmiştir. Bu durum birçok yeni kentsel durumun habercisi olmuştur. 1980'de Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılması ile sonuçlanan neo-liberal politikalar, kentsel dünya düzeni ve küresel kent kavramları önem kazanmaya başlayacaktır.

Konut üretiminde açıklar veren batı dünyasında, konut üretimi ve alımında finans sistemleri geliştirilerek, şehirlerin güzelleştirmeye ve banliyöler daha sağlıklı ulaşım ile desteklenmiştir.

Avrupa ve Amerika, sanayi devrimi ile yaşadıkları gelişmeden sonra, yaşadıkları II. Dünya Savaşı ile yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Derin yaralar alan Avrupa kentleri kent

¹ Keynesyen Politikası: John Maynard Keynes'in modern makroekonomi görüşünden yola çıkarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki otuz yıl boyunca kendisini kabul ettiren, hükümetlerin ekonomik bunalımlara çare bulmak üzere piyasaya müdahale etmesi gerektiğini, toplumsal optimumun piyasanın kendi işleyişiyle sağlanamayacağını, klasik paranın miktar terorisinin ve denk bütçe anlayışının terk edilmesi gerektiğini savunan ve makro çözümleme kavramları ve ekonomik politika anlayışları getiren ekonomik okuldur.

kavramını yeniden ele alarak, çözümler üretmeye başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde büyük şehirlerin çevresinde banliyöler oluşurken, geri kalmış veya kalkınmakta olan ülkelerde ise büyük şehirlerin çevresinde, gecekondu semtleri oluşmuştur. Günümüzde farklı olarak, refah toplumlarının şehrin gürültüsü ve stresinden kaçarak, bol yeşilli mekânların bulunduğu şehir dışını tercih ederken, kırsalda bulunan insanlar daha iyi şartlar bulmak ve iş edinebilmek için şehirlere akın etmektedir. Bu durum, şehir içinde ve çevresinde derme çatma ve sağlıklı mekânların oluşmasına neden olmaktadır. Bu düzensizlik beraberinde hem fiziksel (trafik, yoğunluk vs.) hem de sosyal (eğitimsizlik, suç, işsizlik, tecavüz vs.) problemler oluşturmuştur.



Şekil 3.1 Zenginlik ve Yoksulluk Eşiği - Sao Paulo

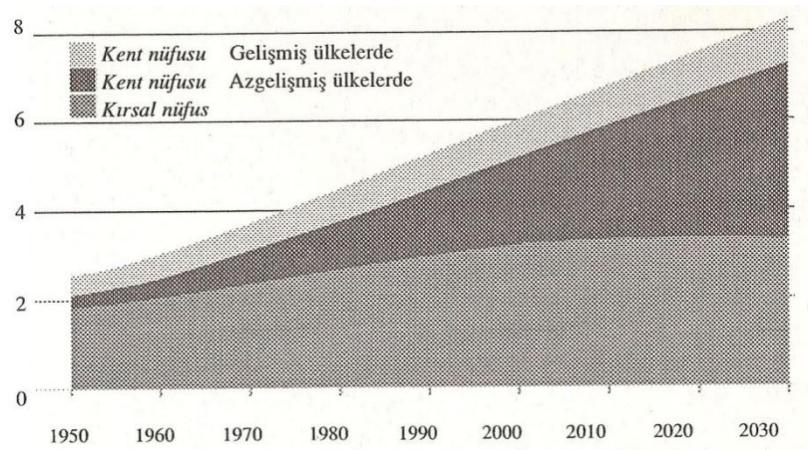
Sanayileşme ile gelen kentleşme sorunu, kalkınma düzeyi yüksek ülkelerde daha küçük boyut ve nitelikte problemler yaratsa da, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sorunlar daha büyük boyutlardadır.

Gecekondulaşmanın temel nedeni sanayileşme gibi görünse de, diğer farklı sorunlar da bulunmaktadır. Afrika’da birçok sanayileşmeyen yerleşmeler dahi bu gün gecekondu yapıları ile sarılmıştır. Kırsalda yaşayan yoksul çiftçiler, kuraklık, enflasyon, faiz oranlarının yükselişi, ürün fiyatlarındaki düşüş gibi nedenler veya hastalıklar (hastalıklarla ilgili borçları nedeniyle küçük topraklarını satan Kamboçyalı köyüler gibi) nedeniyle göç etmek zorunda kalmışlardır. Mike Davis’in Gecekondu Gezegeni (Planet of Slums) kitabında bahsettiği gibi, güney yarım küredeki kentler, Emmet Larkin’in ‘ Ondokuzuncu Yüzyılın Batı Dünyasında türeyen gecekondu mahalleri içinde benzersiz olduğunu vurguladığı Vitorya Dönemindeki Dublin Kentine benzetilmiştir. Çünkü bu kentlerdeki sorun sanayileşmeden değil, o dönemdeki Dublin gibi sanayisizleşme problemi olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Luanda,

Darüsselam, Hartum gibi kentlerin, ekonomik büyüme olamamasına rağmen büyümesinde, çevrelerindeki kırsalda kuraklık ve tarımın makineleşmesi ve iç savaşlar gibi nedenler bulunmaktadır. (Davis, 2007)

Nüfus atışı ve göçler nedeniyle karşılanamaz boyuta ulaşan konut açığını gözler önüne sermek için şu örnek verilebilir: Uluslar arası çalışma örgütü (ILO) araştırmacılarının tahminlerine göre, Üçüncü Dünya'daki resmi konut piyasası yeni konut stokunun ancak yüzde 20'sinden biraz fazlasını karşılamakta, bu yüzden de insanlar zorunlu olarak gecekondulaşmakta, enformel olarak kiralanılan evlere yerleşmekte, arazi veya kaldırımları gasp etmektedirler. (Oberoi, 1993)

Birleşmiş Milletlerin verilerine göre, 6,5 milyar olan dünya nüfusunu bir milyarı gecekondulaşmıştır. Bu nüfus gün geçtikçe artmaktadır. Tahminlere bakıldığında 2030 yılında bu rakamın ikiye katlanıp iki milyar olacağı düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kent nüfuslarının % 60 gibi yüksek bir oranı gecekondulaşmış bölgelerinde yoksulluk içerisinde yaşamaktadır.



Çizelge 3.5 Dünya Geneline Nüfus Artışı (Davis, 2007)

Yukarıdaki tabloda gelecek 20 yıllık gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler ve kırsal dünya nüfusunun tahmini nüfus artışı yer almaktadır. Bu tabloya bağlı olarak, 2030 yılında gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı nüfus artışı, gelecekte dünya nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturacaktır.

Birleşmiş Milletlerin 2001 yılı verilerine göre dünya üzerinde 920 milyondan fazla insan gecekondularda hayatını sürdürmektedir. Bu nüfusun artış göstererek 2030 yılında 2 katına ulaşacağı tahmin edilmektedir. (UN- HABITAT, 2007)

Sosyal anlamda bakıldığında, Birleşmiş Milletler Uzmanı Charles Abrams'ın Latin Amerika,

Afrika ve Ortadoğudaki araştırmalarının sonucunda gecekonduya yaşayan insanları dokuz ayrı grupta tanımlamıştır: (Keleş, 2004)

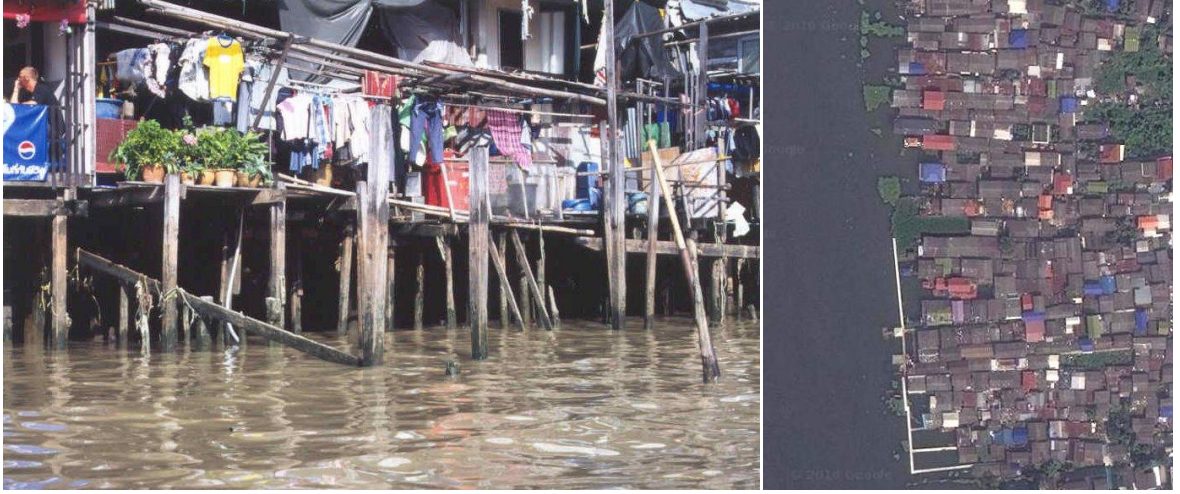
- 1- Gecekonduyu yapan ve içinde yaşayan
- 2- Gecekonduya kiracı olarak yaşayan
- 3- Gasp niteliğinde, kira ödemedi mal sahibini korkutarak yaşayan
- 4- Gecekonduyu kiraya vermek için yaptıran
- 5- Gecekondu alanında müteahhitlik yapan ve emlak alım satımı ile ilgilenen kişiler
- 6- Dükkânlarda ya da diğer işyerlerinde yaşamını sürdürenler
- 7- Gecekonduyu inşa ettiği toprağın mal sahibi ile pazarlık yapı anlaşma sağlayan kişiler
- 8- Yüzen gecekondu olarak isimlendirilen, liman, deniz salları ya da deniz motorlarına kurulmuş alanlarda yaşama kişiler
- 9- Ailesel bağları olan veya hemşeri olup birbirlerini özel ve kamuya karşı korumakta işbirliği ve yardımlaşma içinde olan kişiler.

Sonuç olarak, günümüzün dinamik bir problemi olan gecekondu, yoksulluğun bir sonucu olup, gelişmiş ülkelerde istihdam, güçlü ekonomi ve gelişen sanayi olanakları ile yavaş şekilde artan nüfusa, dengeli bir biçimde, çoğu zaman yönetsel desteklerle, konut sorununa çözümler bulmaktadır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelere ise, ekonominin yetersiz kaldığı, verimsiz bölgelerde veya sanayileşme ile göç arasındaki fark fazla olduğu için, konut açığı her geçen gün daha büyük bir problem haline gelmektedir. Aşağıda gelişmekte olan ülkelerdeki gecekondu örnekleri verilerek, yaşanan problemin boyutu ve fiziksel yansımaları sunulmaya çalışılmıştır. İncelenen bölgeler şunlardır:

- Tayland
- Suriye
- Pakistan
- Hindistan
- Venezüella
- Brezilya
- Güney Afrika Cumhuriyeti
- Mısır

Seçilen ülkelerin sanayi ve endüstrinin yoğun olduğu başkentleri ya da gelişmekte olan büyük kentlerinden gecekondu örnekleri seçilmiştir.

▪ Tayland



Şekil 3.2 Chao Praya Nehri’ndeki Gecekondular [32], (googlemaps)

Tayland’ın Başkenti olan Bangkok’un nüfusu 10 milyon civarındandır. Tarihi bir kent özelliği olan Bangkok’ta havaalanı, lüks oteller geliştirilerek turizm geliştirilmeye çalışılmaktadır. Fakat kontrol edilemez göç nedeniyle kent düzensiz olarak büyümektedir. Eğitim seviyesindeki düşüklük ve yoksulluk nedeniyle uyuşturucu ve çocuklara yönelik şiddetle sex endüstrisine zemin hazırlanmaktadır. (Bayraktar, 2006)



Şekil 3.3 Chao Praya Nehri’ndeki Gecekondular [33]

Gecekondu bölgesi şehir merkezinde bulunan Chao Praya Nehri’nin iki yanında bulunmaktadır. Nehrin üzerinde, direklerle yükseltilerek inşa edilen bu barakalarda, nehir suyu temizlik, banyo ve tuvalet ihtiyacı için yapı dışından ve içerisinden kullanılmaktadır. Barakalar genellikle metal plakalar veya kontrplak levhalardan oluşmaktadır. Ana strüktür genellikle ucuzluğu ve bulunabilirliği nedeniyle ahşap malzemeden oluşmaktadır. Çatı örtüsü olarak yağmur nedeniyle kiremit veya brandalar kullanılmaktadır.

▪ Suriye:

Nüfus artış hızı 2,4 gibi yüksek bir orandandır. Özellikle başkent Şam'da gecekondu yerleşimleri fazladır. İç göçler, ekonomik nedenler, yüksek arsa maliyeti ve ülke genelindeki



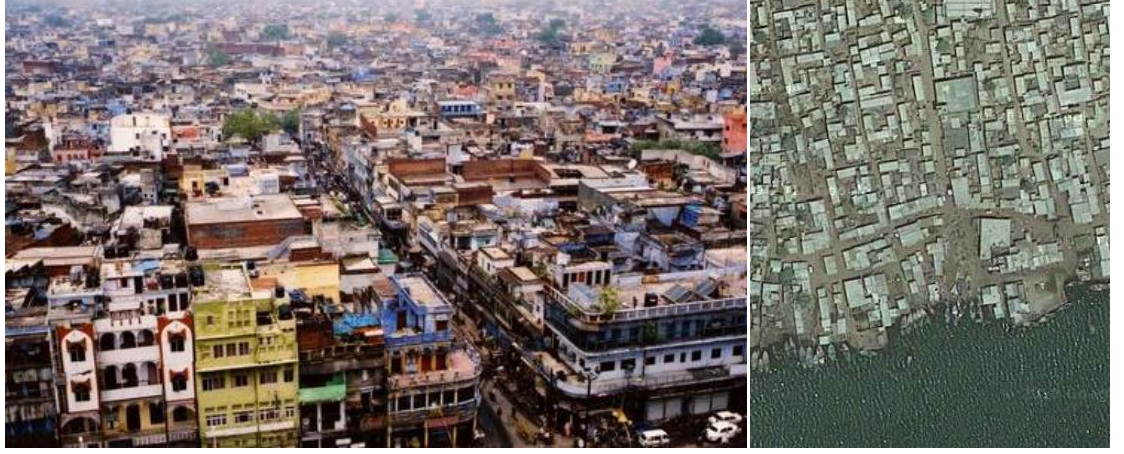
Şekil 3.4 Şam'da Dağ Yamaçlarına Kurulu Gecekondu Bölgesi [34],[35], (googlemaps)

maddi sıkıntı nedeniyle gecekondu yapılmaktadır. Gecekondular genellikle kent çevresindeki dağların yamaçlarına yerleşmişlerdir. Kent merkezinde bulunan tarihi yapılar nedeniyle de bazı bölgelerde konut yapılmasına yerel yönetim tarafından izin verilmemektedir. Genellikle devlet arazisi üzerine gecekondu yapılmaktadır. Daha çok yığma, kerpiç ve betonarme strüktürle oluşturulmuş yapılar bulunmaktadır.

▪ Pakistan

Pakistan'ın ülke nüfusu 152 milyondur. Bu nüfusun % 33 lük dilimi yoksulluk sınırının altındadır. Hızla atan nüfus ve ekonomik nedenlerden dolayı konut açığı önemli bir sorundur. [36] 1998 verilerine göre 4,3 milyon olan konut açığı bulunan ülkede, 2005 yılında yaşanan depremle birlikte bu rakam 6 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Hükümet ve yerel yönetimler, inşaat ve konut sektörüne önem vererek, yoksul insanlara vergi muafiyeti, kredi

imkânı ve bazı yeniliklerle konut sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle Pakistan'ın en büyük kenti olan Karaçi, aldığı iç ve dış göçlerle birlikte gecekondu sayısı her geçen gün artmaktadır. Karaçi Kenti, 1988'lerde yaşanan iç savaş ve politik olaylar nedeniyle, endüstrinin bu bölgeden taşınması sonucunda, yoksulluk ve işsizlik atmıştır. Bunun sonucunda gecekondu ruhsatsız yerleşmeler oluşmaya başlamıştır. (Güney, 2009)



Şekil 3.5 Karaçi Kenti ve Gecekondular [37], (googlemaps)

▪ Hindistan

Dünya'nın Çin'den sonra en kalabalık nüfusuna sahip ülke Hindistan'dır. Ülke nüfusu Mayıs 2007 tarihine göre 1 milyar 225 milyondur ve ülke nüfus artış hızı 1,6'dır. [38] En gelişmiş kenti Mumbai (Bombay) dır ve nüfusu 18 milyona ulaşmıştır. Bombay konut sıkıntısı ve ekonomik zorluklar nedeniyle gecekondulaşma problemi yaşamaktadır. Gecekonduların büyük bir bölümü devlet arazinin üzerinde bulunmaktadır. Yerel yönetimin müdahalelerine rağmen iç göç ve hızlı nüfus artışı yüzünden konut sorununa çözüm bulamamaktadır. 13.662.000 nüfusu olan kentte yaklaşık olarak 7,5 milyon insan 'Basil' adı verilen gecekondu barakalarında yaşamaktadır. Temiz su, sıhhi tesisat, ışık ve elektrik olmayan barakalardır.



Şekil 3.6 Bombay Gecekondu Mahalleri [39]



Şekil 3.7 Kenti Çevreleyen Basiller [40], (googlemaps)

Tarih boyunca farklı kültür ve din gruplarının birlikte yaşadıkları bir ülke olmuştur. Hinduizm, İslamiyet, Hristiyanlık, Shizim ve Budizm gibi dinlerin yaşandığı bir coğrafyadır. Özellikle yerel yönetimin ve polis teşkilatının sert çatışmalar yaşadığı bu bölgelerle, sivil toplum örgütleri ile anlaşmalar yapılarak çözümler aranmaya çalışılmaktadır. Suç ve yolsuzluğun ana merkezi olmaktadır. Aynı zamanda kente fiziksel olarak zarar vermektedir. Gelişmekte olan aksların önünü kesmekte ve trafik probleminin giderek artmasına neden olmaktadır.

8 dalda Oscar Ödülü'ne layık görülen 'Slum Dog Millionaire' filminde yer alan Mumbai'nin bir gecekondu bölgesi olan Dharavi, 2,5 km² lik alan üzerinde, 1 milyonu aşkın nüfusu barındırmaktadır. Pakistan'ın Karaçi Kenti'nden bulunan Orangi Town'dan sonra en büyük gecekondu yerleşkesidir.



Şekil 3.8 Dharavi'nin gece Görüntüsü [41]

19. yüzyıla kadar balıkçıların yaşadığı bir bataklık olan bu bölge, şehrin gelişimi ile kirlenen bataklıkta, balıkçıların işsiz kalmasıyla yasadışı hareketliliğin başlamasına neden olmuştur. Ayrıca gelişen tekstil sanayisi ile bir yoksul insan bu bölgeye yerleşmiştir. Hem fakir hem de birbirini anlayamayan, farklı kültürden farklı dinden olan bu insanlar zamanla büyük olayların yaşanmasına neden olmuştur.

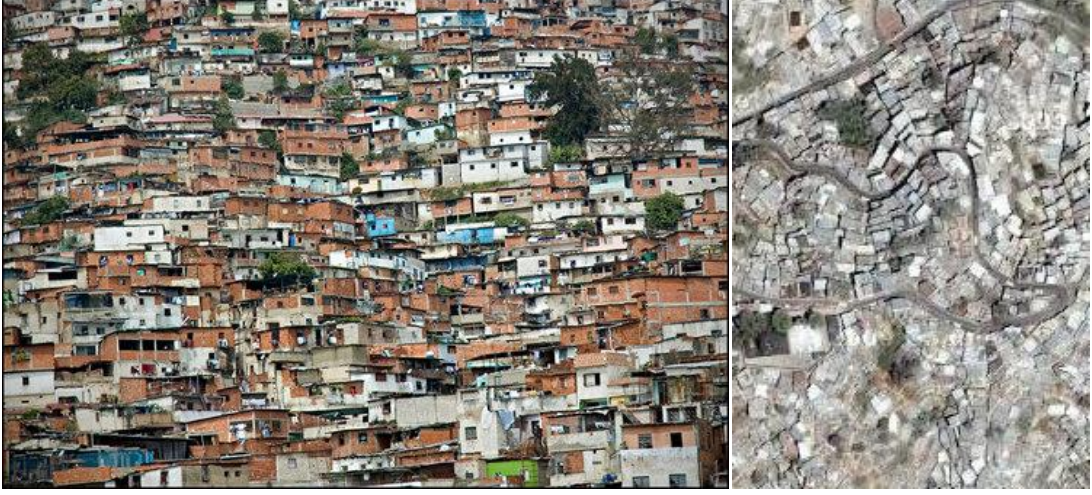
Kira ücretinin çok yüksek olduğu Mumbai Kenti'nin bu bölgesinde aylık 4 dolara kadar evler bulunabilmektedir. Hindistan'da gecekondu mahallerinin dönüşümü için birçok proje hazırlanmaktadır. Hintli bir mimar olan Mukesh Mehta'nın 2,1 milyar dolara mal olacak bir projesi bu bölge için sunulmuştur. 57.000 ailenin yaşadığı 3 milyon metrekare alanı ve satışa çıkarılacak 4 milyon metrekarelik konut ve ticaret alanını kapsamaktadır. Projenin uygulanabilmesi için bölgeye yatırım yapan işletmeciler tarafından geçici konutlar temin edilmesi düşünülmektedir. (Güney, 2009) [42]



Şekil 3.9 Dharavi'de Yaşam Koşulları [43]

▪ **Venezüella:**

Yüzölçümü 912,050 m² olan bu ülkenin nüfusu Temmuz 2007 verilerine göre 26.023.528'dir. Yine 2007 verilerine göre nüfusun artış hızı 1,486 değerindedir. [44] Geçmişte tarıma dayalı bir ekonomisi bulunan ülke daha sonra 1920'lerde petrolün bulunması ile ekonomik ve değişime uğramıştır. Tarımla uğraşan kırsal kesimdeki nüfus, kentlere göç etmeye başlamıştır. Bu durum konut açığının büyümesine neden olmuştur. Halen özellikle başkent Karakas'taki konut açığını halk kendi yaptıkları gecekonduyla çözmüştür.



Şekil 3.10 Başkent Karakas'ta Dağ Yamaçlarındaki Gecekondular [45], (googlemaps)

Venezüella Hükümeti, büyük bir problem haline gelen gecekondu için yıkım çalışmaları yapmıştır. Fakat buradaki insanlar kent içinde veya dışında buldukları boş arazilere yerleşerek gecekondu yapımına devam etmişlerdir. Bunun üzerine hükümet toplu konut politikası adı altında, Perez Jimenez Süper Blokları adı verilen yapılar inşa edilmiştir. Fakat hem toplumun kültürüne uyumsuzluğu hem de sağladığı koşullar yüzünden benimsenmemiş ve bakımsızlıktan oturulamaz duruma gelmiştir. Genellikle yapı malzemesi olarak betonarme strüktür ve tuğla kullanılmıştır. Tropikal iklim nedeniyle, çatılar eğimlidir.



Şekil 3.11 Başkent Karakas'taki Gecekonduların Cepheleri [46]

▪ Brezilya:

Güney Amerika Kıtası'nda bulunan Brezilya'nın 2008 verilerine göre nüfusu 190 milyon civarındadır. Nüfusunun büyük bir bölümü yaklaşık olarak % 40'lık dilimi gecekonducularda yaşamaktadır. Altyapıdan yoksun olan bu bölgelerde, yoksulluk hüküm hâkim olmaktadır. Brezilya'daki gecekonduculara 'Favela' (Favelinha) adı verilmektedir. Suç ve uyuşturucunun merkezi olan bu favela mahallerine güvenlik güçleri müdahale edememektedir.



Şekil 3.12 Brezilya’da Bir Favela Mahallesi [47],[48]

1990’lardan sonra daha büyük bir sorun haline gelen gecekondu mahalleleri, kentin güvenliğini zedeleyecek bir hâl almıştır. Kendine bağlı eyaletlerle birlikte 17 milyon nüfusu bulunan Başkent Sao Paulo Brezilya’nın en büyük kentidir. Yaklaşık olarak 4 milyon insanın favelalarda yaşadığı bilinmektedir. 1930’larda gelişen ekonomi ve sanayi ile birlikte başkente doğru göç yaşanmıştır. 1940’larda yapılan gecekondu aflatı gecekondu mahallelerinin daha da yayılmasına neden olmuştur.



Şekil 3.13 Sao Paulo Kenti’ndeki Gecekondu Alanları (googlemaps)

Diğer büyük bir kenti olan Rio de Janeiro’da birçok mahalle yoksulluk içinde ve kötü şartlar altında yaşamaktadır. Hiçbir alt yapısı bulunmayan bu mahalleler suç, uyuşturucu ve çete savaşlarının merkezi olmaktadır. 1960’larda Brezilya Hükümetinin eliyle, kent merkezindeki yoksulları buradan uzaklaştırmak için inşa edilen ‘Tanrı Kent’ daha büyük suç merkezlerinin oluşmasına sebep olmuştur. 2002 yılında Fernando Meirelles’in yönettiği Tanrı Kent (Cidade de Deus / City of God) filmi bu mahallerde yaşanan olayları konu almaktadır. [49]

Rio de Janerio Kenti'nde yerel yönetimin aldığı karar doğrultusunda, yoksul ve gecekondu bölgeleri 3,5 metre yüksekliğinde duvarlarla kentin diğer bölgelerinden ayrılacağı açıklanmıştır. Bu duvarın sebebi gecekondu alanlarının ormanlık alanlara doğru büyümesi olarak gösterilse de aslında zengin ve lüks sitelerin yoksul gecekondu mahallerinden arındırılması olduğu bilinmektedir. [50] Gecekondu sakinlerinden biri olan Antonio Marques ise 'Bizi hayvanlar gibi kafese koymak istiyorlar' demiştir.

▪ **Güney Afrika Cumhuriyeti:**

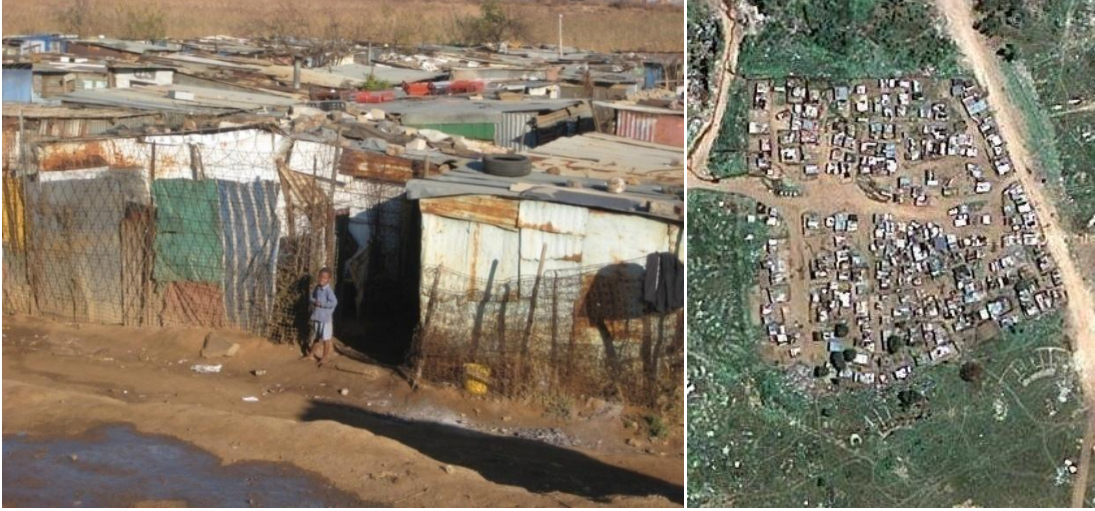
Ülkenin nüfusu 2005 tahminlerine göre 47 milyon civarındadır. Dünyanın en kalabalık gecekondu nüfusuna sahip ülkelerden biridir. Yaklaşık olarak 1,8 milyon ailenin büyük kent merkezlerinin çevrelerindeki gecekondu mahallelerinde oturduğu bilinmektedir. Nüfusun 3'te ikisi yoksul sınırının altında yaşamaktadır. (Bayraktar, 2006) Dünyada zengin ile yoksul arasındaki fark bakımından Brezilya'nın önünde birinci sırada yer almaktadır. Konut açığı her geçen gün biraz daha artmaktadır. Yönetim, kent çevresinde özel veya devlet arazisi üzerine kurulmuş gecekondu alanlarını yıkmak yerine, alt yapı ulaştırmaya çalışmaktadır. Ciddi şekilde bir alt yapı problemi bulunmaktadır. Konut sayısının dörtte biri, gerekli alt yapı olmadığı için kullanma suyunu kullanamamaktadır.

Güney Afrika'nın göç nedenlerinden biri de ülkenin kuzeyinde bulunan verimsiz topraklardır. Büyük bölümü verimsiz olan bu topraklarda genellikle otlaklara ayrılarak küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesine önem verilmiştir. Birçok bölgede yaşanan sanayileşme ile birlikte gelen konut açığı ve yoksullaşmanın aksine bu bölgelerde sanayisizleşmeden dolayı göçler yaşanmaktadır. Verimsiz topraklar, iç çatışmalar ve sağlıklı koşullar nedeniyle göçler yaşanmaktadır. Bu durum kentlere göçü önemli oranda arttırmaktadır.



Şekil 3.14 Cape Town'da Bir Gecekondu Mahallesi [51]

Konutların yaklaşık %48'i kanalizasyona bağlı bulunmamaktadır. %16'sı sağlık birimlerine ulaşımı büyük ölçüde sağlanamamaktadır. Bu konutların %46,5'lik dilimi ise elektrik kullanamamaktadır. Gecekondular daha çok başkent Cape Town ve Johannesburg'da bulunmaktadır.

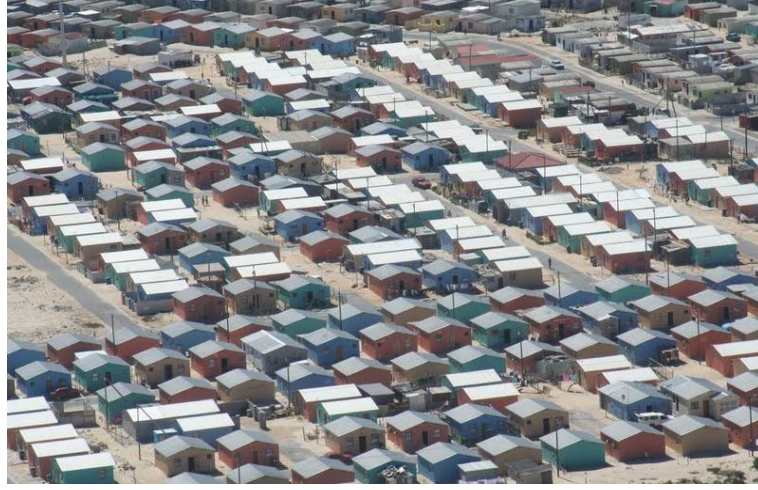


Şekil 3.15 Johannesburg'taki Gecekondular [52], (googlemaps)

Hükümet ile gecekondu mahalleleri arasında çatışmalar sürmektedir. Son olarak 2009 yılında Eylül ayı sonlarında, bir darbe gerçekleşmiştir. Jacop Zuma İktidarı'nın Durban kentindeki Kennedy Yolu gecekondu mahallesinde bulunan özgürce seçilmiş yönetim komitesine karşı darbe yapılmıştır. Gecekonduya yaşayan insanlar 'Gecekonducular Hareketi' adı altında, barınma hakkı için 1994 yılından itibaren örgütlenen bir harekettir. Halen günümüzde ırkçılığın ve sınıf ayrımlarının yaşandığı bölgeler bulunmaktadır. (Gibson – Patel, 2009) [53]

1994 yılında 'The Housing White Paper' yasası hazırlanıp, evsiz yoksullar için konut inşası çalışmalarına bütçeden her yıl 4-4,5 milyar Rand (Güney Afrika Para Birimi) ayrılmaktadır. Bunca problem ve yoksulların beklentileri rağmen bir yandan da 2010 Futbol Dünya Şampiyonası için 1,1 milyar dolarlık stadyum bütçeleri ayrılmaktadır.

KZN Gecekondu Hareketi (The 2007 KwaZulu-Natal Elimination & Prevention of Re-emergence of Slums Act) programı sayesinde tartışmalı birçok kanun tasarısı oluşturulmuştur. Bu sayede arsasında yer alan gecekondu sakinini çıkaramayan toprak sahibi, yerel yönetimlerin yardımı ile tanımlanan zaman dilimi içerisinde gerekli işlemleri yapabilmesini kapsamaktadır. 2009 yılında yürürlüğe giren bu tasarıya, akademisyenler başta olmak üzere, sosyal toplum örgütleri de karşı çıkmıştır. [54]



Şekil 3.16 G. Afrika Hükümeti'nin Cape Town'da Yoksullar için Yaptırdığı Konutlar [55]

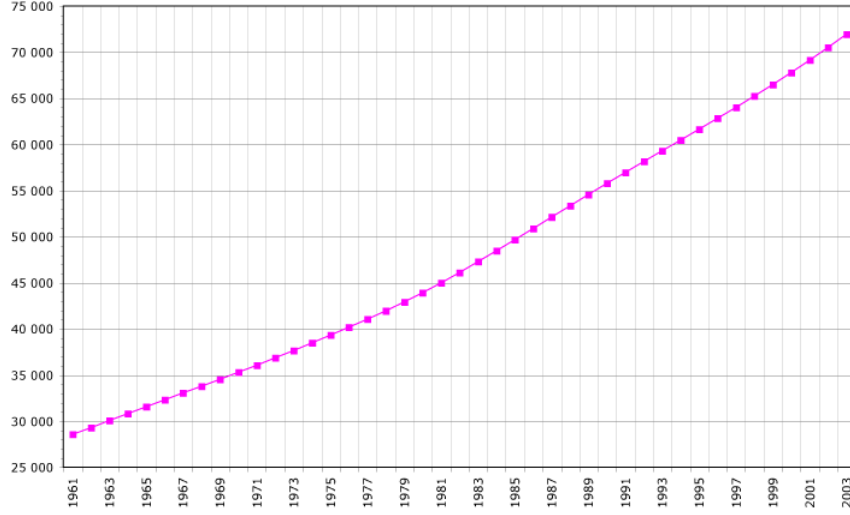
Cambridge Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi'nde Priti Parikh tarafından hazırlanan bir durum çalışmasında, Cape Town kentinin doğu sahilinde geniş gecekondu alanlarının bulunduğu bir bölge olan Hout Bay'daki gecekondu ve bu bölgede devlet tarafından yaptırılıp halka kiralanın konutlar incelenmiştir. Bu bölgede birçok yoksul insan yaşamaktadır. Geçimleri yerel işlerle veya balıkçılıkla sağlamaktadırlar. Niall Mellon Township girişimi ile burada 600 adet konut yapılmıştır. Bu konutlar ucuz olmakla birlikte, kira maliyetinde taksitlerle kullanıcılar tarafından satın alınmaktadır. Çalışmasında bu iki yapıyı karşılaştırıp kullanıcıların değerlendirmesi üzerinde durmuştur. İnsanlar kullanım suyunun ve tuvalet ihtiyacının konut dışından sağlanmasını olumsuz değerlendirip özellikle kadın ve çocuklar için güvenlik problemi oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Tuğla gibi malzemelerin hem ısı yalıtımı hem de güvenlik açısından önemli olduğunu vurgulamışlardır. Kendi yaşadıkları alanlar olmasına rağmen, güvenlik probleminin ne kadar önemli olduğunu dile getirmişlerdir. [56]



Şekil 3.17 Cape Town / Hout Bay Bölgesi'ndeki Gecekondular ve Gecekondu Sahipleri İçin Hazırlanan Yeni Konutlar [57]

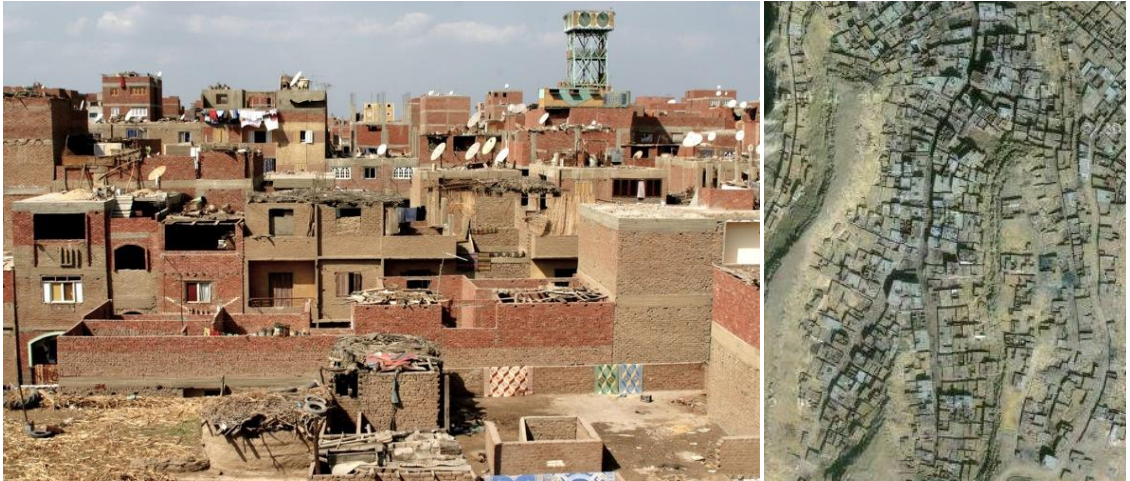
▪ Mısır:

Mısır Afrika Kıtası'nın Kuzeyinde yer almaktadır. Bu bölgede Nijerya'dan sonra ikinci en fazla nüfusa sahip ülkedir. Nüfus Nil Nehri'nin çevresinde konumlanmıştır. 2003 yılında 70 milyona yakın olan nüfus, 2008 yılı verilerine göre nüfusu 78.713.520'dir. 2003 yılındaki nüfus büyüme hızı 2,1'dir. [58]



Çizelge 3.6 Mısır Devletinin Yıllara Göre Nüfus Artış Grafiği [59]

Diğer birçok ülkede olduğu gibi bu kentte de ekonomik uçurumlar nedeniyle, zengin halk ve yaşam şartları ile yoksulların yaşadığı gecekondu barakaları yan yanadır. Bir tarafta gökdelenler ve lüks oteller yer alırken, diğer tarafta sağlıksız koşullar ve suçun yer aldığı gecekondu mahalleri yer almaktadır. Başkent Kahire ve Giza kentleri sadece Nil Nehri ile ayrılmaktadır. 8 adet köprü ile bağlanan bu iki kent aslında 22 milyon nüfuslu ek bir kent gibi birleşmektedir. Özellikle bu yoğunluk nedeni ile son yıllarda arazi sıkıntısı nedeniyle 15 kat üzeri yüksek yapılar yapılmaya başlanmıştır.



Şekil 3.18 Kahire'de Bir Gecekondu Mahallesi [60], (googlemaps)

Yerleşim alanlarının yeterli olmaması nedeniyle, gerek devlet desteği gerekse özel sektör kent çevresindeki çöl alanlara doğru alt yapı ulaştırarak yeni yerleşim alanları oluşturmayı hedeflemiştir. Toplu konut uygulamaları hız kazanmıştır.

Gecekondu Mısır'da iki ana şekilde oluşmaktadır. Bunlardan biri devlet arazisi üzerine yapılan gecekondulardır. Hiçbir alt yapısı bulunmayan bu evlerden oluşmaktadır.



Şekil 3.19 Kahire’de Özenle Süslenmiş bir Gecekondu Cephesi [61]

Yeni evlenen her çift bulduğu boş arazi üzerine kendine ev inşa etmektedir. Diğer ikinci şekil ise, Firavun Dönemi’ne kadar uzanan mezar evler uygulamasıdır. Mısır Kültürü’ne göre insanlar mezarlarının üzerine 20-24 m² lik ailelerin mezar ev yapması yer alır. Bu durum evsiz insanların mezarlar üzerine konutları inşa etmesine sebep olmuştur. Alt yapısız oluşları ve kullanım amacının farklılaşmasından dolayı gecekondu olan bu yapılar, aslında özel mülk olduğundan dolayı tam olarak gecekondu tanımlamasına uymamaktadırlar.

3.2.3 Sosyal Konut Kavramı ve Dünya’da Örnekler:

Sosyal konut, kabul edilmesi sosyal bakımdan mümkün olan asgari biyolojik ihtiyaçlara cevap veren ve ulusal ekonominin ondan daha küçüğünü verimli bulmayıp, israf saydığı konut modelidir. (Unutmaz, 1994) Sanayi Devri’nden sonra kırsaldan kente göçle birlikte başlayan konut açığını sosyal konutlarla kapatmaya çalışmıştır. Öncelikle işçiler ve aileleri için tasarlanan bu konutlar devlet ve yerel yönetimlerin destekleri ile oluşturulmuştur. 19’uncu yüzyıldan itibaren hızlı bir gelişim gösteren kentler, özellikle Avrupa ve Amerika, sanayi devriminin etkisi ile büyümeye başlayınca kent çevresinde oluşturulan sanayi bölgeleri, zamanla kent içerisinde kalarak tanımsız ve çöküntü alanların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle II. Dünya savaşından çıkan Avrupa’da işçiler, yoksul halk ve göçmenler için dar

alanlarda yüksek binalarda küçük metrekareli toplu konutlar gerçekleştirilmiştir. Dönemin tanınmış mimarları bu konuda birçok proje hazırlayıp uygulamışlardır. 1970'lerde büyüyen ekonomi ile kentlerin büyümesi sonucunda sanayi bölgeleri ve sosyal konut alanları şehir içinde kalmıştır. Kentsel düzenlemelerle bu yapılar yıkılmaya başlanmıştır. Kent içindeki yoksul nüfus kent dışına itilmiştir. 1980'lerde sosyal konut politikasının iyice zayıflaması konut probleminin daha da büyümesine neden olmuştur.

Örneğin, Avrupa'nın doğusunda da durum batıdan farklı değildir. İkinci Dünya Savaşı bu bölgede de ağır ve kalıcı hasarlara neden olmuştur. Fakat sosyalist yönetim anlayışında, toplum için konut tahsis etmek devletin bir görevi olarak görülmüştür. Halk çok iyi şartlarda yaşamasa da yoksul insanlara kadar herkesin ev sahibi olması sağlanıyordu. Devlet çalışanları ve fabrika işçilerine konutlar ve lojmanlar yaptırılmıştır. Dönemin tüm ekonomik sıkıntılarına rağmen sosyalist blok ülkelerinde sosyal konut çalışmaları düzenli ve planları olarak ilerlemiştir. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte değişen ekonomi ile birlikte devlet malı olan bu sosyal konutlar özelleştirilmeye başlanmıştır. Günümüzde sosyal konutlarla ilgili sorun geçmişteki ihtiyaçlarla bugün arasındaki fark nedeniyle yetersiz ve yoksul kişilere ait olduğu için de bakımsız kalmalarıdır.

Halen Dünyanın birçok yerinde sosyal konut uygulamaları devam etmektedir. Devlet desteği ya da özel sektör tarafından birçok uygulama yapılmaktadır. Farklı alternatif ve seçeneklerle ihtiyaca uygun ve ekonomik çözümler hedeflenmektedir. Bir yandan da eski sosyal konutların bakım ve onarımları yapılmaktadır.

Günümüzde büyük bir problem olan aşırı yoğunluk, kaynak yetersizliği ve arsa bulmadaki yaşanan sıkıntılar gibi problemler için mimarların görevi herkesten daha derin ve önemlidir. Şili'li Mimar Alejandro Aravena, Icon Dergisi'nin Ocak 2009 sayısına verdiği röportajda bu bakış açısını şu şekilde ifade ediyor: 'Günümüzde en büyük zorluk mimari olmayan öğeleri - yoksulluk, şehirlerde daha az ayrımcılık, daha az şiddet-özellikli bilğimiz olan tasarım yapma ve projelendirme yöntemiyle mimarlığın kanatları altına almaya çalışmak olmalı.' demiştir. Bu bakış açısıyla mimarlar bu zor görev karşısındaki önemini vurgulamak istemiştir.

▪ **Quinta Monroy Sosyal Konutu, Iquique, Şili / Elemental, 2003**

2003 yılında Mimar Alejandro Aravena başkanlığında yürütülen elemental grubu, proje girişimleri ve gelişmeler konusunda dikkat çekmek amacıyla, Harvard Üniversite ve Şili Katolik Üniversitesi'nde konferans ve seminerlere katılmıştır. Tezin konusu yoğun ve kalabalık kentsel alanlarda başarılı bir şekilde yapılaşma ve aynı zamanda ekler ve ilavelerle de yoğunluktan kurtulma ve tüm bu mekanizmanın bir sistem olarak rahatlıkla inşa edilebilmesi

tartışılmıştır. Bu konunun uygulanabilmesi için iki sınırlama düşünülmüştür. Birincisi her konutun ilk kullanım alanı 36 m² olmalıdır. Bu durum ayrılması düşünülen bütçe ile ilgilidir. İkincisi ise, her konutun gelecekte kullanıcıya (aile veya birey) uyum açısından sonlanmamış biçimde, eklenebilir olacaktır. Bu son sınırlama sosyal yapının çeşitliliğini ve bireyselleşmesini gözler önüne serecektir. Konut yapmak için belirli bir miktar parası olan ailelerin bu yatırımlarını kentin dışında değil, kent içinde yüksek maliyetli arazilerde nasıl ucuz konut yapılabileceğine ilişkin konut üretimi adına bir çözüm önerisi sunmaktadır.



Şekil 3.20 Kuzey Şili’de Bulunan Iquique Bölgesi’nde Belirlenen Uygulama Alanı [62]

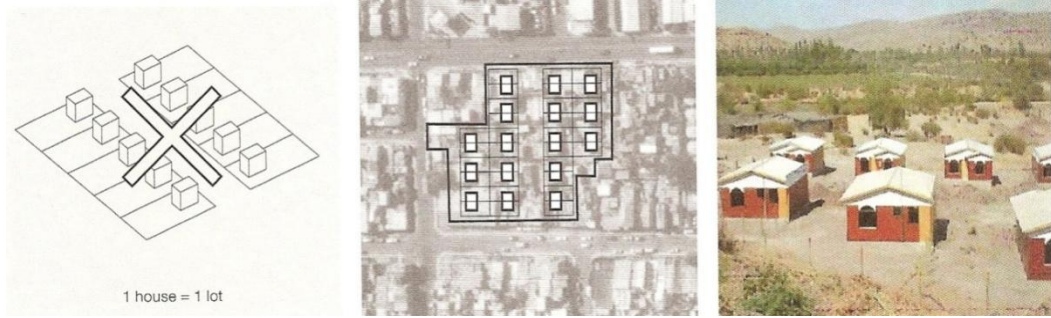
Şili Çevre Programı’nın Altyapı Ulusal Direktörü Silvia Araos, proje uygulandığında önemli Quinta Monroy için önemli bir çözüm olacağını düşünmüştü. Bölgede yaşamakta olan 100 aile için yeni binalar inşa edilmesi gerekiyordu. Bunun için Şili Konut Başkanlığı’ndan 300 UF (aile başına 7500 dolar) lik bir bütçe ayrılmıştır. Tüm bu bütçe ile arazi satın alımı, altyapı uygulamaları ve yeni konutların inşasının yapılması umut edilmiştir. Gelecekte yapılan konutların en az iki katına büyümesi hedeflenmiştir. Daha sonrasında, aileler Şili Barrio Programı ile projeye dâhil edilmişlerdir. Ailelerle tartışılacak bazı öneriler ve sınırlamalar getirilmiştir. (Palma, 2008)

Alejandro Aravena sosyal konut yapımındaki zorluğu şu şekilde dile getirmiştir: ‘Yeterli para yok, ihtiyacınız olan araçlarla çözüm bulmak için yeterli zaman da yok.’ demiştir. Bu sistemle dünyanın farklı yerlerinde, düşük gelirli insanlar için yaşanabilir konut alanları oluşturulmuştur.

İlk olarak belirlenen arazi üzerine nasıl yerleşilmesi gerektiği üzerine çalışmalar yapılmıştır. Farklı kat yükseklikleri araziye oturma biçimleri gibi konularda değişik durumlar incelenmiş ve en uygun olan model seçilmiştir.

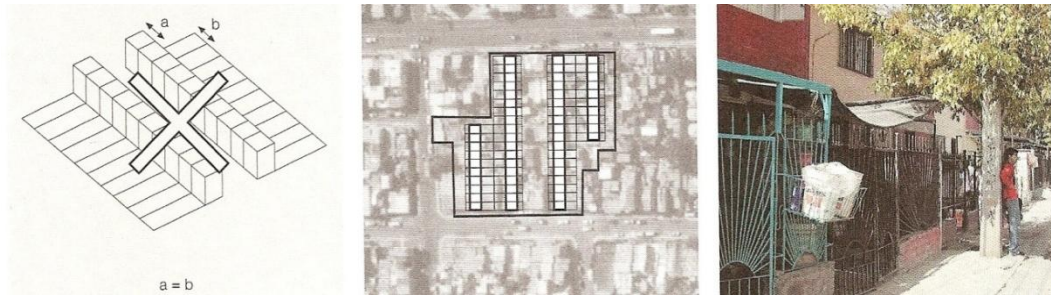
Oturum şekli proje için çok önem taşımaktadır. 100 konuttan 32 tanesi ile çalışılmaya

başlanmıştır. İlk olarak tek katlı yapılar düşünülmüştür. Bu oturma şeklinde büyümek için yeni temeller gerekmektedir. Bununla birlikte yeni duvarlar ve yeni çatı kaplamasına ihtiyaç duyulacaktır. Bu sistemin büyümesi zordur ve pahalı bir sistemdir.



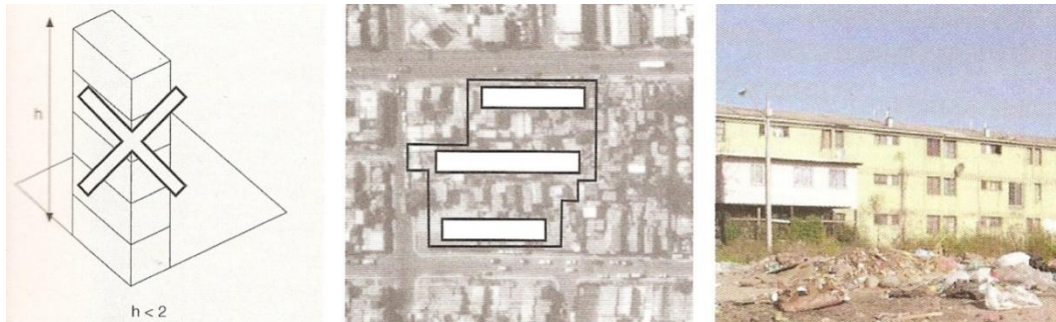
Şekil 3.21 Tek Katlı Oturma Modeli (Palma, 2008)

İki katlı modellerle, tek katlı müstakil konutlara göre aile sayısı 16'ya kadar çıkarılmıştır. Fakat yine de yetersizdir. Dahası, herhangi bir strüktürdeki ek havalandırma ve doğal gün ışığına zarar vermektedir. Ayrıca konut arasındaki mahremiyet derecesi bu şekilde azalmaktadır.



Şekil 3.22 Çift Katlı Sıra Evler Modeli (Palma, 2008)

Sonuncu bir modelde ise, yapıların apartman blokları şeklinde yükselmesi incelenmiştir. Arazi kullanımı bakımından büyük olanaklar sağlasa da, kullanıcılar iki nedenden ötürü bu yapı biçimini istememişlerdir. İlki, komşuluk ilişkisinde tartışmalara neden olması, ikincisi ise, bahçe kullanımının sadece zemin katla sınırlı olması ve maksimum 40 m² olabilmesidir.

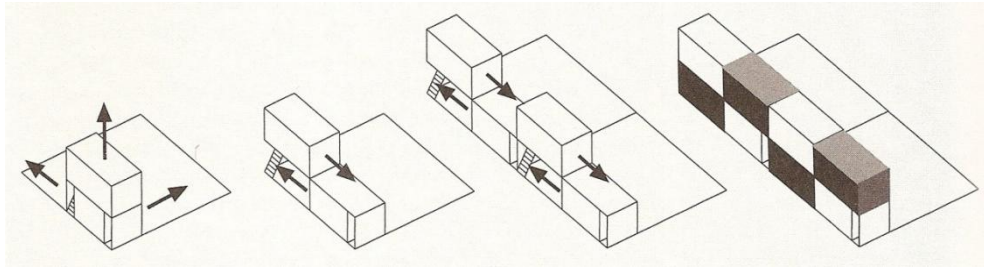


Şekil 3.23 Apartman Tipi Modeli (Palma, 2008)

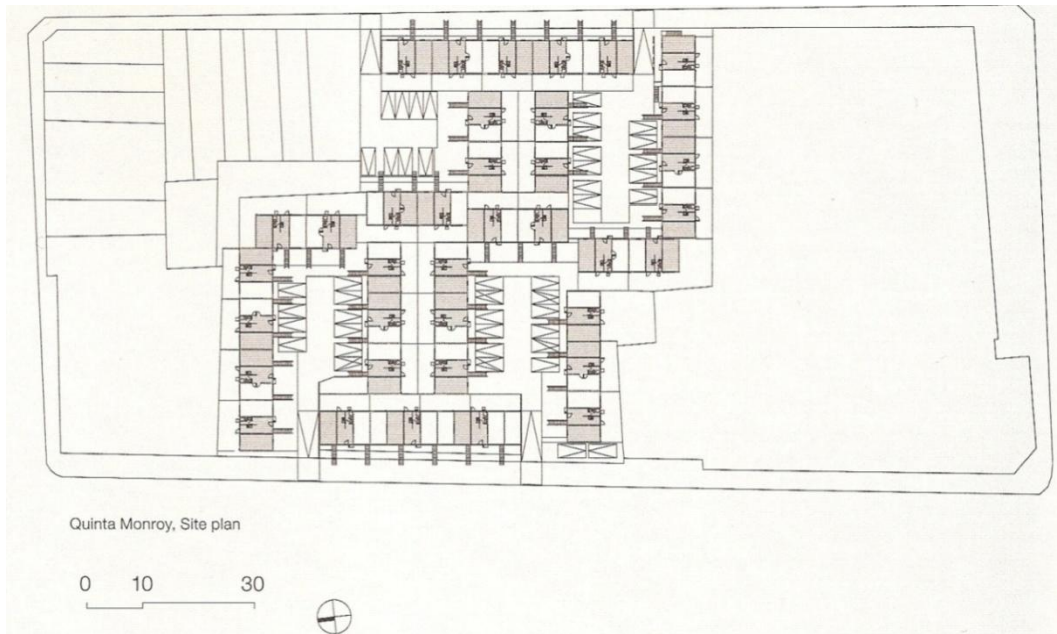
Bilinen tüm modellerin denenmesine rağmen istenilen sonuç elde edilememiştir. Bu nedenle

yeni bir arayışa girilmesi zorunlu hale gelmiştir. Paralel şekilde sıralanmış model Harvard ve Şili Katolik Üniversitelerinde geliştirilmiştir. 30,000 UF'lık bir ödenekle 100 aileye en uygun uygulanabilir yerleşim belirlenmeliydi. Sonuç olarak, iki kattan oluşan, her küçük parsel üzerine bir ev gelecek şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca her parseli iki aile gelmesi, kullanıcıların geleneksel olan toprak kullanımı sağlanmış ve bu özelliği tasarımın en önemli unsurlarından biri olmuştur.

Proje 9x9 m² lik parsellere bölünmüştür. Bu parsellerde ailelere 9x6 m² lik ve yüksekliği 2,5 metre olan daireler verilmiştir. 9x3 m² lik bir bahçe kullanım alanı bırakılmıştır. 135 m³ lük bu hacim içerisinde bir banyo, bir adet mutfak ve yaşama (oturma&yeme) mekânları bulundurmaktadır. Bu kütle ön gerilimli beton prekast elemanlardan oluşturulmuştur. Dubleks kısımların ölçüsü 6x6x5 dir. Fakat bu kısmın yarısı yani 3x6x5 lik kısmı yeterli ücretle yapılabilmiştir. Yapılmayan kısım aynı şekilde bölünerek konuta dâhil edilebilmektedir. Yasal bir biçimde belirli sınırlarla, 72 m² lik bir ek kısım yapıya rahatlıkla ilave edilebilmekte ve yaşam standartları yükseltilebilmektedir.



Şekil 3.24 Kütle hareketleri ve Genişleme Aralıkları (Palma, 2008)



Şekil 3.25 Vaziyet Planı (Palma, 2008)

Yer: Pedro Prado – Iquique

Aile Sayısı: 93

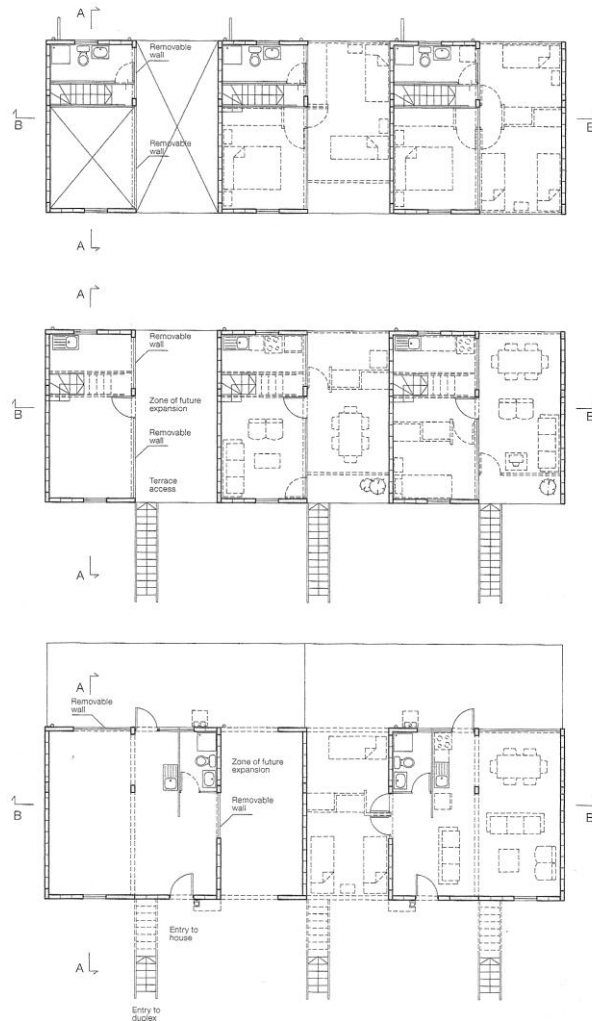
Alan: 5722 m²

Yapım Maliyeti: 25,110 UF, Yaklaşık olarak \$750,000

Arsa Maliyeti: 1,2 UF/ m² = 6,510 UF, Yaklaşık olarak \$150,000

Aile Başı Ücret: 340 UF, Yaklaşık olarak \$8,300

Normal şartlarda tüm paranın %30 luk dilimi strüktür inşasına ve % 70 lik dilimi ise ince yapıya harcanırken, para yardımı ile birlikte bu oranı tersine çevirerek, ana strüktür %70 lik harcama yapılırken, ince işlere %30 luk dilim harcanmıştır. Strüktür inşası çok zahmetli sayılmasa da pahalıdır. İşin kısa sürede tamamlanması için en önemli unsurdur. Daireler strüktür içerisine kaydırılarak yerleştirilmiştir. Bu sayede hem ses izolasyonu hem yangın izolasyonu sağlanmış, aynı zamanda gelecekteki genişleme için yeterli alan bırakılmıştır. Kolay taşınabilirliği nedeniyle büyüme alanlarına bakan yüzeyler ahşap sandviç panellerle kapatılmıştır. (Palma, 2008)

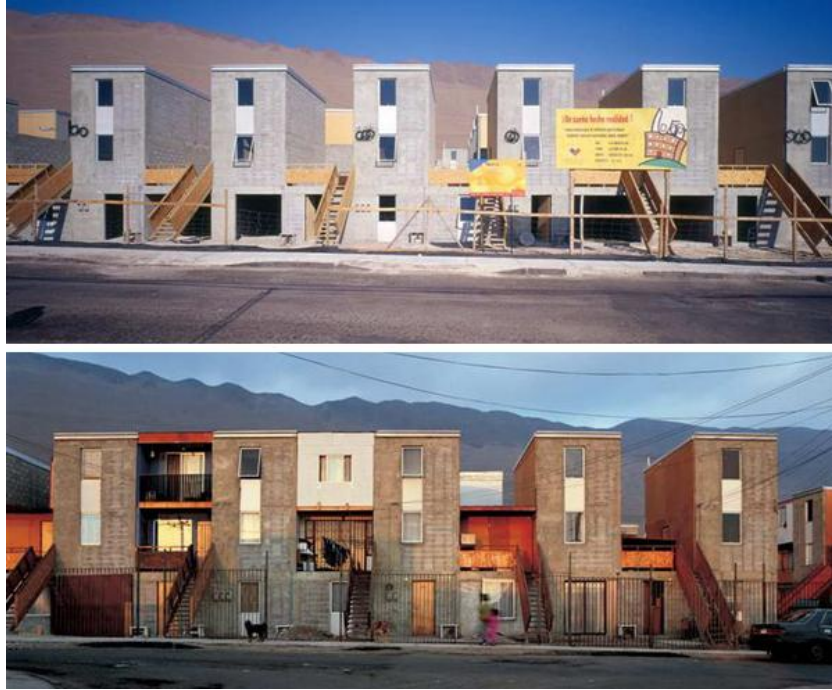


Şekil 3.26 Planlar, İlk Yapım Hali ve Genişletilmiş Hali (Palma, 2008)

Günümüzün gelişen dünyasında, yoksullar için çözümler üretmek arzu edilen bir olay olduğunu ve yoksulların yaşılan standartlarını bu çözümlerle yükseltmek istedikleri belirtmektedir. Bazı fonlar sayesinde yoksul insanların umutlanıp ev sahibi olabildiğini vurgulamaktadır. Elemental Grubu bu çalışmayı şu şekilde açıklamaktadır: ‘ Sosyal konut çalışması bir masraf ve maliyet değildir, bir yatırımdır.’



Şekil 3.27 Kullanım Öncesi İç ve Kullanım Sonrası İç Mekânlar [63]



Şekil 3.28 İlk Yapılan Cepheler (Üstte) ve Kullanım Sonrası Oluşan Cepheler (Altta) [64]

Elemental Grup, Alejandro Aravena başkanlığında yaptıkları bu sosyal konut modelini farklı coğrafya ve ülkelerde de uygulamaktadır.

- **Monterrey Sosyal Konutu, Meksika / Elemental, 2009**

Santa Katrina yakınlarında, Hükümet tarafından Elemental Firması’ndan orta sınıf bir sosyal

büyüme alanları tanımlanmıştır.



Şekil 3.31 Yapının İnşasının Tamamlanmış Üçboyutlu Modeli [68]



Şekil 3.32 Yapının İnşasının Tamamlanmış Üçboyutlu Modeli [69]

- **Lo Espejo Projesi, Santiago, Şili / Elemental**



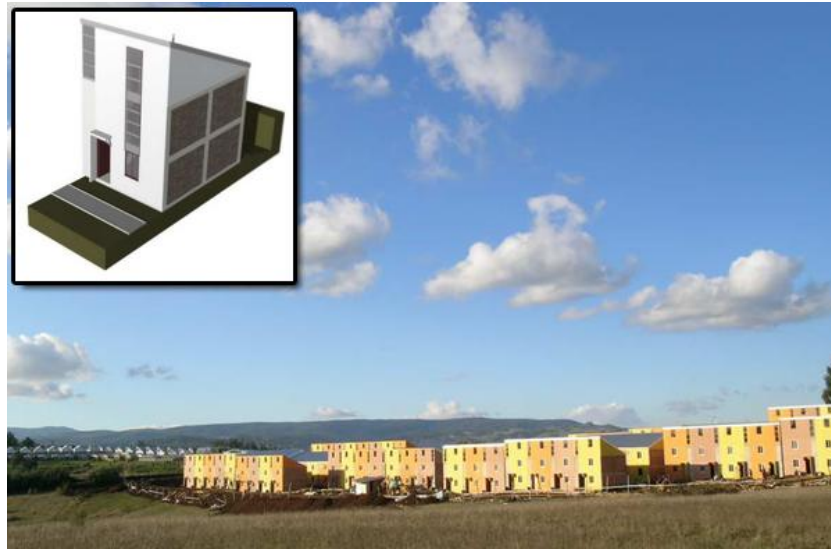
Şekil 3.33 Lo Espejo Toplu Konut Projesi, Elemental [70]

- **Renca Projesi, Santiago, Şili / Elemental**



Şekil 3.34 Renca Projesi Kullanım Öncesi ve Kullanım Sonrası Görünüşleri, Elemental [71]

- **Temuco Projesi, Şili / Elemental**



Şekil 3.35 Temuco Projesi, Elemental [72]

- **Sosyal Konut Projesi, Madrid, İspanya / Morphosis Mimarlık, 2007**

Morphosis mimarlık tarafından Madrid kentinin banliyölerinden birinde tasarlanmıştır. Orta gelirli kentliler için tasarlanan bu yapı sosyal ve kişisel gereksinimleri karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Yapı blokları tasarlanırken bilinen sosyal konut örnekleri olan uzun ve yüksek konut blokları yerine, büyük arazi ölçeğinden, insan ölçeğine parçalanmış yapılardan oluşmaktadır. Villa ölçeğindeki yapılar ve kütleler arasında oluşan yeşil alanlar ve dinlenme alanları ile sosyal konuttan daha fazlasını sunmaktadır. Proje bir sosyal konut olması nedeniyle ucuz ve yalın aynı zamanda mekânsal kurgusu güçlü bir projedir. Madrid banliyösünde yaşayan ailelerin aile fert sayıları ile orantılı olarak genellikle iki ve daha üzeri sayıda odaya sahip konut bulunmaktadır. [73]

Toplam Alan: 1,05 hektar

Proje Alanı: 3.200.000 metrekare

Konut Adedi: 141 adet iki, üç, dört odalı konut

Tamamlanma Tarihi: 2007



Şekil 3.36 Madrid Sosyal Konut Projesi Vaziyet Planı [74]



Şekil 3.37 Birçok Koridor ve Geçişle Kamusal Alanlarla Bağlantı Kurmaktadır. [75]

Projede açık alanlar üç farklı biçimdedir. Rezidans tipi konutların içindeki ufak avlular, düşük yükseklikteki konutların orta boy avluları ve daha geniş, ortak (kamusal) yeşil alanlar. Mimari grup bu kütleyle parçalaması sonucu oluşan açık alanlarla, mevcut yoğun dokuyu daha ferah yaşanabilir bir hale getirmeyi amaçlamıştır.



Şekil 3.38 Güçlü Etkileşim Sağlayan Açık Alanlar [76]



Şekil 3.39 Bağlantı Koridorları ve Gölge Oturma Alanları [77]

- **Yoksullar için Aşamalı Yerleşim Stratejisi, Pune, Hindistan/ Filipe Balesta ve Sara Görensson, 2009**

Hindistan Arazi Kaynakları Tahsis Merkezi Kurumu'ndan (The Society for the Promotion of Area Resource Centres) Sheela Patel ve Jockin Arputham tarafından aşamalı bir konut projesi çağrısı üzerine, Mimar Filipe Balesta ve Sara Görensson yoksullar için bir proje geliştirmişlerdir. Pilot bölge olarak Pune Kenti'nin yoksul bölgeleri seçilmiştir. Buradan hareketle benzer stratejilerle başka şehir ve ülkelerde de uyabileceği düşünülmüştür. Proje kent ölçeğinde mevcut konutların yıkımı yerine, kademeli olarak imar ve iskân kuralları çerçevesinde bir ıslah sürecini öngörmektedir.



Şekil 3.40 Havadan Görünüm Kolâjı: Tipik Bir Kenar Mahallede İyi Kalıcı Konut Yapma Düşüncesinden Hareketle İnşa Edilmiş Bir “Kaccha” Evleri Topluluğu [78]



Şekil 3.41 Mevcut Değişim Alanları (Turuncu) ve Öneri Alanları (Gri) Vaziyet Planı [79]

Filipe ve Sara, bu projede gönüllü olarak mimar, mühendis, şehir plancıları, peyzaj mimarları ve grafikerlerle birlikte çalışmışlardır. Yapılan profesyonel analizlerle zaman içinde oluşan mevcut organik dokuya ve sosyal ağlara saygı duyulmasını önemli unsur olarak kabul etmişlerdir. Komşuluk ilişkilerinin bozulmamasına özen göstermişlerdir. [80]

Proje çalışması başladığında henüz Hindistan Hükümeti’nin evlerini düzenlemek isteyen yoksullar için vermeyi planladığı 4.500 Euro’dan haberdar olmamışlardır. Proje sürecinde karar ilan edilmiş ve Kaccaha’larda yaşayan herkes bu yasadan faydalanabilecektir. Jawaharlal Nehru Milli Kentsel Yenileme Heyeti (Jawaharlal Nehru National Urban Renewal Mission) kapsamındaki bu programa ‘ Pune Şehri Kenar Mahalleleri için Mahallinde Kentsel

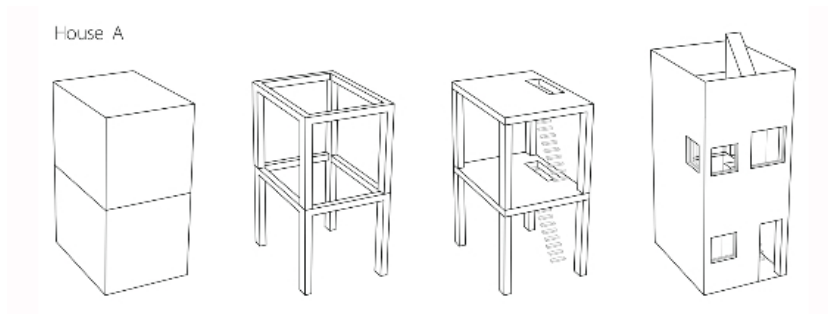
Rehabilitasyon Planı' adı verilmiştir.



Şekil 3.42 Pune Kenti' nin Netaji Nagar Semtinde Mevcut Kaccha'larda Yaşayan İnsanların Durumları [81]

Projenin amacı, gayr-ı resmi olanı güçlendirme ve kentlerde yaşayan düşük gelir grubundan olan insanların evlerini yasallaştırma sürecine hız kazandırmaktadır. Semt sakinleri inşaat aşamasında yapım sürecine katılma ve evlerde bazı uyarlamaları yapma konusunda teşvik edilmektedir. Örneğin, her aile evini dilediği bir renkte boyayabilmektedir.

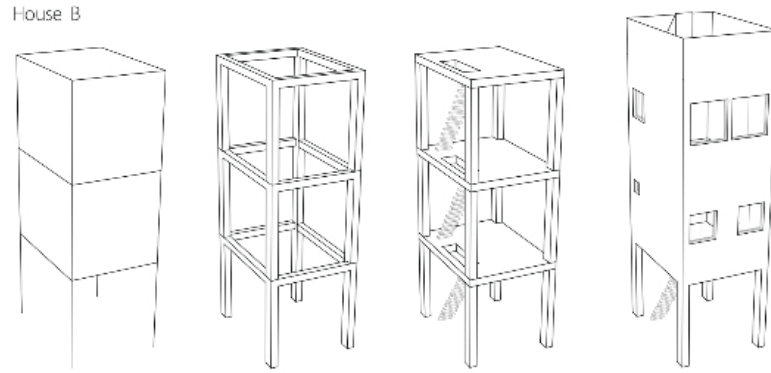
Gecekondu sahiplerine içlerinden seçmek üzere 3 çeşit model ev prototipi sunulmuştur.



Şekil 3.43 A Tipi Konutlar [82]

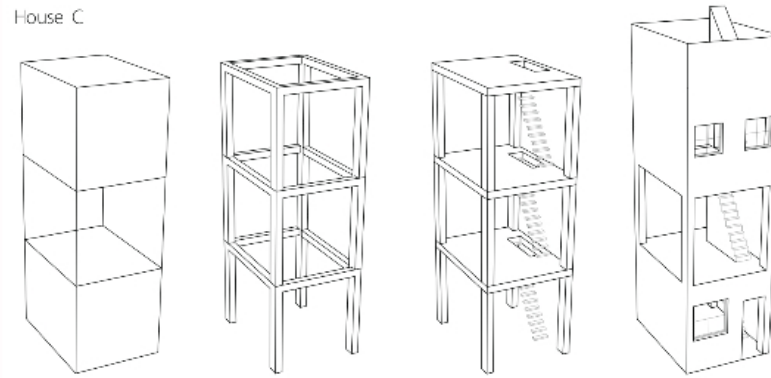
A tipinde, konut iki kattan oluşmaktadır. Fakat gelecekte muhtemel bir büyümede, güvenliği

de göz önünde tutarak üç katlı gibi tasarlanmıştır.



Şekil 3.44 B Tipi Konutlar [83]

B tipi, konutun zemin katı park alanı olarak kullanılmaktadır. İleride konutun büyüme alanı ya da dükkân olarak kullanılacak şekilde düşünülmüştür.



Şekil 3.45 C Tipi Konutlar [84]



Şekil 3.46 Farklı Tip Konutların Bir Araya Gelmesi ile Oluşan Cepheler [85]

C Tipi, konutun orta kısmında bulunan boşluk, konutun büyüme alanı ya da teras ve çamaşır amaçlı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Yapıların büyüme alanlarının ince işçiliği yapılmadan kaba işçilikle bırakılmıştır. Üç modelde de toplam konut alanı, yardım

mevzuatına uygun biçimde yani 25 m² olarak tasarlanmıştır. Her evde özel bir tuvalet ve mutfak mevcuttur. Ayrıca her konuta alt yapı hizmetleri verilmektedir.

Bütün bu modellerin yapılmasında sakinlerin katkısına ihtiyaç duyulmuştur. Yardım kuralları her ailenin azamî toplam 4.500 Avroluk ev maliyetinin % 10'unluk kısmını katkıda bulunmalarını şart koşturmuştur. Bazı ailelerin bu miktarı da ödeyemeyeceklerini düşünerek diğer katkı seçenekleri üzerinde de çalışmalar yapılmıştır. Mesela, emek katkısı: Yapının betonarmesinin tamamlanmasından sonra aileler pencerelerin, kapıların takılması, evin istedikleri renge boyanması, yer karolarının döşenmesi gibi işlerde yardımcı olabilmektedir. Bu şekilde aileler sürece evlerini isteklerine uygun bir şekilde uyarlayarak sürece sahip çıkmaktadır.



Şekil 3.47 Yeni Yapılan Kaccha'larla Kentsel Dokunun Adaptasyonu [86]

- **Habitat for Humanity Yoksul Evleri / Fiji, 2007**

Fiji, Güney Pasifikte bulunan ve 300 adadan oluşan bir ülkedir. Adaların üçte bir lik kısmında yerleşim yerleri bulunmaktadır. Zengin ormanları, mineral ve balıkçılık anlamında geniş kaynakları olan bir ülke olmasına rağmen, düşük istihdam, yanlış politikalar ve adil olmayan ekonomik büyüme nedeniyle ülke içerisinde yoksul sayısı giderek artmaktadır.

Habitat for Humanity Kuruluşu, Pasifik Adası'ndaki konut sorununa çözüm bulabilmek için 'Yoksulların Barınma Raporu'nu (Poverty Housing Report) hazırlamıştır. Raporun sonucunda, adaların üzerinde yaşayan ailelerin yaklaşık %40'lık bölümünün uygun barınma koşullarına sahip olmadığı anlaşılmıştır. [87]



Şekil 3.48 İnsanların Yaşadıkları Mevcut Teneke Barakalar [88]

New Zealand'a International Aid & Development Agency (NZAID) yürüttüğü diğer bir çalışmada da 2007 yılında Fiji'de 140.000 kişinin gecekondularda yaşadığını ortaya koymuştur. Bu rakamın her yıl %4-7 arasında artarak devam ettiği belirtilmiştir. Bu rakamlar, iyi iş olanakları için kentlere gelen, 700 yeni aileye karşılık gelmektedir. Konaklama niteliklerine bakıldığında, Fiji'nin önümüzdeki 15 yıllık bir süreçte 30.000 eve daha ihtiyaç duyacağı söylenmiştir. NZAID verilerine göre, kamu ve özel sektörün konut girişimleri yetersiz kalmıştır. Konaklama ihtiyacı olan kişiler haftada yalnızca 120-140 Fiji Doları (US\$67-78) kazanmaktadır.



Şekil 3.49 Habitat for Humanity'nin Yoksullar İçin Hazırladığı İki Odalı Konutlar ve Gönüllüler [89], [90]

Gelirler düşük olmasına rağmen, kırsal alanlarda kalan yerli Fiji aileleri kamuya ait arazi imkânlarından yararlanabilmektedir. Bu arazilerin üzerine evler inşa edebiliyorlar. Hintli Fijililerin ve yerli Fijililerin şehir ve şehrin çevresindeki alanlarda güvenli bir arazi bulması

pahalı ve zor olmaktadır. Şehirde sıradan bir ev 40.000 ile 50.000 arası Fiji doları (US\$22,300-US\$27,880) değerindedir. Bu miktarın içinde arazi ücreti ve ticari bankalar gibi geleneksel kaynaklar aracılığıyla finanse etme de var. [91]

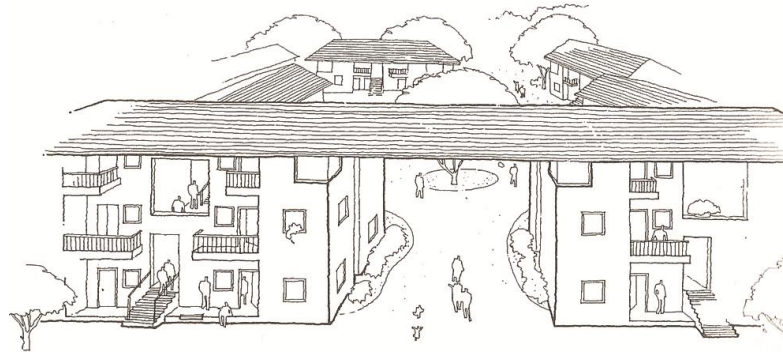
Habitat for Humanity Fiji Grubu, 1991’de kayda geçti ve iki yıl sonra programı başlattı. Bugün ulusal ofis başkent Suva’da. Habitat, Fiji’deki konaklama ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ailelerin her bir yaklaşık \$10,000’a mal olan iki yatak odalı, basit evler inşa etmelerine yardım ediyor. Yenileme ve iyileştirme ücretleri ev başına \$3.000 tutuyor.

Habitat’ın yerel bankalarla yaptığı işbirliği sayesinde, ev ortakları düşük fiyatlara ev inşa edebilmek için makul bir ücretle geleneksel finansman olanaklarına da sahip olmaktadır. Kamusal rotatif kredi programı ile HFH Fiji, toplumların köyde işbirliği yaparak kendi evlerini inşa etmeleri ve finanse etmeleri için onlarla birlikte çalışıyor. Bu program aynı zamanda toplumların bölgedeki inşaat malzemelerini ve kaynaklarını kullanmaya teşvik ederek inşaat maliyetini düşürmektedir.

Düşük gelirli ailelerin ekonomik alım güçleri düşünülerek, iklime uygun yapı özellikleri yapıya adapte etmişlerdir. Örneğin klima alamayan yoksul aileler için, tropik iklimde havalandırmayı sağlayacak, bir çatı, doğal havalandırma sağlayacak odalar, üzerine kapalı verandalar, evin dışında tuvalet kısmı ve kasırgalara dayanıklı yapı üreterek, iklime uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Konutlar, genellikle bölgeden temin edilen kereste, beton ve metal çatı malzemelerle inşa edilmektedir.

HFH Fiji önümüzdeki üç yıl içinde, her yıl en az 200 aileye konaklama ihtiyaçlarında yardım etmeyi planlıyor. Bu planlar, kaynakların kullanılması ve Fiji hükümeti, uluslararası kalkınma organizasyonları, sivil toplum ve özel sektör ile ortaklık yapılarak başarılacaktır. [92]

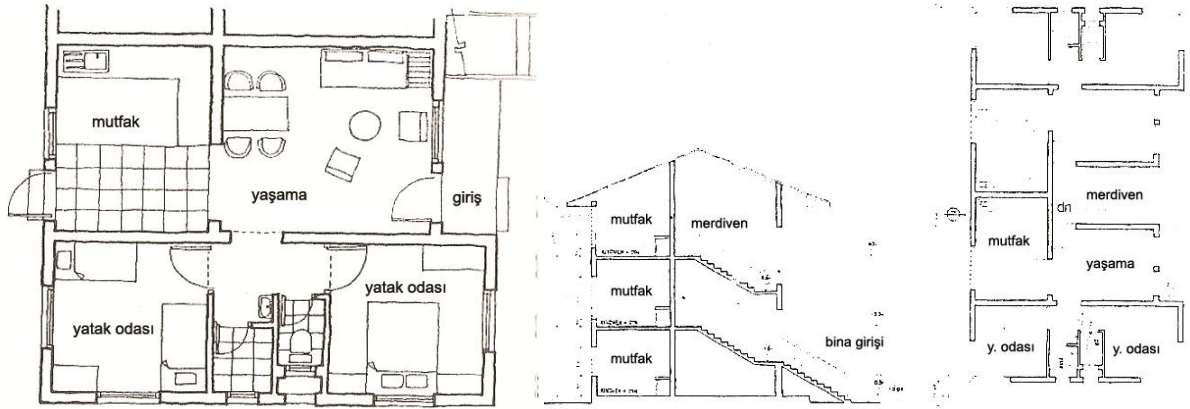
▪ **Düşük Gelirli Konutları, Kuala Lumpur, Malezya / Charles Correa, 1992**



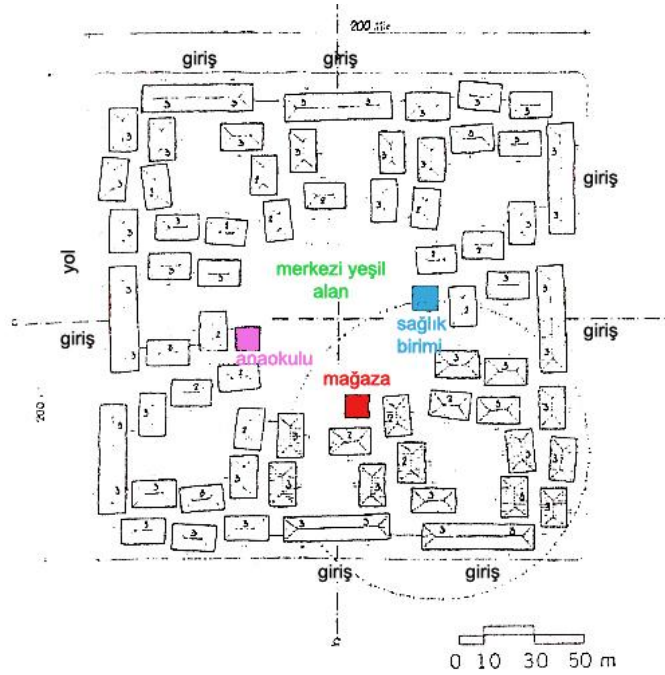
Şekil 3.50 Tasarlanan Konut Yerleşimin Avlu Girişleri (Correa, 1999)

Malezya Hükümeti’nin yoksul halk için yeterli olabilecek, düşük maliyetli konut yerleşimi

yaptırmaya karar vermiştir. Mimar Charles Correa, hükümet tarafından istenilen isteklerin, Hindistan’da orta gelirli insanların talepleri ile benzerlik gösterdiğini belirtmiştir. Projede, 68 m²’lik birimler oluşturulmuştur. Birimler yaşama, 2 adet yatak odası, mutfak ve banyodan oluşmaktadır. Konut planlarında, mutfak en önemli unsurdur. Günlük hayatın önemli bir bölümü bu mekânda geçirilmektedir. Bloklar ekonomik olması için 3 kattan oluşmaktadır. Bir katta 2 adet daire bulunmaktadır.



Şekil 3.51 Birimlerin Planı ve Yapının Kesiti (Correa, 1999)



Şekil 3.52 Vaziyet Planı (Correa, 1999)

Proje hazırlanırken, orta derece yoğunluklu ve çeşitli alanlarda uygulanabilir olması istenmiştir. Projede özellikle mutfak mekânları oluşturulan iç avlulara baktırılmış ve doğrudan kapılarla geçişler bırakılmıştır. Böylece aileler arasındaki sosyal ilişkilerin güçlenmesi hedeflenmiştir. (Correa, 1999)

3.2.4 Kent ve Kırsal Kesim İçin İmece Usulü İle Yapılaşma ve Dünya'dan Örnekler

İmece kelimesi, Ruşen Keleş'in Kent Bilimleri Sözlüğü'nde şu şekilde tanımlanmıştır; ' 1- Köylülerin zorunlu iş görülerini yerine getirebilmesi için, bu çalışmalara, köylünün ortaklaşa olarak ve eşit koşullar içinde, yardımlaşma geleneklerinden güç alarak kendi emeği ile katılması yöntemi. 2- Ürün, emek, işgörü değiş-tokuşu ve toplumsal yardım amacıyla yakınlaşma. 3- Toplumsal çalışmaya kişilerin para katkısı içeren yükümlülük türü.' der. (Keleş, 1998) İmecenin başka bir tanımı Vikipedi Ansiklopedisi'nde: 'Bir köy ya da köy topluluğu içinde işlerin gönüllü ya da zorunlu olarak ve elbirliği içinde yapılması.' olarak tanımlanmıştır. [93]

Yerleşmelerin alt yapıdan, üst yapıya, eğitimden, eğlencelere kadar birçok konuyu kapsayan bu dayanışma biçimi, mimari alanda da kullanılmaktadır. İngilizce karşılığı 'Self-Help Housing' olan bu konut edinme biçimi, Türkçede 'Evini Yapana Yardım' olarak adlandırılmıştır. Ruşen Keleş, evini yapana yardım kelimesini Kent Bilimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlar; 'Özellikle işsiz sayısı çok olan geri kalmış ülkelerde, konut yapımında ucuzluk ve etkinlik sağlamak amacıyla kamu kuruluşlarının desteği ile, iyesinin emeğinden, akçal gücünden, iş bilgisinden, becerisinden ve yakınlarının yardımlaşma olanaklarından yararlanarak konutsuz aileleri konutlandırma yöntemi.' (Keleş, 1998) Özellikle dünyanın birçok yerinde kırsal kesimdeki konut açığına bu şekilde cevap verilmeye çalışılırken geri kalmış ülkelerde de bazı kuruluşlar tarafından bir araya getirilen insanlar bu şekilde konut sahibi olabilmektedir. Afet durumlarında, yeni evlenen çiftler için konut yapımında veya senelik bakımlarda insanlar bir araya gelip çözümler üretmişlerdir. Bu gün halen dünyanın birçok bölgesinde bu yöntemle konut, alt yapı, eğitim ve sosyal yardımlaşmalar yapılmaktadır.

Birleşmiş Milletler, 1950'lerden itibaren, gelişmekte olan ülkelerdeki konut sorunun çözülmesi için, klasik nitelik taşımayan (non-conventional) konut yapım yöntemlerinin uygulanmasına destek vermiştir. Toplumsal bir iş birliği ve dayanışmanın ürünü olan bu sistem kendine yardım ve karşılıklı yardım üç ana temaya dayanmaktadır : (Keleş) [94]

- Gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar, işsizlik nedeniyle boş zamanları olduğu için, bu türden bir yapım yönetimine ayak uydurabilirler.
- Genellikle bu durumdaki insanlar, daha önceki evlerini de kendileri yaptıkları için, bu tür bir yapım teknik bilgisine sahiptirler veya bir eğitim programı ile bilgilendirilebilirler.

- Gelişmekte olan ülkelerde genellikle bu tür yardımlaşma gelenekleri bulunmaktadır. Bu gelenekler toplum kültürünün birer parçasıdır.

Yoksul ve dar gelirli insanlar kendi maddi olanakları ile konut edinme çabalarına devlet veya bazı kuruluşlar tarafından destek alabilmektedir. Ailelerin ya da bireylerin bu konuda katkısı; işgücü, yüklenicilik, para desteği, bitmiş konutun içerisine girip eksiklerini tamamlamak, konutu genişletmek ve iyileştirmek olabilmektedir. Bu noktada, kamunun görevleri; projelerin hazırlanmasına yardımcı olmak, projenin gerektirdiği kamusal ihtiyaçları gidermek, katılımı özendirmek, yapı gereçlerini temin etmek, işçi bulmak, evini yapacakların teknik eğitimlerini sağlamak ve ailelere uygun kredi olanakları bulmaktır.

Evini yapana yardım yapım sisteminin bazı avantajları bulunmaktadır. Ekonomikliğinin yanı sıra toplumsal anlamda da topluma kazançlar sağlamaktadır. Sistem, toplumsal yönden güvenmeyi, paylaşımı ve dayanışmayı arttırmaktadır. Diğer yönden ekonomik olarak da kaynak tasarrufu sağlamaktadır. Toplumdaki her ferdin ya da ailenin aynı oranda kaynaklardan faydalanmasına neden olmaktadır. Bunun yanında bu faaliyete katılmış insanlar elde ettikleri ilgilerle, bu yönde çalışmalar için bilgi ve tecrübe edinmiş olurlar. Ayrıca yardımlaşma ile meydana gelen çekirdek konut birimi, ailenin imkân ve istekleri doğrultusunda iyileştirme ve genişletme olanakları bulunmaktadır.

Diğer yönden sistemin bazı güçlükleri de bulunmaktadır. Charles Abrams'ın bu konuyla ilgili olarak, konut sorununu tümünden çözecek bir yöntem olmadığını belirtmiştir. %20-25 lik bir kazanç sağlayan bu sistemde, kişisel işlerindeki yitirilen enerji ve zamanın katılması gerektiğini savunmuştur. Konutun yapımında farklı mesleklerden ve inşa tecrübesi bulunmayan aileler bulunduğu için, yapılan işin kalitesinin de sorgulanması gerektiğini belirtmiştir.

▪ **Havre HRDC & USDA Karşılıklı Evini Yapana Yardım Projesi / Fransa / 2009**

Havre'da bu yıl düzenlenen HRDC (Human Resources Development Council) ve The USDA Rural Development Konut Servisi'nin, kampanya ile ailelere duyurulan programıyla birlikte birçok aile ev sahibi olmuştur. Geniş kampanya ve reklamlarla ev sahibi olmak isteyen aileler bir araya gelerek program hakkında bilgi edinmiş ve aralarında sosyal bağlar oluşmuştur. Tüm aileler birlikte çalışacaktır ve bütün evler tamamlanmadan hiçbir konut sahibi evine girmeyecektir. Her aile haftada 32 saat burada çalışmalıdır ve 16 yaşından küçükler bu uygulamalara dâhil edilememektedir. Arkadaş veya gönüllü herkes bu uygulamalara katılabilmektedir. 10-11 adet konut, 10 ay gibi bir sürede bitirilmesi düşünülmüştür.



Şekil 3.53 Havre’da Karşılıklı Evini Yapana Yardım Uygulaması – İnsanlar Kendi Uğraşları ile Evlerini Yapmaktadır. [95]

The USDA Rural Development Konut Servisi tarafından ev sahibi olmak isteyenlere Mortgage imkânları sağlanmıştır. Amerika’da 35.000, Montana’da 109 aile, bu program sayesinde konut edinmiştir. 26.000\$ ile 54.000\$ arasında konut birimleri bulunmaktadır. [96]

▪ **Plan International Kupang Kendi Evini Yapana Yardım Projesi / Endonezya / 1995**

Başka bir örnek vermek gerekirse, 1995 yılında Endonezya’nın Kupang Kenti’nde Plan International Kupang tarafından 3000 konutluk bir program yapılmıştır. Birimler tamamen yerel malzemeler kullanılarak, yerel teknikle, sanatsal öğelerle ve antropolojiye dayanarak projelendirilmiştir. 5.2 x 6 m ebatlarında birimlerden oluşmuşlardır. İki farklı tipi bulunan konutlar teraslı ve terassız seçenekleri de bulunmaktadır. [97]



Şekil 3.54 Endonezya’daki Yöresel Malzeme ve Geleneksel Yapım Yöntemleri Kullanılarak Oluşturulan Konut Cephesi [98]



Şekil 3.55 Endonezya’da İmece Usulü Yapılaşma [99]



Şekil 3.56 Endonezya’da Kendi Evini Yapana Yardım Yöntemi ile Yapılan Konutlar [100]

- **Doğu Teksas USDA’nın RECD Hizmeti ile Karşılıklı Kendi Evini Yapana Yardım projesi / Amerika /2007-2008**



Şekil 3.57 Doğu Teksas Kendi Evini Yapana Yardım Uygulaması ve Uygulama İle Gelişen Sosyal Danışma ve İlişki [101], [102]

Yoksul ve düşük gelire sahip insanlara reklam kampanyalarıyla tanıtılan bu yöntemle, 5 ila 12 arasındaki aileler, gruplar halinde aldıkları krediler ve uzun vadeli ödemelerle ev sahibi olmaktadır. Bu konutlarda yine yerel malzemeler özellikle ahşap kullanılmıştır. İklim özelliklerine göre eğimli çatı ve yalıtım malzemeleri kullanılmıştır. [103]



Şekil 3.58 Doğu Teksas'taki Kendi Evini Yapana Yardım Uygulamasından Örnekler
[104],[105]

Kimi zaman yerden yükseltip taşınabilir yapılabilmektedir. Ahşap strüktürün üzerine OSB levhalar kaplanmıştır.

3.2.5 Evsizler ve Göçmenler İçin Çözüm Önerileri ve Dünya'dan Örnekler:

- Evsizler:

Evsiz tanımı Anthony Giddens'in Sosyoloji Kitabından 'Uyuyacak bir yerleri olmayan, bedava sığınaklarda ya da yaşamak için düşünülmemiş olan kamu alanlarında uyuyan insanlar.' olarak tanımlamıştır. (Giddens, 2008) Başka bir tanımla: 'Düzenli bir evi ve ikametgâhı olmayan insanların bulunduğu sosyal kategoridir.' [106]



Şekil 3.59 Yüz binlerce İnsan Tek Başlarına ya da Aileleri ile birlikte Sokaklarda Yaşamaktadır [107]

Sanayi devrimine kadar, kırsalda yaşayan insanlar tarımcılık yaparak geçimlerini sağlayıp ihtiyaçlarını karşılamıştır. Sosyal ilişkilerin güçlü olması nedeniyle, yardımlaşma yoluyla birçok problem çözüme kavuşmuştur. İmece usulü uygulamalarla yardıma muhtaç insanlara yardım edilmiştir. Evlenen kişiye ya da savaşa giden genç için para yardımı yapılırken, evi olmayan için birlikte ev inşa etme örnek olarak verilebilir. Fakat Sanayi Devrimi ile birlikte kopma noktasına gelen sosyal dayanışma nedeniyle, insanlar birbirinden koparak bireyselleşme başlamıştır. Sosyal birlikteliğin olmadığı ortamda işçiler zor koşullar altında yaşam savaşı vermiştir. İşçi konutlarında yaşayan işçiler, herhangi bir olumsuz olay karşısında çalışamayacak duruma geldiklerinde, kendilerini sokakta bulmuşlardır. Yalnız kalan bu insanlar sosyal hayattan iyice kopup kendi başlarına kalmışlardır.



Şekil 3.60 Sokaklarda Uyuyan Evsizler [108]

Özellikle 1800’lü yıllarda Amerika ve İngiltere’de çok sayıda evsizin hatta sokak çocuklarının bulunduğu bilinmektedir. Amerikan Sivil Savaşı’ndan sonra bu sayı çok daha fazla artmıştır. 1930’daki büyük krizle birlikte birçok insan yoksul, aç ve evsiz kalmıştır.

Günümüzdeki evsizlik daha çok ekonomik buhrana bağlı olarak gelişmektedir. Bu gün yoksullar için farklı alternatif sunulmaktadır. Yoksullar için kiralanabilir tek kişilik odalar ya da yatak birimleri ekonomiye göre seçim hakkı tanımaktadır. Gelişmiş ülkelerde çalışmayıp, hiçbir maddi varlığı olmayıp sokakta yatan insanlar için ise yerel yönetimler ya da sağlık kuruluşları hizmetler vermektedir. Buna rağmen 21. yy’da halen parklarda, metro girişlerini, tren istasyonlarını, bankamatik kabinlerini mesken olarak kullanan birçok evsiz bulunmaktadır. Amerikan Hükümeti her geçen gün artan evsizlik problemine karşı, yeni evler yapılması ve kullanılmayan evlerin onarılması çağrısında bulunmuştur. 2007 yılında şehir plancısı ve sosyal teorist olan Michael E. Arth tarafından ‘Tiger Bay Village’ projesi ile evsizlere ev sağlamaya çalışmıştır. Birçok yerden evsizler araçlarla getirilip pansiyonlara yerleştirilmiştir. Volusia Kasabası yerleşim yerlerinden uzaktadır. Binalar 22.00 – 06.00 saatleri arasında evsizlerin kullanımına açılmaktadır.



Şekil 3.61 Tiger Bay Village Projesi'nin Gelecek İçin Düşünülen Vaziyet Planı [109]

Nüfusun hızla artması ve buna bağlı olarak oluşan, kentlerdeki arsa alanlarının darlığı ve konut yetersizliği nedeniyle, ekonomik durumu olmayan birçok insan gecekondularda yaşamaktadır. Bir ailesi ve sosyal yaşamı olan yoksullar organize olarak yürüttükleri işlerle bazı problemleri çözebilmektedirler. Fakat özellikle tek olarak yaşayan insanlar, bu problemler karşısında daha az varlık gösterebilmektedir. Bu nedenle yalnız yaşayan yoksulların birçoğu zamanla evsiz yaşamaktadır. Yoksulluğun yanı sıra başka problemlerle (Doğal afetler, hastalık, yalnızlık, meslek gibi) de desteklenen bu insanların kalacak bir barakaları bile bulunmamaktadır. Özellikle doğal afetler nedeniyle birçok insan konut sahibi iken bir anda evsiz kalabilmektedir. Bu insanlar bulundukları durum itibarı ile sosyal hayattan ve çevresindeki insanlardan dışlanmaktadır. Afet sonrası yapılan birçok konut bu açığın kapanmasında yetersiz kalmıştır. Bazı proje çalışmaları afet durumunda geçici konutlar üretimi üzerinedir. Bu geçici konutlar daha sonra kalıcı çözümlerle kalıcı konutlara dönüştürülüp evsiz insanlara çözüm şeklinde tasarlanmaktadır.

Bu gün dünyanın birçok yerinde dışlanan bu insanların yaşama hakkı olan barınma haklarına sahip değildirler. Japonya'da beş binin üzerinde evsiz olduğu söylenmektedir. Bu evsizler 24 saat açık olan internet kafelerde, çok ucuz bir maliyetle sabahladıkları bilinmektedir.

- **Zero Yen Evi, Tokyo / Kyohei Sakaguchi, 2004**

Japon Mimar Kyohei Sakaguchi, Günümüz kentlerinin gecekondularla birlikte önemli bir problemi olan evsizlik problemine farklı bir çözüm getirmiştir. Mimar Sakaguchi'ye göre evsizlerin konutları; dikkatlice inşa edilmeli, özenle korunmalı ve polisten kaçabilecek kadar kolay katlanabilmelidir. Özenle hazırlanmış çatı veya karmaşık metal borular ana strüktürü oluşturmaktadır. Ölçüleri tatami ölçülerinde dizayn edilmiştir. Yerden yükseltilerek

yağmurdan korunmuştur. Tam olarak bir konut edindirmese de bu uygulama sayesinde geçici çözümler üretilmiş olmaktadır. (Rich, 2006) [110]



Şekil 3.62 Zero Yen Evi [111]

- **Evsizler İçin Konut Modeli / Emily Carr Sanat Üniversitesi, Workshop**

Kanada'daki Emily Carr Sanat Üniversitesi öğrencileri, üniversite çevresindeki evsizler için hocalarının yönetiminde kendi aralarında yaptıkları çalışmalarla bir konut modeli oluşturmuştur. Ahşap ve kontrplak levhalardan oluşan bu yapının toplam maliyeti 1500 dolar olarak belirlenmiştir. Bu yaptıkları çalışmayla halkın desteğini almışlardır. [112]



Şekil 3.63 Evsizler İçin Tasarlanan Konutlar [113]



Şekil 3.64 Evsizler İçin Tasarlanan Konutların İç Görünüşü [114]

▪ **Parasite, Michael Rakowitz**

Michael Rakowitz'in evsizler için tasarladığı 'Parasite' genellikle binaların havalandırma bacalarının takılan iki katlı membrandan oluşan (pnömatik) gibi basit sistemlerle oluşturduğu birimleri kapsamaktadır. Genellikle çöp torbasına benzeyen ürünlerin maliyeti 5 doları geçmemektedir. İçini gösteren şeffaf membran ile kullanıcının çevreyi görmesi sağlanarak güvenlik problemi çözülmeye çalışılmıştır. Rakowitz tasarladığı bu evleri bir yara bandına benzetiyor. Bu evlerin belirli bir biçimde gerekli ihtiyaçları ve mahremiyeti sağladığını belirtip, yara bandı yaraları kapayıp koruyabilir fakat bir yandan da altında bir yara olduğunu işaret eder diyor. (Şenol, 2005) [115]



Şekil 3.65 Havalandırma Bacasına Bağlanıp Şişen ve Isınan Membran [116]

- **Göçmenler:**

Göçmen kelimesini ' Bir ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla giden kişi, aile ya da toplumsal küme' olarak tanımlayabiliriz. Bir ülke içinde yerleşmek üzere yer değiştirme

hareketi iç göç ve bir ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yerleşmeye ise dış göç adı verilmektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonra, küresel anlamda göçün yaygınlaşması ile çok sayıda ülkede göç önemli bir problem haline gelmiştir. Araştırmacılar 1945'ten bu güne kadarki önemli göç hareketlerini 4 ana sınıfta toplamışlardır; klasik göç, sömürgeci göç, misafir işçi göçü ve yasa dışı göç olarak sıralanabilir. (Giddens, 2008)

Günümüzde birçok göçmenler bazı nedenlerle toplumdan dışlanmakta, çoğu zaman iş bulamamakta, buldukları vasıfsız ve zor işlerle de yoksulluk içinde yaşamaktadır. Ülkelerin ya da sanayi kuruluşları diğer ülkelerden ya da yoksul bölgelerden getirdikleri göçmenleri düşük maliyetlerle çalıştırmaktadır. Asgari ücret ya da daha düşük bir maliyete çalışan işçiler ve aileleri, kiralanabilir konutlarda ya da kendi elleriyle hazırladıkları gecekondularda yaşamaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu dışlanma kent merkezlerinden göçmenler itilerek, kent çevresinde bulunan banliyölere yerleşmişlerdir. Bu durum zengin-fakir, yerli-göçmen ayrımının fazla yaşanmasına ve toplumsal dışlanmanın yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Fransa, İngiltere, İtalya ve özellikle Almanya'da göçmen insanların yaşadığı yoksul mahalleler ya da konakladığı ucuz oteller kundaklanmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak birçok ülkede gösteriler düzenlenmektedir.



Şekil 3.66 Çin'deki Göçmen Aileler Aynı Hacimde Kumaş Bölücülerle Ayrılmış Bölmelerde Yaşamaktadır. [117]

Paris, Londra, Berlin gibi büyük kentlerde bu tür gruplaşmalar çok sayıdadır ve bu alanlara 'Getto' denmektedir. Gelişmekte olan ülkeler de ise kent içinde yer alan gecekondularda yaşayan göçmenler, iç kargaşaya hatta iç savaşlara neden olmaktadır. Hindistan'ın Bombay'daki gecekondu bölgesi olan Dharavi Bölgesi farklı din, kültür ve ırktan iç ve dış göçlerle gelmiş insanların yaşadığı bir bölgedir. Yaşadıkları yoksul ortamın yanı sıra, farklılıklar nedeniyle iç çatışmalar yaşanmaktadır. Kentte adaptasyon problemi yaşayan

kırsaldan kente gelmiş ya da başka bir ülkeden gelen bu insanlara, çeşitli halk eğitim merkezlerinin sağlayacağı rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ve sivil toplum örgütlerinin göç edenlere yönelik sosyal hizmet faaliyetleri ile destek olunmalıdır.



Şekil 3.67 İsrail'in Kiryat Gat Kenti'nde Yeni Gelen Göçmenler İçin Yapılan Konutlar [118]



Şekil 3.68 Paris'in Dışında Yer Alan Göçmen Sosyal Konutları [119]

Göçmenler için hazırlanan bir çok proje, kent dışında yapılmaktadır. Sosyal ve fiziksel anlamda kentten koparılmaya çalışılmaktadır. Kent içerisindeki binalar, yapılan kalın ve yüksek duvarlarla görsel olarak kentten koparılmaktadır ya da farklı cephelerle tasarlanıp görsel bir farklılık ortaya konmaktadır. Bu durum birçok sosyolog ve mimar tarafından eleştirilmektedir.

3.2.6 Tekil Konut Modelleri ve Örnekleri

Tarih ilk dönemlerinde, insanoğlu barınma ihtiyacını doğal mekânları kullanarak karşılamıştır. Daha sonra çevresinden elde ettiği malzemelerle kendi hazırladığı barınakları inşa etmiştir. Diğer taraftan, göçebe yaşayan insan evini geçici olarak hafif ve kolay kurulabilen çevresinde bulabildiği yerel malzemelerden oluşturmuştur. Daha sonra yerleşik hayata geçişle birlikte konutun değeri artmış ve farklı arayışlar içerisine girmiştir. Farklı malzemelerle, geniş ürün aralıklarıyla arzulanan yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kimi zaman

güç gösterisine dönüşen bu uygulama tarih boyunca devam etmiştir. İmparatorluklar sınır eyaletlerdeki malzemeler getirilip saraylar ve kaleler bu malzemelerle kaplamıştır.

Günümüzde de her alanda yaşanan küreselleşme ve teknoloji gelişimi dünyanın her yerinde ortak malzeme ve detay kullanımını yaygınlaştırmıştır. Farklı coğrafya ve ülkelerde üretilen malzemeler üretildikleri noktadan dünyanın farklı yerlerine ihraç edilmektedir. Kimi zaman yüksek ücretler ödenen bu malzemeler, bazı durumlarda iklime tepki gösterip istenmeyen sonuçlar verebilmektedir.

21.yüzyıl'da dünyanın hızlı ve önlenemez nüfus artışın nedeniyle barınma probleminin her geçen gün arttığı günümüzde, konut ihtiyacı çözülmesi gereken bir sorundur. Her geçen gün artan yoksulluk ve bitmek bilmeyen ekonomik problemler nedeniyle, ucuz ve yerel malzemelerin değeri konut açığının kapanmasındaki önemi artmıştır. Geçmiş toplumlar bulundukları coğrafyalar ve iklim kuşaklarına ilişkin inşa ettikleri yapılar bu konuda bize ışık tutmaktadır. Bugün hala birçok malzeme ve yapım tekniği kullanılmaktadır. Yoksul insanların kendi el becerileri ya da imece usulü ile bu yapım sistemleri ile evlerini inşa edebilmekte ve onarımını yapabilmektedir. Yoksullar için ekonomik oluşu ve kolay bulunabilirliğinin yanı sıra doğal ve sağlıklı ortam oluşturmaktadırlar. Yoksul insanların evini geçici olarak görmesi yani daha iyi bir ev bulunca ayrılması ile birlikte ortada kalan yapı yıkıldığında moloza dönüşmez, doğayla birleşerek kısa sürede kaybolur. Bulundukları alan üzerinde daha sonra tarım yapmak bile mümkündür. Bu tekil konut örneklerinden bazıları şunlardır:

- Saman Balyası Evi
- Kerpiç Ev
- Taş Ev
- Kâğıt Ev
- Toprak ve Kum Torbalarından Yapılan Ev
- Bambu Ev

Yerel malzemelerin yanı sıra gelişen teknoloji ile ucuz ve pratik tekil konutlar üretilmektedir. Günümüzde çeşitli doğal ya da sentetik malzemelerle, pratik ve düşük maliyetli konutlar üretmek mümkündür. Geçici çözümler oluşturulabildiği gibi kalıcı ve uzun ömürlü yapılarda yapılabilmektedir.

▪ Saman Balyası Evi:

Saman insanoğlunun ilk barınak yapmaya başladığı andan itibaren kullandığı bir yapı malzemesidir. Esnek oluşu, sağlamlığı ve kolaylıkla bulunabilmesi önem kazanmıştır. En

bilinen saman tipleri buğday, yulaf, çavdar, keten ve pirinçtir. Tahıl üretiminin olduğu bölgelerde buğday, yulaf, pirinç, arpa gibi ürünlerin sapları artık kabul edilerek atılır ve çoğunlukla yakılarak yok edilir. Fakat bu malzemedan enerji kazancı sağlayabilen ve dayanıklı bir inşa malzemesi elde edilebilmektedir.

Tarihte, ilk örnekleri Amerika'nın Kuzeyi'nde otlak arazilerde görülen saman balyası evi, dünya genelinde tahıl üretimi yapılan bölgelerde hızla gelişmekte olan sürdürülebilir ve alternatif bir yapı modelidir. 18 yy. saman balya makinelerinin bulunması ile birlikte Avrupa'da ve Amerika'da kullanılan bu malzeme kolay bulunabilmesi ucuzluğu ile yapım tekniğinde farklı alternatifler sunmaktadır. Dikdörtgen boyuttaki saman balya paketlerinin bulunmasıyla geliştirilen inşa sistemi, Amerika'ya göç eden beyaz göçmenlerin ev inşa etmek için Nebraska düzlüklerinde ahşap ve taş malzeme bulunamaması nedeniyle malzeme temin edene kadarki yaptıkları geçici saman balyası evlerle başlamıştır. Halen Nebraska'da bir ya da iki katlı konutlar, kiliseler, çiftlik evleri, okullar, ofisler bu sistemle inşa edilmektedir. Farklı kalite ve boyutlarda saman balyaları üretilebilmektedir. (Eryıldız, 2004) [120]

Betonarme yapı sisteminin yaygınlaşmasından sonra giderek azalan saman balyası sistemi, 1970'lerden sonra yayılan çevre koruma bilinci ile tekrar gündeme gelmiştir. Bu gün doğal ürün olmasını yanı sıra ucuzluğu ve sağlamlığı ile günümüzde yaşanan konut sıkıntısına bir alternatif çözümdür. Kolay bulunabilmesi ve ucuzluğu ile kırsal ve kent çevresindeki yerleşimlerde insanların rahatlıkla kendi elleri ile yapabileceği basit bir yapı sistemi sağlamaktadır. İnşaat yapımında kullanılan birçok malzemedan çok daha ucuz olduğu gibi kolaylıkla inşa edilebilmektedir.

Halen günümüzde kullanılan bu sistemin avantajları şu şekilde sıralanabilir : [121]

- Sürdürülebilir bir malzemedir. Güneş enerjisi kullanılarak oluşturulur ve her yıl elde edilebilmektedir. Ağacın büyümesi için gecen 20-40 yıl gibi bir süreye ihtiyaç duyulmaz. Birçok iklimde olabileceği için yöresel olarak kullanılabilen bir malzemedir. Yapı yıkıldığında bile üzerinde ürün yetişebilir. Tamamen doğaldır.
- Enerji etkin bir malzemedir. Çok iyi derecede ısı yalıtımı sağlamaktadır.
- Ses yalıtımı da sağlamaktadır. Ses kayıt stüdyolarında, havaalanlarında ve otoyol kenarlarında kullanılmaktadır.
- Ekonomiktir. Saman kullanılarak yapılmış bir duvarın maliyeti oldukça düşüktür. Aynı zamanda iyi derecede ısı yalıtımı sağladığı için de uzun vadede ekonomik olarak kazanç sağlar.
- Sağlıklı bir ortam oluşturur. Doğal bir malzeme olmasından dolayı zararlı bir gaz

içermez.

- İnsan eliyle yapılabildiği için hem güzel hem de eğlencelidir. Kullanıcının kişisel yaratıcılığına açık, istenildiği gibi şekil verilerek veya doku oluşturularak yüzey elde edilebilmektedir. Süslemelerin yanı sıra, resim ve yazı da yazılabilmektedir.

Saman balyası konutu iki şekilde inşa edilebilmektedir. Birincisi karkas şekildedir. Ahşap taşıyıcı konstrüksiyon arasına duvar olarak kullanılır. Saman balyası taşıyıcı değildir. Ahşapla birlikte kullanıldığı için daha maliyetli bir sistemdir. Büyük yapılarda ve geniş açıklıklı yapılarda kullanılır.

İkinci yapı sistemi ise yığma sistemdir. Bu sistemde, yapının temeli oluşturulduktan sonra duvarlar dizilir. Oluşturulan duvarlar tekrar birbirileri ile sıkıca sıkıştırılır. Çatı yerleştirilmeden önce sağlamlaştırılmış olur. Yığma olmasından dolayı duvar açıklıkları geniş olarak bırakılmamalıdır.



Şekil 3.69 Ahşap Konstrüksiyonla Birlikte Kullanımı [122]



Şekil 3.70 Saman Balyalarının Yerleştirilmesi [123]



Şekil 3.71 Saman Balyasından Taşıyıcı Duvarların Oluşturulması [124]



Şekil 3.72 İç Mekân Henüz Duvarları Sıvanmadan Önceki Durumu [125]



Şekil 3.73 Saman Balyası Evin İç Görünüşü [126]

İkinci yapı sistemi ise yığma sistemdir. Bu sistemde, yapının temeli oluşturulduktan sonra duvarlar dizilir. Oluşturulan duvarlar tekrar birbirileri ile sıkıca sıkıştırılır. Çatı

yerleştirilmeden önce sağlamlaştırılmış olur. Yığma olmasından dolayı duvar açıklıkları geniş olarak bırakılmamalıdır.

Saman Balyasının hava alması çok önemlidir. Ayrıca böcek oluşumunu engellemek için, dış yüzey kireçle sıvanabilir ya da sıva harcı olan saman ve çamur karışımına kireç ilave edilebilmektedir.



Şekil 3.74 Saman Balyasından Şık Mimari Uygulamalar [127]

▪ Kerpiç Ev:

İnsanoğlu tek tanrılı dinlere göre 6 günde topraktan yaratılmıştır. Bu sebeple kendini toprağa ve toprak ürünlerine yakın hissetmiştir. Seramik bir eşya ya da kaplama insana en doğal hissini yaşatmaktadır. Yazar ve Sosyolog Sebahattin Eyüpoğlu kerpiç için şu şekilde bir yorum getirmiştir : ‘... Kerpiç ve Poyraz; birbirinin tam karşıtı olan bu iki varlığın birleşmesinden ne çıkıyor? İnsanın ta kendisi... Nefes alan çamur...’ Tarihin her döneminde kullanılan kerpiç, birçok şairin ve yazarın mısralarında da yerini almıştır. (Büyükyıldırım, 2007)

Her iklimde kullanılabilen bu yapı sistemi, ağır hava şartlarına dayanıklıdır. Her hangi bir olumsuz durumda da bakım ve onarımı kolaylıkla yapılabilir. Genellikle her toplumda kullanıldığı için geleneksel mimari nedeniyle birçok insan bu malzemeyi akından tanımaktadır.



Şekil 3.75 Kerpiç Tuğlaların Hazırlanışı [128]

Kerpiç yapılacak toprak, su ile karıştırılarak içine saman katılır ve karışım ayaklar yardımı ile uzun süre çiğnenip ezilmek suretiyle çamur haline getirilir. Bu olaya çamurun özlendirilmesi denmektedir. Özlendirilmiş çamur, kerpiç biçimine sokulmuş, tahta bölmelerden yapılmış kalıplara dökülür. Çamur, kalıplara döküldükten sonra iyice sıkıştırılır. Bu sıkıştırma yapılmazsa kerpiç zayıf olur. Ne kadar sıkıştırılır ise o kadar sağlam olacaktır. Sıkıştırılan çamurun üstü düzgünce bir tahta yardımı ile düzeltilerek fazla çamur kısmı atılır. Sonra kalıp çekilerek, çamur düz bir yerde kalır. İmkân varsa önce gölgede kurutulduktan sonra güneşte bırakılır. Kerpicin her tarafının kuruması için güneşe bakan yüzleri zamanla değiştirilerek çabuk kuruması sağlanır. [129]

Her insan yaşadığı konutun isteklerine göre yapılmış olmasını ve mümkün oldukça kendilemeyi istemektedir. Kerpiç düşük maliyetinin yanı sıra kolay mimara ya da nitelikli ustaya en az ihtiyaç duyacak şekilde yapılabilmektedir. Elleriyle şekillendirdiği yapısına en içten duygularını da aktarmaktadır.



Şekil 3.76 Güneşte Kurutulan Kerpiç Tuğlalar [130]

Kerpicing tercih edilmesi için beş madde sıralayabilir: (Büyükyıldırım, 2007)

- Sürdürülebilirdir. Ekolojik açıdan sürdürülebilirdir. Doğa ve insana zarar vermez. Yıllarca kullanılabilir. Geri dönüşümü çok kolaydır. Geri kazanımında; ilk olarak, başka malzemelerle birlikte kullanılabilir, diğer malzemeleri tahrip etmez. Ayrıca, yapı kalıntılarının üzeri sürülerek tekrar alan üzerinde tarım yapılabilir. İkincisi ise, yapı yıkıldığında kerpiç bloklar kırılmaz ve tekrar kullanılabilir.
- Teknik açıdan sürdürülebilirdir. Günümüzde kullanılan birçok yapı malzemesi ile birlikte kullanılabilir. Uyumlu bir malzemedir. Yapının özelliğine, zamana ve ihtiyaca göre tuğlalar istenilen boyutta üretilebilir.
Toprak ile saman arasında organik bir oluşur. Bu beton ile donatı arasındaki bağa benzer. Fakat beton ile donatı arasındaki bağ kimsel bir bağ iken saman ve toprak bağı tamamen organiktir.
Tarihin her döneminde farklı toplumlar tarafından kullanılmıştır. Halen yoksul, zengin, eğitilmiş, eğitimsiz herkes tarafından kullanılmaktadır. Özel bir eğitim gerektirmeden işbirliği ile birlikte yapılabilir.
- Sağlıklıdır. Bünyesinde yapay kimyasal bir reaksiyon yoktur. Sadece toprak, saman ve suyun birlikte fermantasyonu (Mayalanma) kimyasal bir reaksiyondur. Fakat bu zaten tabiatın yer alan bir doğal bir kimyasal olaydır.
- Nefes alır ve iç dış ortamdaki nem farkını dengeli şekilde taşır. Ayrıca özellikle Anadolu'da güveye karşı harç içerisine nane katılmaktadır. Akrep, kurt ve haşerelere karşı ise ısırgan otu kullanılmaktadır. Ya da eğer odalarımızın güzel kokmasını istiyorsa harcin içerisine lavanta ve narenciye katılabilmektedir.
- Güvenlidir. Depreme dayanıklıdır. Deprem yüklerini esneyerek yok eder. 8-10 katlı yapılar inşa edilebilmektedir. Yağmura, güneşe ve rüzgâra karşı dayanıklıdır ve onarımı kolaydır.
- Kullanışlıdır. İyi derecede ses yalıtımı sağlamaktadır. Ayrıca sağladığı ısı yalıtımı nedeniyle mekândaki iklimlendirme daha ucuz bir maliyetle sağlanabilmektedir. Önemli bir özelliği de plastik gibi istenilen şekil verilebilmektedir. Bir heykel gibi elle veya mala ile şekiller ve desenler verilebilmektedir.
- Ekonomiktir. Ham madde temini kolay ve ucuzdur. Nakliye ve üretimi de düşük maliyetlidir. İnşaat esnasında özel uzmanlık, kalifiye işçi ve özel araç – gereçler gerektirmez. Onarımı kolaylıkla yapılabilir. Sağladığı ısı ve ses yalıtımı nedeniyle kullanım sürecinde ısıtma ve soğutma maliyetini düşürmektedir.



Şekil 3.77 Tuğla Kerpiçlerin Uygulaması [131]

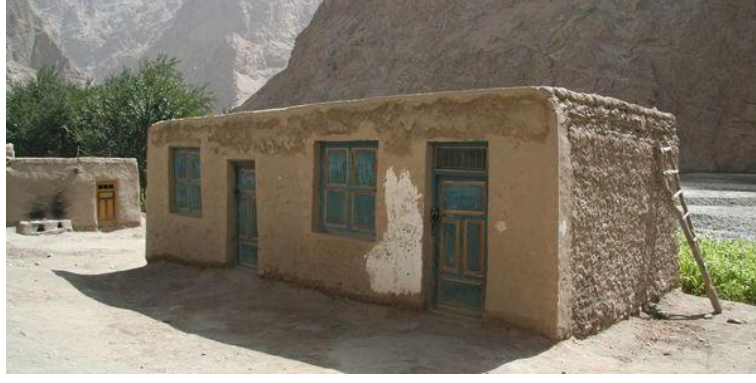


Şekil 3.78 Kerpiç Yapılar Kümeleri [132]

Günümüzde bu sistemle konut açığının kısa sürede çözümler üretmek mümkündür. Neredeyse her iklime uyum gösteren bu sistem birçok yoksul ülke ve bölgede rahatlıkla uygulanabilmektedir. Yerel halkın geçmişten bildiği yapım sistemleri ile uyum göstereceğinden yapım aşamasında zorluk yaşatmayacaktır. Onarımının da basit ve maliyetsiz oluşu yoksullar için önemlidir. Bünyesindeki yalıtım özellikleri ile de yakıt tasarrufu sağlayacaktır.



Şekil 3.79 İran'da Bir Kerpiç Ev Uygulaması [133]



Şekil 3.80 Çin'in Xinjiang Bölgesinde Doğayla Bütünleşen Bir Kerpiç Ev [134]



Şekil 3.81 New Meksiko'daki Bir Kerpiç Ev [135]



Şekil 3.82 Hindistan'ın Khuri Kasabası'nda Kerpiç ve Sazdan Oluşan Bir Ev [136]

▪ Taş Ev:

Mimarlık tarihinde önemli bir yeri olan taş yapıların birçoğu halen günümüze kadar ulaşmıştır. Taş yapılar bulundukları iklim bölgeleri ve coğrafyalara göre tercih edilebilirler. Uzun ömürlü ve çok sık bakım gerektirmeyen bir yapı sistemidir. Dayanıklı olduğu kadar ses ve ısı yalıtımı sağlamaktadırlar. Fakat yapım zorlukları vardır. Taşı işlemek zordur. Taşın

ağırlığından dolayı istiflenmesi zordur. Bağlayıcı olarak kil, kum ve kireç kullanılabilir. Daha düşük maliyetli aynı zamanda dayanıklı yapılar yapılmak istendiğinde kısmi olarak da bu malzeme kullanılabilir. Örneğin yapının temeli ve su basman hattına kadar yapılarak taş malzemenin dayanıklılığından faydalanılabilmektedir. Kimi zaman farklı strüktürler üzerine kaplama olarak da kullanılmaktadır.



Şekil 3.83 İspanya'daki Bütünü Taştan İnşa Edilen Bir Ev ve Taş Çatı Detayı [137]

Başka yapı malzemeleri ile uyumludur. Sağlıklıdır ve termal yapıda olan taş duvarlar, iç mekân ile dış mekân arasındaki ısı alış-verişini düzenlerler. (Güney, 2009) [138]



Şekil 3.84 Duvarları Yığma Taş Bir Ev [139]

▪ **Kâğıt Ev (Evrensel Dünya Evi) :**

Küreselleşen dünya için afet sonrası alternatif çözüm ve gecekondü mahalleri için yeni bir buluş olarak kâğıt evler üretilmiştir. Ana maddesi kâğıt olan bu yapının strüktürü hafif olduğu gibi aynı zamanda maliyeti düşüktür. Bu yapılar yeni yapılaşan bölgeler ve yoksul bölgeler için üretilmiştir. 36 m² olan birimlerin maliyeti \$5,000'dır. İlk denemeler Güney Amerika'nın gecekondü mahallerinde yapılmıştır. Farklı renklerde üretebilmek mümkündür. [140]

İsviçreli The WALL AG Firması'nın kurucusu Gerd Niemoeller tarafından icat edilerek patenti alınmıştır. Dizayn boyunca Alman GTZ acenteliği ve Bauhaus Üniversitesi'nden Mimar Dirk Donath'dan destek alınmıştır. Gerd Niemoeller : "İklim değişikliğiyle birlikte gecekondü türü basit barakalarda yaşayan insanların sayısı artacak ve biz bu insanlar için bir alternatif sunuyoruz" diyerek yapılan konutun asıl amacını açıklamıştır.



Şekil 3.85 Yapıya İlişkin Bir Perspektif [141]



Şekil 3.86 Farklı Bakış Açılarından Kâğıt Ev [142]

Toplamda yaklaşık olarak 800 kg ağırlığı olan konutlar, temel kısmı çıkarıldığında 400 kg ağırlık gelmektedir. Hammadde olarak ıslatılmış-reçine selülozu (resin-soaked cellulose) dönüştürülmüş kalın karton veya mukavva ve gazete kâğıdı ile kaplanmıştır. 'Evrensel Dünya Evi' adı verilen prefabrik konutun duvarları, reçine ve kâğıdın ana maddesi olan selülozun yüksek ısı ve basınç altında sıkıştırılmasından elde edilmektedir.

Bu konutlarda kullanılan kâğıt hammaddesi, hafifliği ve dayanımı nedeniyle uçak da dâhil olmak üzere birçok ürünün üretiminde kullanılmaktadır. Sıcaklık, basınç ve hava boşluğu olan kısımlarda üretilen panellerle doldurulmaktadır. Sonuç olarak, güçlü, dayanıklı, iyi yalıtılmış, yağmura korumalı ve esnek özellikleri ile özellikle deprem bölgelerinde uygun bir yapım sistemi sunmaktadır.



Şekil 3.87 Farklı Bakış Açısından Kâğıt Evin Görünüşü [143]

36 metrekarelik evlerde ailelerin temel ihtiyaçlarını rahatlıkla giderebilmektedir. Üretilen konut modellerinde, bir adet tek kişilik yatak, bir adet çift kişilik yatak, teras ve birer duş yeri ve tuvalet bulunmaktadır. Konutun yapım maliyeti ve süresi açısından son derece büyük tasarruf sağlayacağını düşünülmektedir.

▪ **Toprak ve Kum Torbalarından Yapılan Ev:**

Kum torbaları genellikle su baskınlarına karşı veya askeri bölgelerde korunma amaçlı olarak kullanılmıştır. Bez ya da polipropilen çuvallar içerisine doldurulan kum veya toprakla elde edilmektedir.

Üst üste yerleştirilen çuvallar, kendi ağırlıkları nedeniyle sıkışmaktadır. Sıkışan kum torbaları dayanıklı taşıyıcı duvarlar oluşturmaktadır. Dizilme işlemi sırasında, torbaların arasına dikenli demir telleri harç malzemesi gibi bağlayıcı görevi görmektedir.



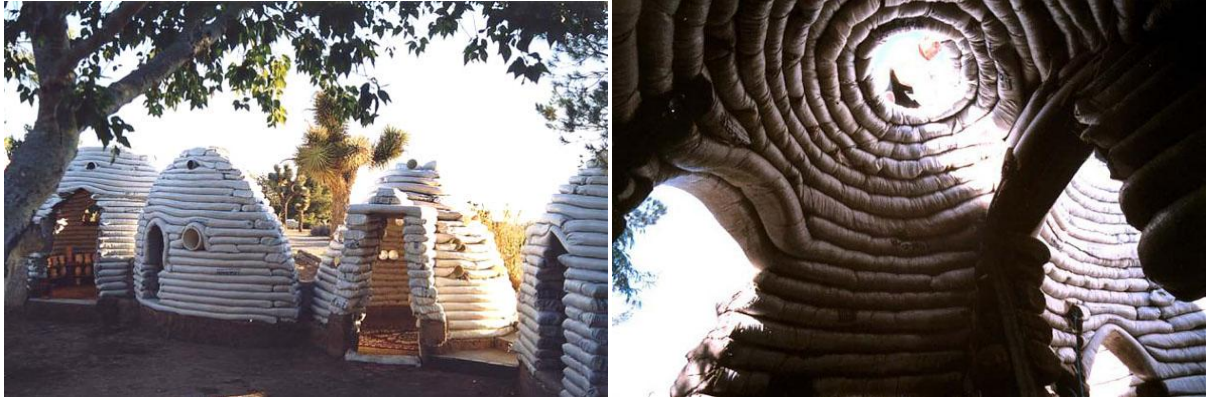
Şekil 3.88 Kum Torbalarından Oluşmuş Ev [144]

Yapıların çatısı genellikle kubbe biçimindedir. Taşıyıcı torba duvarlar belirli bir eğimle açıklığın merkez noktasından kesişirler. Sonucunda kubbe biçiminde bir çatı oluşmaktadır.

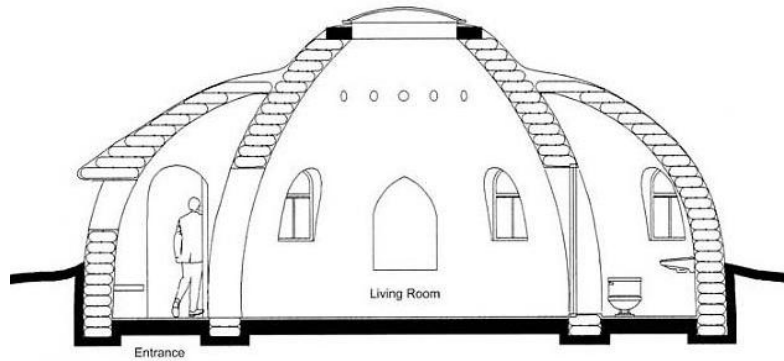
Yapının çatısı bu şekilde kendi malzemesi yapılabildiği gibi ahşap gibi malzemelerden de oluşturulabilmektedir. Farklı malzemelerle uyumlu olarak kullanılabilir.



Şekil 3.89 Kum Torbalarının Dizilişi – İran [145]



Şekil 3.90 Kum Torbalarının Dizilişi – İran [146], [147]



Şekil 3.91 Yapı Kesiti [148]

Yapılan testler sonucunda üretilen kum torbası yapıların, çevresel koşullara ve depreme karşı oldukça dayanıklı olduğu belirlenmiştir. Bu sistem Meksika, Amerika, Güney Afrika,

Brezilya, Şili ve İran'da kullanılmaktadır. (Güney, 2009) [149] Birçok bölgeye ve iklime uyum gösterebilmektedir.



Şekil 3.92 Kum Torbaları ile Oluşturulan Strüktür [150]



Şekil 3.93 Kerpiç Sıva İle Sıvanmış Cepheler [151]



Şekil 3.94 İç Mekan Görünümü [152]

Yapıların iç yüzeyleri çamur sıva ya da kireç sıvası ile sıvanabilmektedir. Düşük maliyetli bir

yapı oluşmasına rağmen yapılışı çok kolay değildir. Bu konuda deneyimli insanlar tarafından yapılması gerekmektedir. Özellikle çatı kubbesi oluşturulmasında çeşitli yük hesapları incelenip, kar ve yağmur yüküne dayanımı düşünülmelidir.

▪ **Bambu:**

Farklı türlerde bulunan bambular, Asya, Kuzey- Güney Amerika ve Afrika'da yetişirler. En büyük bambu türleri 80 cm kalınlığa ve 38 metre uzunluğa kadar varabilir. İnşaat, ev eşyası, kumaş, ev eşyası, silah ve gıda gibi birçok alanda kullanılmaktadır. [153]

Genellikle dekorasyon malzemesi olarak kullanılan bambu Amerika'da yer döşemesi olarak kullanılmaya başlandı. Oldukça kuvvetli bir bitki türü olan bambu, Asya'da da üst geçit ve köprü inşaatlarında kullanılıyor. Tarihte Asya'da, özellikle Güneydoğu Asya'da bütün köyler tamamen bambudan inşa edilirdi. Eskiden Siam kentinin yarısı bambu sandalların üzerinde suda yüzen evlerden oluşurdu. [154]



Şekil 3.95 Bambu Ev [155]

Çok hızlı büyüyen bambular bu nedenle çok iyi bir yenilenebilir kaynak. Ahşaptan çok daha hızlı yetişen bambuları kestiğinizde, köküne zarar vermemiş oluyorsunuz ve büyümeye devam ediyor. Ancak böceklerden korumak ve su yalıtımı sağlamak için bambuları bazı kimyasal işlemlerden geçirmek gerekiyor. Bununla birlikte bambular bükülebilir yapısıyla dayanıklı ve aynı zamanda esnek yapılar üretme fırsatı sunmaktadır. (Güney, 2009) [156]

Düşük maliyet ve yerel tekniklerle inşa edilebilmesi, bambuyu çekici kılmaktadır. Konut açığının büyük bir problem olduğu, Amerika, Afrika ve Asya'da, sorunun azaltılması adına alternatif bir konut sistemi sunmaktadır.

3.3 Yoksullar İçin Düşük Maliyetli - Ekolojik Mimari Yapı Eleman ve Altyapı Çözümleri

Günümüzde barınma probleminin yaşanmasındaki en büyük problemlerden biri yüksek maliyetlerdir. Yüksek arsa ve malzeme maliyetleri nedeniyle istenilen miktarda, yoksullara yetecek kadar konut üretilmemektedir. Ayrıca bulunduğu coğrafya ve iklim kuşağına uygun kullanılmayan malzemeler enerji kayıplarına neden olmaktadır. İlk etapta önemsenmeyen bu kayıplar uzun zaman dilimlerinde, maddi açıdan büyük kayıplar yaşanmasına neden olabilmektedir. Geçmiş toplumların yöresel uygulamaları, ekolojik araştırmalar sonucunda çıkan ürünler hatta atık bazı malzemelerin kullanılması ile enerji kazançları sağlanabilmekte ve düşük maliyetli yapı elemanları oluşturulabilmektedir. Bu dönüşüm içerisinde, yoksullar için düşük maliyetli ürünler oluşturulup, iklimsel ve coğrafi verilerle birlikte düşük maliyetli ve enerji kazancı sağlayan konutlar üretilmektedir.

Ülkemizde yoksullar için yapılan çalışmalarda, belirlenen yapı (apartman) modelleri ile iklimsel veriler düşünülmeden, standart malzemelerle konutlar üretilmektedir. Ayrıca, ucuz ve kolay temin edilebilir yerel malzemeler kullanılmamaktadır. Bu durum maliyeti arttırdığı gibi, enerji kaybına neden olmaktadır.

Aşağıda düşük maliyetli ve kullanışlı altyapı ve yapı malzeme çözümleri yer almaktadır.

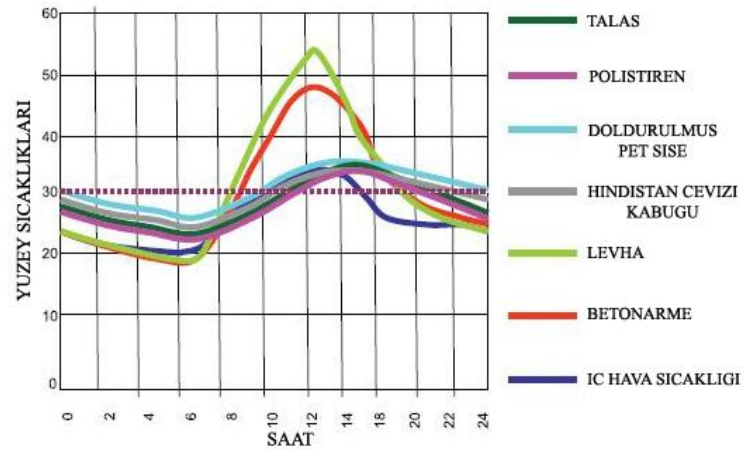
▪ Çatı Yalıtımları

Farklı yapı malzemelerinin çatı yalıtım değerlerini araştırıldığı bu çalışmada, kimi zaman atık olarak kullanılan malzemelerin yalıtım değerleri ölçülerek test edilmiştir. Nisan ayında yapılan ölçümde gün boyunca güneş ışığı alan çatı yüzeylerinin sıcaklık değerleri incelenmiştir. Hindistan cevizi kabuğu, su ile doldurulmuş pet şişeler, talaş ve polistiren malzemeleri test edilmiştir.

2007 yılının Nisan ayında yapılan ölçümlerde betonarme ve levha yüzeyler yüksek sıcaklık değerlerine ulaşırken, diğer kullanılan malzemelerle uygun sıcaklık değerleri sağlanabilmektedir. Bu sayede düşük hatta maliyetsiz olarak ısı yalıtımı yapılabilmiştir. Bu yalıtım sisteminin yanı sıra çatı üst kısmının toprakla örtülmesi, 0.45 – 0.60 oranında bir yalıtım sağlayabilmektedir. Toprak çatılar atık su atılımı azatlığı gibi, bitkiler sayesinde ses izolasyonu da sağlayabilmektedir. Diğer yönden, toprak çatının ağırlığı nedeniyle yapı kesitleri büyüyüp yapı maliyetini arttırabilmektedir. (Bozza, 2009)



Şekil 3.96 Hazırlanan Yalıtım Testi (Bozza, 2009)



Şekil 3.97 Yüzey Sıcaklık Değerleri (Bozza, 2009)



Şekil 3.98 Toprakla Örtülmüş Çatı (Bozza, 2009)

Yapıyı ultraviyole ışınlarından, çatıyı ve taşıyıcı sistemi mekanik hasarlardan korumaktadır.

Geleneksel çatılarda -20 ile +80 arasındaki genişleme aralığına karşılık 10 cm bir yeşil çatı günlük ve mevsimsel ısı değişiklikleri aralığını daraltır. Yüzey ısısı 10 ila 30 derece arasında kalarak büzülme ve genişleme stresi yaratmadığından malzeme yorgunluğu ve kırılmalık yaratmaz. Böylece, çatı ve yapı ömrünü uzadığı gibi yenileme maliyetini ve işletim giderlerini düşmektedir. (Erengözgin) Uygulaması basittir ve enerji gerektirmez. Yangın durumunda alev almaz.

▪ Yalıtımlı Duvarlar ve Kaplamaları

Ahşap kaplama arasında saman sıkıştırarak paneller üretilen bir sistemle yalıtımlı duvarlar oluşturulabilmektedir. Ahşap konstrüksiyon kullanılarak oluşturulan bu plakalar, istenilen ebatlarda modül olarak üretilebilmektedir. Oluşturulan ahşap çerçevenin bir yüzüne çakılan ahşaplardan sonra, arada kalan boşluğa saman doldurularak arka yüze ahşap çakılmaktadır. Böylece, ahşap yüzeyler arasında samanla dolu bir yalıtım katmanı oluşturulmaktadır. Isı ve ses yalıtımı sağlamaktadır. Ayrıca, oluşturulan bu kompozit paneller bu halleriyle kullanılabildikleri gibi aynı zamanda üzerine kerpiç ya da beton sıva ile daha dayanımlı bir yapı elemanına dönüşebilmektedir. Ahşapların arasına sıkıştırılan samanın içerisine lavanta gibi bitkiler atılarak, böceklerden koruduğu gibi ortamdaki karbondioksit miktarı kontrol edilebilmektedir. (Rosell, 2007)



Şekil 3.99 Ahşap ve Samandan Oluşan Panel Duvarlar (Rosell, 2007)



Şekil 3.100 Duvar Modüllerinin Hazırlanışı (Rosell, 2007)



Şekil 3.101 Duvar Modülünün Hazırlanışı (Rosell, 2007)



Şekil 3.102 Duvar Modülünün Hazırlanışı (Rosell, 2007)



Şekil 3.103 Hazırlanan Kolonlarla Adaptasyonu (Rosell, 2007)



Şekil 3.104 Ortaya Çıkan Düşük Maliyetli ve Yalıtımlı (Enerji Kazançlı) Konut Modeli
(Rosell, 2007)

Diğer bir yalıtımlı duvar modeli hindistan cevizi kabuğu kullanılarak modüler yalıtımlı duvarlar oluşturulmaktadır. Tropikal iklim meyvesi olan hindistan cevizi, uygulama da yalıtım malzemesi olarak kullanılmaktadır. Oluşturulan ahşap karkas sistemin içerisine file gerilerek hazırlanır. Bir atık olan hindistan cevizi kabuğu, hazırlanan file ve ahşaptan oluşan sistemin içerisine sıkıca yerleştirilir. Son olarak, üzeri kerpiç ya da beton sıva ile sıvanarak, yüksek yalıtım sağlayabilen ve hafif bir yapı elemanı oluşturulur. (Bozza, 2009)



Şekil 3.105 Hindistan Cevizi Kabuğundan Hazırlanan Yalıtımlı Duvar (Bozza, 2009)

Atık malzemelerin değerlendirilmesi için iyi bir örnek olarak kırık seramikler verilebilir. Önemli bir yapı malzemesi olan seramik, kırıldığında kullanılmayarak atılmaktadır. Birçok seramik henüz üretim aşamasında fabrikada ya da nakliyeler sırasında kırılmaktadır. Bu kırılan seramiklerin kontrol edilmesi ve düzenli olarak depolanması ile düşük maliyetle

seramik kullanımı sağlanabilir. Birçok banyo, tuvalet ve mutfak gibi ıslak hacimler bu ürünlerle dekoratif bir şekilde yeterli yalıtımı sağlayarak uygulanabilmektedir.



Şekil 3.106 Kırık Seramik Parçaları [157]

▪ Yapı Atıklarının Değerlendirilmesi



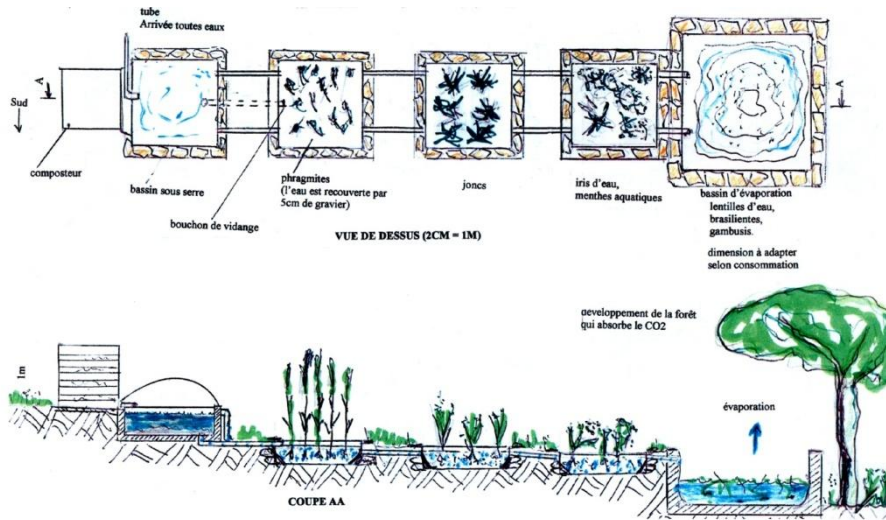
Şekil 3.107 İdrarın Ayırıştırılması (Bozza, 2009)

Bu sistemlerden biri idrarın arıtılarak yeniden kullanılma ve dışkının da kurutularak kireçle birlikte sündürülüp hacminin azaltılarak yapıdan atılmasıdır. Kanalizasyon alt yapısı olmayan bölgeler için alternatif bir çözüm önerisidir. Bu sistemle, klozete adapte edilen bir sistemle, idrarın ayırıştırılması ve birkaç işlemle süzülerek tekrar kullanılması amaçlanmaktadır. Süzüm işleminde, bazı çakıllar, kumlar ve bitkilerden faydalanılmaktadır. Ayrıca yağmur suyu ya da çiçeklik gibi elemanlar da bu sisteme bağlanabilmektedir.



Şekil 3.108 Sistem İçin Gerekli Elemanlar (Bozza, 2009)

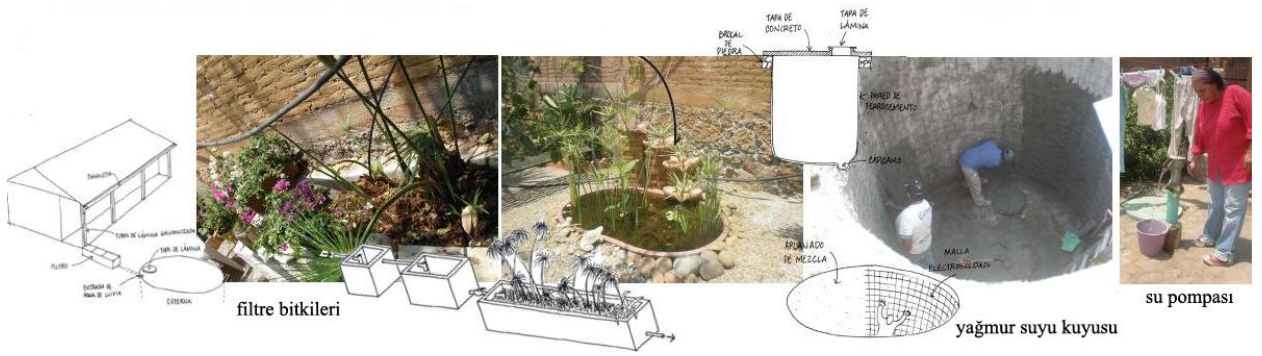
Şekil 3.115’de klozete adapte edilmiş aparat görülmektedir. İdrar kanalı ayrılmıştır. Ayrıca atık kâğıdın depolanacağı bir kova, temizlik için su ve dışkı için kum ve kireç bulunmaktadır. Kum ve kireç dışkının kokmamasını ve hacim olarak küçülmesini sağlamaktadır. Belirli aralıklarda depo temizlenip bakımı yapılmalıdır. Bu şekilde, altyapısı olmayan bir bölgede bu sistem sayesinde altyapı çözülebilmektedir. (Bozza, 2009)



Şekil 3.109 Oluşturulan Bitki ve Bakteri Havuzları İle İdrarın İçme Suyuna Dönüştürülmesi (Rosell, 2007)

Şekil 3.116’da görünen tuvalete bu sistem, oluşturulan bitki ve bakteri havuzları ile belirli bir sürede idrarın içme suyuna dönüşmesi sağlanabilmektedir. Bu sistem, 5 kişilik bir kullanıcı için hazırlanmış düzenektir. Birinci havuzda sera etkisi gören bir havuz bulunmaktadır, ikinci havuzda 5 cm’lik çakıllar bulunmaktadır. Dördüncü havuza nane bulunmaktadır. Son havuza da buharlaşma yaşanmaktadır. Tüm bu sistemdeki bakteri ve canlılar için gerekli ortam sıcaklıkları sağlanmalıdır. (Rosell, 2007)

■ Yağmur Suyunun Ayırıştırılıp Kullanılması



Şekil 3.110 Yağmur Suyunun Ayırıştırılıp Kullanılması Aşamaları (Bozza, 2009)

Bu sistemle, eğimli çatının bir noktasından toplanan yağmur suyu, çiçeklik içerisinde yer alan bitki filtrasyonundan geçtikten sonra hazırlanan kuyunun içerisine girmektedir. Pompa ile su temizlik amaçlı olarak kullanılabilir. Kuyunun bir bakım kapağı bulunarak, belirli dönemlerden bakımı yapılmalıdır. Kuyu dairesel formda köşe oluşturmaktan hazırlanarak, bakterilerin üremesini önlenir. (Bozza, 2009)

4. TÜRKİYE’DEKİ YOKSULLARIN BARINMA İHTİYACI ve YOKSUL KESİM İÇİN YAPILAN KONUT ve YERLEŞME ÖRNEKLERİ

4.1. Türkiye’de Barınma Sorunu:

Genel anlamı ile konut, insanoğlunun barınma gereksinimini karşılamak için bir araçtır diyebiliriz. Özellikle günümüzde kentleşmenin kontrol edilemez bir boyutta hızlanması ile birlikte, barınma gereksiniminin karşılanmasında önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Konut (Barınma) sorunu başta nüfus artışı ve hızlı kentleşme olmak üzere, ekonomik ve toplumsal etkenler adına farklı boyutlar kazanabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bu sorun, sınırlı olanaklar nedeniyle daha güçleşmektedir.

Barınma ihtiyacı (Konut sorunu) bir ülkede yaşıyan ailelere veya bireylere barınma gereksinimlerini karşılayacak konutun sağlanamamasıdır. Konut açığı bir ülkede ya da yerleşmedeki mevcut konut sayısının, ihtiyaç duyulandan az olmasına denir. R. Keleş’e göre konut açığını : ‘ Konut birimleri sayısının, konut gereksinmesi duyan ev halkı birimlerinin istemde bulundukları konut birimlerinin sayısından az olması durumudur.’ (Keleş, 1998) Fakat kimi zaman, konut sayısı fazla gibi görünse de yapıların nitelikleri bakımından konut açığı vardır denebilmektedir. Duruma daha detaylı bakıldığında, konut gereksiniminin yanı sıra, mekân, kalite ve alt yapı unsurlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Daha büyük ölçekte bakıldığında da sağlıksız kentleşme sorunun temelini oluşturmaktadır.

Buradan da anlaşılacağı üzere konut sorununun bazı durumlarda niceliksel bir içerikten çok, niteliksel bir sorun olduğudur. Örnek olarak gelişmekte olan bir ülkeden yoksul bir insan niteliksiz olsa da basit bir gecekonduyla gereksinimini karşılayabilmektedir. Ülkede nitelikli konut sayısının istenilenden az olması, kira ve satış bedellerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum birçok kişinin istenilen yaşam şartlarında yaşayamaması ve yaşayanların bir bölümünün yüksek kira bedeli ödemesi anlamına gelmektedir.

Arzu edilen nitelikli konutlar, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine ve zaman bağlı olarak değişebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kaynakların kullanılması adına önemlidir. Konut sorunu hem toplumsal hem de ekonomik içerik taşımaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere biri olan Türkiye’de özellikle 1950 sonrasında hızlı ve düzensiz yapılaşmayla birlikte konut açığı sorunu ilk kez gündeme gelmiştir. Sanayileşme ve makineye bağlı tarımın gelişmesine bağlı olarak kırsaldan kente doğru olan göç ve yaşam şartlarının gelişmesine bağlı olarak artan nüfus sayısı, konut açığını kaçınılmaz kılmıştır. Katlanarak büyüyen konut ve kentleşme sorunları henüz çözüme kavuşturulamamıştır. Sanayileşme

süreci tamamlanamadığından kentleşme oranındaki artış sürmektedir.

Hükümetin gerçekleştirdiği organizasyonla Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlanan Konut Müsteşarlığı'nın yaptığı '2000-2010 Türkiye Konut İhtiyacı Araştırması'na göre, Türkiye'de, konut sektöründe nicelik değil, nitelikten kaynaklanan bir sorun yaşanmaktadır. Kaçak yapılaşma nedeniyle büyük şehirler dâhil genel olarak konut fazlalığı bulunan Türkiye'de, 2000 yılında sadece 7 ilde (Aksaray, Ardahan, Bitlis, Hakkâri, Kars, Kırıkkale ve Sakarya) konut açığı bulunmaktadır. Türkiye'de konut açığının büyük bir bölümü gecekondu ve ruhsatsız yapılarla karşılandığı için asıl sorunun nitelik sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Sadece yapı inşaat izinlerine bakıldığında bile Türkiye'deki kaçak yapılaşmanın boyutunun yüzde 40 düzeyinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (Eski Adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü - DİE) 2000 yılı nüfus ve konut sayımı verilerinden yararlanılarak yapılan araştırmaya göre, 2000 yılında Türkiye'deki il ve ilçelerde olmak üzere, 13 milyon 597 bin 676, toplamda ise 16 milyon 235 bin 830 adet konut bulunmaktadır.

İl ve ilçelerde konutlar dikkate alınarak yapılan araştırmada, kentsel kesimden bulunan 13 milyon 597 bin 676 konut stokunun 8 milyon 366 bin 428 inşaat ruhsatı, 4 milyon 524 bin 170 yapı kullanım izni bulunmaktadır. İnşaat izni bulunan yapıların da ancak %54 gibi bir oranı kullanım izni alabilmiştir.

Araştırmanın sonucunda 2000 yılında kentsel alanlarda konut ihtiyacının 10 milyon 906 bin 367 olarak belirlenmiştir. Nüfus verileri ile hareket edildiğinde, 2000 yılı itibarıyla Türkiye'nin kentsel bölgelerinde 2 milyon 691 bin 309 adet konut fazlası görünmektedir. Fakat inşaat ruhsatları dikkate alındığında, bu fazlalık 2 milyon 539 bin 939 adetlik, yapı kullanım izinleri dikkate alındığında da 6 milyon 382 bin 197 adetlik açığa dönüşmektedir. [158] Yalnızca İstanbul'daki ruhsatlı konut açığı 1 milyon 242 bin olarak belirtilmiştir.

Bu araştırmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) konutu şu şekilde tanımlamıştır: 'Etrafı kapalı, tavanı örtülmüş, bir aile veya bir grup insanın diğer fertlerden ayrı olarak yaşamasına imkân sağlayan, doğrudan doğruya sokağa, koridora veya genel bir yere açılan, müstakil kapısı olan bina veya binanın bir bölümü.' Bu tanımda konutların yaşam kalitesinden söz edilmediği için değerlendirmeye alınan konutların niteliksel özellikleri anlaşılamamaktadır.

İnşaat ruhsatlarına bakılarak hesaplanan 2 milyon 539 bin 939 adetlik konut açığı dikkate alınarak yapılan hesaplama göre, nitelikli konut ihtiyacının karşılanması için gerekli kaynak ise asgari 60 katrilyon liraya ulaşmaktadır. Bu ücret mevcut betonarme sistem ve mevcut alt

yapılar düşünülerek hesaplanmıştır. Konut açığının genellikle yoksul ve orta gelirli sınıfın olduğu düşünülürse mevcut sistemle bu açığı kapatmak oldukça güç ve maliyetlidir. Devlet kaynaklarının bir bölümü bu amaç için ayrılrsa da halkın bu yöndeki talebi ve üstleniciliği önem kazanmaktadır.

Ayrıca, Türkiye'deki sosyal ve ekonomik politikaların güvensizliği nedeniyle birçok insan, konutu sadece barınma ihtiyacını gidermek için değil, bir yatırım aracı olarak görmektedir. Kazancını konut alımıyla değerlendirmeye çalışılması, konut satın alım ve kira ücretlerinin artmasına neden olmaktadır. Özellikle yoğun yerleşim bulunan kent merkezlerinde konut kira ve satın-alım ücret beklentilerinin çok üzerine çıkarması, kent çevresindeki banliyölerde kaçak yapılaşmayı tetiklemektedir.

Son olarak, Türkiye'nin doğal afet gerçeği olan depremle birlikte bir andan konut açığında büyük boyutta boşluklar meydana gelebilmektedir. Yakın tarihte Türkiye'de meydana gelen depremler sonucunda; 20 Haziran 1943 Adapazarı-Hendek Depremi'nde depremde yıkılan ya da onarılamayacak kadar zarar görmüş yapı sayısı 5975, 1 Şubat 1944 Bolu-Gerede Depremi'nde 9422 yapı yıkılmış, 8206 yapı ağır hasara uğramış, 26 Mayıs 1957 Bolu-Abant Depremi'nde 5000 yapının ağır hasar görmüş, 22 Temmuz 1967 Adapazarı Depremi'nde 5569 yapı ağır hasarlı, 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi'nde 11.472 konut ağır hasarlı ve son olarak 12 Kasım 1999 Düzce Depremi'nde 26.704 ağır hasarlı olarak kullanılmaz hale gelmiştir. (Özmen, 2000) Giderek artan ağır hasarlı sayısı bize gelişen kentlerimizin ne kadar sağlıklı ve nitelişiz geliştiğinin bir göstergesidir. Ansızın yakalayan ve zengin fakir ayırt etmeden evsiz bırakan doğal afetler, nitelişiz yapılmış her türlü konutu tamamen kullanım dışı bir hale getirmektedir.

Türkiye'de konut sahipliği oranı % 68.3'tür. Türkiye'ye benzer oranda olan ülkeler arasında İtalya (%67.4), Lüksemburg (%66.6) bulunmaktadır. En yüksek oranlar sosyalist blok ülkelerinde bulunmaktadır. 1990 yılı sonrasında devlet yaptığı konutları kullanıcılarına düşük ücretler karşılığında satmıştır. Örnek olarak, Kazakistan (%93.2), Moldovya (%92.2), Makedonya (%95.2) ve Bulgaristan (%92.2) dir. Avrupa'da konut sahibi olma oranları ise ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir. İngiltere (%71.3), Fransa (%56), Almanya (%42.2) ve İsveç (%39.9) luk bir oran bulunmaktadır. (UNECE, 2004) Bayındırlık Bakanlığı'nın 2007 Konut Yapı Stoku Raporuna göre; Ocak 2008 yılında, 17 milyon 500 bin konut sahibi sayısı, 54 milyon nüfusu temsil ederek, 10,8 milyon ailedir. 16 milyon kadar Türk nüfus 3 milyon 767 bin konutta kiracı olarak oturmaktadır.

2000 yılında elde edilen veriler doğrultusunda kanalizasyon alt yapısı olan binaların toplam

bina sayısına olan oranı %68.8'dir. Binaların %89.6'sı şehir şebekesinden taşınan su şebekesi ile bağlantılıdır.

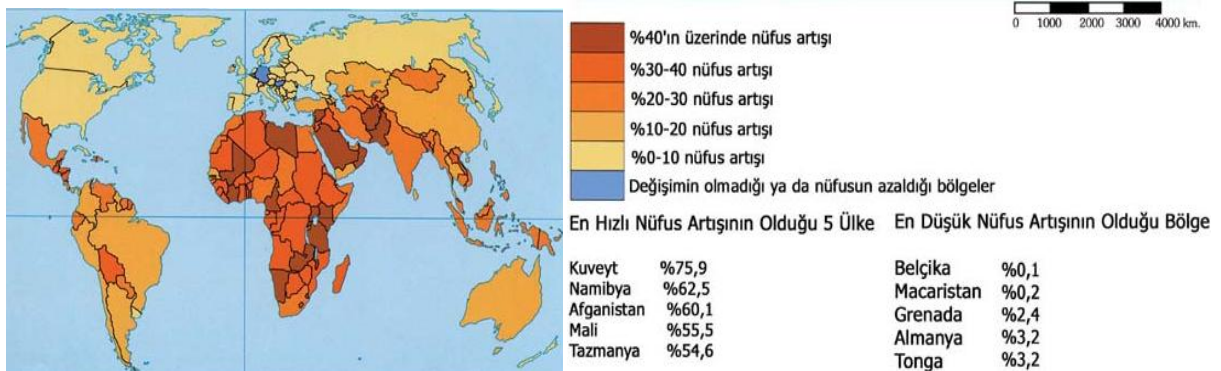
1984-2000 yılları arasındaki zaman diliminde bina sayısı %78.6 oranında artmıştır. Ayrıca Türkiye'deki konutların %96.6'sı özel mülkiyetin malı iken, sadece %3 lük kısım kamuya aittir.

Sonuç olarak, Türkiye'de giderek artan gelişmiş düzeyiyle birlikte, insan ömrünün uzaması, aile yapısının küçülmesi, hane halkı sayısının azalması ve yaşam standartlarındaki yükselmeler, özellikle kentsel alanlarda nitelikli konuta olan ihtiyacı daha fazla arttırmıştır. Türkiye'de kentlerin düzenli olarak gelişebilmesi ve barınma ihtiyacının sağlıklı bir biçimde çözebilmek için daha farklı altyapı ve inşaat sistemleri ile çözülebileceği açıktır. Türkiye'nin gelişim alanları, ekonomik ve yerel kaynakları iyi değerlendirilip, geleceğe ilişkin demografik veriler sonucunda bir çözüm modeli oluşturulmalıdır.

4.1.1. Türkiye'nin Demografik Verileri:

Dünya genelinde artan nüfus artışı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yüksek oranda devam etmektedir. Dünya üzerinde en yüksek nüfus artış oranı Afrika Kıtası'ndadır. Asya Kıtası da önemli nüfus artışlarının yaşandığı bir kıtadır. Özellikle Çin ve Hindistan'daki nüfusun hızla artışı dünyanın dengesini değiştirmektedir. Avrupa Kıtası'nda ise nüfus artışı %0-10 aralığındadır. Bazı bölgelerde artış %0'dır ve genç nüfus giderek azalmaktadır. 2008 yılındaki ölçümlere göre Türkiye'de nüfus artış hızı %13,1 olarak ölçülmüştür. Dünya'daki nüfus artış oranlarına göre orta, orta-alt bir nüfus artışı bulunmaktadır.

Türkiye'nin 1997 – 2006 yılları arasındaki on yıllık dönemdeki nüfus artış oranı, doğum-ölüm oranları ve 2000 yılındaki kentsel nüfus oranı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tabloda da görüleceği gibi düzenli olarak yavaşlayan bir artış söz konusudur. Ölüm oranı ise yavaşlamaktadır.



Şekil 4.1 Dünya Üzerindeki Nüfus Artış Hızları [159]

Göstergeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Nüfus Artış Hızı (%o)	14,7	14,4	14,1	13,8	13,5	13,2	12,9	12,6	12,3	12,1

Çizelge 4.1 Türkiye’de Son On Yıla Göre Nüfus Artışı (TÜİK)

Göstergeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kabaca Doğum Hızı (%o)	21,4	21,1	20,7	20,3	20,0	19,6	19,3	19,0	18,7	18,4

Çizelge 4.2 Türkiye’de Son On Yılda Kabaca Doğum Oranları (TÜİK)

Göstergeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kabaca Ölüm Hızı (%o)	6,6	6,7	6,6	6,6	6,5	6,5	6,4	6,4	6,4	6,3

Çizelge 4.3 Türkiye’de Son On Yılda Kabaca Ölüm Oranları (TÜİK)

31 Aralık 2008 tarihinde yapılan son nüfus belirlemelerine göre, Türkiye nüfusu 71.517.100 kişidir. Nüfusun 35.901.154’ünü erkekler, 35.615.946’sını ise kadınlar oluşturmaktadır.



Şekil 4.2 Türkiye’deki Nüfus İllere Bağlı Olarak Nüfus Yoğunluğu (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Hazırlanmıştır.) (TÜİK) [160]

2008 yılı verilerine göre 81 ilden; 55 ilin nüfusu artarken, 26 ilin nüfusu azalmıştır. Nüfus artış hızı en düşük olan ilk üç il; Bilecik (%o -53,5), Kütahya (%o -31,4) ve Isparta (%o -29,9)’dır. 81 il içinde nüfus artış hızı en yüksek olan ilk üç il ise sırasıyla; Yalova (%o 82,6), Tekirdağ (%o56,6) ve Hakkâri (%o 48)’dir

Dönem	Kırsal Nüfus Oranı	Kentsel Nüfus Oranı
1927	%83.8	%16.2
1955	%77.5	%22.5
1975	%57.4	%42.6
1990	%43.7	%56.3

Çizelge 4.4 Geçmiş Dönemlere Ait Kırsal- Kent Nüfus Oranları (Gümüş)

Kentleşmenin hızla devam ettiği Türkiye’de 2000 yılında %59,25 olan kentsel nüfus oranı 2008 yılında %75’e yükselmiştir. % 75’lik kısım il ve ilçelerde yaşamını sürdürmektedir. İl ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus oranının en yüksek olduğu il % 99 ile İstanbul, en düşük olduğu il ise % 32,2 ile Bartın olarak saptanmıştır. İstanbul, Türkiye’nin en kalabalık kentidir. 2008 verilerine göre Türkiye nüfusunun %17,8’i İstanbul’da ikamet etmektedir. Sürekli olarak iç göçlerle beslenen İstanbul’da her geçen yıl biraz daha kalabalıklaşmaktadır. Bu orana göre; İstanbul’da 12.697.164 kişi ikamet etmektedir. (TÜİK) [161] Dünya’nın gelişmesine devam eden megakentleri arasında gösterilmektedir. Toplam nüfusun sırasıyla; % 6,4’ü Ankara’da, % 5,3’ü İzmir’de, % 3,5’i Bursa’da, % 2,8’i ise Adana’da ikamet etmektedir.

Türkiye’de yavaşlayarak artan nüfus oranları dikkate alınarak düzenlenen raporda, TÜİK’ in tahminlerine göre, 2000-2010 döneminde kentsel nüfus artışı 10 milyon 970 bin 493 olarak öngörülmektedir. Buna bağlı olarak, 2010 yılına kadar, hane halkı büyüklükleri ve nüfusa bağlı olarak 2 milyon 860 bin 343 konuta ihtiyaç duyulacağı ön görülmektedir.

Gelecek için yapılan nüfus tahminleri 2050 senesi için yapılmaktadır. 2007 yılında 73 milyon 875 kişi olan Türkiye nüfusu, TÜİK tahminlerine göre 2050 yılında 96 milyon 498 bine ulaşacaktır. [162] 2050 yılında Türkiye’deki nüfus artışının duracağı ve giderek gerilemeye başlayacağı düşünülmektedir. Farklı bir araştırmada, Türkiye’nin nüfus artış hızı 2020’de yüzde 0,8’e, Cumhuriyetin 100’üncü yılı olacak 2023’de yüzde 0,7, 2030’da yüzde 0,5’e 2035’te yüzde 0,3’e gerileyeceği düşünülmektedir. 2040 yılına gelindiğinde ise Türkiye nüfusu yüzde 0,2’lik artış hızıyla birlikte 88 milyon 629 bin kişi olacağı tahmil edilmektedir. 2046’da nüfus artış hızı yaklaşık sıfır seviyesine düşecek ve 89 milyon 165 kişi olacaktır. Türkiye nüfusu 2047’den itibaren ise gerileyecektir. 2047 yılında nüfus artış hızı eksi yüzde 0,00052’ye düşecek ve ülke nüfusu 89 milyon 161 kişiye inmesi beklenmektedir. 2050 yılında ise eksi yüzde 0,000958’lik nüfus artış hızıyla ülke nüfusu 88 milyon 986 bine gerilemeye başlayacaktır. [163] Yine bu araştırmanın sonucunda da gelecekte Türkiye’nin nüfusunun hiçbir zaman 100 milyona ulaşamayacağı belirtilmektedir.

4.1.2 Türkiye’de Yoksulluk Kavramı ve Verileri:

Bir bölgenin ya da ülke için yoksulluk bilgilerinin ölçülebilmesi için en temel veri kaynağı, hanehalklarının gelir, harcama ve sosyal durumlarına ilişkin bilgilerin derlendiği, hanehalkı gelir ve harcamaları araştırılması gerekir. Türkiye’de ilk olarak bu yönde çalışma, 1987 ve 1994 yıllarında TÜİK ve Dünya Bankası Uzmanları tarafından yapılmıştır. Hanehalklarının gelir ve harcamaları üzerinden yapılan bu araştırma 1999 yılında Dünya Bankası tarafından ‘Türkiye: Ekonomik Reformlar, Yaşam Standartları ve Sosyal Refah Araştırması’ adıyla yayımlanmıştır.

2002 yılında Türkiye İstatistik Kurumunun hanehalkı bütçe araştırma verileri dikkate alınarak Türkiye’de yoksulluğun profili, nedenleri ve sonuçları üzerine Dünya Bankası ile birlikte ortak bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor ‘2002 Yoksulluk Çalışması’ adıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Harcamalara dayalı olarak hazırlanan bu rapor her yıl düzenli olarak yayınlanmaktadır.

2007 yılındaki TÜİK araştırma sonuçlarına göre nüfusun % 18’i, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin % 50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluk riski altındadır. Kentsel ve kırsal yerler için ayrı ayrı hesaplanan yoksulluk sınırlarına göre, kentsel yerlerde bu oran % 14,7 iken, kırsal yerlerde % 15,1’dir. 2007 yılı sonuçları eşdeğer hanehalkı gelirine göre nüfusun % 20,6’sının yoksulluk sınırının altında olduğunu göstermektedir.

Diğer bir başlık olan, Kurumsal olmayan nüfusun yaşam koşulları göstergelerine göre yoksulluk durumu şu şekildedir;

- %60,8’i kendi konutlarında oturmaktadır.
- %39,1’inin oturduğu konutta ‘sızdıran çatı, nemli duvarlar, çürümüş pencere çerçevesi vb.’ sorunlar söz konusudur.
- %39,8’inin oturduğu konutta ‘yalıtımdan dolayı ısınma sorunu’ yaşanmaktadır.
- %55,5’inin hanesinin taksit ödemeleri ve borçları (konut alımı ve konut masrafları dışında) bulunmakta, bu borç ödemeleri, % 23,3’ünün hanesine çok yük getirmektedir.
- % 70’den fazlasının hanesi, ekonomik nedenlerle; “evden uzakta bir haftalık tatili”, “beklenmedik harcamalarını” ve “yıpranmış ve eskimiş mobilyalarını yenileme ihtiyacını” karşılayamamaktadır.

Son araştırma olan Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2008 haber bülteninde yayınladığı yoksulluk çalışması sonuçları, Türkiye’nin son dönemine ait önemli ipuçları vermektedir. 2008 yılında hanehalkı bütçe araştırması ile elde edilen yoksulluk göstergeleri yeni nüfus

projeksiyonlarına göre revize edilerek sunulmuştur. Uzmanlarına göre hanehalkı tanımı, aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya konutlarda, aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur.

TÜİK araştırmalarında yoksul kelimesi; ‘İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımlamak mümkündür. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder.’ diye tanımlamaktadır. Mutlak yoksulluk için; ‘Hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir.’ derken, Göreli yoksulluğu; ‘ Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı göreli anlamda yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir.’ diyerek özetlemiştir.

Bu tanımlara ve verilere bağlı olarak, 2008 yılında Türkiye’de bireylerin yaklaşık %0,54’ü yani 374 bin kişi, sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, %17,11’lik 11.933 bin kişi gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Araştırmada kentsel alan tanımı için ‘20.001’den fazla olan yerler için kullanılmıştır. Kırsal alan tanımı için ise ‘Nüfusu 20.000’den az olan yerleşim yerleri.’ denmiştir. 2007 yılında kırsal kesimdeki yoksulluk oranı %34,8 iken bir yıllık süreçte yani 2008 yılında bu oran %34,62’ ye gerilemiştir. Diğer yandan kentsel alanlardaki yoksulluk oranı 2007 yılında %10,36’dan 2008 yılında %9,38’e düşmüştür. Kentsel alanlardaki yoksulluk oranı daha hızlı şekilde artmaktadır. TÜİK araştırmaları, kırsal yerleşimlerdeki insanların yoksulluk riskinin kentsel alanda yaşanlardan daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

TÜİK’in hanehalkının büyüklüğüne göre yapılan araştırmasında, hanehalkı büyüdükçe yoksulluk oranının yükseldiği ortaya çıkmıştır. Örneğin, 2008 yılındaki ölçümlere göre hanehalkı sayısı 3 veya 4 olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranları %8,48 iken, 7 olan hanelerde yoksulluk oranı %38,2’dir. 7 ve daha fazla olan hanelerde bu oran %26,95 iken kırsal kesimlerde bu oran % 54,03’dür.

Hanehalkı türüne bakımından incelendiğinde, çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin

yoksulluk oranı % 15,42 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 8,76'ya düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 21,79 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel yerlerde çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 9,14 iken kırsal yerlerde bu oran % 33,77'dir.

Ayrıca fertlerin çalışma durumlarına göre de yoksulluk farklılık göstermektedir. 2008 yılındaki ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı %5,93 iken, yevmiye usulü çalışanlarda bu oran %28,56, işverenlerde %1,87, kendi hesabına çalışanlarda % 24,10 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise %32,03 olmaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na ait 2010-2012 tarihleri arasını kapsayan, 'Orta Vadeli Program' da, 'Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele' başlığının altında, Türkiye'deki yoksulluk sorununa çözüm aranmaya çalışılmıştır. Yoksul ve sosyal dışlanma riski altında bulunan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayat katılımlarının artması, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanması amaç olarak belirlenmiştir. (DPT, 2009) İzlenecek politikalardan iki tanesi yoksullukla mücadele hakkındadır:

- Yoksullukla mücadele kapsamındaki hizmetlerde, yoksulluğun nesiller arası aktarımını ve yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyecek uygulamalara ağırlık verilecektir.
- Yoksulluğu azaltmaya yönelik transferler daha etkin hale getirilecektir.

Sonuç olarak, tüm bu veriler doğrultusunda, nedenler iyi saptanıp, çözüm arayışları sürmelidir. Çalışmalar sadece kâğıt üzerinde kalmayıp, somut atılımlar gerekliliği ortaya koymaktadır.

4.1.3 Türkiye'de Göç Hareketleri ve Sonuçları

Türkiye'de 1950'li yıllarda gelişen dengesiz sanayileşme nedeniyle bölgeler arasında kalkınma farklılıklarının oluşmasına neden olmuştur. Kalkınma farklılıkları, iç göçlerin yaşanması kaçınılmaz kılmıştır. Kentleşme süreci, bölgenin toplumsal ve ekonomik gelişmişlik düzeyine göre farklı yapılanmalar gösterirken, diğer taraftan kentlerin sınırlı olanakları, artan göç hareketlerini karşılayamamıştır. Bunun sonucunda özellikle kentsel olanaklar, yoğun göç karşısında konut problemi açısından büyük açıklar vermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından 1950 yılına kadarki zaman diliminde kentsel nüfus oranı %25 altında kalmıştır. Özellikle 1950'den itibaren makineli tarımın devreye girmesi ile

göç kentleşme hızlanmıştır. 1980 yılında eşitlenen kırsal ve kentsel nüfuslar, 1985 yılından itibaren kentsel nüfus kontrolsüz bir artışın içerisine girmiştir. 1950-1997 yılları arasındaki dönemde, Türkiye'nin toplam nüfus sayısı üç kat bir artış gösterirken, göçlerle birlikte gelen kentsel nüfus sekiz kat artmıştır.

Yerleşim Yerleri	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Şehirden Şehre (%)	1.752.812 48.90	2.146.110 56.18	3.359.357 62.18	3.867.979 57.80
Köyden Şehre (%)	610.067 17.02	860.438 22.53	969.871 17.95	1.168.285 17.46
Şehirden Köye (%)	692.828 19.33	490.653 12.84	680.527 12.60	1.342.518 20.06
Köyden Köye (%)	528.709 14.75	322.709 8.45	392.935 7.27	313.481 4.68
Toplam Göç	3.584.421	3.819.910	5.482.690	6.692.263

Çizelge 4.5 Dönemlere Göre Türkiye'deki Yerleşim Yerleri Arasındaki Göç Eden Nüfus Oranı (TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, 2004)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, her dönemde en fazla göç hareketi şehirden şehre yaşanan göçlerdir. Köyden köye olan göçler azalarak devam etmektedir. Tabloda en ilgi çekici değişim 1995-2000 yılları arasında kentsel alanlardan köye doğru olan göç hareketi olmuştur. Bir önceki dönem aralığının iki katı kadar bir göç yaşanmıştır.

TÜİK araştırmalarına göre en fazla göç alan bölge Marmara Bölgesi (özellikle İstanbul) ve en fazla göç veren bölgeler Batı-Doğu Karadeniz Bölgeleridir. Akdeniz Bölgesi'ndeki net göç hızı sıfırdır. 2000 yılındaki araştırmada ayrıca, göç nedenleri araştırılmıştır. İller arasında göç eden nüfusun %20'si iş arama-bulma, %13,2'si tayin ve atamalar, %26'sı hane fertlerinden biri nedeniyle göç ederken, %11'lik oran ise eğitimden dolayı göç etmiştir. Buna ilave olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki terör hareketi nedeniyle birçok göç olayı yaşanmıştır. (DPT, 2009)

Türkiye'de en fazla göç alan il İstanbul'dur. Türkiye'nin Nüfusunun %15'i İstanbul ilinde yaşamaktadır.

1927 yılında Türkiye'de bir kilometre başına düşen kişi sayısı 18 civarında iken, 2000 yılında sayım sonuçlarına göre 88'dir. İstanbul ilinde ise 1928 gibi yüksek bir orandır. Kişi sayısı İzmir'de 281 ve Ankara'da 163'dür. İstanbul'da nüfus yoğunluğu %90,69'dur. Kentleşme olarak yüksek bir orana sahip olan İstanbul, gelişmişlik düzeyi açısından incelendiğinde daha

alt sıralarda yer bulmaktadır. Bu da bize düzensiz göç olgusunun kentin sahip olduğu olanakları kısırlaştırdığını göstermektedir.

Bölge Düzeyi	2000 Yılı İkametgâh Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Toplam	60.752.995	4.098.356	4.098.356	0	0,0
İstanbul	9.044.859	920.955	513.507	407.448	46,1
Batı Marmara	2.629.917	240.535	172.741	67.794	26,1
Ege	8.121.705	518.674	334.671	184.003	22,9
Doğu Marmara	5.201.135	432.921	351.093	81.828	15,9
Batı Anadolu	5.775.357	469.610	378.710	90.900	15,9
Akdeniz	7.726.685	413.044	410.316	2.728	0,4
Orta Anadolu	3.770.845	205.108	300.113	- 95.005	-24,9
Batı Karadeniz	4.496.766	219.008	450.799	-231.791	-50,3
Doğu Karadeniz	2.866.236	151.193	227.013	- 75.820	-26,1
K. Doğu Anadolu	2.202.957	144.315	256.922	-112.607	-49,8
Orta Anadolu	3.228.793	170.568	280.156	-109.588	-33,4
G. Doğu Anadolu	5.687.740	212.425	422.315	-209.890	-36,2

Çizelge 4.6 Türkiye İstatistiksel Bölgelerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı, 2000 (TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları)

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na ait 2010-2012 tarihleri arasında kapsayan, 'Orta Vadeli Program' da göçe sebep olan nedenlere karşı da bazı kararlar alınmıştır. 'Bölgesel Gelişmişlik ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıklarının Azaltılması' üzerinde durulmuştur. Göç hareketlerinin kontrolü ve bölgelerdeki nüfusun dengeli dağılımının sağlanması ve düzenli kentleşme için izlenecek politikalar belirlenmiştir. Ayrıca kırsaldaki yaşam standartlarını yükseltilmesi diğer taraftan da bölgeler arasındaki rekabet düzeyinin artırılarak, istihdam ve verimlilik amaçlanmıştır. (DPT, 2009) Bu politikalara göre;

1. Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi

- I. Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde eşgüdümü sağlamak ve alt ölçekli plan ve stratejilere genel bir çerçeve oluşturmak üzere Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi hazırlanacaktır.
- II. Merkezi politikalar ile bölgesel gelişme politikaları arasında planlama, uygulama ve izleme bakımından uyum ve koordinasyonu sağlayarak yönetişimi geliştirmek amacıyla Bölgesel Gelişme Komitesi kurulacaktır.
- III. Bölgesel plan ve programların uygulanabilirliği gözetilecek, mevcut entegre bölgesel gelişme planları, kalkınma ajanslarının katkısıyla, uygulanabilir programlara ve/veya eylem planlarına dönüştürülecek, çeşitlendirilmiş finansman imkanları sunan tutarlı bir kaynak tahsis planlaması yapılacak, izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturulacaktır.
- IV. Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin mevcut ajanslarla birlikte geliştirilmesi sağlanacaktır.
- V. Cazibe merkezlerini destekleme programları yaygınlaştırılacaktır.
- VI. Müzakere sürecinin ilerlemesine bağlı olarak, AB bölgesel gelişme politikalarına uyum ve yapısal fonların kullanımına hazırlık için stratejik bir çerçeve oluşturulacaktır.

2. Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması

- I. Krizin olumsuz etkilerini azaltmak ve kriz sonrasında oluşacak yeni küresel ekonomik şartlara tüm bölgeler itibarıyla uyum sağlamak için kalkınma ajanslarından azami düzeyde yararlanılacaktır.
- II. Bölgesel düzeyde rekabet gücü taşıyan sektörlerle odaklanarak ve yerel girişimleri öne çıkararak; yenilik faaliyetlerini destekleyen, verimlilik ve istihdamı artıran, ulusal ve uluslararası rekabet avantajı ve işbirliği imkânı sağlayan kümelenme politikaları geliştirilecek, buna uygun bir yönetim ve destekleme mekanizması kurulacaktır.
- III. Yerel uzmanlaşmaya dayalı ve üniversite-iş dünyası işbirliğini merkeze alan, model nitelikte bölgesel inovasyon altyapısı hazırlanacaktır.
- IV. Bölgesel potansiyeli ve yerel işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan ve yerel düzeyde ekonomik dönüşümü destekleyen girişimcilik ve işletme modelleri oluşturulacaktır.

Programın 4. Maddesinde de kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması ve göç hareketlerinin

azaltıcı kararlar alınmıştır.

4. Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması

- I. Kırsal Kalkınma Planının uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yapılar oluşturulacaktır.
- II. AB Kırsal Kalkınma Programının (IPARD) uygulanacağı illerde, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) İl Koordinatörlükleri söz konusu programı yürütecektir. Bu illerde kalkınma ajansları tarafından yürütülecek tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik programlar ile TKDK'nın uygulamaları arasında uyum sağlanacaktır.
- III. Tarım sektörünün yeniden yapılanma sürecinde, sosyal ve ekonomik risklerin azaltılması için istihdam odaklı kırsal kalkınma projeleri hayata geçirilecektir.
- IV. Kırsal kalkınma uygulamalarında mahalli idare ve birliklerinin teknik, mali ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.
- V. Zorunlu nedenlerle (doğal afet, terör vb.) yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara, kendi istekleri doğrultusunda, eski veya yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
- VI. Kırsal alanda yerleşme ve yapılaşmaya ilişkin usul ve esaslar, yöresel koşullara uygun, doğal, tarihi ve kültürel çevreyi koruyacak, afetlere karşı duyarlılığı artıracak, kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılayacak ve yaşam kalitesini artıracak içerikte hazırlanacaktır.

İncelenen araştırmalar sonucunda, kırsalda yaşanan yoksulluk riskinin kenttekine oranla daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Yoksulluk hanehalkı sayısı ile doğru orantılı iken, yoksulluk ile eğitim arasında ise ters orantı bulunmaktadır.

4.2 Türkiye’de Kentleşme Süreci, Çözüm Arayışları ve Konut Politikaları

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar değişen ve gelişen Türkiye Cumhuriyeti için barınma gereksinimi önemli bir problem olmuştur. Birçok kanun, tasarı ve konut politikaları ile çözüm arayışları sunulmaya çalışılmıştır. Özellikle 1950 sonrasında, hızlı kentleşme ve sanayileşme döneminde, problemin belirginleşmiş ve 1980 sonrasında farklı bir boyuta ulaşmıştır. 2003 sonrasında hükümetin aldığı acil eylem planları ile bu yöndeki yetkiler artırılıp somut adımlar atılmaya çalışılmıştır.

4.2.1 Türkiye’de Cumhuriyetin İlânından Sonra Kentleşme (1920- 1945)

Cumhuriyetin ilanından sonra, yapılanma sürecine giren Türkiye Cumhuriyeti, İstanbul ve

İzmir kentleri haricinde tüm ülkenin gelişmesini amaçlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok ülke yaralarını sarmaya çalışırken, belirsizlikler devam etmiştir. Bu dönemde dünya üzerindeki ekonomik kriz Türkiye’yi de etkilemiştir. Bu nedenle çözümler ülke içinde aranmaya çalışılmış içine kapanık bir politika izlenmiştir. Ülkenin kurulması ile devletin yönettiği sanayileşmeye önem verilmiştir.

Öncelik olarak savaş izlerini silmek sonrasında Lozan Antlaşmasına göre gelen Rum, Yunan ve ülkeye dönen Türklerin düzenli olarak yerleştirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu durum 1923 tarihinde kurulan İmar ve İskân Bakanlığı’nın görevleri arasında ilk sıralarda yer almıştır. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile yerleşme ve yapılaşmalara yeni esaslar getirilmesi, Mübadele, İmar ve İskân Bakanlığı’nın kuruluşu ile başlamış fakat kuruluş ilk yıllarında göçmen mübadelesi ve iskânı görevlerini üstlendikten bir yıl sonra kaldırılmıştır. (Türkiye Büyük Millet Meclisi (10/66, 67, 68, 69, 70) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Aralık, 1999) [164]

Ankara ilinin, 13 Ekim 1923 tarihinde başkent olarak ilan edilmesinden sonra, bu kentin gelişme üzerinde durulmuştur. O dönemde nüfusu 20 bin civarında olan yerleşim, suyu ve alt yapısı olmayan bir kasaba gibidir. Yeni sanayi yatırımları Ankara çevresinde kurulmaya başlanmıştır. Ankara’nın planı Hermann Jansen tarafından hazırlanmıştır ve modern bir plan uygulaması yapılmıştır. Modern planlamanın örneklerinden biridir. Demiryolunun gelişmesi ve güçlenmesi ile birlikte Anadolu kentleri gelişmeye başlamıştır. Gelişen Anadolu’da yer alan bürokrat, memurlar, önemli meslek sahipleri ve sanayi kuruluşlarında çalışan kişiler, yeni konut modellerini ve yerleşme biçimleri belirlemiştir. (Akdeniz,1995)

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde Sultan Abdülaziz Han tarafından 1870 yılında saray işçilerinin konaklaması için yaptırılan Akaretler, döneminin ilk toplu konut örneklerindendir. Cumhuriyetten sonra bu yönde konut çalışmalarına ağır verilmeye başlanmıştır. Yine Osmanlı Devleti zamanında kurulan Eytam Sandıkları Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde de varlığını sürdürmüştür. Özellikle başkent Ankara’nın gelişen bölgelerinde ve diğer illerin halkın inşa ettiği konutlarda gerekli olan finansman temin etmek amacıyla kurulmuştur. Emlak ve Eytam Bankası adıyla kurulmuştur. Genellikle gayrimenkul ipoteği karşılığında kredi sağlanmıştır. 1946 yılında Emlâk ve Eytam Bankası adı Türkiye Emlâk ve Kredi Bankası olarak değiştirilmiştir ve farklı bir yapı oluşturulmuştur. (Güvenç – Işık, 1999)

1945 tarihinde Türkiye’nin genelindeki gelişmekte olan kentlerde özellikle konut ve alt yapı yetersizliği görülmüştür. Anadolu’da bu dönemde apartmanlaşma yaygınlaşmaya başlamıştır.

Daha sonra apartman yapılara lojmanlar eklenmiştir. Lojmanlar sanayi yapılarının, fabrikaların çevresinde yapılmaya başlanmıştır. Bu yapı tiplerine bir de kooperatifçilik eklenmiştir. Kooperatif üyelerinin konut edinmesini sağlayan bu sistemle birçok konut bloğu yapılmıştır.

4.2.2 Türkiye’de 1950 Sonrası Kentleşme

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte sanayileşme ve kentleşme hızla yayılmaya başlamıştır. Savaş sonrası birçok ülke yaralarını sarıp gelecek için plan stratejileri oluşturmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme Türkiye’ye daha geç gelmiştir. Savaş sırasında ordusunu hazır tutan Türkiye’de savaş sonrasında memleketlerine geri dönen askerler gelecek hazırlıklarını yapmaktadır. ABD’nin Avrupa ülkeleri için önerdiği 4 yıllık Marshall planı (1948-1952) uygulamaya konmuştur. Türkiye’de bu uygulama ile ekonomik yardımı kabul etmiştir. Yardımla birlikte özellikle tarım alanında sanayileşmeye gidilmiştir. Çok sayıda tarım aracı, traktör ve karayolları için yapım araçları alınmıştır. Bunun sonucunda kırsalda işsizliğin artmasına neden olmuştur ve kırsaldan kente doğru göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. (Güzel, 2009) [165]

Kara yollarının yapılması ve bağlanması ile birlikte, şehirlerarası ulaşım kolaylaşmıştır. Kırsalda tarımın makineleşmesi sonucu işsiz kalan insanlar, kentlerdeki sanayileşme ve endüstrideki işçi açığı nedeniyle şehirlere göç etmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye’deki nüfus artışı oranı yüksektir. Giderek artan nüfus oranı ile bazı merkezler yoğunlaşmaya başlamıştır. Ayrıca oluşan üst ve alt kademe yöneticiler ve memurlar sınıfları oluşturarak farklı ve seçkin bir yaşam tarzı yaşamaktaydılar. Konut açığının kapanmasını sağlamak amacıyla yüksek apartman yapıları yapılmaya başlanmıştır. Betonarme tekniğinin giderek yaygınlaşması ile bağımsız çok katlı yapıların yapılmaya başlanmış böylece kentlerin çehreleri değişme göstermiştir.

1954 yılında serbest bırakılan ‘Kat mülkiyeti’ ile birlikte konut açığına çözüm aranmaya çalışılmıştır. Yapsatçı bir zihniyetle kentlerin açık ve müsait alanlarında ve kent çevrelerinde müteahhitler (yüklenici) konutlar yapmaya başlamıştır. Türkiye’de bu dönemde uzun bir süre boyunca müteahhitler yeni konutların büyük bir bölümünü bu yöntemle gerçekleştirmişlerdir. (Soysal, 1998)

Ekonomik yetersizlikler ve planlama yapılamaması nedeniyle gecekondu oluşmaya başlamıştır. İstanbul, İzmir ve Ankara gibi gelişmiş şehirlerin kent merkezlerinin çevrelerinde, alt yapısı olmayan gecekondular mahalleri meydana gelmiştir. 1945-1950 yıllarına kadar dağınık ve parçalı bir görüntü çizen gecekondular, bu dönem sonrasında mahalleleşmeye

başlamışlardır. 1960 yılına kadar gecekondu, yoksul ailelerin kendi güç ve olanakları ile barınma ihtiyaçlarını karşıladıkları, bir gecede inşa edilen ‘masum’ yapılar olarak nitelendirilebilir. Gecekondu inşaa eden yoksul aileler tarafından bizzat kullanılmaktadır ve kiralanan gecekondu nara nadiren rastlanmaktadır. (Keleş, 2004)

1950’den sonra yaşanan göçle birlikte konut ihtiyacı giderek artmış ve büyük bir problem haline gelmiştir. Yükselen maliyet ve kira ücretleri nedeniyle konut bulmak zorlaşmıştır. Mütcahitlerin inşaat yapmasıyla değlerlenen arsa maliyetleri bir anda 10 kat değlerlenmiştir. Birçok zengin bu durumda konut satın alarak kiralama yöntemi ile düzenli gelir elde etmiştir.

1960 ve 1970 yıllarına gelindiğinde, sahip oluna gecekondu nara yanında kiraya verilen gecekondu sayısında artış başlamıştır. İlk deneyimlerinde, buldukları kullanılmayan malzemeler ve çeşitli yardımlarla oluşturdıkları gecekondu nardan sonra kazandıkları deneyimlerle, ikinci ve üçüncü gecekondu naları yapıp, kiraya vermişlerdir. Bu durum sonucunda yoksul gecekondu mahallerinde de gelir farklılıklarının olduğu bir sosyal yapı oluşmuştur.

Ruşen Keleş’in ‘Kentleşme Politikası’ adlı kitabında, 1970 sonra hatta 1980 sonrasında, gecekondu yapım sürecinin tamamen barınma ihtiyacından çıkıp ticaretleştiğini, bölgelere gelen yoksul aileler için arsa bulan ve buldukları yapı araç gereçleri ile gecekondu yaparak satan ‘Gecekondu Firmaları’ türediğinden bahsetmiştir. (Keleş, 2004)

Giderek artan çok katlı yapılar nedeniyle çarpık ve kontrol edilemez bir kentleşme meydana gelmiştir. Yeni gelişen bölgeler ve ana kentin bağlanma noktalarındaki otoyol kenarlarında yüksek gecekondu mahalleri oluşmuştur. Bu durum tek katlı yapılara göre daha büyük bir problem doğurmaktadır. Daha fazla aile ve kişi barındırdığı için müdahale ile dönüştürülmesi güçleşmektedir. Müdahale edilmesinde yaşanan zorluklar nedeniyle, kısa sürede inşa edilebilen yüksek katlı gecekondu nara sayısı giderek artmıştır. Barınma amaçlı olarak yapılan gecekondu nalar bir anda imar afları ve yapılamayan müdahaleler nedeniyle, rant elde edilen bir kazanç sektörü haline dönüştürmüştür. Zamanla, gecekondu sadece bir konutla sınırlı kalmayıp, lüks konutlar, sanayi yapıları, alış-veriş merkezleri, turizm yapıları ile kapsamını genişletmiştir.

1980 yılından sonra ise 1927 yılında şehir nüfusu %24.22 iken, 1960’ta %31.92’ye çıkmış ve 198’lerde köy ve kent nüfusu eşitlenme sürecine girmiştir. 2000 yılı sayımına göre ise Türkiye nüfusunun %64,9’ı kentlerde yaşamaktadır. Dünya Bankası verilerine göre, Dünyada 1980-2000 yılları arasında Türkiye kentleşme oranı olarak üçüncü sırada yer almaktadır.

1980 yılında Türkiye'deki gecekondü sayısı yaklaşık olarak 1 milyon 180 bin civarındadır. (Kara – Palabıyık)

Gecekondunun yanı sıra bu dönemde başka bir yapı üretim biçimi olarak kooperatifler bulunmaktaydı. Orta ve orta alt sınıf için yapılan yapıları kapsıyordu. Düşük fakat düzenli geliri olan insanların uygun kredi ve arsa olanakları ile mülk konut edinmelerini amaçlıyordu. Genellikle çok katlı ve aynı tip konut bloklarının tekrarı şeklinde belirli aralıklarla dizildiği yerleşmelerden oluşuyordu. Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın İstanbul'da ürettiği Levent (1947-1951) ve Koşuyolu Evleri (1951) Türkiye'nin bu yöntemle edinilmiş en önemli toplu konut uygulamalarındandır. (Soysal, 1998)

4.2.3 Türkiye'de 1950 – 1980 Arası Konut Politikaları

▪ Türkiye Emlak Kredi Bankası

Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatları doğrultusunda, Türkiye'de halkın yatırımlarını değerlendirmesi, gerekli kredi olanaklarını sağlanması ve yetim haklarını korumak amacıyla 3 Haziran 1926 tarihinde Türkiye Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Daha önce herhangi bir alt yapısı olmayan ve konut stoku açısından yetersiz olan Ankara'da konut açığı sorunu giderek büyümüştür. Bu nedenle ilk şubesi Başkent Ankara'da açılmıştır. 1 Eylül 1946 tarihinde banka hizmetlerini genişletmek amacıyla sermaye miktarı 110 milyon TL'ye yükseltilerek Türkiye Emlak Kredi Bankası Anonim Ortaklığı'na devredilmiştir. [166]

1944 yılında Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından başlatılan ve 1946 tarihinde tamamlanan 434 konutluk Saraçoğlu Mahallesi önemli projelerinden biridir. Bankanın ödenmiş sermayesi 1953 yılında 300 milyon TL'ye çıkartılmıştır. Ankara-Yenimahalle, Ankara-Telsizler, İstanbul-Levent, İstanbul-Koşuyolu İstanbul-Emekli Subay Evleri, İstanbul-Ataköy, İzmir-Denizbostanlısı, Edirne-Mimar Sinan, Eskişehir-Yunuskent, Urfa, Çankırı ve Diyarbakır konutları 1988 yılına kadarki önemli projelerdendir. 1987 Yılıının sonunda Bankanın 307 şubesi bulunuyordu. [167]

Özellikle Türkiye'de uygulanan bu ilk toplu konut projelerinin ilk sorunu, seçilen bölgelerin belediyeler tarafından alt yapısı oluşturulmamasıdır. Türkiye Emlak Kredi Bankası, konutları yapabilmesi için alt yapı çalışmalarını da hazırlayıp maliyetlerini arttırmak zorunda kalmıştır. Ayrıca şehir merkezinden uzakta kalan bu konut yerleşmeleri için toplu taşıma araçları o dönemde yeterli değildir. Bu nedenle, özel araca sahip olmayan orta gelir grubundan talebin gelmemesine neden olmuştur. (Güvenç ve Işık, 1999)

1946 yılında Emlak ve Eytam Bankası'ndan 6 şube satın devralan Türkiye Emlak Kredi

Bankası, 1964 yılının sonlarına doğru şube sayısını 58 il merkezi ve 4 adet ilçe olmak üzere 80'e çıkarmıştır. 1960 yılında özellikle askeri harekâtı izleyen dönemlerde politikalar nedeniyle konut faaliyetlerini azaltmıştır. Ocak 1988 tarihinde Anadolu Bankası ile birleşmiştir. Bu iki kamu bankası birleşmesiyle Türkiye Emlak Bankası A.Ş. oluştu. 29 Kasım 1992 tarihinde ise Denizcilik Bankası T.A.Ş., Türkiye Emlak Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir. Banka son yıllardaki çalışmalarında İstanbul-Ataköy, Ataşehir, Bahçeşehir, Mimaroba, Sinanoba, Ankara-Bilkent, Elvankent, Konutkent, İzmir-Gazimemir, Mavişehir gibi projeler yürütmüştür. [168]

▪ İmar Kanunu

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, Osmanlı İmparatorluğu Döneminden kalma yollar, yangın yerleri ve binalarla ilgili hükümleri kapsayan 1882 tarihli 'Ebniye Kanunu' geçerliydi. Bu dönemde, personel, teknik bilgi ve mali olanak yokluğu nedenleriyle Türk Şehirciliği fazla ileriye gidememiştir. Modern anlamda ilk imar planlaması 1928 yılında çıkarılan 1351 sayılı Ankara İmar Müdürlüğü Kuruluş ve Görevini Tayin Eden Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra çağdaş ve gelişen kentleşme için yetersiz kalan Ebniye Kanunu yerine 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile bütün belediyelerin imar planı yapmaları zorunluluğu getirilmiş, 1933 yılında da her kentte planlama çalışmalarını düzenlemek amacıyla 2290 sayılı 'Belediye ve Yollar Kanunu' yürürlüğe konulmuştur. (Özkaya, 2000) Bu kanununda yetersizliği nedeniyle 1956 yılında yürürlükten kaldırılmış ve 6785 sayılı İmar Kanunu yayınlanmıştır.

Ocak 1957'de yürürlüğe girmesi öngörülen İmar Kanunun, gerek belediyelerin ve gerekse imar işi ilgili olan Bayındırlık Bakanlığı'nın; yapı ve ruhsat işleri, harita, imar ve yol istikamet planları, tevhit ve ifraz işleri konusundaki mevzuatıdır. Gelişen ve kalkınan Türkiye'nin böyle bir İmar Kanununa ihtiyacı olduğu kadar, sadece imar işleriyle ilgilenecek bir bakanlığa da ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle, 1957 seçimlerini takip eden hükümette, İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. [169] Bu kanunla birlikte gelişmekte olan Türkiye'de göçle birlikte oluşan gecekonduların önüne geçme esastır. Kanunla birlikte, belediye imar sınırları içerisinde yapılacak olan tüm yapılara ilgili belediyeden ruhsat alma koşulu getirmiştir.

Kasım 1957'deki hükümetin kurulması ile birlikte İmar Bakanlığı olarak göreve başlayan yeni kuruluş, Mayıs 1958'de çıkarılan 7116 sayılı teşkilat ve görev kanunu ile İmar ve İskân Bakanlığı olarak teşkilatlanmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulması ile birlikte daha önceleri Ankara İmar Müdürlüğü'nde olan imar planlarının yetkisi böylelikle imar ve İskân

Bakanlığı'nın idaresine verilmiştir. [170] Yine aynı dönemde Mesken Genel Müdürlüğü barınma problemi olan yoksullar için konut temin etmek veya onlara kiralanabilir mekânlar bulmak için görevlendirilmiştir.

Gecekondulaşmanın engellenmesi amacıyla, 1959 yılında 7367 sayılı yasayla birlikte belediye sınırlarında bulunan tüm arazilerin, imarlı olup olmamasına bakılmadan belediyelere karşılıksız devri yürürlüğe girmiştir. Gecekondu alanlarının temizlenmesi ve bu alanların belediye kontrolüne girmesi istenmiştir.

Bir yandan hızlı ve düzensiz kentleşmenin bir ürünü olan gecekonduya karşı önlemler almaya çalışılırken, diğer taraftan 5 Eylül 1963 tarihinde kabul edilen ve Resmi Gazetenin 12 Eylül 1963 tarihli ve 11503 numaralı sayısında yayınlanan 327 Sayılı 6785 Sayılı İmar kanunuyla birlikte, 1962 yılına kadar yapılan tüm gecekondu belediyelerin alt yapı hizmeti verilmesine neden olmuştur. (Aslan, 2008) [171]

▪ 1961 Anayasası

1960 yılında yaşanan hükümet darbesinden sonra hazırlanarak 9 Temmuz 1961'de kabul edilen 1961 Anayasası olarak bilinen anayasa değişikliği, 1924 Anayasası'nı yürürlükten kaldırmıştır. 1961 Anayasası, o dönemdeki genç subayların yaptığı 27 Mayıs askeri müdahalesinin ardından, 37 yıllık bir süreçte gelişmekte olan politik yaşamın ve çok partili siyasi ortamın gereksinimlerine daha iyi cevap verebilecek bir anayasaya ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Bu anayasa Soğuk Savaş dönemine aykırı olarak özgürlükleri arttıran bir anayasa olarak kabul edilmiştir. [172] 1961 Anayasası'nın 49. Maddesinde, 'Devlet, yoksul ve dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayan tedbirler alır.' maddesi yer almıştır.

▪ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu planlamada düşük ücretli ve minimum sağlık koşullarını sağlayan yapıların üretilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca gecekonduya yaşayan insanlar için konut temin edilmeden barınaklarının yıkılmaması yer almıştır. Plan'da konut yatırımları, toplam sabit sermaye yatırımlarının %20,3 gibi bir payı bulunmaktadır. GSMH içerisindeki payı ise %3,6'dır. Planlamada alınan kararlar şunlardır (Dülgeroğlu ve Kerem 1998):

- Mevcut kaynaklarla daha çok konut yapımını sağlamak,
- Sağlık açısından sakıncası olmayan, en ucuz halk konutu tipinin seçilmesi daha geniş bir kütlenin barındırılmasını sağlamak,
- Düşük ücretli kiralık konut üretmek,

- Ucuza arsa edinilmesini sağlamak,
- Gecekonduların arsa mülkiyeti problemlerini çözmek, bu alanlara kamu hizmeti götürülmesi durumlarını düzeltmek, oturanlara konut bulmadan gecekondularını yıkmamak.

Araştırmadaki problemler nedeni ile arsa mülkiyeti, kredi, vergiler, yapı standartları, yapı malzemeleri ve mevzuat hakkında bilgi toplanması zorunlu olarak görülmüştür. Arsa talebinde alım-satım ücret oynamalarını önlemek amacıyla vergilendirilmesi, kooperatif hareketlerinin desteklenmesi ve konut yatırımlarının başka sektörlere kaymasını engellemek hedef alınmıştır.

▪ **Kat Mülkiyeti Kanunu**

Sanayinin gelişmesi ile birlikte 1950 sonrasında Türkiye’de kırsaldan kente doğru göç başlamış ve hızlanarak devam etmiştir. Orta ve orta üst kesim kent merkezlerinde yoğunlaşırken, yoksul kesim ise kentlerin uç kısımlarında yoğunlaşmaya başlayıp düzensiz gecekondu mahalleri oluşmasına neden olmuştur. Devletin konut talebini karşılamaması nedeniyle, politikalarında desteklemiş olduğu kooperatifçilik ve yapsatçı müteahhitler konut piyasasında yer edinmişlerdir. Kent içinde yaşanan yoğunlaşma nedeninin yanı sıra giderek artan arsa problemi nedeniyle, apartmanlaşma yaygınlaşmıştır. Fakat apartmanlaşma ile birlikte bazı sosyal problemler ortaya çıkmıştır. [173]

Haneler arasında ya da ortak kullanım yerleri konusunda çıkan bu anlaşmazlıkları önlemek amacıyla 02 Temmuz 1965 tarihinde 12038 sayılı kanunla birlikte kat mülkiyeti kanunu çıkarılmıştır.

▪ **Gecekondu Kanunu**

20 Temmuz 1966 tarihinde 775 sayılı ‘Gecekondu Kanunu’ kabul edilmiştir. Kentleşme ile birlikte hızla artan gecekondulaşmaya karşı 1963 yılında bazı belediye alt yapıları sağlanarak destek verilmiş olsa da, Gecekondu kanunu 1. Maddesi’nde belirtildiği üzere, ‘Mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçlarla alınması gereken tedbirler hakkında bu Kanun hükümleri uygulanır.’ kararı alınarak gecekonduya karşı alınacak önlemler belirlenmiştir. (Gecekondu Kanunu, 1966) [174] 2. Madde ise gecekondu tanımlanarak ilk kez yasal olarak tanımlanmıştır.

Yasayla birlikte, ilgili belediyelere altı ay içinde kendi sınırlarındaki gecekondu sayısını her türlü imkânı kullanarak tespit etme ve mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi ve yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçla alınması gereken tedbirler hakkındaki

ayrıntıları içermektedir. (Aslan, 2008)

Öncelikle gecekondü alanlarının inceleme ve tanımlama sınırlama ve ayrıştırma yapıldıktan sonra, yapılan tespitler doğrultusunda ıslah, tasfiye ve önleme bölgeleri oluşturulacaktır. Son olarak ise hukuki ve fiili işlemlere başlanacak şekilde karar alınmıştır.

Gecekondü ve kaçak yapılaşmanın nedenleri şu şekilde sıralanabilmektedir: (Bayraktar, 2007)

- Nüfusun coğrafya üzerindeki dengesiz dağılımı
- Ekonomik güçsüzlük
- İş ve aş arayan kırsal kesim insanının kente akımı
- İmar planlarının olmayışı
- Belediyelerin altyapı ve ulaşım imkânlarını yeterli düzeyde sağlayamaması
- Altyapılı arsa üretiminin yetersizliği
- Bölgesel ölçekte yeni cazibe merkezlerinin oluşturulamaması
- Kırsal kesimde göçü azaltacak politikaların geliştirilememesi
- Artan konut ihtiyacı
- Hükümetlerin sağlam ve kalıcı konut politikalarının olmayışı
- Gelir düzeyi düşük insanlara yönelik bir konut finansman modelinin oluşturulamaması
- İnşaat yapı (temel) ruhsatı alımındaki zorluklar
- Denetim yetersizlikleri
- Yasaların herkesin inşaat müteahhitliği yapmasına fırsat tanıması ve bu meslek için hiçbir formasyon, diploma, beceri aranmaması
- Teknik ara eleman yetersizliği
- Yapı malzemelerinde kalite ve standart aranmaması
- Vergilerin yüksekliği
- Kayıt dışı ekonominin kolaylığı
- Basit oy acılığı mantığıyla çıkarılan imar afları
- Günümüzde bazı değişikliklere uğrayan bu kanun geçerliliğini korumaktadır.
- Gecekondü problemi özellikle büyük kentlerde halen çözülememiştir.

4.2.4. Türkiye’de 1980 - 2002 Arasındaki Konut Politikaları

1980 sonrasında kentleşme problemlerinin daha görülür bir hal alması ile birlikte çözüm önerileri masaya yatırılmaya başlanmıştır. Çıkarılan af yasalarıyla birlikte geçmiş döneme dair hatalar düzeltilmeye çalışılmıştır. 2004’te TMMOB Kentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu’nun hazırlamış olduğu değerlendirme raporunda; ‘1980 sonrası aynı zamanda kaçak yapılaşmanın kaçak kentlere dönüştüğü ve konut dışı sektörlerde de yaygınlaştığı

dönemdir.’ denerek 1980 sonrası dönemin içinde bulunduğu durumu ortaya konmuştur.

1980 sonrası özellikle kooperatifçilik hareketleri desteklenmiştir. Gelişen yapı teknoloji ve sistemleri ile birlikte kent çevrelerinde ucuz arsalarda yüksek katlı kooperatif yapıları yer almaya başlamıştır. Kent çevrelerinde oluşan yapılar toplu taşıma sistemlerinin gelişmesine ve özel araç ihtiyacının artmasına sebep olmuştur.

▪ İmar Afları

1955’teki imar kanunu ve 1966 yılında çıkarılan gecekondu kanunu ile gecekondulaşmaya karşı adımlar atılmaya çalışılsa da, 1980’li yıllardaki art arda çıkarılan imar afları nedeniyle, gecekonducularla birlikte kaçak tüm yapıların affının getirmiştir.

Komisyon süresince yaşanan farklı görüşlerde, bazı meclis üyeleri, ülkenin geçmiş dönemde düzgün bir yapılanma gösteremediğinden bahsederek, yeterli alt yapı, sosyal konut ve arsa temini sağlanamadığı için af tasarısının yerinde olacağını savunmuşlardır. O dönemde yaklaşık 2 milyon kaçak yapının bulunduğunu bunun da 10 milyonun üzerinde insanı ilgilendirdiği belirtilmiştir.

Diğer taraftan af tasarısına karşı olan meclis üyeleri, sorunun sadece gecekonducularla sınırlı kalmadığını, üç katlı yapılaşma izni olan bir yerde, on iki- on beş yapıların yapıldığını vurgulayarak tasarının farklı yasadışı durumları da kapsadığını, bunun da ayrışma gerektirdiğini söylemişlerdir. Örneğin, su üzerinde yapılan yasadışı yapıların bile kapsama alındığını belirtmişlerdir. Bu durumun ülke piyasasında haksız rekabete neden olacağı söylenmiştir. Ayrıca, tasarının meclise sevk edilmesinden sonra tartışmaya sunulan 1-1,5 yıllık zaman içerisinde kanunsuz inşaatların sayısının son 15 yıllık zaman diliminde yapılan kanunsuz yapı sayısından daha fazla olduğuna dikkat çekilmiştir. (Özcan) [175]

Teklif sonrasında, tartışmalar yaşanırken sonuç alımının uzaması bu dönemde bazı kişiler tarafından fırsat bilinerek yeni kaçak yapıların yapılmasına fırsat vermiştir.

16 Mart 1983 tarihli 2805 sayılı af yasası böylece 21 Mart 1983 tarihinde geçerli olmuştur. Bu af yasasının kabulünden yaklaşık 1 yıllık bir süre sonrasında, 2981 sayılı kanun tasarısı yürürlüğe girmiştir.

Yakın zaman aralığında tartışmaya açılan tasarıda gerekçe olarak, ruhsatsız yapıların konutlarla sınırlı kalmayıp, konut dışındaki yapılarla (sanayi, turizm vb.) giderek arttığı belirtilmiştir. Bu tür yapıların yapım ve imar hataları nedeni ile belediyelerden temel ihtiyaçları olan elektrik ve su bağlantılarını yaptıramadıkları ortaya konmuştur. Ayrıca, 2805 sayılı yasanın tam olarak verimli bir şekilde uygulanamadığı savunulmuştur. Teknik eleman

yetersizliği, ruhsat için çalışanlara uygulanan caydırıcı cezaların ağırlığı ve 2805 sayılı af için yapılan listelerde, insanların çekince duydukları için gecekondularını bildirmeye çekinmiş ve ruhsatsız olarak yer alan yapıların ancak yarısı başvuru yapması gibi nedenlerle yeni bir af yasası düzenlenme ihtiyacı duyulmuştur. (TMMOB, 2004) [176]

Yasayla birlikte birçok gecekondu ve büyük ölçekte ruhsatsız yapı sahibine tapuları verilmiştir. 2805 sayılı aftan yararlanmayan gecekondu sahiplerine ikinci kez tapu sahibi olmak hakkı verilmiştir. Kişilere birden çok gecekondu sahibi olma hakkı verilmiştir.

Yaşanan imar aflarından sonra 1983 ve 1984 yıllarında iki imar af yasası daha yürürlüğe girmiştir. Gittikçe büyüyen problemler karşısında, daha fazla tolerans gösterilerek imar affı çıkarılmaya devam edilmiştir. 1986 yılında 3290 ve 1987 yılında ise 3366 sayılı af yasaları çıkarılmıştır.

2004'te TMMOB Kentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu'nun hazırlamış olduğu değerlendirme raporunda 'Söz konusu imar aflarının hepsinde ortak olan en önemli eksiklik, bunların hiçbirinde konuya bir kent planlama ve çağdaş şehircilik anlayışı içinde yaklaşılmamış olmasıdır.' diyerek tüm af yasalarının genel eksiğini ortaya koymuştur. (TMMOB, 2004) [177]

▪ **Toplu Konut Kanunu**

1980'den sonra hızlı nüfus artışı ve kentleşme sebebiyle, konut sektörünün önemi arttırmış ve bu durum dönem hükümetlerinin ilgisini çekmiştir. İlk kez toplu konut kanunun 1981 yılında çıkarılmış fakat devlet bütçesinden yeterli ödenek ayrılamadığı için geçerli olamamıştır.

Daha sonra Turgut Özal döneminde, yaşanan konut sorunlarını çözülmesi, üretim oranının artması ve lokomotif sektör olarak görünen inşaat sektörünün istihdam sağlayacağı düşünüldükçe, 1984 yılında 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu çıkarılmıştır. Bu kez kanunla birlikte Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Toplu Konut Fonu oluşturularak, genel idari bütçeden bağımsız biçimde Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na özel ve esnek müdahale hakkı tanınmıştır. (TOKİ, 2008) [178] Denetleme görevi Yüksek Denetleme Kurulu'na verilmiştir.

Toplu Konut Kanununun 1.maddesinde amacından şu şekilde bahsedilmektedir: 'Konut ihtiyacının karşılanması, konut inşaatını yapanların tabi olacağı usul ve esasların düzenlenmesi, memleket şart ve malzemelerine uygun endüstriyel inşaat teknikleri ile araç ve gereçlerin geliştirilmesi ve devletin yapacağı desteklemeler bu Kanun hükümlerine tabidir.' (2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, 1984) amaç olarak öncelikle yoksul ve dar gelirlilerin

barınma gereksinimlerinin karşılanması amaçlanmıştır. Hızlı kentleşme ile problem haline gelen gecekondulu mahallelerinin ıslah çalışmalarını yürütmesi ve barınma alanları ve alt yapı çalışmalarını için gereken finansmanı sağlanması gibi başlıca görevleri bulunmaktadır.

▪ **Konut Edindirme Yardımı (KEY) (1987-1996)**

KEY (Konut Edindirme Yardımı), çalışan kesimi ev sahibi yapmak amacı ile 1 Ocak 1987'de, Turgut Özal döneminde, uygulamaya konulmuş. 3320 sayılı kanun ile 'Memurlar ve İşçiler ile Bunların Emeklilerine Konut Edindirme Yardımı Yapılması' için hazırlanmıştır. Memurlar için kamu kuruluşlarına, işçiler için işverenlere, emekliler için ise emekli sandığına, konut yardımı için ödeme yapma zorunluluğu getirilmiştir. Hedeflenene ulaşılamaması nedeni ile 1996 yılında uygulamadan kaldırılmıştır.

▪ **Kooperatifçiliğin Desteklenmesi**

Kooperatifler Avrupa'dan alınan bir toplu konut modelidir. Gelir durumu düşük fakat düzenli sabit bir gelir olan kimseler için, uygun kredi olanakları ile konut edinmeyi sağlayan bir sistemdir. Kooperatifler başlangıçta, az katlı, seyrek ve bahçeli yapılardan oluşmaktaydı. Ankara'daki Bahçelievler semti, memur kesim için konut edindirme politikasıyla oluşturulmuş ilk kooperatif örneklerindendir. Daha sonra kentlerde yaşanan arsa problemi ve gelişen yapı sistemleri nedeniyle yüksek aynı modelde ayrık yerleştirilmiş yapılardan oluşan yerleşmelere dönmüştür. İstanbul Levent (1947-1951) ve Koşuyolu Evleri (1951) bunların önemli örneklerindendir. (Soysal, 1998) Kooperatif faaliyetleri 1980'lerde çıkan toplu konut kanunu ve buna bağlı fonlar ile birlikte gelişme göstermiştir.

Ayrıca, kooperatif sisteminin yanı sıra benzer bir amaçla diğer bir sistem olan lojman modeli de kullanılmıştır. Günümüzün toplu konutlarıyla benzer özellikler taşıyan bu sistem, sanayi yapılarının çevrelerinde yer almıştır. Sanayinin hızla geliştiği, İzmit fabrikaları, Karabük ve Ereğli gibi bölgelerin çevrelerinde ilk lojman örnekleri görülmüştür.

24 Nisan 1969 yılında 1163 sayılı 'Kooperatifler Kanunu' kabul edilmiştir. Tasarıda kooperatif tanımı şu şekilde yapılmıştır: 'Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.' (Kooperatifler Kanunu, 1969)

80'li yılların sonlarına doğru, sayısı çok artan kooperatiflerin kalitesi düşmeye başlamıştır. Ayrıca, enflasyon oranlarındaki artış ve buna bağlı olarak yapı malzeme ücretlerinin artması

ve arsa maliyetlerinin yükselmesi nedeniyle, konut maliyetleri yükselmiş ve ödenen taksit miktarlarının da artmasına neden olmuştur. Daha sonraki 2002'ye kadar olan süreçte kooperatifçiliğin konut piyasasındaki oranları azalmaya devam etmiştir. Kontrolsüz kooperatifçilik hareketleri ile tamamlanamayan inşaatlar, insanların kooperatif ile konut edinmesindeki güven ortamını kaldırmıştır. Daha sonra Toplu konut fonu ile konut kredileri sağlanıp yarım kalan inşaatlar tamamlanmıştır.

4.2.4 Türkiye’de 2002 Sonrası Konut Politikaları ve T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)

2 Mart 1984 tarihinde yayınlanan 2985 sayılı Toplu Konut Kanununda TOKİ’nin kuruluşu esnasındaki görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Devlet garantili ve garantisiz iç ve dış tahviller ile her türlü menkul kıymetler çıkarmak;
- Yurt içi ve yurt dışından, Toplu Konut İdaresi'nce kullanma alanlarında yararlanmak üzere kredi almaya karar vermek;
- Konutların finansmanı için bankaların iştirakini sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla gerektiğinde bankalara kredi vermek, bu hükmün uygulanmasına ilişkin usulleri tespit etmek;
- Konut inşaatı ile ilgili sanayi veya bu alanlarda çalışanları desteklemek;
- Özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan konut inşaatıyla ilgili şirketlere iştirak etmek;
- Gerektiğinde her çeşit araştırma, proje ve taahhüt işlemlerinin sözleşmeyle yaptırılmasını temin etmek;
- Kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen görevleri yapmak.

1984 tarihinde kuruluşundan günümüze farklı sorumluluklarla görev yapan TOKİ, 2002 seçimleri sonrasında sorumlulukları artırılarak bu yöndeki çalışmaları hızlanmıştır. 2002 yılının Kasım ayında yapılan Genel Seçimler sonrasında, 18 Kasım 2002’de kurulan 58. Hükümeti ve 14 Mart 2003’de kurulan 59. Hükümetlerin uygulamaya aldıkları ‘Acil Eylem Planı’ kapsamında sosyal politikalar başlığı altında, ekonomik harcamalar, sosyal eşitsizlikle, işsizlik ve kentleşme - yerleşme konularına değinilmiştir. Yapılan Programda gelecek için belirlenen hedeflere ilişkin olarak kentleşme ve yerleşme kapsamında ‘Kentlerde gecekondulaşmanın önlenmesi ve mevcut gecekonduların kaldırılarak modern bir kent görünümünün oluşturulması için gecekonduların sahiplerinin de desteğini alacak şekilde

alternatifler sunan bir yapıda belediyelerin yetkileri artırılacaktır.’ denmektedir. Bu maddeyle birlikte, Türkiye’deki barınma ve mevcut yapıların niteliksel problemlerine çözümler aranmaya çalışılmıştır. Diğer bir maddede ‘ Öncelikle arsa üretimi ve arzı artırılarak planlı şehirleşme sağlanacaktır. Mevcut gecekonduların alanlarında arazi değerlerine göre ev verilmek suretiyle yenileme çalışmaları yapılacaktır.’ kararları alınmıştır.

Bunun yanında acil eylem planı hedeflerinden biri de konut seferberliği konusu olmuştur. Alınan karar içeriğinde ‘Dar gelirli vatandaşlarımızın, kira öder gibi birkaç yıllık süre içinde ev sahibi olmaları sağlanacaktır. Bu tedbir ile birlikte kısa vadede Türkiye’nin en acil sorunu olan işsizliğin azaltılmasına da katkı sağlanacaktır.’ hedefi bulunmaktadır. Böylece, yoksul kesimin olanakları düşük maddi olanakları ile konut sahibi olabilmesi ve bir lokomotif sektör olan inşaat sektörü sayesinde istihdam sağlanabileceği düşünülmüştür. İnşaat sektörü, birçok alt sektörü barındırdığı için ekonominin canlanmasında önemli bir potansiyele sahiptir.

Ancak, idarenin kuruluşundan bugüne kadar olan süreçte konut ve kentleşme sorunlarının çözümüne yönelik önceliklerde değişiklikler olmuş ve idarenin konut ve kentleşme meselesinin tüm boyutlarında faaliyette bulunmasına ihtiyaç duyulmuştur. 59. Hükümetin de Acil Eylem Planında yer verdiği konut seferberliği kapsamında konut üretimi ve planlı kentleşme birlikte ele alınması düşünülmüştür.

Alınan kararlarla birlikte Ağustos 2003 tarihinden itibaren TOKİ’nin görevleri arttırılmıştır. Konut Müsteşarlığı kaldırılırken, bazı sorumlulukları TOKİ’ye devredilmiştir. Bu düzenleme ile birlikte TOKİ’ye şu görevler verilmiştir: (Bayraktar, 2007)

- Konut sektörü ile ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek.
- Ferdi ve toplu konut kredisi vermenin yanı sıra köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekonduların dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamaları yapmak ve bu konudaki projeleri kredilendirmek; gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak.
- Yurtiçi ve yurtdışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak
- İdareye kaynak sağlamasını teminen kar amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak
- Doğal afetler meydana gelen bölgelerde gerekli görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşa etmek, teşvik etmek ve desteklemek konularında görevlendirilmiş
- Hazineye ait arazileri, Maliye ile Bayındırlık ve İskân Bakanlıklarının teklifi ve

Başbakan'ın onayıyla bedelsiz olarak devralma yetkisine sahip olmuştur.

2004 yılında Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün görevleri de TOKİ'ye verilmiştir. Bununla birlikte tüm arsa, yapı ve altyapı sorumlulukları tek çatı altında tutularak, tüm görevleri TOKİ yürütmektedir. Yine 2004 yılında 26 Eylül'de kabul edilip, 1 Haziran 2004'de uygulamaya konulan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 184.Maddesi 1'inci fıkrasına göre, 'Yapı ruhsatı almadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar sahip cezası ile cezalandırılır.' denilerek gecekonduya karşı caydırıcı önlemler alınmaya çalışılmıştır. (Bayraktar, 2007)

▪ TOKİ

Türkiye'nin sanayileşme ile birlikte yaşadığı hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşme nedeniyle oluşan barınma ve kentleşme sorunlarına çözüm bulunması ve üretimin artırılarak işsizliğin azaltılması amacıyla, 1984 yılında Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bu tarihte yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile özerk Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur. [179]

1988 yılında Bakanlar Kurulunun almış olduğu kararla birlikte, Türkiye Emlak Kredi Bankası, çok farklı bir amaçla faaliyet gösteren Anadolu Bankası ile birleşmiştir. Yeni ismi ile 'Emlak Bankası' olmuştur. Emlak Bankası zamanla sosyal ve ucuz konut üretiminden uzaklaşmıştır. Bu dönemde Bahçeşehir ve Ankara Bilkent Projeleri gibi önemli projeler hayata geçirilmiştir. Fakat karşılaşılan zararlar nedeniyle, 2001 yılında, Ziraat- Emlak ve Halk Bankaları birleştirilmiştir. Bu durumda emlak bankasının bankacılık faaliyetleri dışındaki eylemleri, toplu konut idaresine devredilmiştir.

Türkiye'deki faaliyetlerini TÜİK ve DPT çalışmaları üzerinden yürüten TOKİ, verilerin ortaya çıkardığı 2,5 milyonluk nitelikli konut açığını hedef alarak çalışmalarını sürdürmektedir. Yapılan çalışmalarda yoksul ve dar gelirli kişilerin bu şartlar altında konut sahibi olması imkânsız olarak kabul görmektedir. Bu konut açığının %5-10'luk kısmını bizzat diğer kısmını verilecek destek ve kredilerle kapatılması amaçlanmıştır. Veriler doğrultusunda 19 ilde (Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Ardahan, **Bilecik**, Bitlis, Düzce, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kırıkkale, Mardin, Muş, Sakarya, Şanlıurfa, Şırnak ve Van) acil konut yapımı ve ayrıca depremin etkisinin ağır hissedildiği 6 ile de çalışmalar devam etmektedir.

Üretilen konutlar için bazı kriterler belirlenmiştir. Yoksul, alt gelir, dar ve orta gelirli vatandaşlar için üretilen konutlara başvurabilmek için öncelikle;

- T.C Vatandaşı olmak
- Toplu Konut İdaresi'nden konut satın almamış ve konut kredisi kullanmamış olmak,
- Kendisine, eşine veya velayeti altındaki çocuklara ait tapuda kayıtlı herhangi bir gayrimenkul bulunmamak koşulları aranmaktadır.

TOKİ'nin ürettiği konutlar yedi farklı başlık altında üretilmektedir.

➤ Toplu Konut İdaresi arsaları üzerinde konut üretimi

- Dar ve orta gelirliilere yönelik konut üretimi
- Yoksullar ve Alt gelir gurubu için konut üretimi
- Özürlüler için konut üretimi
- Evi olmayan kamu kurumları personeli için konut üretimi

- 1- Belediyelerle iş birliği halinde gecekondü dönüşüm projeleri
- 2- Doğal afetlerden zarar gören yerleşimlerde oluşan konut açığını gidermeye yönelik konut üretimi
- 3- Özellikle büyükşehirlerde, TOKİ arsaları üzerinde kaynak yaratmaya yönelik rant ve prestij projeleri
- 4- Tarımköy uygulamaları, göçmen konutları ve Ahıska Türkleri iskân komisyon koordinatörlüğü
- 5- Altyapılı arsa üretimi
- 6- Kredi uygulamaları

➤ Yoksullara ve Alt Gelir Grubuna Yönelik Konut Üretimi;

Alt gelirli ve yoksullar için yapılan konutlara başvuru yapabilmekte için belirle şartların olması gerekmektedir. TOKİ'nin belirlediği koşullar şunlardır:

- 30 yaş üzerinde olmak (Eşi vefat etmiş olan çocuklu dul bayanlarda yaş şartı aranmamaktadır ve babası vefat etmiş bekar bayanlar için yaş sınırı 25 olarak belirlenmektedir.)
- Projenin bulunduğu il veya ilçe sınırları içerisinde belli bir süre ikamet ediyor olmak veya projenin bulunduğu il veya ilçenin nüfusuna kayıtlı olmak (İline göre 5 yıla kadar zaman şartı aranmaktadır.)

➤ Yoksullara Yönelik Konutlar;

Bu uygulamalardan sosyal güvencesi olmayanlar faydalanmaktadır. Başvurular için şu şartlar aranmaktadır:

- Yeşil kart sahibi olmak
- 2022 sayılı kanun kapsamında maaş almak
- 3294 sayılı kanun kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'ndan yararlanıyor olmak
- Sosyal Güvenlik kurumlarına tabi olmamak şartı aranmaktadır.

Yoksullar için üretilen konutlar 55-65 metrekare büyüklüğündedir.

- Peşinat ödemedir
- 20 yıl vade
- Aylık 150 TL'den başlayan taksitlerle satışa sunulmaktadır.
- Taksitlerin geri ödemeleri, konut alanlar evlerine taşındıktan sonra başlatılmaktadır.

➤ Alt Gelir Grubuna Yönelik Konutlar;

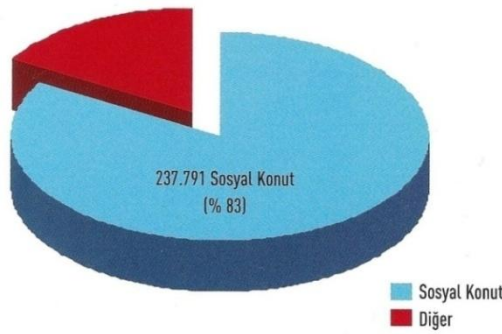
Bu gruptaki konutlar, hanehalkı aylık geliri 840 TL ve altında olanlar için üretilmektedir. Alt gelir grubu için 65-87 metrekare konutlar yapılmaktadır.

- 4.000-7.000 TL peşinat
- 15 yıl vade
- Aylık 250 TL'den başlayan taksitlerle satışa sunulmaktadır.
- Taksitlerin geri ödemeleri, konut alanlar evlerine taşındıktan sonra başlatılmaktadır.

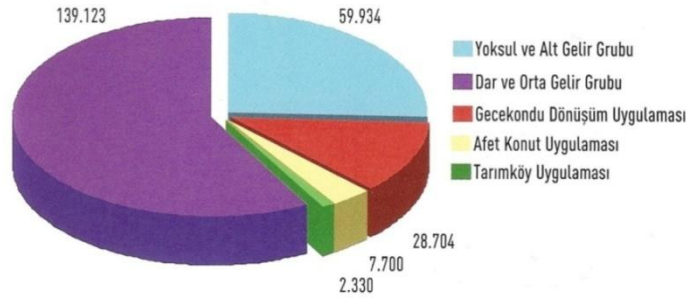
➤ Dar ve Orta Gelirli Gruba Yönelik Konut Üretimi;

Bu gruba ait konutlar 87 metrekare ve üzerindeki üretilen konutlardır.

- %10-25 peşinat ödemesi
- 10 yıla kadar vade
- Aylık 350 TL'den başlayan taksitlerle satılmaktadır.



Şekil 4.3 TOKİ'nin Ürettiği Konut Sayısı İçerisindeki Sosyal Konut Dilimi (Bayraktar, 2007)



Şekil 4.4 TOKİ'nin Ürettiği Sosyal Konutların Dağılımı (Bayraktar, 2007)

Farklı birçok alanda da konut üretimini sürdüren TOKİ, Türkiye'deki nitelsiz konut sorununa çözüm üretmeye çalışsa da, birçok çevre tarafından niteliksel olarak eleştirilmektedir. Uygulanan sistemlerin işleyişi ve kura sistemleri de eleştirilmektedir.

30 bin 20 adet konut, aylık 100 TL taksitle satılmak için üretilmektedir. TOKİ'den alınan bilgiler doğrultusunda, 61 ilde, yoksul vatandaşlara için, 1 oda bir salondan oluşan 45 metre kare büyüklükteki konutlardan yapılması programa alınmıştır. Talep doğrultusunda diğer illere de bu projeden uygulanacaktır. Halen 13 bin 638 konutun yapımına başlayan TOKİ, 22 Şubat'a kadar Kayseri Melikgazi'de 826, Karaman Merkez Kırbağı'da 256, Bursa Gürsu'da 1168, Adana Yüreğir Akkuyu'da 328, Niğde Merkez'de 304, Kütahya Merkez İnköy'de 576, Bingöl Merkez'de 256 ve Kahramanmaraş Merkez'de 742 yeni konutun ihalesini gerçekleştirecek. Yoksul grubu konutlardan 1434'ü 'Roman Açılımı' kapsamında zor şartlarda yaşayan vatandaşlara tahsis edilmesi düşünülmektedir. [180] Diğer taraftan Ardahan, Aydın, Balıkesir, Burdur, Denizli, Giresun, Hakkâri, Karabük, Kırşehir, Muş, Nevşehir, Rize, Şırnak ve Tunceli'den 100 lira taksitle satılan yoksul konutları için talep gelmemesi, nitelik tartışmalarını tekrarlanmasına neden olmuştur.

4.3 Türkiye'de Yoksullar için Mimari Çözümler

Türkiye'de yoksullar için sınırlı sayıda örnek ve çözüm önerisi bulunmaktadır. Konut ihtiyacı genellikle kendi üretimi, kooperatifçilik ve yüklenici firma faaliyetleri ile kapatılmaya çalışılmıştır. Tarihsel süreçte barınma gereksinimini karşılayacak bazı toplu konut örnekleri görülse de, özellikle yoksullar için yapılmış çalışmalardan söz etmek oldukça güçtür. 1999 Sakarya Depremi sonrasında, hızlı uygulanabilir, ucuz konut konusu ve nitelikli konut problemi dikkate alınmaya başlanmıştır. 2003 yılında TOKİ'nin görevlerinin artırılması ile bu yöndeki faaliyetlerin biraz daha yoğunlaşmasına neden olmuştur. Diğer yandan il ve ilçelerde kaymakamlıklara bağlı sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından kendi çabaları ile yoksul ailelere konut hizmeti sunulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de yoksullar

için; sosyal konut, imece usulü yapılaşma ve tekil konut örnekleri bulunmaktadır.

4.3.1 Türkiye’de Sosyal Konut Uygulamaları

Türkiye’de sosyal konut projelerini devlet desteğiyle TOKİ yürütmektedir. Birçok proje tamamlandığı gibi, yeni projeler devam etmektedir. Önemli ölçüde konut üretimi yapılmasına rağmen, konutların nitelikleri ve kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebildikleri tartışılmaktadır.

▪ 200 Evler Sosyal Konut Projesi / Samsun

1924 yılında nüfus mübadelesinde Türklerin yanı sıra onlarla birlikte Roman Halkı birlikte gelip bir kısmı Samsun İli’ne yerleşmiştir. Gemilerle geldikleri bu farklı coğrafya ve kültür ortamında Mert Irmağı kıyısına yerleşerek teneke evlerde yaşamaya başlamışlardır. 15 yıl öncesine kadar bu ırmak kenarında yaşayan Romanlar, daha sonra dönemin belediye başkanı tarafından şu an 200 evler mahallesi olan bölgeye getirilmişlerdir. Yapılan tek katlı yapılara yerleştirilen Romanlar, 15 yıla yakın bir süredir bu şekilde yaşamaktadır. [181]



Şekil 4.5 200 Evler Mahallesinin Dönüşüm Öncesi Fotoğrafı [182]



Şekil 4.6 200 Evler Mahallesi, Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrasında Yoksul Aileler İçin Yapılan Konutlar (Bayraktar, 2007)

Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından TOKİ'ye 200 Evler Mahallesi'nde yaptırılmıştır. Daha çok samsunda bu bölgede yaşayan Roman vatandaşlara yönelik sahip olabilecekleri ucuz fakat nitelikli konutlar sağlanması amaçlanmıştır. Samsundaki kentsel dönüşüm projesi kapsamında evleri yıkılan Roman vatandaşlara yönelik 264 adet konut üretilmiştir. Konutlar 15 yıllık (180 ay) bir ödeme şekliyle sahiplerine teslim edilmiştir. Daire ücreti olarak 28.000 TL belirlenmiştir. Aylık ödemesi gereken tutar 150 TL lik bir ücrettir. [183] Ayrıca proje sadece konutlarla sınırlı değildir. Okul, alış-veriş kısmı gibi sosyal donatılara da sahiptir. Projenin toplam maliyet bedeli 264 adet konut için 9.340.000 TL'dir. [184]



Şekil 4.7 200 Evler Mahallesi, Kentsel Dönüşüm Projesi Sonrasında [185]

Fakat kullanıcılar, 150 TL lik ödemeleri düzenli olarak verememektedir. Yeni evlerinden memnun olsalar da, zorla yerleştirildikleri için, eski evlerinde daha huzurlu olduklarını, en azından ödeyemedikleri aylık ücretler nedeniyle, kapılarına gelen ihbarname ve icra memurlarından sıkıntı ve endişe duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, kaloriferleri bulunan toplu konutlara doğalgaz bağlanmadığı için ısınma sorununu soba ile gidermeye çalışmaktadır, yakacak kömürleri olmadığı için topladıkları odun parçalarını yakmaktadır. [186]

Ayrıca, geri ödemelerde yaşanan zorlukların yanı sıra, yetersiz konut büyüklükleri nedeniyle sıkıntılar yaşanmaktadır. İklimsel veriler düşünülmeden uygulanan yalıtımsız duvarlar nedeniyle, hem enerji kayıpları ve ses mahremiyeti sağlanamamıştır. Betonarme tünel kalıp sistemle inşa edilen bu yapılarda tuğla duvarlar kullanılmıştır.

▪ Çayboyu Sosyal Konut Projesi / Sivas

464 konut yer almaktadır. Projenin toplam maliyet 15.900.000 TL'dir. Sosyal donatı kapsamında, 24 derslikli ilköğretim okulu, ticaret merkezi ve cami yapılmıştır. Üretilen konutlar 52.062 ile 66.743 YTL arasında fiyatlarla satılmışlardır. Bu bedelin yüzde 25'lik

oranı peşin, 120 ay vade ile 325 TL'den başlayan taksitlerle satılmıştır. [187]



Şekil 4.8 Sivas Çayboyu Sosyal Konut Yerleşmesi (Bayraktar, 2007)

Betonarme karkas sistemle yapılan binaların duvarları delikli tuğla ile örülmüştür. Dış cephesi sıva üzeri boyadır. Yerel malzemeler ve geleneksel mimari öğeler kullanılmamıştır. Daha önceden belirlenen standart apartman tipi konutlar inşa edilmiştir.

4.3.2 Türkiye’de İmece Usulü Yapılaşma

Türkiye’de imece usulü yapılaşma kırsal kesimde komşuluk ilişkisi içerisinde devam etmektedir. Fakat bir organizasyon anlamında yürütülmemektedir. Deprem sonrasında Düzce’de bu anlamda bir çalışma yapılarak, gereken organizasyon sağlanmış ve amacına ulaşmıştır.

▪ Gölyaka İmece Evleri / Düzce

Düzce İli’nin Gölyaka İlçesi’nde Düzce Depremi sonrasında, Dayanışma Gönüllüleri’nin belirlediği 4 adet köyde, Gelderland Delegasyonu ve köylere Türkiye Mimar Mühendisler Odaları Birliği’ne (TMMOB) üye mimar ve mühendislerle birlikte bir gezi düzenlenerek incelemeler yapılmıştır.

İncelemeler boyunca, Gölyaka Kaymakamı, Belediye Başkanı, köy muhtarları ve köylülerle görüşmeler yapılmıştır. Dayanışma Gönüllüleri ve Gelderland Delegasyon'u arasında mutabakat sağlanarak proje yürürlüğe konmuştur. Yapılan tespitler sonucu, köylerde evi yıkılan 191 ailenin evlerinin hazırlanan yeni model konutlarla yeniden yapılması kararlaştırılmıştır.

Hacı Süleyman Bey, Aksu, Çay ve Değirmentepe Köylerinde yıkılan 57 evi kapsayan bir imece usulü yapılaşma yapılmıştır. Dört köy sakinlerinin davetleri öncesinde yapılan gezilerle düşünülen alanlar köy sakinleri ile birlikte gezilmiştir. Bu gezilerle insanların katılımını

sağlayıp ‘İmece Evleri Projesi’ hakkında bilgi verilmiştir. Proje etap etap yapılaşarak toplamda 191 adet konut yapmayı amaçlamaktadır.

İki etapta 24 evin yapıldığı iki etaplı inşaatta, kimin evinin önce yapılacağı da köylüler arasında gerçekleştirilen anketle belirlenmiş. İmece usulü çalışmadan dolayı, ilk etaptaki evlerin 16, ikinci etaptakilerin ise 10 milyara mal olduğu proje sonucunda evler, 2002 yılında sahiplerine teslim edilmiş. [188]



Şekil 4.9 Deprem Sonrasın Yapılan Çadır Çözümleri (Fotoğraf: Mehmet Cansoy)

Depremden iki ay sonra çadır kentler kurulmaya başlamıştır. Düzce’de deprem gönüllülerinden biri olan Avukat Erbay Yücek, insanların yaşanacak zorluklar karşısında ortak hareket ettikleri sürece bir şeyleri başarabildikleri belirtmiştir. Avukat Erbay Yücek ‘Dayanışma Gönüllüleri’ organizasyonunu kurarak, deprem bölgelerinde koordinatörlük görevini üstlenmiştir. Düzce’nin Gölyaka ilçesine bağlı üç köyde uygulanan, ‘imece evleri’ projesine fikir vermiştir. (Dolmacı, 2007) [189]

İmece Evleri Projesi Hollanda - Gelderland Eyalet Meclisi ve Gelderland Eyaleti’ndeki Türklerin oluşturduğu ‘Türkiye İçin Yardım Vakfı’ ile 17 Ağustos 1999 depreminin ilk gününden itibaren bölgedeki çalışmalara aktif olarak katılan Dayanışma Gönüllüleri’nin ortaklığıyla başlamıştır.

Proje boyunca izlenen yöntem şu şekilde tariflenmiştir:

- Yapılan mutabakat gereği söz konusu köylerde yıkılan tüm evlerin depreme dayanıklı ve imece usulü ile yeniden inşası hedef alınmıştır.
- Oluşturulan ortak yönetim modeliyle, evi yıkılan köylülere Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından verilen "Evini Yapana Yardım" kredisi de proje kapsamına alınmıştır.

- Evleri inşa edilecek köy sakinlerinin inşaat faaliyetlerine 50 işgünü fiilen katılmaları kararlaştırıldı. Hükümet kredileri ve Gelderland Eyalet Meclisi yardımının Ortak Fon Yönetimi ile birlikte kullanılması kararı alınmıştır.
- Ortak Fon Yönetimi'nde merkezi idare, köy muhtarları, Gelderland Eyalet Meclisi ve Dayanışma Gönüllüleri temsilcilerinin birer oy hakkı olması kararı alındı.
- Alınan kararlar gereğince Mart 2000'de bölgeye yapılan ikinci gezi sonrasında 35 evin inşasına başlandı.

Proje öncesinde yapılan gezi ve duyurularla halk proje konusunda bilgilendirilmiştir. Bilgilendirme merkezleri olarak muhtarlıklar seçilmiştir. Afişler basılarak, izlenecek yöntem ve irtibat telefonları köylülere ulaştırılmıştır.



Şekil 4.10 Gölyaka İmece Konutları / Düzce (Fotoğraf: Mehmet Cansoy)

Proje sayesinde sosyal hayatın dönüşümü de gerçekleşmiştir. Depremle birlikte evleri yıkılan birçok insan yaşanılması güç durumlarda kalmış ve yoksulluğun etkisiyle çaresiz kalmıştır. Gölyaka köylüleri. ‘Hayatımızı değiştireceğiz ve eskiden yaptığımız hiçbir şeyi yapmayacağız,’ diyerek sadece barınma problemi değil diğer sosyal yaşamlarını da değiştirmeyi amaçlamışlardır. Projenin bünyesine ekolojik tarımın dahil edilmesi düşünülmektedir. Gölyaka'daki bu önemli projenin konut alanındaki başarısının yanında uluslararası ve toplumsal katılım adına büyük önem taşımaktadır.

4.3.3 Türkiye’de Yoksullar İçin Tekil Konut Modelleri

Türkiye’de yoksullar için tekil konut örnekleri olarak, kaymakamlıklara bağlı olarak faaliyet gösteren sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının yaptıkları konutlar örnek verilebilir. Arşivlerinde yer alan konut planlarına benzer şekilde, ekonomik yerel malzemeler ve elde edilen bağışlarla yapılar inşa edilmektedir. Muhtarlardan alınan bilgiler doğrultusunda yoksul

aileler belirlenip, konut üretimi yapılmaktadır.

▪ **Samsun Ayvacık Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) Yoksullar İçin Tekil Konut Projesi**

Samsun İli'nin Ayvacık İlçesinde Kaymakamlığa Bağlı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın tüm ilçeye bağlı olan köy ve mahallelerde yürüttüğü araştırmalar sonucunda, herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan ve barınma koşulları uygunsuz olan 15 aileden 10 aileye yeni konutlar yapılırken, diğer 5 ailenin evlerindeki şartlar düzenlenerek uygun barınma alanları oluşturulmuştur.

Kaymakamlık tarafından hazırlanan projeler, fon kurulu tarafından onaylandıktan sonra, Ayvacık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na 176.000TL fon ayırmıştır.



Şekil 4.11 Yoksul Aileye Ait Eski ve Yeni Evlerin Fotoğrafları [190]



Şekil 4.12 Yoksul Aileye Ait Eski Evin Fotoğrafı [191]

SYDV tarafından yürütülen çalışmalarda, tüm köy halkı evlerin yapımında görevler üstlenerek kısa sürede konutlar üretilmiştir. 60 m² olan bu konutlar, oluşturulan yapı kabağının yanı sıra tüm eşya, gereçlerle birlikte düşünülmüştür. Eşyaların dâhil edildiği tüm harcamalar sonucunda konut başına 17.000 TL civarında bir maliyet ödenmiştir.

20.10.2009 tarihinde mütevelli heyeti üyeleri tarafından yeni evlerine kavuşan ailelere konutları teslim edilmiştir. (Ayvacık SYDV Müdürlüğü) SYDV' nin daha önceden sahip olduğu bir konut modeli üzerinde, bulunduğu alan ve aile büyüklüğüne göre yapılar büyütülerek ya da daraltılarak planlar oluşturulmuştur. Yapı metrekareleri 60 ile 75 metrekare arasında değişmektedir. Yapıların uygulaması halkın sahip olduğu inşa bilgi ve teknolojilerle oluşturulmuştur.

▪ **Tarsus Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı / Mersin**

Mersin İli'nin Tarsus İlçesi'nde Sosyal Yardımlaşma ve Danışma Vakfı tarafından İlçede bulunan yoksul ve yardıma muhtaç aileler için, konutlar üretilmiştir.

Kuşçular Köyü'nde bulunan 65 yaşındaki iki özürlü çocuk sahibi olan Zekeriya Ümük'e konutu törenle teslim edilmiştir. 45 metrekarelik bir plana sahip olan konut modeli, 16.000 TL değerinde bir maliyetle inşa edilmiştir. [192]



Şekil 4.13 Kuşçular Köyü'nde Yoksullar İçin Yapılan Konut [193]

Tarsus Kaymakamı Dr. Mehmet Gödekmerdan yoksul ailelerle ilgili çalışmaların devam edeceğini ve devletten alınan fonlarla birlikte Kumdere ve Gülek Köylerinde de çalışmaların devam ettiğini belirtmiştir.

5. BİLECİK İLİ, OSMANELİ İLÇESİ'NİN 'CAMİİ CEDİD MAHALLESİ'NDE BULUNAN YOKSULLAR İÇİN KONUT ve YERLEŞME MODELİNİN OLUŞTURULMASI

5.1 Yer Seçiminde Etken Olan Unsurlar ve Seçimin Nedenleri

Günümüzde gelişmekte olan ülkeler, dünya ekonomisinin yarısını oluşturmaktadırlar. Özellikle son dönemde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte gelişmekte olan ülkelerin dünya üzerindeki ekonomik düzeyleri daha önemli hale gelmiştir. Türkiye bu gün, dünya üzerinde gelişmekte olan ülkeler düzeyinde gösterilmektedir. Hala birçok yönden gelişmesini tamamlayamamasına rağmen özellikle son dönemde IMF (International Monetary Fund) desteği olmadan ekonomik ilerleme göstermesi gelişmekte olan ülkeler adına örnek teşkil etmektedir. Bu yönde olumlu gelişmeler yaşansa da henüz Türk halkının sosyal yaşam düzeyini geliştirecek uygun ortam ve statüler sağlanmış değildir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları ve gelir dağılımının adaletli bir biçimde olmadığı Türkiye'de büyük ekonomik farklılıklar bulunan sınıfların oluştuğu gözlenmektedir. TÜİK verilerinin 2006-2007 hanehalkı gelirleri kıyaslamasında birazda olsa bir iyileşmenin olduğunu göstermektedir. Türkiye'de hanehalkı başına düşen yıllık kullanılabilir gelir 2007 yılı verilerine göre 18.827 TL iken, ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri 8.050 TL olarak tahmin edilmiştir. 2007 yılındaki ölçümde İstanbul Bölgesi 11.454 TL ile ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri en yüksek olan bölge durumundadır. İstanbul Bölgesini, 10.151 TL ile Doğu Marmara Bölgesi izlemektedir. Türkiye'de Güney Doğu Anadolu Bölgesi 3.591 TL ile en düşük ortama gelire sahiptir. Ekonomik durum iyiye giden bir tablo çizse de, yoksullar insanların barınma problemleri adına bu kadar iyimser olmam mümkün değildir. Günümüzde, bu yönde en somut çalışmaları TOKİ sunsa da, hem ortaya çıkan maliyetler, hem de mimari ürün anlamında birçok eleştiri almaktadır.

Tez kapsamında uygulama alanı belirlenirken, bulunduğu dönemde Türkiye'de TÜİK verilerine göre acil nitelikli konut ihtiyacı bulunan kentler öncelikli hedef olarak seçilmiştir. 2010 yılı itibarıyla Türkiye'de 19 ilde (Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Ardahan, Bilecik, Bitlis, Düzce, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kırıkkale, Mardin, Muş, Sakarya, Şanlıurfa, Şırnak ve Van) acil konut ihtiyacı saptanmıştır. Belirlenen kentlerin seçiminde barınma problemiyle birlikte niteliksel sorunlar da dikkate alınmıştır. Yoksulluğun neden olduğu nitelik problemi, aynı zamanda gelecek için önemli bir tehdit olan deprem faktörünü de kapsamaktadır.

Belirlenen sebepler doğrultusunda, tezin uygulama alanı olarak Bilecik Kenti seçilmiştir. Bilecik kentinin uygulama alanı olarak seçilmesinde; demografik verileri, gelişmişlik durumu, sahip olduğu istihdam gücü ve geleceğe ilişkin ekonomik verileri, barınma problemleri ve nitelikli konut alanları, halkın yapısı ve kültürü, bulunduğu coğrafya ve iklimi ve İstanbul'a olan yakınlığı gibi sebepler bulunmaktadır.

Bilecik, Marmara Bölgesi'nin Doğu Marmara Bölümü'nde yer almaktadır. Doğudan Bolu ve Eskişehir güneyden Kütahya, batıdan Bursa, kuzeyden Sakarya illeri ile çevrilidir. Bursa, Ankara ve İstanbul kentleri arasındaki üçgen içerisinde yer alan il, önemli bir geçiş alanında konumlanıp, stratejik bir noktada kurulmuştur. Bizans ve Osmanlı dönemine ait önemli bir yerleşimdir ve çok sayıda tarihi yapıya ve geleneksel konuta sahiptir.



Şekil 5.1 Marmara Bölgesi'nin Türkiye Üzerindeki Yeri ve Marmara Bölgesinin İlleri [194]

Bilecik Kenti'nin nüfus verilerine bakıldığında ise, 1927 yılında Bilecik İlının nüfusu 114.043 iken, 2000 yılı genel nüfus sayımında İl'in toplam nüfusu 194.326 olarak belirlenmiştir. 1927 yılında Bilecik ili ülke nüfusu içinde binde 8,4'lük bir paya sahip iken, 2000 yılında binde 2,9'luk bir paya sahiptir. Bu da, Bilecik İlının nüfus artış hızının ülke nüfus artış hızından daha düşük olduğunu göstermektedir. Nitekim 1927-1935 döneminde Bilecik İli'nin yıllık nüfus artış hızı binde 11.89 iken, 1990-2000 döneminde binde 10.02'dir. 1927-2000 yılları arasında Türkiye'nin nüfusu yaklaşık beş kat artış göstermiştir. Aynı dönemde, Bilecik İlının nüfusu sadece yüzde 70 artmıştır. 1927-2000 döneminde Bilecik ilinin nüfus artışı incelendiğinde, üç farklı dönem gözlenmektedir. 1960'lı yıllara kadar nüfus artmış, 1960-1975 döneminde nüfus azalmış ve 1975 yılından sonra nüfus tekrar artma eğilimine girmiştir. 2009 yılı TÜİK verilerine göre Bilecik nüfusu 202.061 kişidir. Kentsel Nüfus 148.330 iken, kırsal

nüfus 53.731'dir. Belirli bir dönemde nüfus artışı eksi değer düşen ilde, örneğin 2007-2008 döneminde yüzde eksi 5,21 olan nüfus artış hızı 2008-2009 döneminde yüzde 4,60'a kadar hızlı bir artış göstermiştir. (TÜİK, 2009)

İlin Adı	Kır Nüfusu			Kent Nüfusu			Toplam		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Bilecik	27.257	26.474	53.731	68.875	79.455	148.330	96.132	105.529	202.061

Çizelge 5.1 Bilecik İli Nüfusunun Kırsal ve Kentsel Olarak Analizi (TÜİK, 2009)

2009 yılını kapsayan nüfus sayımında % 4.60'lık artışla en dikkat çekici nüfus artışının yaşandığı il olmuştur. Yakın tarihte yüksek bir nüfus artışı görünmeyen bu kentte, il dışından ve kırsaldan kente doğru yaşanan göçler nedeniyle, özellikle kent ve ilçe merkezlerinde konut problemi yaşanmaktadır. Düzenli bir ivme ile kentleşen bu kentte, şehirleşme oranı 2009 verilerine göre %64.01'dir.

Bilecik İli, halen gelişmekte olan bir kenttir. Türkiye illerine bakıldığında, DPT'nin 2000 yılında yaptığı araştırmada gelişmişlik seviyesi olarak 3. Derece olarak gösterilmiştir. (Bkz. Çizelge 5.2) Bu rapor, Bilecik'in halen gelişmekte olan bir kent olduğunu göstergesidir. Raporda, demografik, eğitim, istihdam, sağlık, sanayi, tarım, inşaat, mali, alt yapı ve diğer refah göstergeleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Yine de çok yüksek olmayan bir nüfus artışı olduğu için bu hız kontrol edilebilir bir boyuttadır.

Kentin ekonomisi, tarım ve sanayiye dayanmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarıma dayanan zayıf bir ekonomisi bulunan Bilecik, 1975 yılından sonra değişime uğramıştır. 1973 yılında devlet tarafından 'Kalkınmada Öncelikli İller' kapsamına alınmasından sonra, hızlı bir sanayileşme sürecine girmiştir. [195]

1973-1981 yılları arasındaki teşvikler kapsamında, 90'ın üzerinde işletme teşvik belgesi almıştır. Bu işletmeler arasında büyük ve orta boy toprak, makine-döküm, gıda, tekstil, ipek, mermer, kimya ve plastik sanayi işletmesi ile birçok küçük boy işletme bulunmaktadır. il genelinde toplam sanayi tesisi 142'dir.

Bilecik'te tarım ve sanayi önemli birer gelir kaynaklarıdır. Bölgenin ana gelir kaynakları olduğu gibi önemli ölçüde de istihdam sağlamaktadır. Bölge sanayisi nedeniyle önemli miktarda başka illerden göç almaktadır. Aynı zamanda tarım nedeniyle mevsimsel göç de alabilmektedir. Bozüyük, Söğüt ve Osmaneli gelişmiş ilçeleridir. 2009 yılını ilk aylarında

yaşanan kriz sonrasında, fabrikalarda çalışmak üzere kente gelen birçok işsiz yoksul aile, fabrikalarda iş olanağı bulamamış, hatta çalışmakta olan işçilerden bir kısmı işlerinden çıkartılmıştır. Bu nedenle birçok işsiz, yaptıkları barınaklar ve gecekondularla barınma problemini çözmeye çalışmışlardır.

1.Derece Gelişmiş İller	2.Derece Gelişmiş İller	3.Derece Gelişmiş İller	4.Derece Gelişmiş İller	5.Derece Gelişmiş İller
İstanbul	Eskişehir	Bilecik	Kastamonu	Tunceli
Ankara	Antalya	Edirne	Çorum	Adıyaman
İzmir	Tekirdağ	Zonguldak	Giresun	Kars
Kocaeli	Adana	Çanakkale	Artvin	Gümüşhane
Bursa	İçel	Isparta	Erzincan	Bayburt
	Muğla	Manisa	Sivas	Batman
	Aydın	Uşak	Aksaray	Mardin
	Balıkesir	Konya	K.Maraş	Van
	Kırklareli	Gaziantep	Bartın	Siirt
	Kayseri	Hatay	Tokat	Iğdır
	Denizli	Sakarya	Çankırı	Hakkâri
		Bolu	Sinop	Bitlis
		Burdur	Ordu	Ardahan
		Kırıkkale	Erzurum	Bingöl
		Kütahya	Diyarbakır	Ağrı
		Nevşehir	Yozgat	Şırnak
		Elazığ	Şanlıurfa	Muş
		Trabzon		
		Samsun		
		Kırşehir		
		Rize		
		Malatya		
		Amasya		
		Karaman		
		Afyon		

Çizelge 5.2 DPT Araştırmasına Göre Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksine Göre Kademeli İl Grupları

Kişi başına gelir bakımından Bilecik, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Fakat Marmara bölge ortalamasının altındadır. 2000 yılı itibariyle kişi başına gelir Türkiye’de 2.941 ABD Doları iken, Marmara Bölgesi’nde 4.270, Bilecik’te 3.521 ABD Dolarıdır. 2001 yılında Türkiye’de kişi başına gelir 2.146 ABD Doları iken, Bilecik ilinde kişi başına gelir 2.584

ABD Dolardır. Kişi başına gelir bakımından Bilecik 81 il arasında 11. sıradadır. Bu durum iyi görünen bir tablo çizse de, gelir dağılımındaki adaletsizlik nedeniyle, ilçeler arasında ve hatta mahalleler arasında yüksek gelir farklılıkları bulunabilmektedir.

TÜİK ve DPT'nin veriler doğrultusunda, 19 ilde (Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Ardahan, Bilecik, Bitlis, Düzce, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kırıkkale, Mardin, Muş, Sakarya, Şanlıurfa, Şırnak ve Van) acil konut yapımı belirtilmiştir. Bilecik Kenti'nin de bu listede yer alması, çözüm arayışlarının önemini ortaya koymaktadır. Artan nüfus ve yaşanan göçler nedeniyle konut sıkıntısı yaşanmaktadır. Ayrıca, tarihi bölgelerdeki yapılar eskiyerek kullanılamayacak duruma gelmektedir. TOKİ nitelik probleminden dolayı Bilecik İli'nde çalışmalarını sürdürmektedir.

Toplumsal yapıya bakıldığında, il sanayi, tarım ve ulaşım aksları üzerinde bulunan coğrafyası nedeniyle, aldığı göçlerle kozmopolit bir yapısı bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde balkanlardan göç almış olan Bilecik, günümüzde Eskişehir, Sakarya ve Bursa kentlerine olan yakınlığı nedeniyle daha çok bu bölgelerden göç almaktadır. Günümüzde kentin %35,99'u kırsal alanda yaşamaktadır.

Bulunduğu coğrafya ve özellikle iklim kuşağı da seçim nedenlerinden biri olmuştur. Bölgenin bir kısmında ılıman iklim hâkimken, iç kısımlarda karasal iklim egemendir. Marmara ile İç Anadolu iklimlerinin etkileri hissedilmektedir. İklimi, geçiş tipi iklim özelliği göstermektedir. Bir geçiş ikliminde bulunan coğrafya nedeniyle, ulaşmak istenen uygulama hedefinde, Türkiye'de farklı iklim bölgelerine örnek teşkil edebilecek bir çalışma elde edebilme çabası bulunmaktadır.

Son olarak, Bilecik ili tercih edilirken, İstanbul'a yakınlığı dikkate alınmıştır. Ulaşım kolaylığı, kazanılan zaman ve yerel yönetimlerden konuya duyulan hassasiyet ve yardım tercih nedenlerini etkilemiştir.

Uygulama kapsamında bir sonraki aşama, uygulama alanının daraltılması olmuştur. Bu nedenle, Bilecik İli'nin ilçelerinden biri tercih edilmiştir. Bilecik İli'nin tipik özelliklerinden biri taşıyan bir ilçeye yönelmek amacıyla, Osmaneli ilçesi uygulama alanı olarak seçilmiştir.

Osmaneli, Bilecik ilinde gelişmişlik sıralamasında sırası ile; Bozüyük, Merkez, Söğüt ilçelerinden sonra gelerek dördüncü sırada yer almaktadır. İstanbul – Eskişehir - Antalya Karayolu üzerinde bulunması, tren yolu üzerinde yer alması, fabrikaları ve organize sanayi bölgesi olması nedeniyle aldığı göçler, yaşanan barınma problemleri ve konutlardaki nitelik

problemi, halkın kozmopolit yapısı, geleneksel mimari özellikleri, topografyası ve iklimi gibi nedenlerden dolayı Osmaneli İlçesi çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Daha sonra, Nisan 2010 tarihinde yapılan gezi (alan çalışması) ile, Osmaneli İlçesi analiz edilmeye çalışılmıştır. Kentin büyüme aksı ve tarihi bölgesi belirlenmiş ve gerek mimari anlamda imarsız ve tehdit oluşturan, gerekse barınma ve yoksulluk adına problem olan bölgeler saptanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmalar sonucunda, Tarihi bölge ile sınır, imarsız kaçak yapılaşmanın bulunduğu, bir dere yatağına yerleşmiş, yoksul ailelerin bulunduğu ‘Camii Cedit Mahallesi’ uygulama alanı olarak seçilmiştir. Yerleşmenin Tarihi Bölgeyle sınır olması ve dere yatağında bulunması çözüm arayışlarının önemini arttırmıştır. Dere yatağında imarsız olarak inşa edilen konutlar, sık sık bölgede su basmaları yaşanmakta ve konutlardaki insanların can güvenliği tehlikeye atmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, çalışma alanı olarak bu mahallenin acil olarak yeniden yaşam alanlarının ele alınması ve uygun kültür ve yaşam biçimiyle harmanlanmış, tarihi dokuya saygılı, yerel malzemelerin ve düşük maliyetin öncelik olarak kullanıldığı, ekolojik duyarlılık ve verilerle hareket eden bir konut ve yerleşme modeli tasarlanmak istenmiştir.

5.2 Osmaneli İlçesi’nin İncelenmesi

Bu başlıkta, Osmaneli İlçesi’nin tarihsel, coğrafi, iklimsel, demografik verileri, ekonomik durumu, gelişmişlik durumu, sosyal ve kültürel durumu üzerinde durulacaktır.

5.2.1 Osmaneli Tarihi

Eski bir yerleşim olan bölge, 1913 tarihine kadar; Melagina, Leukea, Lefke, Pefka adlarını taşımıştır. Lefke ve Pefka isimleri Rumca’da ‘Kavaklı güzel yer’ , ‘Kavaklılık ve çamlık güzel yer’ ve ‘Bağlık, bahçelik ve kavaklık güzel yer’ anlamlarına gelmektedir. (Uluengin-Saatçi, 2009)

Tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Osmaneli, Helen, Trak, Bitinya, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi uygarlıkların yerleştiği bir bölge olmuştur. Osmaneli’nde bulunan bazı kalıntılar ve höyükler, bu bölgede ilk yerleşimlerin M.Ö. 2000’lere kadar ulaşmaktadır.

M.Ö. 1200’lü yıllarda, Friglerin elinde olan bu bölge, sonra Perslerin, daha sonra da Romalıların hükümdarlığına girmiştir. Roma İmparatorluğu’nun ikiye bölünmesinden sonra Osmaneli Doğu Roma İmparatorluğu’nda (Bizans) kalmıştır. Bizans Dönemi’nde de önemini koruyan bu bölge, daha sonra Osman Gazi Dönemi’nde Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarına katılmıştır. (Yurt Ansiklopedisi, 1982)

Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra, önemli ticaret yolları üzerinde olması nedeniyle önemini korumuştur. Özellikle, İstanbul – Bağdat – Mekke aksı üzerinde olması her zaman önemli olmuştur. 1913 yılında Lefke olan adı Osmaneli olarak değiştirilmiştir.

5.2.2 Osmaneli'nin Coğrafi Konumu ve İklimsel Verileri

Osmaneli İlçesi, Marmara Bölgesinin güney-doğusunda, Bilecik İli'nin Kuzeyinde yer alarak, Bursa ve Sakarya illeri ile sınırdır. Doğusunda Gölpazarı, batısında Bursa İli'nin İznik ve Yenişehir ilçeleri, kuzeyinde Sakarya İli'nin Geyve ilçeleri ile çevrilidir. İlçenin yüzölçümü 526 km²'dir. Rakım en düşük 80 m, en yüksek 926 m, ilçe merkezi ise 100 metredir. Osmaneli mesafe olarak, Bilecik'e 34 km, Eskişehir'e 106 km, Adapazarı'na 72 km, Kocaeli'ne 110 km, Bursa'ya 104 km ve İstanbul'a 202 km uzaklıktadır. İlçenin yüzölçümü 526 km²'dir. [196]



Şekil 5.2 Bilecik İli'nin İlçeleri [197]

İlçe merkezinde 4 adet mahalle bulunmaktadır:

- Cami Cedit Mahallesi
- Cami Kebir Mahallesi
- Hacıoğlu Mahallesi
- İnönü Mahallesi

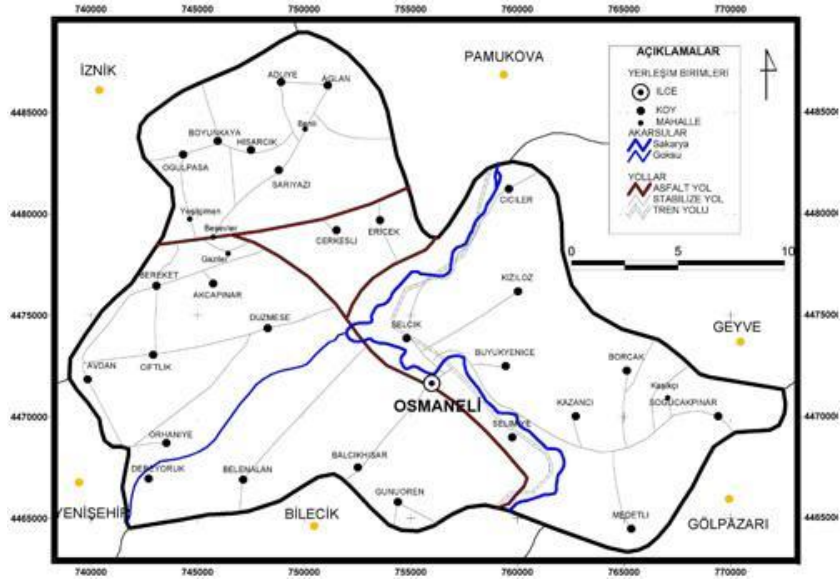
İlçe merkezi yüksek dağlar ve tepelerle çevrilidir. Kuzey-batıda Samanlı Dağları, Kuzey-doğuda Köroğlu Dağları'nın uzantısı olan Kara Dağlar'ın tepe uzantıları ile batıda Avdan Dağı (900 m) rakım ve İn Kayalar, güneyde Erikler Dağı, doğuda Yaylak Tepe ve Kuru Dağ (805 m rakım), güneydoğuda ise Paşa Dağı (922 m rakım) ile çevrilidir.

Osmaneli’inde, akarsu ve göller bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi yerleşim merkezinden geçen Sakarya Nehri’dir. Diğer akarsular Göksu Nehri ve Göynük Suyu’dur. Bir adet de Çerkeşli köyü sınırları içinde sazlık gölet biçiminde su birikintisine rastlanılmaktadır. 1990 yılında sulama amaçlı olarak suni göletler de oluşturulmuştur. Nehirler nedeniyle, toprakları verimli bir bölgedir.



Şekil 5.3 Osmaneli İlçesinin Görünümü [198]

Osmaneli Ovası Bilecik Kentinin önemli düzlük alanlarından biridir. Bölgede birçok vadi de bulunmaktadır. Kent merkezi bu ova içine yerleşmiştir. Merkez dışına çıkıldıkça dağlar ve tepelerin eğimleri hissedilmektedir.



Şekil 5.4 Osmaneli Haritası [199]

Osmaneli’nde bitki örtüsü olarak, Bilecik İli’nin özelliklerini göstermektedir. Bilecik ili, Yağış bakımından yeterli miktarda yağış almaktadır. Yüzölçümünün %47’sinin ormanlık alan olması nedeniyle de orman zenginliği bakımından Türkiye’nin şanslı yörelerinden biridir. Orman alanlarının zengin olması nedeniyle, av hayvanları da bölgede çoktur. Bin metreye

kadar yükseklerde orman örtüsü genellikle meşe, otsu bitkiler ve makilerden oluşmaktadır. 1500 metre sınırına kadar da karaçam, kayın, kızılçam, kestane türündeki yüksek boylu ağaçlar sıralanmaktadır. 1500 metreden daha yükseklerde ise köknar cinsinden ağaçlar bulunmaktadır. [200]

Osmaneli İlçesinin iklim verileri incelenirken yine Bilecik İli'nin iklim verilerinden faydalanmak gerekmektedir. İklimsel geçit bölgesinde bulunması nedeniyle, su kaynakları ve farklılık gösteren topografyasıyla birlikte 3 farklı iklim tipi bulunmaktadır. İl Merkezi, Gölpazarı, Osmaneli ve Söğüt İlçelerinde Marmara Bölgesi (Ilıman İklim); Bozüyük, Pazaryeri ve Yenipazar ilçelerinde ise İç Anadolu Bölgesi (Karasal İklim) iklimleri geçerlidir. Ayrıca Gölpazarı, Osmaneli ve Söğüt ilçelerinin Sakarya Irmağı kıyı şeridinde mikro-klima iklim bölgeleri görülmektedir. [201]

Bilecik İlinde yıllık yağış toplamı 450 kg/m^2 dolayındadır. Yağış en çok ocak ve mayıs aylarında düşmektedir. Bulutluluk durumu açısından 92 gün açık, 96 gün kapalı ve 177 gün bulutlu geçmektedir.

- Yıllık sıcaklık ortalaması: $12,3 \text{ }^{\circ}\text{C}$
- Karlı gün sayısı: 25
- En soğuk ay: Ocak ($2,5 \text{ }^{\circ}\text{C}$)
- Donlu gün sayısı: 55
- En sıcak ay: Temmuz ($21,7 \text{ }^{\circ}\text{C}$)
- Sisli gün sayısı: 14
- Yıllık ortalama nispi nem: % 66
- Kırğılı gün sayısı: 25

İl düzeyinde tespit edilen en yüksek sıcaklık 1945 Ağustos ayında $40.6 \text{ }^{\circ}\text{C}$, en düşük sıcaklık ise 1950 Ocak ayında $-16 \text{ }^{\circ}\text{C}$ olarak ölçülmüştür.

Ayrıca rüzgâr bakımından, Bilecik, batı ve kuzeybatı rüzgârları etkili olduğu bir bölgedir. Ortalama rüzgâr hızı $3,4 \text{ m/sn}$ 'dir. Yılın belirli dönemlerinde rüzgârlar 135 gün kuvvetli rüzgâr ve 17 gün de fırtına şeklinde esmektedir.

5.2.3 Osmaneli'nin Demografik Verileri

Çalışma alanımız olan Osmaneli İlçesi'nin nüfus verilerine bakıldığında, ilçe merkezi nüfusu 2007 nüfus sayımına göre 21.022 kişidir. İlçe merkezi 13.419 ve köy nüfusu 7.603'dür.

Nüfusun büyük bir çoğunluğunu yerel halk oluştursa da, 1953 ve 1954 yılları arasında Bulgaristan'dan göç edenler, Selanik'ten göç edenler, Gürcüler bazı köylere

yerleştirilmişlerdir. Ayrıca ilçe merkezinde 50 kadar Erzurumlular bulunmaktadır. Yine daha sonra 1989 yılında Bulgaristan'dan zorunlu olarak göç eden halkta bu bölgede ikamet etmektedir.

İlçe Adı	2007 İlçe Nüfusları
Merkez	63.075
Bozüyük	64.514
Söğüt	23.186
Osmaneli	21.022
Pazaryeri	12.283
Gölpazarı	11.860
Yenipazar	3.952
İnhisar	3.885

Çizelge 5.3 2007 Yılı Nüfus Verilerine Göre İlçe Nüfus Sayıları [202]

Günümüzde fabrikalar nedeniyle, göç almaya devam etmektedir. İlçe merkezinden farklı Bilecik iline bağlı köylerden aldığı göç gibi, il sınırında bulunması nedeniyle, Eskişehir, Bursa ve Sakarya Kentlerinin kırsal bölgelerinden de önemli, ölçüde göç almaktadır.

5.2.4 Osmaneli'nin Gelişmişlik Durumu

Osmaneli İlçesi gelişmişlik bakımından Bilecik İlinde 4. sırada, Türkiye'de ise 230. Sırada yer almaktadır. Halen gelişmekte olan bir kenttir. Birçok alanda gelişmeye devam etmektedir. Eğitim durumu, sağlık ve turistik açıdan olanakları bulunmaktadır.

İlçe Adı	Bilecik İli Sıralama	Türkiye İçi Sıralama
Bözüyük	1	67
Merkez	2	82
Söğüt	3	171
Osmaneli	4	230
Pazaryeri	5	284

Gölpazarı	6	381
Yenipazar	7	552
İnhisar	8	567

Çizelge 5.4 Bilecik İlçelerinin Türkiye ve İl İçindeki Gelişmişlik Sıralamaları

5.2.5 Osmaneli'nin Ekonomik Verileri

Osmaneli ilçe merkezinde, genellikle, memur, özel sektör çalışanı ve yerel esnaf bulunmaktadır. Köylere doğru gidildikçe, tarım ağırlıklı bir çalışma gözlenir. İlçe çevresinde gelişmiş ticaret merkezlerinin bulunması nedeniyle bu bölgede ticaret çok gelişmiş değildir. Ulaşım aksı üzerinde bulunması, ulaşım kolaylıkları ve yakın mesafeler yüzünden diğer merkezler tercih edilmektedir. [203]

Osmaneli ilçesinde de organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. 613.613 m²'lik alan üzerine kurulu ve 26 parselden oluşmaktadır. Un, elektrik, inşaat yapı malzemeleri, çimento, mermer, tuğla, süt ve tarım ürünleri fabrikaları bulunmaktadır. Bölgede uzun yıllar işletilen taş ocakları bugün halen önemini korumaktadır. Lefke taşı, İstanbul'daki Haydarpaşa Garı'nın yapımında da kullanılmıştır. (Uluengin – Saatçi, 2009)

Tarihi yapıları ve doğal güzellikleri nedeniyle, turizm sektörü önemli potansiyel olsa da gerekli alt yapı bulunmadığı için tam olarak verim alınamamaktadır.

Köy nüfusunun büyük bir çoğunluğu, fabrikalar çevresinde bulunan Selimiye, Günören köyleri dışında tarım sahasında çalışmaktadır. Günümüzde sebze ve meyvecilik alanında da önemli yatırımlar yapılması da bunda önemli bir etken olmuştur.

İlçe merkezi memur ve esnaf aileler nedeniyle ekonomik anlamda daha iyidir. Kenar mahalleler ve köylerde yoksulluk oranı daha fazladır.

5.2.6 Osmaneli'nin Kültürel ve Sosyal Yapısı

Tarih boyunca ve özellikle Osmanlılar döneminde, İstanbul-Bağdat ve Mekke yolu üzerinde ve doğu ile batı arasında bir geçit olması nedeniyle taşıdığı stratejik önem günümüzde de devam etmiştir. Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlılar dönemine ait birçok tarihi yapı ve kalıntı bulunmaktadır.

Osmaneli çevresinde bulunan doğal güzellikleri ile de eşsizdir. Bunların bazıları, mide, böbrek, egzama ve safra hastalıklarına iyi gelen İçmece'leri, mesire yerleri, çam ormanları ve

fundalıklar, yeşilin hâkim olduğu tepelerde araziye ayrı bir renk katan kayalık doku, ninni gibi akan ve etrafına bereket saçan Sakarya nehri ve çeşitli akarsuların oluşturduğu vadilerdir. İlçede doğa tutkunlarının 15 günde bir yaptıkları doğa yürüyüşleri, her geçen gün ilçe içinden ve ilçe dışından katılımın artmasını sağlamaktadır.

5.3 Osmaneli'nin Kentsel ve Mimari Verileri

Bu kısımda, Osmaneli Kenti'nin tarihsel gelişimi, kentin fiziksel özellikleri üzerinde durulacaktır. Ulaşım aksları, tarihi doku alanları, gelişmekte olan bölgeleri ve problemli noktalar analiz edilecektir.

5.3.1 Osmaneli İlçesi'nin Fiziksel Gelişimi

Osmanlı arşivlerine bakıldığında 1530 yılında Osmaneli'nde 24 hane (evli) ve 2 bekâr oluşmaktadır. Osmanlı döneminde giderek artan önemi nedeniyle, artan nüfusla bağlantılı olarak, dini ve sivil mimari yapıların sayısı çoğalmıştır. Camii, hamam ve köprü gibi yapılar yapılmıştır. 17. Yüzyılın ilk çeyreğinde, 600 adet ev bulunmaktadır. 19. Yüzyılda ise bu bölgede 7 mahallenin olduğu kayıtlarda yer almıştır. (Uluengin – Saatçi, 2009)



Şekil 5.5 1989 Tarihli Osmaneli 1/5000 Kadastral Haritası ve Topoğrafik Yapısı (Kaynak: Osmaneli Tapu Kadastro Müdürlüğü)

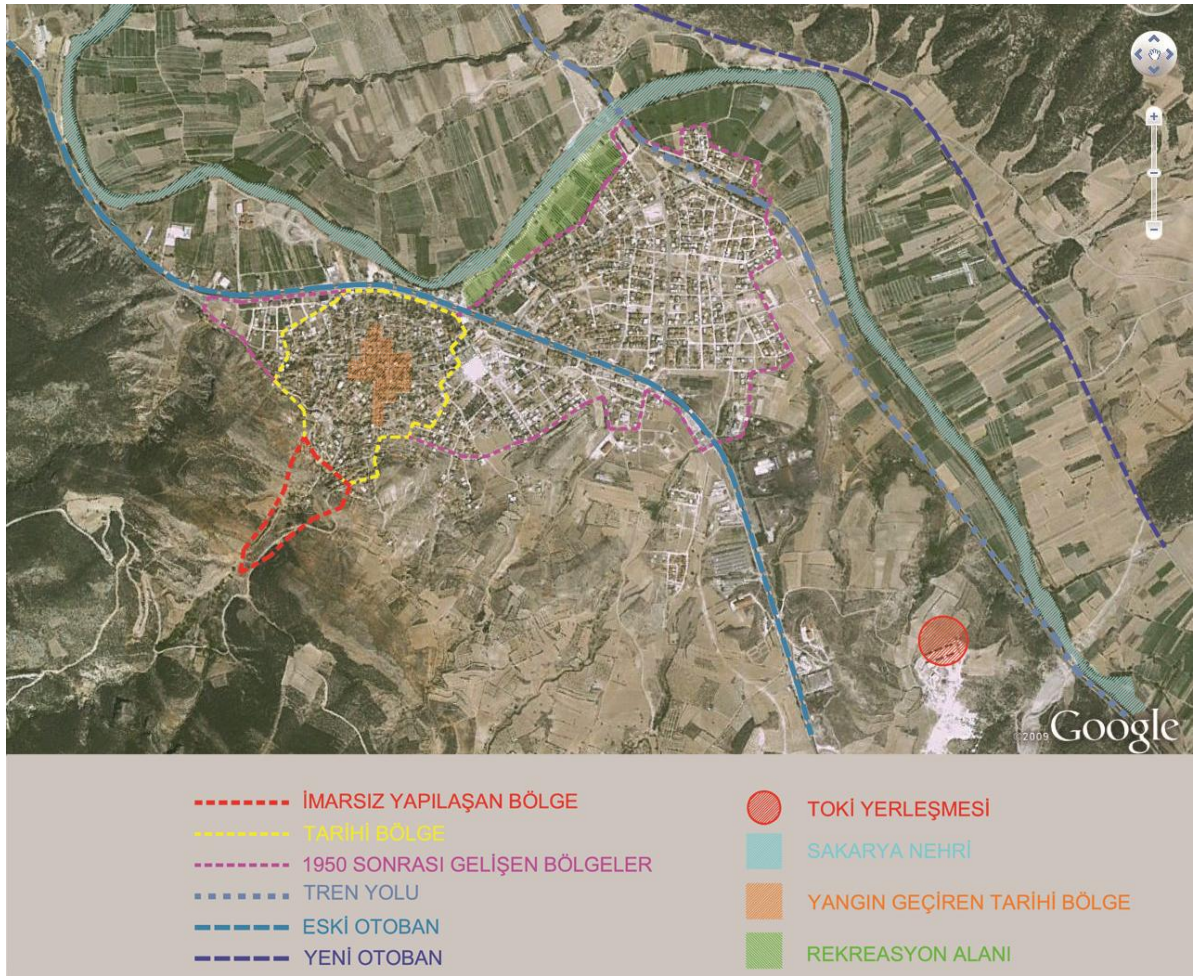
Osmaneli 19. Yüzyılın son çeyreğinde büyük bir yangın felaketi yaşamıştır. Geleneksel Osmanlı yerleşimine sahip olan kent, 1874 yılından geçirdiği yangından sonra Camii kebir ve

Camii cedit mahalleri en fazla zararı gören mahalleler olmuştur. Şekil 5.5'deki 1989 tarihli kadastral harita incelendiğinde, tarihi bölgede yer alan ızgara sistem yapı adaları bu bölge yangının zarar verdiği büyüklük hakkında bilgi verebilmektedir.

1874 yılında yaşanan yangın sonrasında, Tanzimat'ın batılılaşma hareketine uygun olarak, kent yeninden modern planlama anlayışı ile düzenlenmiştir. Bu düzenle birlikte bu mahalleler günümüzdeki ızgara görünümlerine sahip olmuşlardır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, kent artan nüfusla birlikte gelişme göstermiştir. Birçok sivil mimari yapısının yapılmasının yanı sıra, oturlan ev sayısı 1500'e yükselmiştir.

1960 yılında ilçe merkezi, artan nüfusla birlikte biraz daha genişlemiş ve İnönü ve İstasyon Mahalleri de eklenmiştir. Özellikle ipekböcekçiliği nedeniyle nüfus artış göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Osmaneli yaşamında önemli bir pay sahibi olan ipek böcekçiliği 1970'li yıllara kadar önemini koruyabilmiştir.



Şekil 5.6 Osmaneli Kentsel Gelişimi Analiz Paftası (Google Earth/2006)



Şekil 5.7 Osmaneli'nin Güneyinden Panaromik Görüntüsü (2010)

Günümüzdeki Osmaneli'nin gelişimine bakıldığında, Camii kebir ve Camii cedit biri tarihi mahallelerin yanı sıra, 1950 sonrasında kent doğu ve güney-doğuya doğru büyüme ve gelişme göstermiştir. Kentin kuzey-batısından geçerek uzanan Sakarya nehri, güneyindeki eğimli topografya, batısında düzlük alanların daralması nedeniyle, yerleşim doğu yönünde büyüme göstermiştir. 1950 sonrasında tarihi kentin doğusundaki bölgede yapılan kamusal yapılarla iş alanları oluşturulmuştur. Daha sonra bu yapıların çevresine halkın kendi yapıları yapılmaya başlanmıştır. İmar düzeni ile yapılaşan bu bölgede, fabrika ve sanayi yapıları yapılmaya devam edilmiştir. Mayıs 2008 tarihinde tamamlanan, 192 konut ve ticaret biriminin yer aldığı TOKİ Evleri de geliştirmekte olan güney-doğu aksının en uç noktasına konumlandırılmıştır.

İlçe merkezinin, güneyinde yer alan dere yatağı civarında imarsız yapılaşmalar yaşanmaktadır. Tarihi bir mahalle olan Camii Cedit Mahallesi dâhil olan bir bölgedir. Yoksul insanlar, bu dere yatağı aksı üzerinde imarsız yapılaşmaktadır. Dere yatağı ile tepeler arasındaki küçük düzlük alanlara yerleşmektedirler. Bu kentsel açıdan büyük problemlere neden olmaktadır. Öncelikle belirli dönemler de su baskınları yaşanmaktadır. Tarihi mahallesi ile sınır olması kentin estetik ve turizm değerlerine de zarar vermektedir. İmarsız bölge dere yatağından tepelere doğru yükselmeye başlamıştır. Ekonomik durumu biraz daha iyi olan yoksullar eğimli, yüksek bölgeleri tercih etmektedir. Bu alan, günümüzde gelişen ilçe merkezinin en önemli problem noktalarından biri haline gelmiştir.

5.3.2 Önemli Tarihi Yapıları

Tarih boyunca büyük imparatorlukların hükmettiği bir bölge olan Osmaneli, önemli dini, yönetim ve sivil mimari eserler inşa edilmiştir. Antik döneme dair eserler bu güne ulaşmasa da yerleşimin kuzey doğusunda bazı kalıntıların olduğu bilinmektedir.

Osmaneli'ndeki bilinen en eski yapı Rüstem Paşa Camii'dir. 1560-65 yılları arasında inşa edilmiştir. Cami iç kısımdan düz tavanlıdır. Çatı topuz çatıdır ve kurşunla kaplanmıştır. Ana strüktür kesme-ince ve kaba yontu taştır. Ayrıca, asma kat ahşap kirişlerle taşınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan diğer bir yapı Kırğıllı Camii'dir. Cami üzerinde 1550 tarihi yazmasına rağmen yapılış tarihini belirten herhangi bir yazılı belgeye ulaşılamamıştır. Planı dikdörtgen olan caminin çatısı kiremitle kaplanmıştır. Tuğla ve kesme

taş kullanılarak oluşturulan almasıık örgü ile minaresi oluşturulmuştur. Tuğladan yapılan minare süslemeleri bulunmaktadır.



Şekil 5.8 Rüstem Paşa Camii (1560-65) (Uluengin – Saatçi, 2009)



Şekil 5.9 Kırğıllı Camii (1550)



Şekil 5.10 Aya Yorgi (Ortodoks) Kilisesi

1870’lerde inşa edilen Aya Yorgi (Ortodoks) Kilisesi Osmaneli’ndeki önemli yapılardan biridir. İnşa tarihine ilişkin birçok söylem olsa da, Osmaneli’ndeki yangından sonra Macar

ustaların yaptıkları düşünülmektedir. Neo-klasik üslupla yapılan bu yapıda ana malzeme olarak ‘Lefke Taşı’ kullanılmıştır. Kilise bugün yıkılan kubbe ve tonozları ile kullanılmayacak bir haldedir.

Osmaneli’ndeki önemli bir diğer tarihi yapı da Hükümet Binasıdır.1900’lü yılların başında inşa edilmiştir. Rüstem Paşa Camii’nin yakınında yer almaktadır. Bağdadi dış cephe duvarları taş duvar görünümünde yapılmıştır. Tarzını yöresel mimariden alan bu yapı, günümüzde kullanılmamaktadır.



Şekil 5.11 Osmaneli Hükümet Konağı (Uluengin – Saatçi, 2009)

5.3.3 Geleneksel Konut Modelleri

Tamamıyla geleneksel yapılardan oluşan bir bölge bulunmasa da Osmaneli geleneksel yapısını homojen biçimde korumayı başarmıştır. Balaban ve Sakarya Caddeleri geleneksel dokunun hissedildiği yürüyüş akslarıdır.

Genellikle yapılar dini yapıların çevresinde yapılaşma başlayıp yayılmıştır. Düzensiz olarak yapılaşan evler nedeniyle, çıkmaz sokaklar, ara sokaklar, birleşen sokakların kesiştiği noktada meydancıklar meydana gelmiştir. 1874 yılında yaşanan yangından sonra batılılaşma hareketi ile birlikte gelen ızgara sistem adalar yapılmıştır. Daha önce organik olan yapılaşma daha düzenli bir hale gelmiştir. Günümüzde halen yangından kurtulmuş bölgeler organik dokuyu bize göstermektedir. Osmaneli evleri, yörenin tarımsal ve ekonomik özelliklerinin sonuçlarına göre biçimlenmiştir.

Genellikle evler iç bahçelidir. İpekböcekleri yabani dut ağacı ile beslendiğinden dolayı bahçelerde yabani dut ağaçları bulunmaktadır.

Cumhuriyet öncesi dönemde ipek böcekçiliği ve iplikçilikle uğraşılan ve çevresi tarım arazileri ile kaplı olan Osmaneli ise, organik yerleşim dokusu ve mimarisi ile geleneksel Anadolu evlerinin ve dokusunun en yoğun olarak gözlendiği ilçedir. İlçe’de gözlenen temel

mimari örnekler, sivil mimarlık örnekleridir. [204]

Geleneksel yapıların bir bölümü kullanılış nedenlerinden dolayı 3 katlı olarak inşa edilmiştir. Yapılar avlulu ve avlusuz olarak 2 çeşittir. Giriş kapıları genellikle 2 kanatlıdır. Giriş katları genellikle tek mekândan oluşmaktadır. Ayrıca bu katta ipekböcekçiliği için kullanılan ağaç yapraklarının depolandığı bölümde bulunur. Kimi evlerde bodrum katta bulunabilmektedir. Bodrum kat genellikle hayvan ağılı olarak kullanılmaktadır. Ağılın üzerinde kış odası yer almaktadır. (Uluengin – Saatçi, 2009)

Yapının parsel üzerine otururken, zemin katta parselin açısını alır. Fakat üst katlarda odaların dik açılı oluşabilmesi için açılı çıkmalar kullanılmıştır.

Osmaneli geleneksel yapılarının kendine özgü başka bir özelliği de köşe pencereleridir. 1. Ve 2. katlarda yapı köşesi ya da cumba köşelerinde köşe pencereleri bulunmaktadır. Kavşaklarda daha geniş bir bakış açısı sunulmaktadır.



Şekil 5.12 Geleneksel Cumba ve Köşe Pencereleri



Şekil 5.13 Osmaneli Geleneksel Evleri

Avlusuz evlerin arka bahçelerine çıkış kapıları bulunur. Tuvalet, mutfak, fırın ve hayvan ağılı ön veya arka bahçede yer almaktadır. Avlu ve bahçeler yaz aylarında gündelik hayatın en fazla geçtiği bölümlerdir.

Evlerin 1. katları ailelerin asıl yaşam alanlarıdır. Bu katta sofa çevresinde sıralanmış odalar bulunur. Oturma, yeme-içme, yatma mekânlarıdır. Yazın daha çok avlular kullanılsa da kış aylarında evin asıl yaşam mekânı 1. kattır.

Yapıların 2. Katlarında ‘Böceklik’ denen mekânlar yer almaktadır. Bu durum Osmaneli Evlerini diğer bölge evlerinden tamamen farklı kılmıştır. Böceklik bulunan evler 3 katlı inşa edilmiştir. Hatta bazı evlere 2. Kat sonradan eklendiği de durumlar da olmuştur.



Şekil 5.14 Geleneksel 3 Katlı Osmaneli Evi



Şekil 5.15 Sonradan Eklenen 2. Kat

Yapay ipekçiliğin gelişme gösterdiği dönemlerde, ipekböcekçiliğinin değeri azalmış ve 1970’lerde Osmaneli’nde ipekböcekçiliği giderek kaybolmuştur.



Şekil 5.16 Ahşap Karkas Arası Kerpiç Dolgu ve Üzeri Çamur Sıva

Geleneksel Osmaneli evlerinde, ana malzemeler olarak ahşap, kerpiç ve taş kullanılmıştır. Yapılar, moloz taş temel üzerine inşa edilmiştir. Evler ahşap karkas tekniği ile inşa edilmiştir. Zemin ve 1. katlarda ahşap taşıyıcılar rahatlıkla görülebilmektedir. Ahşap karkas arası kerpiç dolgudur. Duvarlar iç yüzeylerde kırıktı çamur sıva üzeri kireç badana, dış yüzeyler tatlı kireç sıva ve yan cepheler kırıktı çamur sıvadır. Son dönem Osmaneli Evlerinde ise iç ve dış yüzeylerde ahşap karkas üzerine ahşap çıtalar çakıldıktan sonra sıvanıp bağdadi sistem uygulaması yapılmıştır.

5.3.4 1950 Sonrası Konut Modelleri



Şekil 5.17 Osmaneli 1950 Sonrası Gelişen Bölgelerin Görünüşü

1950 sonrasında doğuya doğru büyüme gösteren ilçe merkezi, artan nüfusla birlikte kentsel ve mimari anlamda değişiklik göstermiştir. 1970’lerde ipekböcekçiliğinin önemini kaybetmesi ile geleneksel yapı ve ‘böceklik mekânları’ ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Yaşanan göçle birlikte, hızlı ve pratik olduğu düşünülen inşa sistemleriyle 4 ya da 5 katlı yapılar yapılmaya başlanmıştır.



Şekil 5.18 Tamamlanamayan Yapılar ve Geleneksel-Yeni İlişkisi

Kooperatif faaliyetleri, müteahhitler ve halkın kendi gücü ile yaptırılan konutlar, geleneksel konut dokusu dikkate alınmadan yapılaşmaktadır. Yapı inşa sistemi olarak betonarme sistem kullanılmaktadır. Kimi zaman halkın ekonomik nedenlerden dolayı tamamlayamadığı yapıların yanı sıra kaçak ve ruhsatsız yapılarda bulunmaktadır. Konutlar genellikle, 2 veya 3 odalıdır. Zemin katlar alış-veriş amaçlı olarak kullanılıp, üst katlar konutlar yer almaktadır.

Son dönemde, farklı ve ekonomik yapı çözümlerine ilgi artmıştır. Özellikle yeni gelişen bölgelerde, prefabrik tekil konut uygulamalarına rastlanmaktadır. Şekil 5.19’da görülen 2+1 konut çözümleri, yaklaşık olarak 30.000 TL’ye mal olan bu prefabrik yapılar, ekonomik ve yapısal anlamda farklı çözüm arayışlarının bir yansımasıdır.



Şekil 5.19 Osmaniye’de Prefabrik Konut Uygulaması

5.3.5 TOKİ Konut Çalışmaları



Şekil 5.20 Bilecik Osmaniye TOKİ Konutları

TOKİ’nin Bilecik Osmaniye ilçesine yönelik çalışması 192 adet konut ve bir ticaret merkezinden oluşmaktadır. Bu 192 adet konutun 112 adedi, alt gelir grubu için yapılmıştır. Projenin 2008 yılındaki toplam maliyeti 8.904.000 TL’dir. Proje kapsamında 3+1 ve 2+1 daire modelleri bulunmaktadır.

F Tipi 2+1 (Alt Gelir Grubu İçin) : Z+ 3 Katta, 2+2 Daire

13 Blok, 208 Daire, Brüt 81.52-82.18 m²

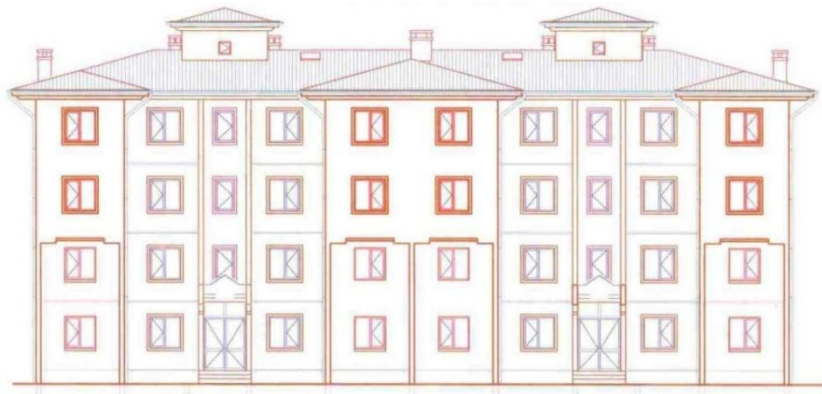
K Tipi 3+1 (Orta Gelir Grubu İçin) : Z+3 Katta, 4 Daire

13 Blok, 208 Konut, Brüt 106.63 m²

Toplam: 26 Blok, 416 Konut



Şekil 5.21 TOKİ Bilecik Osmaneli Projesi



Şekil 5.22 F Tipi Konut Bloğu Görünüşü



Şekil 5.23 F Tipi Konut Bloğu Kat Planı (2+1 Daire)



Şekil 5.24 K Tipi Konut Bloğu Görünüşü



Şekil 5.25 K Tipi Konut Bloğu Kat Planı (3+1 Daire)

Örneğin, TOKİ Osmaneli Evlerinden 82 m² 2+1 daire satın alan birinin şartları şu şekildedir:

- 4.000 TL Peşinat Ödemek,

- Taksitler 2008 yılında ödenmeye başlanmıştır. İlk taksit 240 TL'dir. 6 Ayda bir memur maaşına endeksli olarak artmaktadır. 28. Taksidini ödemek üzere olan birinin aylık ödemesi (Yaklaşık 2 yıl sonrası gibi) 310 TL'dir.
- Toplam taksit miktarı 150 adettir.
- Taksitlerin yanı sıra KDV+Sigorta gibi ek ücretler ödenilmektedir.
- Tüm veriler dikkate alındığında toplam 2+1 konut maliyeti 45.000TL'nin üzerinde olmaktadır.



Şekil 5.26 Bilecik Osmaneli TOKİ Konutları Sosyal Alanlar

Bu veriler incelendiğinde, TOKİ konutları, belirli bir düzeyde, park alanları, yerleşim planı ve ticaret işlevi ile belirli bir düzeyde bir yaşam alanı sunmaktadır. Fakat yapılan konut çalışması, konutların nitelik problemlerine karşı bir çözüm önerisi olsa da, yoksulların problemlerine karşı tam olarak bir çözüm önerisi olmadığı anlaşılmaktadır. Aylık ücret olarak 500-600 TL arasında kazancı olan bir yoksulun 310 TL'lik bir ödemeyi yapabilmesi çok zor bir durumdur. Ayrıca, yoksulların yaşam biçimlerine, sosyal hayatlarına ne kadar uygun olduğu tartışılmalıdır. Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bir yoksul bu konut modellerinde sosyal yaşantısına uygun biçimde yaşaması olanaksızdır. Ayrıca, blokların konumu ve gabarileri nedeniyle, kent silüetine bakıldığında bir farklılaşma oluşturmaktadır. (Bkz. Şekil 5.27)



Şekil 5.27 Kent Silüeti ve TOKİ Blokları

5.4 Osmaneli Camii Cedit Mahallesi, Balçıkhisar Sokak ve Yakın Çevresi İçin Konut ve Yerleşim Modelinin Tasarlanması

Osmaneli’nde yoksullar için konut tasarımının amacı, imarsız bölgede ruhsatsız kaçak olarak yerleşmiş bu yapılarda, hem sosyal hem de fiziksel olarak bazı tespitlerle, yoksulların yaşam kalitelerini incelemek, ihtiyaçlarını saptamak ve her şeyden önemlisi can güvenliğinin olmadığı bölgeden daha sağlıklı bir yaşam mekânlarına kavuşmalarını sağlamaktır.

Gezi yöntemi ile yapılan bu araştırmadan elde edilen sosyal ve fiziksel veriler doğrultusunda, yoksulların günlük yaşamlarına adapte olabilecek konut önerisi getirilmeye çalışılmıştır. Bilecik İli’nin Osmaneli İlçesi’ne özgü tasarlanan yoksul konutlarında, ilçenin sahip olduğu geleneksel mimari değerler dikkate alınarak modeller oluşturulmuştur. En asgari ihtiyaçlar belirlenip, üzerine eklenebilen ve genişleyen sistemlerle, yoksulların sahip olduğu bazı güçlerden faydalanarak bir konut modeline ulaşılmıştır.

5.4.1 Balçıkhisar Sokak ve Çevresinin Fiziksel, Sosyal ve Mimari Verilerinin İncelenmesi

Balçık Hisar Sokağı ve Çevresi, ilçe merkezinin güneyinde yer almaktadır. Camii Cedit Mahallesi sınırları içinde yer alan bu sokak yerleşmesi, 2 ayrı tepenin yükselmeye başladığı, dere yatağında yer almaktadır. Dere yatağından akan su, yaz döneminde temmuz-ağustos ayları dışında, her ay sürekli olarak akar şekilde kent içindeki sokaklardan geçerek Sakarya Nehri’ne ulaşmaktadır. (Bkz. Şekil 5.28)



Şekil 5.28 Akarsu Yolu – İmarsız Yapılaşan Balçıkhisar Sokak ve Yakın Çevresi
(Googleearth)



Şekil 5.29 Balçıkhisar Sokak ve Çevresinin Genel Görünümü

Tarihi bölgede, su akıntısı için yollarda gerekli su kanalı yapılmış, sokaklar döşemeleri, dükkânlar su almayacak şekilde eğimli imal edilmiştir. Yine de fazla yağışın olduğu zamanlar, bu dükkânlarda su basma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Fakat kentli bu suyla yaşamasını öğrenmiştir. Gerektiğinde dükkân önünde oturan esnaflar için rahatlatıcı bir ses, gerektiğinde ise temizlik amacıyla kullanılmaktadır. Geçmiş dönemlerde akan su, ipekböceği fabrikalarına topraktan yapılmış kanallarla yer altından ulaştırılmaktaydı. Fakat günümüzde bu kanallar görülebilse de kullanır durumda değildir.



Şekil 5.30 Sokaklardan geçen Akarsu, Halkın Suyu Kullanışı

Nitekim araştırma gezisi sırasında ilçe merkezindeki su aksı bulunarak akış yönünün tersine doğru takip edildikten sonra Balçıkhisar sokağa ulaşılmıştır. Tarihi dokuyla sınır olan bu bölgede, dere yatağından tepelerin yamaçlarına doğru yapılaşmalar gözlenmektedir.



Şekil 5.31 Balçıkhisar Sokak

Ekonomik durumu biraz daha iyi olan kişiler yaptıkları betonarme gecekondularla eğimli araziye yerleşebilmiştir. Fakat ekonomik durumu kötü olan aileler ise dere yatağında oluşan sınırlı düz arazilere yerleşmeye çalışmışlardır. Hatta bazı noktalarda, dere yatağının yönünün değiştirerek kendilerine yeterli olan düz alanı oluşturmaya çalışmışlardır. Bu durum can ve mal güvenliği açısından oldukça tehlikeli bir durumdur. Özellikle kış aylarında birçok gecekonduda sel baskını yaşanmaktadır.

İmarsız yapılar iki ve tek katlı yapılardan oluşmaktadır. Ender şekilde 3 katlı yapılara da rastlanmıştır. Tek katlı yapılar ahşap taşıyıcılı ya da yığma olup, iki katlı yapılar ise genellikle betonarme olarak inşa edilmiştir. Birçok yapının kiremit çatısı olduğu gibi, metal sac ondülin kaplama ya da çatısız konutlar bulunmaktadır.



Şekil 5.32 Betonarme İmarsız Yapılan Yapılar

Yapıların bazıları tamamlanmış gibi olsa da birçoğu genişlemeye ve yükselmeye açık biçimde bulunmaktadır. İki katlı konutlarda genellikle aile büyükleri üst katta, evlenen çocukları için ise alt katta yaşamaktadır. Yeni evlenecek çocuklar için genişleme alanları oluşturulmaktadır.



Şekil 5.33 Tamamlanmış Bir Kaçak Yapılar



Şekil 5.34 Gerektiğinde Üst Katı Kullanılabilecek Kaçak Tamamlanmamış Yapı

Birçok yapının betonarme donatı filizleri bırakılıp, üst katları teras alanı olarak kullanılmaktadır. Tarım için topladıkları ürünleri buralarda güvenle kurutabilmektedir. Herhangi bir durumda büyüme gerektiğinde ekonomik durumuna bağlı olarak yapı bu şekilde yükselebilmektedir. Örneğin, aileden bir çocuğun evlenmesi, yetişkin çocuk sayısının artması, köyden yeni bir akrabasının bölgeye göç etmesi gibi durumlarda bu tür genişlemelere gidilmektedir. (Bkz. Şekil 5.34)

Yapı tamamlanırken, aynı daire cephesinde farklı pencereler farklı kapılar kullanılabilmektedir. Gece kondu sahipleri, daha önceki gecekondulardan ya da birbirleri ile paylaşımları sonucunda almış oldukları kapı, pencere gibi elemanlar olabilmektedir.



Şekil 5.35 Farklı Yapı Elemanlarından Oluşmuş Yapılar



Şekil 5.36 Gecekondu Sakinleri Tarafından Yapılan Uygulamalar

Yoksul ailelerin kendi yapılarını yapmaları ve onarmaları nedeniyle yapı inşa bilgileri oldukça fazladır. Kimi inşaat işiyle ilgili iken, kimi de gecekonduusunun yapımı ve bakımı sırasında bu deneyimi kazanabilmektedir. Balçıkhisar Sokağı'nda yapılan incelemelerde de bu tür özellikler dikkat çekmiştir. Evlerin oda duvarları, kapılar, ahşap kalıpla hazırlanmış beton merdivenler, gölgeleme elemanları, ahırlar, kümesler, araç garajları, istinat duvarları vb. gecekondu sakinleri tarafından yapılmıştır. (Bkz. Şekil 5.36)

Yoksul bölgesindeki konutlar kendi içlerinde de ekonomik farklılıklar göstermektedir. Yerleşme yerleri, inşa sistemi, yapı kabuğu şekil ve malzemesinde birçok farklılığın

yaşanmasına neden olmaktadır. Genellikle ailelerin asgari ücrete yakın bir gelirleri bulunmaktadır. Fabrika işçisi olanların yanı sıra, birçok iş yapan usta ve kalfalarda bulunmaktadır. Bazı ailelerin yoksulluk nedenleri hastalıktan, sakatlıktan ve yaşlılıktan kaynaklanmaktadır. Bu durum bölgedeki evlerde çok çeşitlilik yaratmaktadır. Ayrıca geldikleri köylerin yapım malzeme ve inşa tekniklerini bu bölgede uyguladıkları gecekondularda kullanmaktadırlar.



Şekil 5.37 Tek Gözden Oluşan Gecekondu

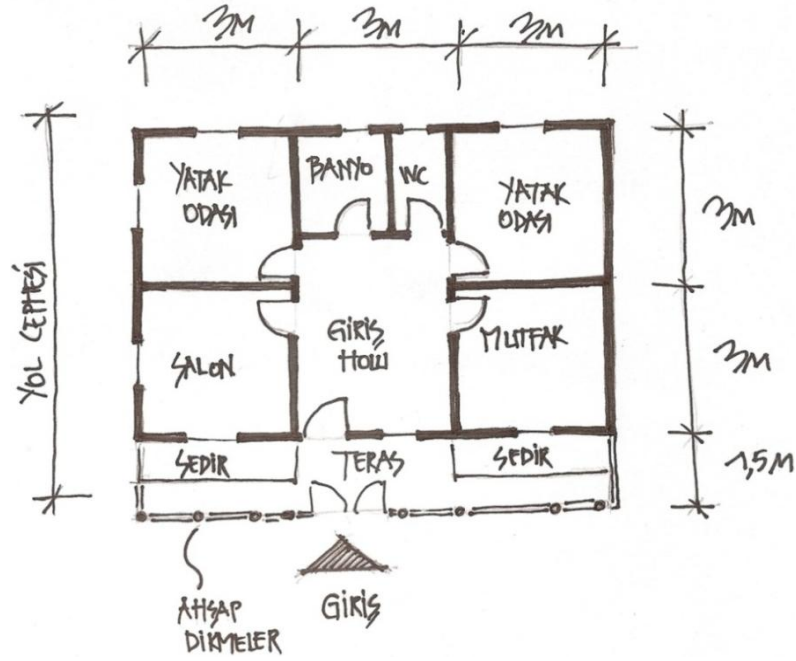
Yoksul ailelerin inşa süreleri bitmemektedir. Kazandıkları ya da biriktirdikleri paralarla evlerini yenilemekte ve tamamlamaya çalışmaktadır. Şekil 5.38’de oldukça ileri derecede bir yoksulluk yaşanırken, aynı şekilde başka bir konutunun büyük bir bölümünü tamamlamış, araba ve traktör için hazırlanmış park yerleri ile ekonomik durumu daha iyi düzeyde olan yoksulluk gözlenmektedir. Mutlak yoksulluk olarak incelendiğinde yoksul olarak kabul edilen bir konut, göreceli yoksulluk açısından incelendiğinde ise bulunduğu bölgede yoksulluk sınırının üzerinde kalabilmektedir. Bu durum görsel ve mekânsal çeşitliliğin yanında ekonomik çeşitliliğinde yaşandığının bir göstergesidir.



Şekil 5.38 Ekonomik Durumu Arasında Farklılıklar Olan İki Aile

Gecekondu planları incelendiğinde ortak olarak merkezden odalara dağılan bir plan düzeni

karşımıza çıkmaktadır. Her odanın kapısı bu merkez hole açılmaktadır. Geleneksel Türk Evlerinin merkezi anlayışı bu planlarda da bulunmaktadır. Mutfak ve Salonların yol ve bahçeyle görsel ilişkileri güçlüdür. Özellikle yaz aylarında iç mekândan çok dış mekânlarda zaman geçirilmektedir. Konutların dış kısmında üzeri çatı ya da pergola ile örtülü yarı kapalı oturma alanları bulunmaktadır. Bu kısımlarda sedirler ya da oluşturulmuş oturma grupları yer alır. Bahçe olan ilişki ve yaşamın konutun dışına taşınmasının ne kadar önemli olduğunu bir göstergesidir. Bahçede geçirilen zaman özellikle yaz aylarında çok daha fazladır. Aşağıda incelenen bir konutun plan şeması ve fotoğrafları yer almaktadır.



Şekil 5.39 İncelenen Konutun Şematik Planı



Şekil 5.40 İncelenen Konutun Dış Görünümü (Giriş Cephesi)



Şekil 5.41 İncelenen Konutun Giriş Holü



Şekil 5.42 İncelenen Konutun Salon ve Mutfak Bölümleri



Şekil 5.43 İncelenen Konutun Yarı Kapalı Mekânları



Şekil 5.44 Gecekondu ve Dış Mekân İlişkisi (Gölgelik ve Sedir)

Yoksul aileler bulabildikleri malzemelerle oluşturdukları konutlarda, ekonomik durumlarına göre farklı uygulamalar yaptıkları görülmektedir. Bu üretimleri yaparken, yörede en yaygın sistem ve malzemeler kullanılmıştır. Kullanış amaçlarına bakılmaksızın, kısa süreli çözümlerle konut elde edilmeye çalışılmıştır. Geleneksel bağdadi sistem, yeterli taşıyıcı kesitine sahip olmayan ahşapla, asıl amacı bölücü duvar olan günümüz malzemesi delikli tuğla ile desteklenerek, geleneksel sisteme benzer bir sistemle yapı inşa edilmiştir. Kullanıcı elindeki en ucuz ve en kolay bulabildiği malzeme ile zihninde olan yapı sistemini birleştirerek bir yapı strüktürü oluşturmuştur. (Şekil 5.45)



Şekil 5.45 Geleneksel Sistemin Günümüz Malzemeleri İle Uygulanması

Yapı bahçelerinde bulunan kerpiç fırınlar bu bölgenin kültürünün bir yansımasıdır. Yine yoksul konutlarında da bu fırınlar yer almaktadır. Çeşitli yemekler, unlu ürünler ve reçeller bu fırında pişirilmektedir. Kerpiçten hazırlanan bu fırının üzeri örtülerek gerekli yarı kapalı alan sağlanmaya çalışılmıştır.



Şekil 5.46 Bahçede Yer Alan Kerpiç Fırın

Yoksul aileleri için hayvan beslemek önemli bir ekonomik kaynaktır. Tavuk beslemenin maliyeti çok düşük olduğu için, her evde tavuk beslenmesine rastlanmıştır. Bazı evlerde ise tavuk beslemenin yanı sıra büyük inek, koyun ve at beslendiği de görülmüştür. Hayvanlardan kendileri besinlerini sağladıkları gibi aynı zamanda, satımını yaparak ekonomik kazanç elde etmektedirler. Atlar ekilen ürünün taşınması, yakacağın taşınması gibi nedenlerle beslenmektedir. Besledikleri hayvanlar için yine kendi el becerileri ve bulabildikleri ucuz malzemelerle barakalar, ahırlar inşa etmişlerdir. Aynı zamanda araçlar içinde yarı kapalı mekânlar hazırlanmıştır.



Şekil 5.47 Kerpiç Tavuk Kumesi ve Yarı Kapalı Araç Park Yeri

Her konutun çok büyük olmasa da ekili alanları bulunmaktadır. Yine ekilen sebze ile kendi ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamaktadırlar. Daha büyük alanı olan konutlar ekilen ürünleri satarak ekonomik gelir elde etmektedir.



Şekil 5.48 Ahşap Hayvan Barınakları ve Ekili Topraklar

Yoksul ailelerin sosyal yapısına bakıldığında, yine mekânsal özellikler gibi çeşitlilik göstermektedir. Aileler genellikle bu bölgeye çevre köylerden gelmişlerdir. İlçeden bulunan fabrikalarda çalışmak üzere bölgeye gelen aileler, barınma ihtiyaçlarını imarsız bu bölgede gecekondularla karşılamışlardır. Kiracı olarak yaşayabilen bazı aileler, 2007 yılında yaşanan krizle birlikte, işten çıkarılma sonrasında bu bölgede yaptıkları gecekondularla barınma problemlerini çözmeye çalışmışlardır. Bazı aileler bu bölgede evlerini kendileri inşa edebildikleri gibi bazı aileler ise gecekondularında kiracı olarak yaşamaktadır.

Aile fertlerine bakıldığında, genellikle 2 ya da 3 çocuklu aileler bulunmaktadır. Fakat bazı aileler de 5 hatta 7 çocuk bulunabilmektedir. Birden çok eşlilik durumu sadece bir hane de rastlanmıştır. Birden fazla katlı yapılarda genellikle üst katlarda aile büyükleri (kayınpeder vb.) alt katlarda evlenen oğul ya da kız çocuklar oturmaktadır.

Genellikle, toplumsal dışlama yaşanmazken, bazı evlerde yaşayanların dışlandığı görülmüştür. İnceleme sırasında, iki eşlilik yaşanan, hırsızlık yaptığı düşünülen bir gecekonduya tehlikeli olabilecekleri nedeniyle yaklaşmama uyarısı alınmıştır.

Yoksulluk nedenlerinin başında işsizlik ve göç olsa da, bazı hanelerde akıl hastalığı ve sakatlıktan kaynaklanan nedenler de bulunmaktadır. Hanelerin aylık ekonomik gelirleri genellikle asgari ücret (500 – 700 TL) civarındadır.

Sonuç olarak, Yoksulların bulunduğu bu bölge, birçok yönden bulunduğu ilçe için problem teşkil etmektedir. Yerleşmenin dere yatağı üzerinde olması, can ve mal güvenliğinin sürekli olarak tehlikede olmasına neden olmaktadır. Ayrıca tarihi bir bölge olan Osmaneli'nin mimari ve kentsel değerlerine zarar vermektedir.

Ayrıca, imarsız yapılaşma ile oluşmuş gecekondular, hem fiziksel hem de sosyal anlamda da

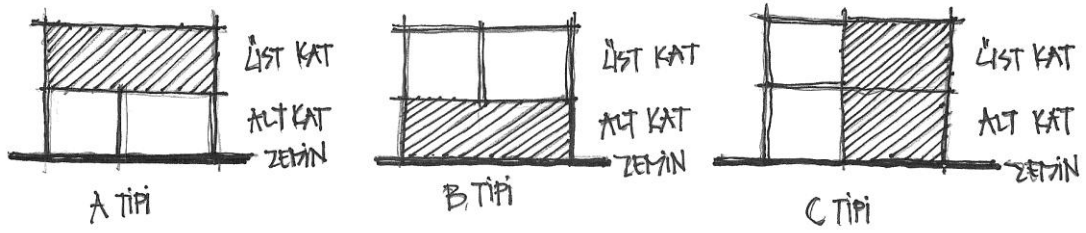
birçok farklılık gözlemlenmektedir. Yoksul aileleri yaşantılarını mekânsal olarak sınıflandırmak oldukça güç olduğu, tüm gereken ihtiyaç çeşitliliğini karşılayacak bir konut üretimi sağlamak oldukça zor olduğu anlaşılmıştır. 1, 2 ya da 3 odalı apartman tipi çözümlerle bu durumun gereken mekânsal ihtiyacı karşılayamayacağı açıktır. Ayrıca bahçeyle iç içe olan yaşantı ve hayvan bakımının bir ihtiyaç olduğu bu sosyal yaşantıya farklı bir mimari çözüm önerisi sunulmalıdır. İnşa becerisi olan bu yoksul insanların bu iş gücünden ve becerisinden yararlanmanın, ekonomik olarak kazanç sağlayacağı açıktır. Asgari ücretle geçimini sağlamaya çalışan bu yoksul aileler için aylık birikimleri 100- 200 TL arasında olduğu düşünülebilir. Tüm bu veriler doğrultusunda, gereken ihtiyaçları karşılayacak, mekânsal esnekliği ve ekonomik çözüm önerileri oluşturulmalıdır.

5.4.2 Balçık Hisar Sokak ve Yakın Çevresindeki Yoksullar İçin Tasarlanan Konut Modeli

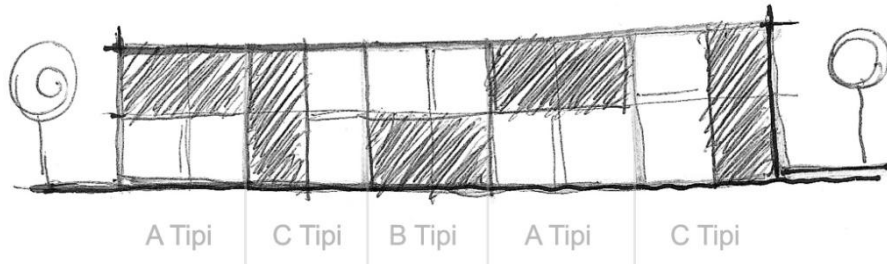
Bilecik İlinin Osmaneli ilçesinde yapılan yoksullara ilişkin incelemeler sonrasında, yoksulların yoksulluk nedenlerinin farklılaştığı gibi, yoksulluğu yaşayış biçimlerinin de birçok farklılık içerdiği görülmüştür. Kimi hanelerde yoksulluğu nedeni, işsizlik, eğitimsizlik, toprakların verimsizliği ya da hastalık gibi farklı sebepler olabilmektedir. Farklı kültürden, farklı bakış açısına sahip bu insanların ortak paydaları yoksul olmalarıdır. Aynı şekilde, yaşam biçimlerinde de farklılaşmalar bulunmaktadır. Örneğin, yoksul bir ailenin 2 adet çocuğu bulunurken, diğer bir ailenin 5 hatta 7 adet çocuğu bulunabilmektedir. Belli bir bölgede, hatta mahalle ölçeğinde dahi, yoksullu kavramı kendi içinde sınıf farkları barındırdığı açık şekilde görülmüştür. Tezin uygulama alanı olarak seçilen Balçıkhisar Sokak ve yakın çevresinde de bahsedilen tüm mekânsal, fiziksel ve sosyal farklılıklar saptanmıştır. Aile sayısındaki farklılıklar, aile yapısındaki farklılaşma (çekirdek veya geniş aile), farklı bölgelerden alınan göçler ve sonucunda farklı kültürlerin bir araya gelmesi, farklı meslek sahipleri olması bu farklılığın örneklerinden bazılarıdır. Bu nedenle, proje amacı, tüm farklılıkları içine alabilecek bir konut modeli oluşturmak olmalıdır.

Tasarlanan proje, bölgedeki araştırmalar sonucunda belirlenen zorunlu bazı mekânsal ihtiyaçları sağlayacak bir çekirdek plan üzerine kuruludur. Yoksul insanlar evlerini satın aldıklarında, tamamlanmamış bu çekirdek planları almış olmaktadır. (1+1) ve brüt 56 m² olan çekirdek alan ilk etapta yoksul ailelerin asgari ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Çekirdek plan, mutfak tezgâhının dâhil olduğu bir yaşama, bir adet yatak odası, banyo ve genişleme alanından oluşmaktadır. Planın merkezinde yaşama mekânı bulunmaktadır. Mutfakla birleştirilen yaşama mekânı, diğer odalar ile doğrudan ilişki kurarken , yol ve arka

bahçe ile görsel ilişki kurabilmektedir.

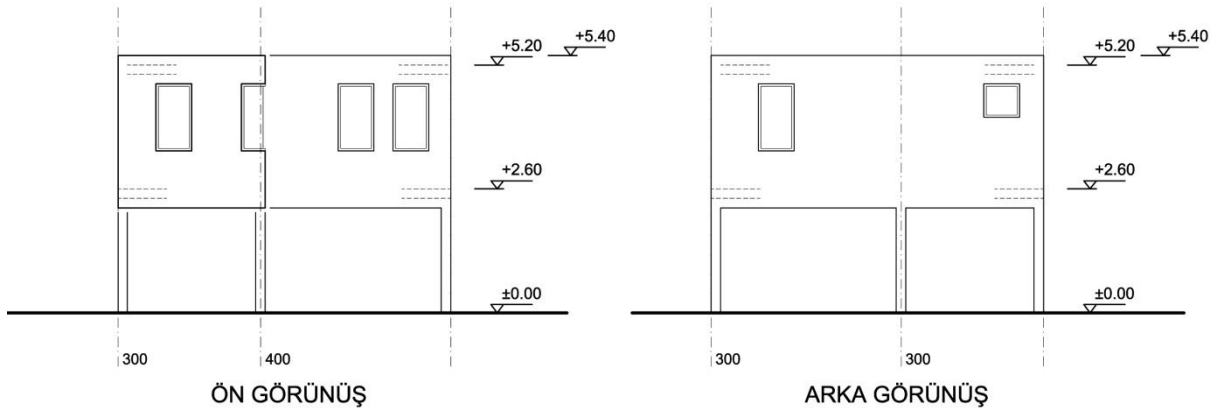


Şekil 5.49 Konut Modellerinin Oluşumu

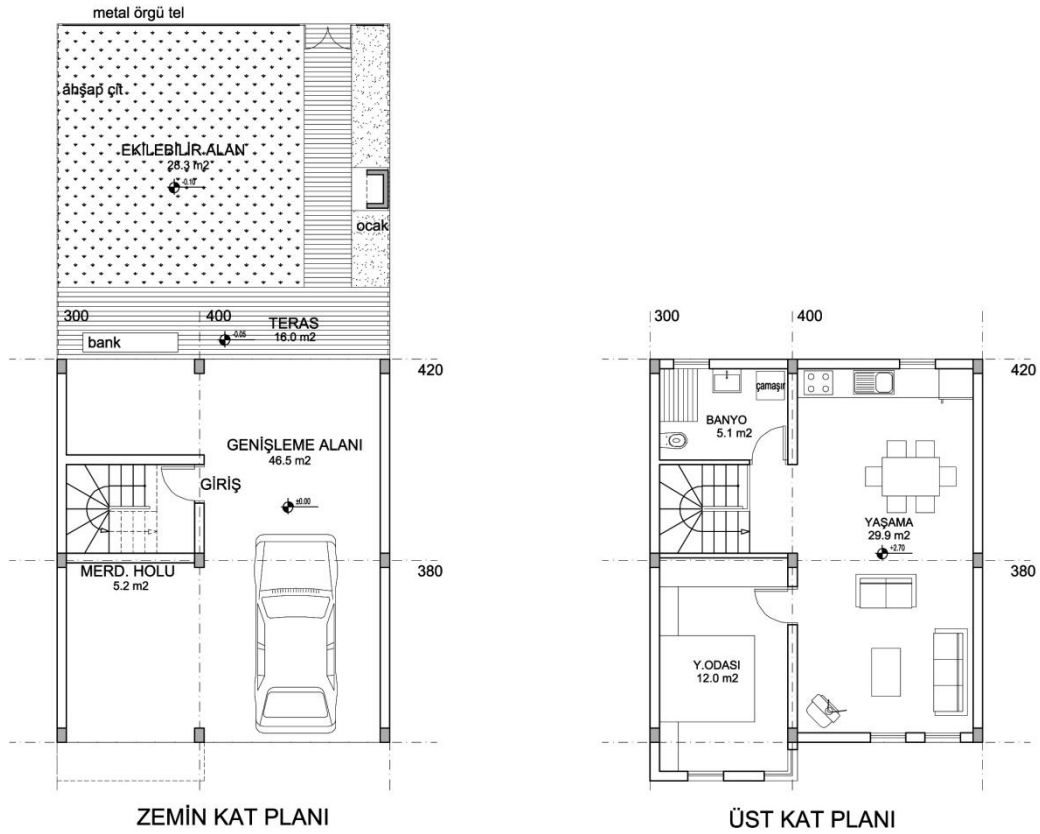


Şekil 5.50 Konut Modellerinin Bir Araya Gelişi

A tipi, 56 m²'lik taban alanı üzerine toplamda 114,5 m² inşa alanına sahiptir. Çekirdek net alanı 52,2 m²'dir. Çekirdek kısmı mutfak tezgâhlı bir yaşama, bir adet yatak odası ve banyodan oluşmaktadır. Net genişleme alanı 46,5 m²'dir. Bu konut tipinde, büyüme alanı zemin katta yer almaktadır. Yoksul kullanıcılar dilediklerinde bu genişleme alanını; yatak odası, garaj, kümes ya da ahır olarak kullanabildikleri gibi, ticaret amaçlı bir dükkân gibi de kullanabilmektedirler.

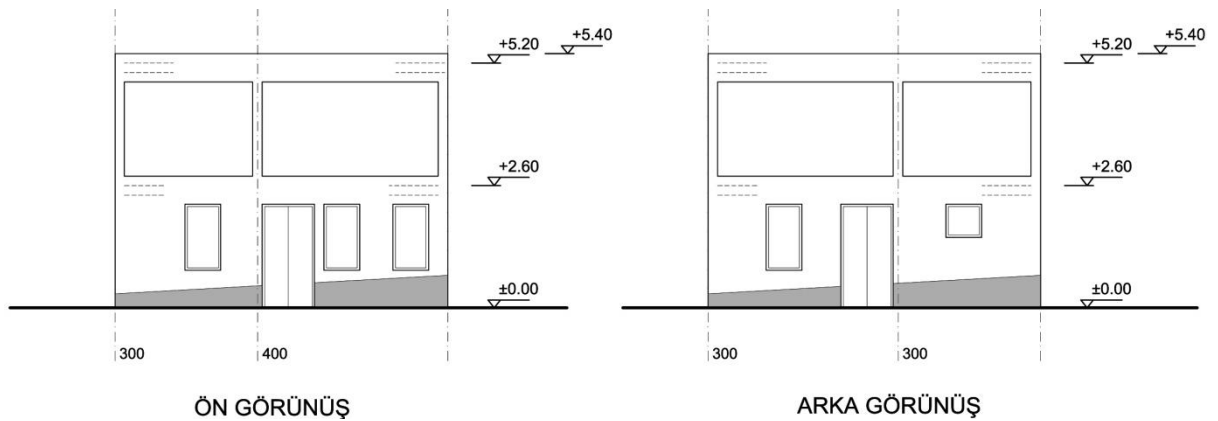


Şekil 5.51 A Tipi Konut Modeli Cepheleri

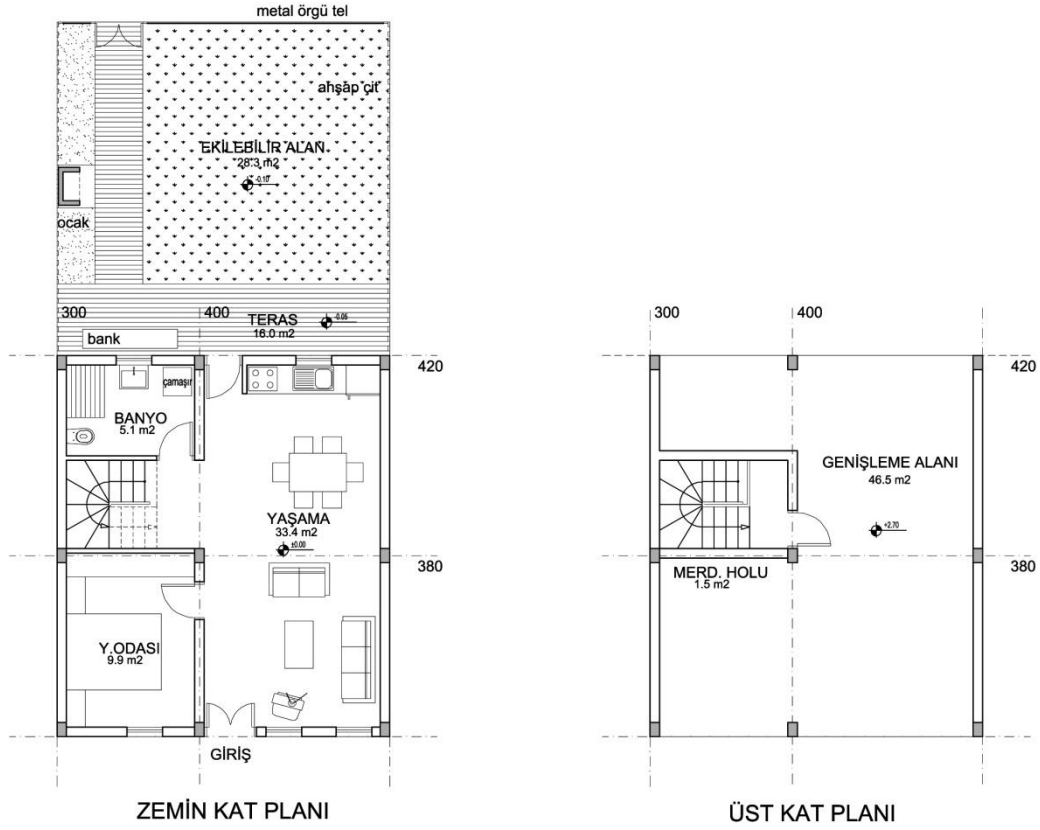


Şekil 5.52 A Tipi Konut Modeli Kat Planları

B tipi, 56 m²'lik bir taban alanı üzerine oturan bu konut modelinde, çekirdek net metrekare 49,9 m²'dir. Mutfak tezgâhı bulunan bir yaşama, bir adet yatak odası ve banyodan oluşan bir çekirdek plana sahiptir. Genişleme alanı 46,5 m²'dir. B tipi konutta çekirdek yaşam alanları zemin kattadır. Bu tip konutu seçenler, toprakla daha fazla ilişkili olanlar, hastalar (tekerlekli sandalye vb.), yaşlılardır. Yaşama ve mutfak alanı, yol ve bahçeyle daha güçlü iletişim içerisinde. Genişleme alanı üst katta yer almaktadır. Kullanıcılar, üst katlarında, odalar ve balkonlar yaparak, çamaşır asma ya da ekinlerini kurutmak için kullanacakları alanları oluşturabilmektedir.

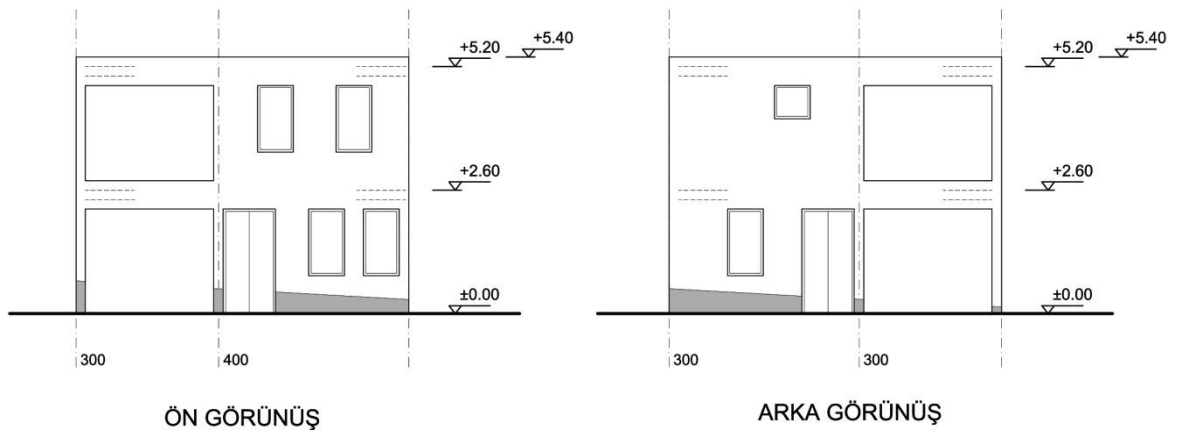


Şekil 5.53 B Tipi Konut Modeli Cepheleri

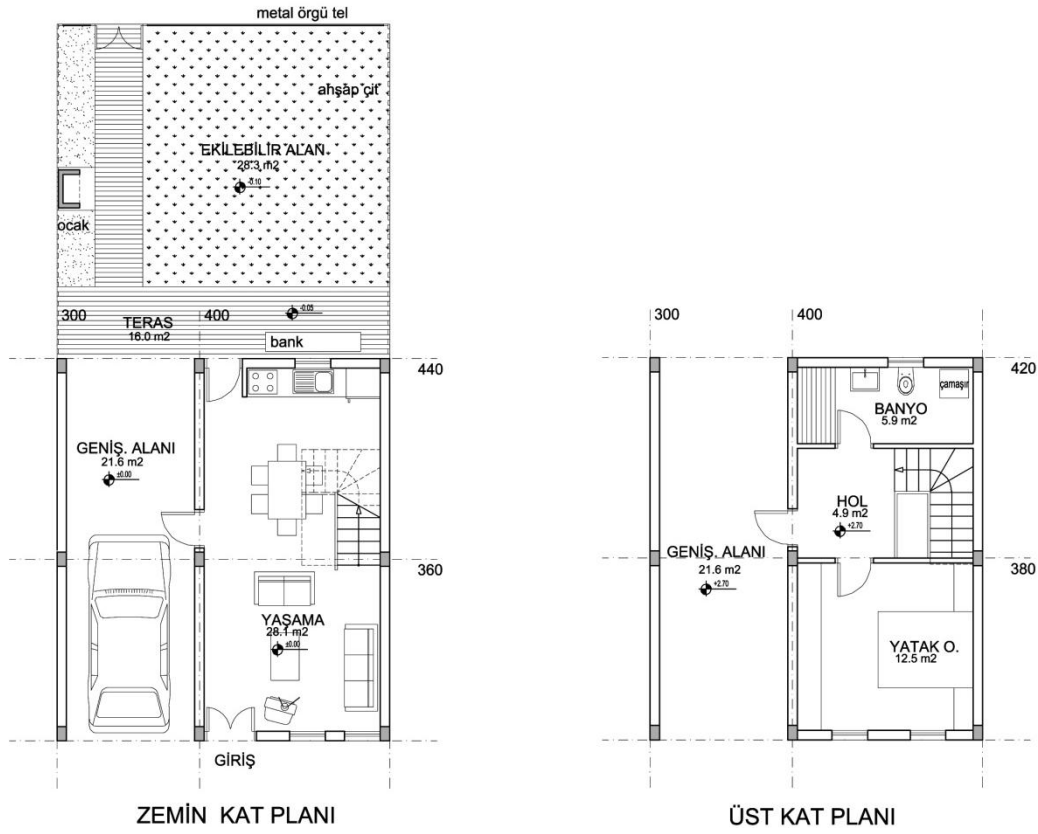


Şekil 5.54 B Tipi Konut Modeli Kat Planları

C tipi ise, A ve B tiplerinin özelliklerinden oluşmaktadır. Oturum alanı diğer tipler gibi 56 m²'dir. İnşa alanı 108 m²'dir. Çekirdek net kullanılabilir alanı 51,4 m² ve genişleme alanı zemin katta 21,6 ve üst katta 21,6 olmak üzere toplam 43,2 m²'dir. Bu tip konutta, çekirdek yaşama mekânları iki katlı şekilde yerleştirilmiştir. Zemin katta bulunan mutfak tezgâhlı yaşama alanının bahçeye ve yolla güçlü ilişkisi sağlanmıştır.



Şekil 5.55 C Tipi Konut Modeli Cephelemeleri



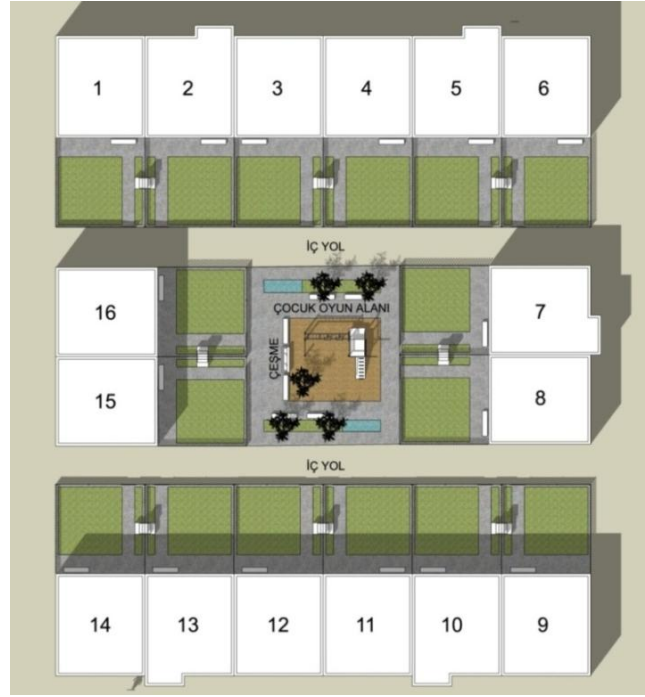
Şekil 5.56 C Tipi Konut Modeli Kat Planları

Bir adet yatak odası ve banyo mekânları üst katta yer almaktadır. Genişleme alanı zemin katta ve üst katta birlikte yer almaktadır. Böylece üst katta balkonlu odalar yapılabildiği gibi, zemin katındaki genişleme alanını garaj, ahır ya da ticaret amaçlı dükkân olarak kullanabilmektedir.

Konut tiplerinin sınırları ve genişleme alanları belirlidir ve kullanıcıların kullanım alanları tanımlanmıştır. Yan yana gelebilen tipler, ortak duvarlarla birbirinden ayrılmaktadır. Böylece, birimler birbirinden bağımsızdır. Düşeyde yapılan bu ayrımla, yangın ve ses yalıtımı sağlanmak istenmiştir.

Tip	Çekirdek Alan (net m ²)	Genişleme Alanı (net m ²)	Toplam Net Alan (net m ²)	Toplam Brüt İnşaat A. (m ²)
A Tipi	52.2 m ²	46.5 m ²	98.7 m ²	111.0 m ²
B Tipi	49.9 m ²	46.5 m ²	96.4 m ²	108.5 m ²
C Tipi	51.4 m ²	43.2 m ²	94.6 m ²	108.0 m ²

Çizelge 5.5 Yoksul Konutları Tipler ve Metrekareleri



Şekil 5.57 Vaziyet Planı (Oluşturulan Yapı Adası)

Yoksulların farklı gereksinimleri düşünülerek, yoksulların seçimine sunulan 3 tip çekirdek konut modeli önerilmiştir. Her konut modelinin 7x7 m kare planlı, 49 m² bahçeleri bulunmaktadır. Bahçelerde, 16 m² teras alanı, 28,3 m² ekilebilir toprak alanları bulunmaktadır. Ayrıca teras alanında açık alanda oturmaları için bir bank ve yemek pişirmeleri için ocakları tasarlanmıştır. Bahçenin yan duvarları ahşap çitlerle kalıcı şekilde bölünmüşken, yol cepheleri ise metal demir örgü ile kapatılıp giriş kapısı bırakılarak, istediğinde değiştirilmesi amaçlanmıştır.



Şekil 5.58 Tasarlanan Yapı Adası

Projenin tarihi birçok mirası barındıran bir ilçe olan Osmaneli’nde olması nedeniyle, tasarım aşamasında tarihi dokuya uygun ve tarihi dokudan referans alan bir konut modeli

oluşturulması amaç olarak kabul edilmiştir. Tarihi dokuya uygun olarak, yapıların yola cephe verdiği, iç avlulu bir vaziyet planı oluşturulmuştur. Mevcut sokak dokuları oluşturulan adalarla devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. İlçe merkezinde yaşanan yangından sonra yapılan ızgara sistemde, yapı adalarının boyutları 35m ile 50m arasında değişmektedir. Projede, bu ada büyüklükleri dikkate alınarak 16 konut birimi ile 41,0 m x 49.8m’lik bir yapı adası oluşturulmuştur.



Şekil 5.59 Tasarlanan Yapı Adası ile Tarihi Adaların İlişkisi

Birimler yerleştirilirken, tüm birimlerin bahçeleri rüzgâr ve güneş alacak şekilde konumlandırılmıştır. Kontrollü araç yolu bırakılarak yangın anında müdahale olanağı sağlanmıştır.



Şekil 5.60 Tasarlanan Yapı Adası

Yapı adasının orta kısmındaki alanda, kamusal alanlar bırakılıp, komşuluk ilişkilerinin güçlenmesi hedeflenmiştir. Çocukların oynayabilecekleri bir oyun bahçesinin yanı sıra, oturma alanları ve çeşme konumlandırılmıştır. Çeşmeden başında toplanma ve bekleme alanları bırakılıp meydan oluşturulmaya çalışılmıştır. Çatılardan gelen yağmur suyu ile birlikte, bakım onarım ve bahçe işleri için su tasarrufu sağlanması amaçlanmıştır. Yapıların çatılarından toplanan yağmur suları, çocuk oyun alanının altında yer alacak olan su deposunda toplanmaktadır. Çeşmede yer alan pompalarla kullanılmaktadır.



Şekil 5.61 Kamusal İç Alanlar (Çocuk Oyun Alanı, Dinlenme Alanları ve Çeşme)

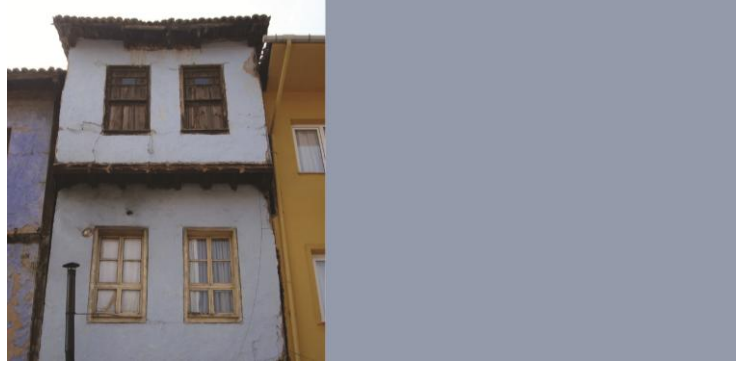


Şekil 5.62 Kamusal İç Alanlar (Çocuk Oyun Alanı, Dinlenme Alanları ve Çeşme)

Konut tiplerinin cepheleri oluşturulurken, tarihi yapılarla uyumlu şekilde cepheler oluşturulmuştur. Mevcut tarihi yapıların oran ve boyutlarından faydalanılmıştır. Seçilen kapı ve pencere boyutları tarihi yapılardan alınan referanslar doğrultusunda oluşturulmuştur. Yapılan incelemelerde Osmaneli’ndeki tarihi yapılara 3 farklı rengin hâkim olduğu anlaşılmıştır. Bu renkler; beyaz, çivit mavisi ve toprak rengi (kerpiç) renkleridir. Projedeki konut cepheleri de bu renkler kullanılarak oluşturulmuştur.



Şekil 5.63 Osmaneli’nde Beyaz Cephe Örneği



Şekil 5.64 Osmaneli’nde Çivit Mavisi Cephe Örneği



Şekil 5.65 Osmaneli’nde Toprak Rengi (Kerpiç) Cephe Örneği



Şekil 5.66 Tasarlanan Yapı Adası Silueti (Çekirdek Hali)

Konutların cepheleri tarihi dokuyla uyumluyken, aynı zamanda sade ve kolay okunabilir olmasına dikkat edilmiştir. Böylece, genişleme alanları farklı malzemelerle kaplandığında, çeşitliliğin baskın etkisini biraz daha yumuşatmak hedeflenmiştir.

Oluşturulan çekirdek konutlarla, kullanıcılara evlerini satın aldıklarında temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ucuz birer konut satın almış olmaktadır. Bu çekirdek konutları, kullanım sonrasında, kullanıcıların birbirinden çok farklı olan kendi istek ve gereksinimlerine kullanıcıların bizzat kendilerinin cevap vermeleri sağlanacaktır.



Şekil 5.67 Bir Araya Gelen Tarihi Dokuya Uyumlu Çekirdek Konut Cepheleri



Şekil 5.68 Bir Araya Gelen Çekirdek Konut Cepheleri

Yoksul insanın boş zamanının olması, bazı bölgelerde sosyal dayanışma ve paylaşmanın ve imece usulünün yaygınlığı ve kendi gecekonduğunu yapan yoksul insanların sahip olduğu inşa bilgisi düşünülerek, bu zaman ve iş gücünden yararlanmak projenin ekonomik ve sosyal anlamda önem kazanmasını sağlamıştır. Bu esneklik sağlanırken, sınırların belirlenmesi için genişleme alanlarının büyüklükleri ve tanımları kesin bir dille verilmiştir. İnşa esnasında uzun zaman ve emeğin harcandığı temel, ana taşıyıcı sistem ve çatı yapı elemanları tamamlanıp büyüme sınırlarını oluşturmuştur. Böylece, kullanıcılar sınırlar içerisinde kendi iş güçleri ile tamamlayabilecekleri yapı elemanlarına ihtiyaç duymaları sağlanmıştır.



Şekil 5.69 Kullanım Sonrası Yoksul Konutlarının Silueti



Şekil 5.70 Konutların Kullanım Öncesi (Çekirdek) ve Kullanım Sonrası Görünümleri

Tasarlanan konutların çatıları yağmur suyundan faydalanmak istediğinde, gizli kırma çatı ile oluşturulabilmektedir. Yağmur suyu sistemi yapılmak istenmediğinde ise toprak çatı kullanılarak, ısı yalıtımı sağlayan bir çatı kullanılabilir. Böylece ısı yalıtımı sağlandığı gibi yeşil bitki örtüsü ile yapının adaptasyonu sağlanabilmektedir.



Şekil 5.71 Konutların Kullanım Öncesi ve Kullanım Sonrası Görünümleri

Yapıların genişleme alanları, tezin üçüncü bölümünde yer alan, tekil ev modellerindeki yapı teknoloji ve malzemeleri ile ya da diğer bölüm olan yerel, ekolojik ve ekonomik ürünlerle

tamamlanması düşünülmüş ve projenin uygulama aşamasın kullanıcıların bu tür bilgilerle donatılması düşünülmüştür.

Tasarlanan konut yerleşimi, tarihi dokuya sınır ve kentin büyüme aksının güneyinde bir bölgeye konumlandırılmıştır. 16 birimli iki ada ile 32 aile için 2 adalıklı bir yerleşim düşünülmüştür. Batı yönünde düzlük alanların sınırlı olması, kentin büyüme aksı olan doğu yönünde arsa maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle bu bölge uygun bölge olarak seçilmiştir. Bölgenin mevcut alt yapısının bulunması inşa sırasındaki alt yapı maliyetlerinin eklenmemesini sağlayacaktır. Ayrıca, kent merkezinin güneyine doğru gecekondulaşmasının önüne geçilebilir.



Şekil 5.72 Tarihi Bölgede Yer Alan Yoksullar İçin Konut Grupları ve Konut Adaları



Şekil 5.73 Tarihi Yapılar ile Yoksul Konutlarının İlişkisi



Şekil 5.74 Tarihi Dokuya Uyumlu Yoksul Yapılaşma

Tarihi dokuya doğru yaklaştıkça daha küçük ölçekte adalar oluşturulmuş ve kent dokusu ile uyumu sağlanmıştır. Ada çözümlerinin yanı sıra, tarihi doku içerisinde yer alan bazı bölgelerde 3'lü, 4'lü grup yapılaşma ve tekil örneklerle yer verilmiştir. Ada ve grup örnekleri yerel ve özel yönetimler tarafından organize edilebildiği gibi, tekil uygulamalarda yapılabilir. Tarihi kent merkezinde parseli bulunup, konut yapacak ekonomik gücü olmayan yoksul kimselerin talepleri doğrultusunda, konut modelleri parsellere uygun ölçülerde revize edilip uygulamalar yapılabilir.

Proje, TÜİK ve TOKİ verileri ile belirlenen bir bölge olan Bilecik'in Osmaneli İlçesi'ndeki yaşamını sürdüren yoksulların ihtiyaçlara cevap verecek ve cevap verirken sosyo-kültürel yaşamı değiştirmeden iyileştirmeyi amaçlamıştır. Yoksulluğun barındırdığı; çok kültürlülük, farklı sosyal yaşam biçimleri ve kendi içindeki ekonomik farklılıklara cevap vermek istenmiştir. Cevap verirken, Osmaneli'nin fiziksel, sosyal ve kültürel değerlerine uyum gösterilmiştir. Zorunlu olan yaşam alanlarının sağlanarak (yaşama, mutfak, 1 adet yatak odası ve banyo) daha sonra ihtiyaca göre genişleyebilmesi ile kullanıcılarla olan adaptasyonu sağlanmıştır. Bu sayede, hem ekonomik hem de mevcut yoksul ailelerin üretime dâhil edilerek iş güçlerinden faydalanmak projenin önemli unsuru olmuştur. Bölgenin yerel yönetimi ve halkla yapılan görüşmeler ve istişareler sonrasında, proje benimsendiği görülmüştür. Apartman tipi konutların yoksul insanların yaşam gereksinimlerini karşılamadığı açıktır. Proje modeli oluştururken izlenen yol, Anadolu'daki birçok il ve ilçe merkezi için uygun ihtiyaçlara cevap verebilmektedir. Ana fikir olarak bunu sağlasa da, her bölge için kendi sosyal, fiziksel, tarihi ve mekânsal değerlere ve oluşan gereksinimlerine cevap verecek farklı konut çözümleri tasarlanmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Barınma problemi tarihin her döneminde yaşanmıştır. Zamanla yerleşik düzen hayata geçişle birlikte oluşan sınıf farkları ve yoksulluk nedeniyle daha büyük bir probleme dönüşmüştür. Geçmiş toplumlar barınma problemine ve sınıf farklılıklarına karşı çeşitli çözüm arayışları olsa da bu gün halen yoksulluk ve yoksulluğa bağlı olarak gelen barınma problemine bir çözüm bulunamamıştır.

Yoksulluk kavramı ve problemleri her geçen gün biraz daha önem kazanmaktadır. Artan dünya nüfusu ve kaynakların yetersizliği ya da adaletsiz dağılımı nedeniyle yoksulluk problemi bu gün hala tazeliğini korumaktadır. Dünya üzerinde sanayileşme devam etmekte, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları giderek artmaktadır. Günümüzde çeşitli politikalar ve çözümler üretilmeye çalışılsa da yeterli olamamaktadır. Gelecek için ön görülen tahminler ve kötü senaryolar değerlendirilip, zaman geçmeden yeni ve farklı politikalar uygulanmalıdır. Bu bağlamda, hükümetlerin ve yerel yönetimlerin konu üzerinde yoğunlaşıp, elle tutulur somut adımlar atması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, insanların bir araya gelmesi ve organize olabilmesi için hükümetlerin ve yerel yönetimlerin rolü büyüktür.

Nüfus hareketleri incelendiğinde, 1950-2000 yılları arasındaki artışın 3.5 milyar kişi olduğunu düşünürsek, tahminlere göre 2050 yılındaki artışın 12 milyar olacağıdır. Bu durum karşısında barınma problemi ve yoksulluğun gelecekte çok daha fazla hissedileceğinden söz etmektedir. Günümüzde 1 milyar insanın gecekondularda yaşadığını düşünürsek, 12 milyarlık bir dünya üzerinde problem çok daha ağır şartlarda olacağı açıktır. Barınma problemi için çalışmaların şimdiden başlaması gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun daha ağır ve zor şartlarda yaşanmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde gecekondularda sağlıksız ortamlarda, sosyal ve fiziksel şiddetle büyüyen insanların, gelecekte dünyanın nüfusunun çoğunluğunu oluşturacağı ve belki de dünya üzerinde bölgesel yönetimlerde söz sahibi olabilecekleri unutulmamalıdır. Bu insanların sağlıklı birer birey olabilmeleri için gereken adımlar şimdiden atılıp, geç kalınmamalıdır.

Günümüzde yoksulluk kavramı çokça tartışılması rağmen, genellikle sosyal boyutta incelenmekte ve çözüm önerileri adına devamlılığı sağlanamamaktadır. Bu nedenle, çalışmada yoksulluğun sosyal boyutunun üzerine, fiziksel veriler dâhil edilerek, somut çözüm önerileri sunulmalıdır. Sosyal problemlerin kaynağında fiziksel mekânların etkisi unutulmalıdır. Örnek olarak sanayi devrimindeki yaşananlar gösterilebilir.

Halen önemli bir problem olan gecekondu problemi, tekil olduğunda önemsenmezken, bir araya gelerek oluşturdukları gecekondu mahalleleri, hem kendi içinde hem de kentle olan uyumunda büyük sorunlar içermektedir. Bu gün bu alanların dönüşümü ve kentle olan ilişkisi üzerine çalışmalar devam etmektedir. Kimi kentlerde yaşanan sosyal problemler nedeniyle, yüksek duvarlarla zengin ve yoksul sınırlarının çizildiği günümüzde, bu bütünleşmenin nasıl sağlanacağı yapılan etkinliklerle tartışılmalı ve öneriler oluşturulmalıdır.

Farklı coğrafyalarda, iklim ve kültüre bağlı olarak çeşitlilik gösteren gecekonduların problemin analizinde önemli verilere sahip olduğu unutulmamalıdır. İnsanların ihtiyaçlarını fiziksel verilerle ortaya koyan kaynakları niteliğindedir ve bu barınaklar izlenmesi gereken yol ve basit, ekonomik çözümler sunabilmektedir. Genellikle geleneksel çözüm önerilerini bünyelerinde barındırmaktadırlar. Dünya üzerinde ne kadar farklı gecekondu sınıflandırması var ise çözüm önerilerindeki çeşitlilik de bu kadar olmalıdır.

Gecekondu, dünya üzerinde farklı bölgelerde yer alsalar da, yoksulluğun sıkışık, kirli, dar, ayırık ve düzensiz kelimeleriyle tanımlandığı görebilmekteyiz. Pakistan’da Karaçi gecekondu mahalleri, Brezilya’da Rio de Janeiro favelaları, Hindistan’da Bombay Dharavi, Suriye’de Şam gecekondu mahalleri, bünyelerinde farklılıklar içerseler de, aynı bazı ortak yönleri ve benzer ihtiyaçlara cevap verecek çözümlere gereksinim duydukları açıktır. Yapılan tartışmalar ve konuşmalarda problemlerin somut çözümünde en büyük rolün mimarlar ve şehir plancıların olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Çünkü sosyal çözümlerin yanında, mekânsal yapılanma ve örgütlenmenin de ne kadar önemli bir unsur olduğu bilinmelidir.

Dünyanın birçok yerinde yoksulluğa ve farklı yoksulluk sonuçlarına karşı çözüm önerileri sunulmaya çalışılmaktadır. Kent içinde yer alan projelerde, alan kullanımındaki sınırlamalar önemli iken, gelişmekte olan yerlerde ve kırsalda ise bu durumun farklılaşarak kırsal yaşamın gerektirdiği ihtiyaçlarla daha toprağa bağlı bir yaşam çözüm olarak sunulmalıdır. Çözümlerde en önemli unsur olan uygun ekonomik şartları sağlamaktır. Bu neden çoğu zaman yerel malzemeler ve geleneksel üretim sistemleri uygun olurken, kimi zaman da teknoloji yardımı ile seri üretim sistemler kullanılabilir. Aynı zamanda geri dönüşümlü malzemeler ve ekolojik yaklaşımların çözüm önerilerinde yer alması süreklilik anlamında önemlidir.

Günümüzdeki barınma ihtiyacına bakıldığında, bu gün kullanılan yapı üretim sistemleri ile konut açığını kapatmak hem politika hem de maliyet anlamında çok zordur. Sosyal konutlar, imcece usulü yapılaşma çeşitleri ya da tekil konutlarla karşılanmaya çalışsa da, bu yöndeki çalışmalar ve araştırmalar devam etmelidir. Farklı konut üretim sistemleri, farklı organizasyon modelleri, farklı malzeme yelpazeleri oluşturulmalıdır. Ekonomi ve iş gücü anlamında kazanç

sağlayacak modeller üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Örneğin, imece usulü yapılaşmada kullanıcıların iş gücü ve zamanlarından yararlanmak önemli bir unsurdur. Gölyaka İmece Evleri'ndeki kullanıcılardan alınan olumlu tepkiler ve gelişen sosyal ilişkiler bu projenin başarısını ortaya koymuştur. Sistemin desteklenerek, eksik noktaları giderilip çalışmalar üzerinde durulmalıdır.

Saman balyasından, kerpiçten, taştan, kum torbası ya da bambudan ve gelişen yapı teknolojileri ile sağlanan dayanımı arttırılmış kâğıt gibi alternatif malzemelerle ucuz ve enerji kazancı sağlanabilen konutlar üretmek mümkündür. Ayrıca atık malzemelerle de yapı elemanları oluşturmak ve yalıtım sağlamakta mümkün olabilmektedir. Atılmış su dolu pet şişeler, atılmış Hindistan cevizi kabukları ya da talaş gibi malzemelerle önemli ölçüde ısı ve ses yalıtımı sağlanabilmektedir. Kırık seramik gibi kullanılmayacak malzemelerle dekoratif çözümler sunmak mümkün olabilmektedir. Bu atık malzemelerin kullanımı uzun vadede çok büyük kazançlar sağladı unutulmamalıdır. İnşa malzemelerinin maddesel özellikleri laboratuvarlarda test edilerek, yapı fiziği çalışmalarında değerlendirilmedi.

Coğrafi, iklimsel, sosyal ve kültürel nedenlerle farklılık gösteren yoksul konutları, aynı zamanda kendi içlerinde de farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, yoksul hayatının sınıflandırılmamasından kaynaklı alternatifli plan önerileri, esnek ve değişebilen mekân üretimine önem verilmelidir.

Türkiye'de barınma problemi anlamında çalışmalar yapılmaya çalışılsa da etkili olmamıştır. 1950 sonrasında alınmaya çalışılan önlemler yeterli olmamış hatta gecekondu oluşumu devletin konut açığını kapatmak için kullandığı bir politikaya dönüşmüştür. Buna karşın geç kalınmış müdahalelerden hiçbir sonuç alınamamıştır. Gelecek dönük politikaların ve imar planlarının oluşturulmasının önemi anlaşılamamış, yapılan aflarla gecekondu oluşumları desteklenmiştir ve halk kendi çözümü üretmesi için yalnız bırakılmıştır.

Bazı adımlar atılmaya çalışılsa da, hükümet ve yerel yönetimlerden destek görmeyen çalışmalar nedeniyle maliyeti artmış ve asıl ulaşması gereken yoksul çoğunluğa ulaşamamıştır. 2003 yılından sonra yetkileri arttırılan TOKİ halen günümüzde konut üretimine devam etse de, sosyal ve fiziksel verileri değerlendirmeden yaptığı projelerle eleştirilmektedir. Konut modellerinin dağılımında kriter olarak sadece gelir düzeyiyle sınırlıdır. Konut modelleri oluşturulurken, sosyal ve kültürel değerler dikkate alınmalıdır. Farklı coğrafya ve iklimde bulunan, değişik yerel malzemelere bulunduğu bölgelerde, farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip yaşantıların olduğu kırsal ya da kentsel alanlarda, mevcut sosyal ve fiziksel özelliklere ilişkin konut örnekleri yapılmalıdır. Ayrıca, yoksul ve dar gelirli

aileler için tasarlanan (1+1) 65-70 m² arasındaki konutlar, misafir geleneği bulunan ve kız-erkek çocuk yatak odası ayrımı nedeniyle, Türk ailesinin sosyal yapısına zarar vermektedir. Arsa maliyetinin yüksek olduğu büyük şehirlerde farklı çözümlere gidilmesi gerekirken, Anadolu kent ve ilçe merkezlerinde, yoksulların yaşam biçimleri iyi analiz edilip, toprakla olan ilişkileri kurulmalıdır. Yoksulların yaşamının bir parçası olan hayvancılık ve ekilebilir topraklar düşünülerek proje de yer verilmelidir. Sosyal konut uygulamalarında da kullanım sonrasında kullanıcılar tarafından yapılan değişiklikler, projelerin sosyal ve kültürel anlamda ihtiyaçları tam olarak karşılamadığının göstergesidir. Projelerdeki planlar sabit duvarlarla örülü ve değişebilme özelliği olmayan hacimlerden oluşmaktadır. Son olarak, 200 ile 300 TL arasında değişen aylık ödeme koşulları asgari ücretle geçimini sağlamaya çalışan yoksul bir aile için yüksek bir ödemedir. Alan çalışması esnasında görüşülen aileler 100-150 TL'lik bir aralıktaki bir ödeme şekline cevap verebileceklerini belirtmişlerdir.

Türkiye'deki bazı il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı tarafından yaklaşık olarak 60'ar m²'lik tek katlı tekil konut uygulamaları yapılmaktadır. Muhtarlardan alınan veriler doğrultusunda belirlenen yoksul aileler için konutlar hazırlanmaktadır. Az sayıda da olsa, önemli bir sorumluluk anlayışının sonuçlarıdır. Hiçbir mühendis ve mimar yardımı olmadan, mevcut konut modellerinden esinlenerek üretilmektedirler. Bu konuda Türkiye'deki mimarların ve mühendislerin bu üretim sürecine dahi edilmesi ve uygulamaların daha profesyonel adımlarla atılmadı gerekmektedir.

Tez çalışmasında elde edilen doğrultusunda, belirlenen ihtiyaç dâhilindeki bölgede, yoksullara yönelik bir konut çalışması yapılmak hedef olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, TÜİK, DPT ve TOKİ verilerinden hareket edilerek, ulaşılmak istenen pilot bölge hakkında veriler toplanmıştır. Marmara Bölgesi'nde bir merkezin çalışılma sebebi, sanayileşmenin yoğun olması ve çevre merkezler ve kırsal bölgelerden göç almasıdır. Ayrıca İstanbul'a yakınlığı incelenme kolaylığı sağlamıştır. İller arasında gelişmişlik sıralamasında 3. Derece grup içerisinde yer alan Bilecik ili günümüzde gelişmesini devam ettiren dinamik bir kent durumundadır. Çalışma alanını daraltılması anlamında Bilecik ilinin 3 büyük ilçesinden biri olan Osmaneli İlçesine yönelinmiştir. Böylece hem gelişmekte olan hem de tarihi dokusu bulunan bir bölgede yoksullar için konut çalışması yapılmış olması sağlanmıştır. Yerel yönetimin bu bölge için çözüm arayışları devam etmektedir. Betonarme sistemle gelişen yeni Osmaneli'nde alternatif prefabrik konut çözümlerine de rastlanmıştır. Bu durum farklı yapı sistem arayışlarının bir ispatıdır.

Bölgede yer alan TOKİ konutları ödeme şartları ve sunduğu yaşam biçimi ile orta ve orta üst

gelir grubuna hitap etmektedir ve mimari olarak Osmaneli geleneksel yapı ve mimari fiziksel özellikleri ile iklim verilerini karşılamaktan tamamen uzaktır.

Osmaneli İlçesi'nde bir dere yatağı üzerine kurulu olan yoksul bölgesi, turistik ve mimari anlamda değer taşıyan eski kent merkezini tehdit eder bir boyuta doğru ilerlemektedir. Seçilen bölgede, mevcut durum ve gereksinimler saptanarak, Anadolu'da gelişen il ve ilçe merkezlerine uygun biçimde için bir konut modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra oluşturulan konut modeli Bilecik Osmaneli İlçesindeki verilere cevap verecek şekilde adapte edilmiştir. Örneğin; Erzurum ya da Hakkâri'de yapılacak bir konut modeli gerek ihtiyaçların karşılanması, gerekse fiziksel mekânlar anlamında adaptasyon olarak çok daha farklı bir yoksul konut modeline dönüşebilmektedir. Yapılan çalışma, sadece ana kararları ile diğer çalışmalara örnek teşkil etmelidir.

Projede, oluşturulan yapı adası ile yoksulların yaşadıkları sosyal yaşantılarını ve buna bağlı alışkanlıklarını değiştirmeden, hatta problemlerine cevap vermek düşüncesiyle konutlar tasarlanmıştır. Ekonomik sağlamak amacıyla, yoksul ailelere sağlanması gereken asgari fiziksel mekânlar sağlanıp, bırakılan genişleme alanları ile kullanıcıların diledikleri ve ihtiyacını duydukları şekilde inşa etmeleri istenmiştir. Mevcut alanın incelenirken karşımıza çıkan yoksulların inşa becerisinden faydalanmak, boş vakitlerinden faydalanmak projenin amacıdır. Aynı zamanda, yoksul ailelere inşa ve yapı teknolojisi hakkında detaylı bilgilerin verileceği organizasyonlarda yapılması projenin parçasıdır. İmece usulündeki sosyal paylaşım ve birliktelik projeye aynı zamanda sosyal değerlerin eklenmesini de sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Dünyanın nüfusu her geçen gün artmakta, doğal kaynaklar giderek tükenmekte ve dünya fakirleşmektedir. Artan nüfusun yaşadığı barınma problemi gelecekte katlanarak artacağı açıktır. Hızlı gelişen ve kontrol edilemez boyuta ulaşan yoksulluk problemi için verilerle hareket edilip, geç olmadan tedbirler alınmalı ve çözümler uygulanmalıdır.

Öncelikle ülkemizde var olan, yoksullar için yapılan çalışmaların bir 'Hayır' olarak görülmesi yerine, bu durumundan çıkarılıp, gerçek birer sorumluluk olarak algılanması ile bu yönde ciddi çalışmalarla ve ekonomik desteklerle güçlenmesiyle doğru adımlar atmak mümkün olacaktır. Türkiye genelinde yapılacak konut çalışmaları, elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye ölçeğinden il- ilçe, mahalle ve hatta sokak ölçeğine inilerek, yapılacak nokta atışlarla çözüme kavuşturulmalıdır. Tez çalışması kapsamında yapılan projenin bir örnek teşkil ederek, farklı bölgeler için ve aynı zamanda kentsel ve kırsal çözümleri içeren, çok daha özgün ve gereksinimleri daha iyi karşılayarak ekonomik çözümler sunacak çalışmalara öncülük etmesi temenni edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abbasoğlu, H., (1998), Perge Kazısı 1996 Yılı Ön Raporu, XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2: 81-91.
- Aktan, C. (Ed.), (2002), “Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ankara Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara.
- Arcan, E. F. ve Evci, F., (1999), “Mimari Tasarıma Yaklaşım”, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul.
- Baykan, F., (1973), Teori ve Politika Açısından Nüfus Politikaları Kontrolü, H.Ü.N.E.E. Dokümantasyon Merkezi, Ankara.
- Bayraktar, E., (2007), “Bir İnsanlık Hakkı Konut”, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Bayraktar, E., (2006), “Gecekondu ve Kentsel Yenileme”, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.
- Bayraktar, E., (2005), Türkkonut 20. Olağan Genel Kurul Toplantısı, Ankara.
- Bilgin, İ., (1990), Konut Üretimini Karşılaştırmalı Analizi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyükyıldırım, B., (2007), Kerpiç, Ekolojik Mimarlık ve Planlama Ulusal Sempozyumu, Antalya Mimarlar Odası Yayını, Antalya.
- Correa, C., (1999), “Housing and Urbanisation”, Thames & Hudson, New York.
- Çamuroğlu, H., Dünya Nüfus Artışı ve Getirdiği Sorunlar, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Balıkesir.
- Davis, M., (2007), “Planet of Slums”, Verso, Londra.
- DPT, Devlet Planlama Teşkilatı, (2009), Ekonomik Gelişmeler, Ankara.
- Dülgeroğlu, Y. ve Kerem, Z., (1998), “ Göç, Kent ve Gecekondu” , Birsan Yayınevi, İstanbul.
- Eruzun, C. , (1980), Konutlarda Mekân Özelleşme Düzeyinin Saptanmasına İlişkin Bir Yöntem, Doktora Tezi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, (Yayınlanmamış).
- Gecekondu Kanunu, (1966), 775 Sayılı, Ankara.
- Giddens, A., (2008), “Sosyoloji”, (Çeviri: Güzel, C). Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gümüş, E., Türkiye’nin Nüfusu, Ünite 6, Açık Öğretim Fakültesi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Güran, T., (1991), “İktisat Tarihi”, Acar Matbaacılık, İstanbul.
- Güvenç, M. ve Işık, O., (1999), “Emlak Bankası (1926-1998)”, Tarih Vakfı- Emlak Bankası, Ankara.
- Hançerlioğlu, O., (1977), “Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- HABITAT-II, (1996), Birleşmiş Milletler, İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, İstanbul, T.C.Başbakanlık, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Kara, M. ve Palabıyık, H., (2009), 1980 Sonrası Türkiye’de Konut Politikaları: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) Gecekondu Dönüşüm Uygulamaları, Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale

- Keleş, R., (1998), “Kentbilim Terimleri Sözlüğü”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keleş, R., (2004), “Kentleşme Politikası”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kışlaoğlu, M. ve Berkes, F.,(1999), “Çevre ve Ekoloji”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kuban, D., (1981), “ Mimarlık Kavramları”, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Maslow, A., (1954), “Motivation and Personality”, Harper and Row New York, New York.
- Naumann, R., (1998), “Eski Anadolu Mimarlığı”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Nuhrat, C., (1982), “Yurt Ansiklopedisi: Türkiye, İl il: Dünyü Bugünü ve Yarını”, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.
- Oberoi, S., (1993), “ Population Growth, Employment and Poverty in Third-World and Mega-Cities”, The World Bank, Washington D.C..
- Özkaya, E., (2000), “İmar Kanunu Şerhi ve Mevzuatı”, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Özmen, B., (2000), Düzce-Bolu Bölgesi’nin Jeolojisi, Diri Fayları ve Hasar Yapan Depremleri, 12 Kasım 1999 Düzce Deprem Raporu, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi, Ankara.
- Palma, C., (2008), “VerB Crisis”, Actar’s Arcitecture Boogazine, Barselona, (Derlenmiş Kitaptır).
- Seyidoğlu, H. ,(1999), “Ekonomik Terimler Sözlüğü Ansiklopedik Sözlük”, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Soysal, M. (Ed.), (1998), “Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşmenin Öyküsü”, Tarih Vakfı Yayınları, Ankara.
- Thorns, D. C., (2004), “Kentlerin Dönüşümü: Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam”, (Çeviri: Nal, H. ve Nal, E.), Soyak Yayınları, İstanbul.
- Toplu Konut Kanunu, (1984), 2985 Sayılı, 18344 Sayılı Resmi Gazete.
- Tuncer, B., (1976), “Ekonomik Gelişme ve Nüfus”, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982), Kanun No:2709.
- UN-HABITAT, (2007), Slum Dwellers to Double by 2030, Millenium Development Goal Fall Short, Nairobi.
- UNECE (United Nations – Economic Commission For Europe), (2004), Bulletin of Housing Statistics for Europe and North America, Cenova.
- Unutmaz, H., (1994), Toplu Konut Ünitelerinde Yer Alan Sosyal Donatım ve Altyapı Tesislerinin Toplam Maliyet Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yapıcı, M., (2006), 1996 İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat-II’nin 10. Yılında Yoksullar İçin Mimarlık, Yuvarlak Masa Toplantısı, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.

SÜRELİ YAYINLAR

- Akdeniz, H., (1995) “Ankara’nın Kentsel Gelişimine Haritalarla Bakış”, Harita Dergisi, 118: 20-36, Ankara.

Fremlin, J.H. (1964), “How Many People Can the World Support”, New Scientist, 24: 285-287.

TMMOB, (1978), Mimarlık Dergisi, (3: 22-25), Ankara.

TMMOB Kentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu, (2004), “Kaçak Yapılaşma İle İlgili Süreçler, Sorunlar, Çözüm Önerileri, Değerlendirme Raporu”, Planlama Dergisi, 3: 95-105.

GÖRÜŞMELER

Osmaneli Belediye Başkanlığı, Bilecik.

Osmaneli Kaymakamlığı, Bilecik.

Aravena, A., Elemental, Santiago.

Ayvacak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, Samsun.

Osmaneli İlçesi, Balçıkhisar Sokak ve Çevresinde Yaşayan Yoksul Aileler, Bilecik.

SERGİLER

Bozza, D., (2009), “Developing Houses, Research Journey From Mexico City to Nicaragua”, İstanbul.

Rosell, M., (2007), “Pour S’harmoniser Avec La Monde Vivant”, Paris.

INTERNET KAYNAKLARI

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Maslow%27s_hierarchy_of_needs

[2] www.dictionarist.com

[3] <http://anadolu.byegm.gov.tr/2007/agustos2007/images/as252-5.jpg>

[4] www.guncelhaber.com

[5] <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=895731&Date=27.08.2008&CategoryID=79>

[6] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Obsidyen>

[7] www.anatolia.com

[8] users.hol.gr

[9] www.math.umn.edu

[10] www.manzaralar.net

[11] http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/AolKitaplar/Sanat_Tarihi_1_2/2.pdf

- [12] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Karum>
- [13] www.arkeo.org, 2007
- [14] www.arts.u-szeged.hu
- [15] upload.wikimedia.org
- [16] [http://tr.wikipedia.org/wiki/Yurt_\(%C3%A7ad%C4%B1r\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Yurt_(%C3%A7ad%C4%B1r))
- [17] <http://www.restoraturk.com/mimarlik-mimari/mimarlik/456-modern-mimarlgın-ortaya-cikisi-ve-gelisimi.html>, Birol, G., “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Balıkesir Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- [18] www.schoolshistory.org.uk
- [19] <http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=6&RecID=82>, Arın, C., (2002) “Sanayi Devrimi Kenti Berlin - I: Kent Gelişimi Sürecine Bir Bakış”, UIA 2002, Berlin
- [20],[21],[22],[23],[24] <http://abone.turk.net/maclin211/mit/seminerler/onur/toplukonut.ht>
- [25] <http://icar.poliba.it/storiacontemporanea/autori/oud/quartkiefhoek/immagini/03.jpg>
- [26] <http://img2.pict.com/6b/c1/d3/2375752/0/800/122181.jpg>
- [27] <http://abone.turk.net/maclin211/mit/seminerler/onur/toplukonut.ht>
- [28] www.dictionarist.com
- [29] www.halkinbirliğı.net
- [30] <http://www.un.org/millenniumgoals/>
- [31] www.ekodialog.com, Falay, N., “İbni Haldun’un İktisadi Görüşleri”
- [32] <http://www.davestravelcorner.com>
- [33] <http://jakarta.travel/>
- [34] <http://picasaweb.google.com>
- [35] <http://www.travel-images.com>
- [36] <http://www.ulkeler.net/pakistan.htm#02>
- [37] <http://tazzix.com>
- [38] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Hindistan#Demografi>
- [39] <http://www.ethicsoup.com>
- [40] <http://www.panoramio.com>
- [41], [42], [43] www.arkitera.com, Güney, Z., (2009), “Yoksulluğun Pornografisi”, / Fotoğraf: Jonas Bendiksen / National Geographic

- [44] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Venezuela>
- [45] <http://21stcenturysocialism.com>
- [46] <http://picasaweb.google.com>
- [47] <http://blog.arkitera.com>
- [48] <http://www.twip.org>
- [49] http://tr.wikipedia.org/wiki/Tanr%C4%B1_Kent
- [50] http://www.hurriyetusa.com/haber/haber_detay.asp?id=21614
- [51] <http://blogs.bootsnall.com/rob/>
- [52] www.boston.com, Lydia Rebac, “Anger Boils Over in Johannesburg Slums”
- [53] <http://www.barinma.org>, Gibson, N. ve Patel, R., (2009), “Güney Afrika: Gecekondular Hareketine Büyük Saldırı”
- [54] http://en.wikipedia.org/wiki/KZN_Slums_Act
- [55] <http://www.capetown.gov.za/en/housing/Pages/default.aspx>
- [56],[57]http://www.g.eng.cam.ac.uk/sustdev/index.php?option=com_content&task=view&id=182&Itemid=54, Parikh, P., “Priti Parikh Extend Slum Networking Research into South Africa”
- [58] <http://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r>
- [59] http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Egypt_demography.png
- [60] http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slum_in_Cairo.jpg
- [61] <http://www.haberlah.com>
- [62] <http://www.mimdap.org>, “Alejandro Aravena ve Sosyal Konut”, (2009)
- [63] www.spatialagency.net
- [64] <http://www.mimdap.org>, ‘Alejandro Aravena ve Sosyal Konut’, (2009)
- [65], [66], [67], [68], [69] www.designboom.com, “elemental architecture: 'las anacuas' monterrey, mexico”
- [70], [71], [72] <http://www.mimdap.org>
- [73] www.buyfromdeveloper.com, “Madrid’de Yenilikçi Bir Sosyal Konut Projesi”
- [74] http://www.arcspace.com/architects/morphosis/msh/morphosis_madrid_13.jpg
- [75], [76], [77] www.buyfromdeveloper.com, “Madrid’de Yenilikçi Bir Sosyal Konut Projesi”, Fotoğraf: Roland H. ve Nic L.
- [78], [79], [80], [81], [82], [83], [84], [85], [86] <http://www.archicentral.com/incremental-housing-strategy-india-filipe-balestra-sara-goransson-17016/>
- [87], [88], [89], [90], [91], [92]

http://www.habitat.org/intl/country/69/story/05_21_2009_Habitat_Launches_Pacific_Islands_Poverty_Housing_Report.aspx, Mayıs 2009

[93] <http://tr.wikipedia.org>

[94] <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/451/5085.pdf>, Keleş, R., “Dar Gelirli Kentliler İçin Bir Konut Edindirme Yöntemi: Evini Yapana Yardım”

[95], [96] <http://www.opportunitylinkmt.org/whatsnew.php>

[97], [98], [99], [100]

http://www.archnet.org/library/images/oneimage.jsp?location_id=5760&image_i=40793

[101], [102], [103], [104], [105] <http://selfhelphousing.net>

[106] en.wikipedia.org

[107] <http://www.life.com/homeless>

[108] <http://www.intmensorg.info/images/homeless.jpg>

[109] http://www.villagesforthehomeless.org/vfh/images/tiger_bay_map.jpg

[110], [111] www.inhabitat.com, Rich, S., (2006), ”Zero Yen House Exhibition”

[112] <http://maddaps.wordpress.com>

[113], [114] <http://maddaps.wordpress.com/2009/04/08/home-less/>

[115], [116] www.arkitera.com, Şenol G., (2005), “Evsizler için Geçici Bir Çözüm: ParaSite”,

[117], [118] www.life.com

[119] <http://chicagoarchitecturetoday.com/convention.htm>

[120] www.bugday.org, Eryıldız, D. I., (2004), “Saman Baylasından Ev”

[121] <http://www.ekolojikev.com/>

[122] <http://org2.democracyinaction.org>

[123] <http://www.solarhaven.org>

[124] <http://dignityadvocate.wordpress.com>

[125] <http://static.howstuffworks.com/>

[126] <http://www.dancingrabbit.org>

[127] <http://www.greenopia.com>

[128], [129] <http://tr.wikipedia.org>

[130] <http://i.ehow.com/images/>

[131] <http://www.rideforclimate.com>

[132] <http://www.ekoses.com/>

[133] <http://www.world-housing.net/>

[134] http://getyourthought.blogspot.com/2009_09_01_archive.html

- [135] <http://www.wildnatureimages.com>
- [136] <http://travel.mongabay.com/>
- [137] <http://commons.wikimedia.org>
- [138] www.arkitera.com.tr, Güney, Z., (2009), “Doğal Malzemelerle Yaratıcı Fikirler”
- [139] <http://s4.hubimg.com/>
- [140] www.timesonline.co.uk
- [141] <http://www.pt-magazin.de/typo3temp/pics/d4a01a57a8.jpg>
- [142], [143] <http://www.luxurylaunches.com/>
- [144] www.earthbagBuilding.com
- [145], [146], [147], [148], [150], [151] www.pushpullbar.com, “The Sandbag Shelters of Nader Khalili”
- [149] <http://selfhelphousing.net>
- [152] www.earthbagbuilding.com “The Sandbag Shelters of Nader Khalili”
- [153], [154], [155] tr.wikipedia.org
- [156] www.arkitera.com.tr, Güney, Z., (2009) “Doğal Malzemelerle Yaratıcı Fikirler”
- [157] <http://www.jobeththomasmosaics.com/images/commissions/gback-lg.jpg>
- [158] <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/192039.asp?0m=-13T>, “Gecekondu, Konut Sayısını Arttırdı”
- [159] <http://cografyalise.blogcu.com/dunyada-nufus-artisi/3981316>
- [160], [161] www.tuik.gov.tr
- [162] www.habervitrini.com
- [163] www.tumgazeteler.com
- [164] http://www.belgenet.com/rapor/depremrapor_04.html, Türkiye Büyük Millet Meclisi (10/66, 67, 68, 69, 70) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 23.12.1999
- [165] <http://www.bandirmahaber.net/2009/04/28/somurgeciligin-modernizasyonu-marshall-planisuat-guzel/>, Güzel, S., (2009) “Sömürgeciliğin Modernizasyonu: Marshall Planı”
- [166], [167], [168] tr.wikipedia.org
- [169], [170] <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/tarihce.php>
- [171] <http://www.mimnap.org/w/?p=8436>, Aslan, Ş., (2008), “Türkiye’de Gecekondu ve Yasalar – II”
- [172] [http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Anayasas%C4%B1_\(1961\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Anayasas%C4%B1_(1961))
- [173] http://www.alomaliye.com/kat_mulkiyeti_kanunu.htm, ‘02 Temmuz 1965 Tarihli

Resmi Gazete’

[174] <http://www.toki.gov.tr/docs/mevzuat/775SAYILIKANUN.pdf>, “Gecekondu Kanunu”

[175] <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/1046.pdf>, Özcan, Ü., “Yeni İmar Affı Tartışmaları: Kapitalizmin Temel Felsefesi ile Çelişkili Kentsel Arsa Yağması”

[176], [177] http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6072631582fc240_ek.pdf, TMMOB Kkentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu, (2004) “Kaçak Yapılaşma İle İlgili Süreçler, Sorunlar, Çözüm Önerileri” Değerlendirme Raporu”

[178] <http://www.nuveforum.net/1112-diger-resmi-kurluslar/35802-toki-basbakanlik-toplu-konut-idaresi/>, “T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)”, (2008)

[179] www.toki.gov.tr

[180] www.milliyet.com.tr, Şubat 2010

[181], [182] www.fotoritim.com, Temmuz 2009

[183] www.halkgazetesi.com.tr, Ağustos 2008

[184] www.toki.gov.tr

[185] <http://www.intamuhendislik.com.tr/>

[186] <http://www.barinmahakki.org>

[187] <http://bizimsivas.net/modules.php?name=News&file=article&sid=4002>, 25 Mayıs 2007

[188] www.bianet.org

[189] <http://www.arkitera.com/h19126-enkazdan-imece-cikti.html>, Dolmacı, E., (2007), “Enkazdan İmece Çıktı”

[190], [191], [192], [193] <http://www.ayvacik.gov.tr/haber/haberdetay.asp?ID=24>

[194] <http://www.turkiyerehberi.gen.tr/>

[195], [196] www.bilecik.gen.tr

[197] http://www.turkiyerehberi.gen.tr/sehirler/files/foto/bilecik_harita.png

[198], [199], [202], [203] <http://www.osmaneli.gov.tr/images/osmaneli.jpg>

[199] http://www.osmaneli.gov.tr/images/1genel_harita1.jpg

[200], [201] www.bilecik.gov.tr

[204] www.bilecik.gen.tr

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 08.03.1983

Doğum yeri Rize / Merkez

Lise 1997-1998 Rize Fener Lisesi
1998-2000 İstanbul Mehmet Niyazi Altuğ Lisesi
(Birincilikle Mezun Oldum.)

Lisans 2000-2005 Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü
(Dönemimdeki En Yüksek Not Ortalaması ile Mezun Oldum.)

Yüksek Lisans 2007-2010 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurumlar

2005-2007 Boran Ekinci Mimarlık
2007-2009 Kendi Mimari Proje ve Dekorasyon İşlerimi Yürüttüm.
2009-..... Beyoğlu Belediyesi – Kentsel Tasarım Atölyesi